

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

P. A. HEIBERG
FORRETNINGSGANGEN
VED DANSKE KANCELLI
1670-1848

P. A. HEIBERG

UDKAST TIL EN SKILDRING AF
FORRETNINGSGANGEN
OG BOGFØRINGEN VED
DANSKE KANCELLI

1670-1848

UDGIVET AF RIGSARKIVET

KØBENHAVN 1977

Forord

Årene omkring 1910 var på flere måder en nybrudstid for Rigsarkivet. Det var lykkedes rigsarkivar, dr. juris V.A. Secher, der i 1903 havde efterfulgt den fra embedet bortdøde C.F. Bricka, at gennemføre arkivets byggesag, som i mere end en menneskealder havde måttet optage en hovedpart af arkivledelsens opmærksomhed og havde været en hindring for den ønskelige udvikling af arkivets arbejder i forskellige retninger. Med et stort og efter tidens forhold velindrettet bygningskompleks til rådighed var der nu endelig plads at røre sig på og forudsætninger for at tage fat på mange ting, der havde måttet vente til de bedre tider. Arkivalierne fra de forskellige regeringsmyndigheder kunne langt om længe nyopstilles og systematiseres efter den provenienstankengang, som havde vundet almindelig anerkendelse i de foregående årtier, og i den sammenhæng var det en naturlig og nødvendig forberedelse til kommende ordnings- og registreringsarbejder i arkiverne at udrede og beskrive den organisation og forretningsgang, der havde hersket i de regeringsorganer, som havde skabt arkiverne. I overensstemmelse med denne organiske opbygning og virkemåde skulle jo arkiverne i videst muligt omfang ny- eller genordnes, og for at kunne gøre dette og forstå at udnytte arkivernes indhold efter det nye system måtte grundlaget for opbygningen og de forskellige elementer i denne og deres sammenhæng gøres klar både for arkivpersonalet og for det publikum, der på Rigsarkivets store nye læsesal ønskede at studere de gamle sager.

Assistent P.A. Heiberg var i 1904, 40 år gammel, kommet til Rigsarkivet efter en del års tjeneste ved det nye provinsarkiv i København. Han var en uhyre arbejdsom arkivmand, der uden at lade sig distrahere af det større historisk-videnskabelige perspektiv - af uddan-

nelse var han cand. med. & chir. og af passion Kierkegaard-forsker - støt og systematisk arbejdede sig igennem de opgaver, der blev ham tildelt. Den største og betydningsfuldeste af disse gennem hans liv som arkivmand blev en om- og nyordning af Danske Kancellis arkiv, vel det vigtigste og mest centrale danske myndighedsarkiv indtil Enevældens udgang.

Samtidig med at man forberedte indflytningen i den nye arkivbygning, det ombyggede Kongelige Bibliotek, og nyopstillingen i denne af arkiverne, hvorover Heiberg udarbejdede et fuldstændigt opstillingsinventar og -register, tog han fra december 1907 fat på som et led i arbejdet med Danske Kancellis arkiv at udarbejde en "Oversigt over Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli", først under kong Frederik 4., hvilket han var færdig med i februar 1908, derpå fra februar 1909 under kong Christian 5., hvilket han efter afbrydelser kunne afslutte i januar 1910, og så for resten af det 18. århundrede, som han allerede i marts 1910 havde arbejdet sig igennem. Først i februar 1911 fik han lejlighed til at tage fat på den afsluttende periode 1800-1848, som han til gengæld kom hurtigt igennem, så han med april 1911 kunne melde: "Tilendebragt Udarbejdelsen af: Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli i Perioden 1800-48. Dermed er nu udarbejdet en fortløbende Skildring for Tiden: 1670-1848."

P.A. Heibergs hastigt udarbejdede "Udkast" gør det selvsagt ikke ud for en gennemarbejdet administrations- og arkivhistorisk analyse og fremstilling af Danske Kancellis historie, funktioner og stilling i Enevældens samlede myndighedsapparat. Dets begrænsninger og svagheder er i så henseende iøjnefaldende og en af årsagerne til, at det blot blev henlagt i Rigsarkivets håndskriftsamling (V, B, 25), hvor det i snart et par menneskealdre kun er blevet brugt af enkelte særlig interesserede i og uden for institutionen, der kendte dets eksistens og plads her. Mangelen på samlede fremstillinger af centraladministrationens og dens enkelte grenes og institutioners historie

og betydning for arkivbenyttelsen er imidlertid lige så udtalt som behovet. På den baggrund har det måttet synes urimeligt, at Heibergs fremstilling fortsat på denne måde lå begravet, ukendt for de fleste. Da Rigsarkivet for en halv snes år siden fik tekniske muligheder for på en forholdsvis billig og uprætentios måde at mangfoldiggøre materialer, som man ikke fandt egnede til en udgivelse i klassisk bogtrykt form, var Heibergs manuskript da også det første større stykke af denne art, Rigsarkivets 1. afdeling gravede frem i den hensigt at bringe det for dagens lys for en bredere kreds af arkivbrugere og af administrationshistorisk orienterede forskere. Renskrivningen af håndskriftet som reproforlæg for en intern kontoroffsettrykning udførtes allerede i 1967-68 af assistent Henny Busch. Tanken var imidlertid, at denne fremstilling blot skulle udgøre et enkelt bind i en række af administrationshistoriske fremstillinger og embedsetater, man ville udgive på denne måde. Af forskellige grunde blev rækkefølgen i denne plan ændret, så andre stykker kom først, navnlig oberst O. Kyhls arbejder af denne art om den militære centraladministration i perioden 1660-1763, der med store forsinkelser i trykningsleddet først kunne udsendes i årene 1973-76. Endelig i 1977 er turen således med en halv snes års forsinkelse kommet til P. A. Heibergs manuskript. Reproforlægget er nu blevet gjort helt færdigt af assistent Esther Ulriksen ved renskrivning af de led, der ligger uden for selve fremstillingens tekst.

Rigsarkivets 1. afdeling

Januar 1977

Sune Dalgård

Indhold

Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli i Christian Vs Regeringstid.....	s. 7
Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli i Frederik IVs Regeringstid	s. 33
Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli fra Chr. VI's Regeringstiltrædelse til Udgangen af Aaret 1799	s. 60
Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli i Perioden 1800-48	s. 111

Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved

Danske Kancelli i Christian Vs Regeringstid

Ved Instrux for Danske Kancelli af 21. April 1670 (§§ 1. 2. 6.) overdrages Direktionen over Kancelliet til Kansleren Peter Reetz med Assistence af Vicekansleren Christopher Parsberg, med Ordre til paa to Dage i Ugen (Onsdag og Torsdag Kl. 7-9 og event. 2-5) at tilkalde Gehejme- og Kancelliraad Erik Kragh, Oversekretær Didrik Schult og Ober- og Gehejmesekretær Peter Schumacher til "Collegial Consultationer og Conferentzer om Cantzeliet vedkommende Sager og didhørende Expeditioner."

Ved disse Kollegiemøder skal der føres Protokol "ved Cantzelie Secretererne, som skulde skiftes til at protocollere huer udi sin Uge"; Oversekretærene skal oplæse alle Supplikationerne og forelægge alle indkomne Sager til Deliberation i Kollegiet. - Derefter skal der finde Referat Sted for Kongen (Onsdag, Torsdag og Fredag Form. Kl. 9-11); Sagerne skal her refereres af Oversekretærene i Kanslerens og Vicekanslerens "saa velsom og andre Voris Geheime Raads paahør, om Sagen helles kunde være af dend Vigtighed, at fleeris meening og betenkning derom at høre kunde behøfues". De kgl. Resolutioner skal Oversekretærene "i pennen tilbørligen forfatte og forfærdige lade", og om fornødent eragtes kan de endnu engang lade de saaledes tilendebragte Sager forelægge i Kollegiemøde til Gennemsyn, inden Expeditionernes endelige Forelæggelse til kgl. Underskrift.

Det daglige Tilsyn med Kancelliets Forretninger paahviler (Instr. § 3) de to Oversekretærer, til hvem ogsaa alle indkommende Suppliker skal overleveres. Ligeledes er det dem, der skal have Ansvaret for "huis som i pennen skal forfattes", hvad enten de selv concipere det eller lade det opsætte af Kancelli-Sekretærene, hvorfor det ogsaa bliver dem, der skal paraferere hver sine Expeditioner og, efterat de er bleven forsynede med kgl. Underskrift, forsegle dem. Til den Ende er det betroet saavel hver af Oversekretærene som Kansleren og Vicekansleren at have Nøgle til "det felles Skab udi Cantzeliet, huor Cantzelie Zeiglet forwaris."

Af Kancelli-Sekretærer skal der (Instr. § 4) i det ringeste være 4 af Adel og 4 som ikke er af Adel; dem paahviler det - foruden, som ovenfor omtalt, efter Uge at føre Protokollen ved Kollegiemøderne - at have Tilsyn med Førelsen af Registrantbøgerne.

Disse skal som hidtil føres i to særlige Grupper, en for

aaabne Breve og en for Missiver, og saavel de aabne Breve som Missiverne skal deles i "Classes", hver Klasse med sine særlige Bøger, nemlig:

- 1) en Klasse Sællandske, omfattende Sælland, Møen, Bornholm med tilhørende smaa Øer, samt hvad "Riiget ofuer alt i almindelighed vedkommer:
- 2) en Klasse Jyske.
- 3) en Klasse Fynske og Smaalandske, omfattende Fyn, Langeland, Laaland, Falster med underliggende smaa Øer.
- 4) en Klasse Norske.

Kancelliforvalteren paahviler det (Instr. § 5) at holde Kancelliets Arkiv i Orden under Laas og Lukke, samt at holde "rigtig Register og forteygnelse paa alle registranterne, og de derudi indførde acta".

I Overensstemmelse med denne Instrux indtræder der ved C 5s Regeringstiltrædelse ikke nogen Forandring i Førelsen af Danske Kancellis Registre og Tegnelser, hvortil dog maa bemærkes, at der foruden de i Instruxen anførte 4 Klasser allerede 1668 var indrettet en særlig Registrant for Ostindiske Sager, indeholdende i kronologisk Orden og med fortsat Numerering saavel aabne Breve som Missiver Ostindien vedkommende, og fra 1671 indrettes paa samme Maade en særlig Registrant for Vestindiske Sager.

Udenfor Kancelliarkivet findes endvidere

- 1) knyttet til Lensarkivet (Just. Min. 2. Exp. Ktr.) en Række særlige Registranter, i sin Tid førte i Kancelliet, over Grevelige, Friherrelige og Adels- Patenter.
- 2) knyttet til Ordenskapitlets Arkiv en Række, ligeledes i sin Tid i Kancelliet førte, Registranter over Ordens-Breve (Ridderpatenter).

Knyttende sig til Registranterne og fælleds for dem alle findes en Række Bøger, de saakaldte Underskrivelsesbøger, hvis første bevarede Bind begynder Jan. 1670. Disse Bøger giver med ganske korte Indholdsreferater Fortegnelse over Expeditioner gennem Danske Kancelli, der har faaet Kongens Underskrift, indførte i Grupper efter Datoen, paa hvilken de paagældende originale Expeditioner med tilhørende Koncepter er "opkomne i Kancelliet", og med Vedføjelse af Underskrivelses-Datoerne samt Vedtegninger til Angivelse af, hvem der haft de paagældende Sager til Expedition og som Følge deraf paraferet de tilsvarende renskrevne Expeditioner: "Cantzler" - "Sk" (d. v. s. Schumacher) - "G" (d. v. s. Griffenfeld) - "Dsk" (d. v. s. Didrik Schult) osv.

Med en Kopi af Instruxen for Danske Kancelli af 21. April 1670 indledes en særlig Registrant, den saakaldte Instructions-Bog, hvori i kronologisk Orden og med Numerering indføres Kopier af alle de gennem Danske Kancelli udfærdigede Instruxer og Anordninger for ggl. Kollegier og Betjænte m. v.

Fra 28. April 1670 (en Torsdag) begynder Førelsen af den

i Instruxen befalede Protokol ved Kancellikollegiets Møder: "Protocol udi Cancellie Collegio". - Ved hvert Møde opføres Navnene paa de Tilstedeværende, og derpaa følger dels korte Extrakter af de i Møderne foretagne Sager med Vedføjelse af Kollegiets Formening og Resolutioner, hvilket Alt bærer Præget af virkelig at være bleven protokolleret under selve Møderne, dels - i Overensstemmelse med Instruxens § 6 - Fortegnelser over de ved Oversekretærerne Schult og Schumacher (Griffenfeld) besørgede kgl. Expeditioner, der renskrevne til Underskrivelse er bleven forelagte i Kollegiemøderne til Gennemsyn og Approbation, inden deres endelige Forelæggelse til Underskrivelse af Kongen; disse Fortegnelser synes indførte udenfor Møderne i Afskrift efter originale Fortegnelser indleverede af Oversekretærerne.

I Bind Nr. 2 af disse Protokoller findes Notater om Kollegiemøder til 1. April 1674; for denne Dag findes anført: "tilstedeværende begge Cantzelere [d. v. s. Reetz og Griffenfeld] och Ob. Secreterer Schult", men Intet videre, og den sidste Halvdel af Bogen er ubeskrevet. Den 10. Juli 1674 døde Kansler Peder Reetz; Griffenfeld blev Rigskansler, og medens Kancelliprotokollen i de forløbne Aar vel var bleven ført, omend de Tilførsler der mere direkte bærer Vidnedsbyrd om Kollegiets Deltagelse i Sagernes Behandling - Tilførslerne om Kollegiets Formening og Resolutioner nemlig - snart bliver sjældnere og sjældnere, saa opgives altsaa fra 1. April 1674 Protokollens Førelse helt og holdent. Vel findes der "Anno 1674 in Septembri" - "efter Hr. Rigs Cantzelers Greve af Griffenfelds Befaling" indrettet en Protokol med Titlen: "Protocoll i Cancellie Collegio" - "til den Ende at herudi andtegnis skulle, hvis der ved forehavende til expedition forferdigede Breves Revision kunde forefalde som af dend importance kunde være at fornøden skulle eragtis, derom noget til Efterretning at burde teignes", men selve denne Titel er et meget talende Vidnesbyrd om, hvorledes Kancellikollegiets Rolle er udspillet, dets Funktion indskrænket til en Deltagelse i Revisionen af de allerede til Underskrivelse renskrevne Expeditioner, og - kun de første Blade af denne Bog er benyttede, indeholdende Extrakter af 6 Sager fra 1674 samt 1 Sag fra 1676 23. Febr.

Til Kontrollering af den kollegiale Behandling af Danske Kancellis Sager paa Stadierne inden deres Forelæggelse for Kongen til Underskrift foreligger der for Tidsrummet fra 1. April 1674 til Griffenfelds Fængsling 11. Marts 1676 i Kancelliets Arkivmateriale nu ikke andet end de første Blade i to Bind (et for Danmark og et for Norge), der under Dato 22. April 1675 er bleven indrettede til Indførelse af Supplikationer, "som ved paaskriff til Erklæring eller i andre maader Expe-deris", indeholdende korte Extrakter af Sager, som - de fleste ved Griffenfeld ("R. C."), nogle faa ved Schult ("D. S.") -

er bleven udsendte til Erklæring med Paategningen: "Hans Kongl. May: vil herpaa hafue [NNs] allerunderdanigste Erklæring til videre allernaadigste resolution."

Efter al Sandsynlighed afgiver end ikke det foreliggende Materiale af Registranter og Underskrivelsesbøger for det omhandlede Tidsrum nogen fyldestgørende Kontrol med selve de faktisk udfærdigede kgl. Expeditioner i Sager henhørende til Danske Kancellis Forretningsomraade. Medens for Aaret 1674, ifølge Underskrivelsesbogen, Forholdet mellem de ved Schult og de ved Griffenfeld expederede Sager er det, at omtrent 21 % - for Aarets første Kvartal c. 37 %, for Resten af Aaret c. 16 % - har Griffenfelds Signatur, saa synker dette Tal for Aaret 1675 ned til omtrent 7 % og for Begyndelsen af Aaret 1676 (indtil 11. Marts) til under 2 %, og samtidig er der for Aaret 1675 i Sammenligning med 1674 en Nedgang med omtrent 34 % i det samlede Antal af Sager indførte i Underskrivelsesbøgerne. - Disse Forhold tyder jo stærkt paa, at der foruden de kgl. Expeditioner Danske Kancelli vedkommende, som findes anførte i Underskrivelsesbøgerne, særlig da i det sidste halvandet Aars Tid af Griffenfelds Periode, maaske i ret betydeligt Omfang har været udfærdiget kgl. Expeditioner i Kancellisager, som Griffenfeld har ladet gaa udenom Kancelliets Registraturbøger. - I Analogi med hvad der senere finder Sted, da Kasper Schøller bliver Kammersekretær, ligger det nærmest at antage, at disse kgl. Expeditioner ogsaa i deres Underskrift og Forsegling har været karakteriserede som udgaaende fra Kongens eget Kammer ("under Camer Zignetet"), og muligvis, skøndt næppe sandsynligt, har de af Griffenfeld været indførte i de nu tabte Registraturer over Kongens egne Kammersager, som senere skal blive nærmere omtalt.

Det faktisk Foreliggende synes saaledes i høj Grad at stemme med den Skildring af Forholdene, som Niels Slange giver i sin Beskrivelse af: "Cancelliets Tilstand og forandringer fra Kong Friderici 1mi tider indtill Kong Friderici 4ti Regierings Begyndelse aller Underdanigst overleveret d: Junii Anno 1707." Her hedder det om Perioden fra C 5tes Regeringstiltrædelse til Griffenfelds Fald:

"Udi dette Cancellie Collegio blefve ey alleene alle suppliquer examinerede, men endog expeditionerne self førend de blefve opbaarne til att underskrive, hvilkett dog ey varede rett lenge. Thi Gref Parsberg og Eric Krag døde kortt effter, Cancellier Peter Reetz, ihvor capabel Mand hand end var, var alt i Mis Credit, Schult var ey Mester af sin Bestilling, Schumacher, som var blefven Grefve af Griffenfeld var nu alleene Mester baade af Cancelliet, og expeditionerne, ville ey at de andre skulle kige sig formegett udi Kaartet. Dog blef der holdt for ett Siun skyld Collegium sommetider alligevell meget sielden indtill Ao 1674 da Cancellier Peter Reetz døde, thi siden den tid og da

Griffenfeld nu effter hannem var blefven Store Kongens Rigs Cancellier, saavel som og tillige med Ober Geheime og Etats Secretaire, regierede alleting udi Cancelliet alleene og Schult hafde ey nogen expedition under hænder, uden de som Griffenfeld ville unde hannem, hvorfor den da her værende franske Ambassadeur sagde om hannem, qu'il n'etoit Secretaire que pour les noxces et les funerailles, fordi hans eneste expeditioner vare Vielse og Begravelse Breffe og andre petites, affaires. Dette continuerede saaledis til d. 11 Martii Ao 1676, da Griffenfeld faldt."

Til Belysning af det sidste af Slange karakteriserede Forhold udviser Underskrivelsesbøgerne, at for Aarene 1674 og 1676 omtrent en Fjerdedel af samtlige ved Schult expederede Sager har været Vielses-, Begravelses- og Bækken-Breve, medens Expeditioner af denne Art kun ganske enkeltvis findes besørgede ved Griffenfeld.

Endnu samme Dag som Griffenfeld blev fængslet, den 11. Marts 1676, findes i Danske Kancelli indrettet en ny Kancelli-protokol under Betegnelsen: "Supplicationers Expeditions-Protocol", til "Forteignelse paa hvis Supplicationer som hans kgl. Majt. fra den 11. Marts Anno 1676 allernaad. haver indskikket her i Cantzelliet og siden igien for højstbem. hans kgl. Majt. i Geheime Consilio er bleven refereret med hvis allernaad. Resolution derpaa er fuldt."

Heraf ses at den Forandring i den ved Instruxen af 21. April 1670 for Danske Kancelli fastsatte Forretningssang, som indeholdes i den ny Instrux af 23. Maj 1676, der forøvrigt først under 14. Decbr. s.A. er bleven "allerunderdanigst publiceret, och offentlig for Alle Interesserte oplæst udi Cantzelliet" - ialtfald for et meget væsentligt Punkts Vedkommende er traadt i Kraft samtidig med Griffenfelds Fald, saa at der er Grund til at antage, at den nye Instrux kun fastslaaer, hvad der allerede har været praktiseret i den forløbne Tid efter Griffenfelds Fængsling.

Den ny Instrux begynder strax med at indskærpe Genoptagelsen af de regulære Kollegiemøder: "1. skal der være eet formel Cancelli-collegium." Kollegiet skal bestaa af Kansleren, Vicekansleren, en Oversekretær (ikke længere som i 1670 to), fire Kancelliraader, blandt hvilke ældste Sekretær, og fire Assessorer, blandt hvilke næstældste Sekretær.

Direktionen over Cancelliet overdrages ganske vist i den ny Instruxes § 2 ligesom i Instruxen 1670 til Kansleren (Greve Fr. von Ahlefeldt) i Forbindelse med Vicekansleren (Ove Juel), men af § 7 i den særlige Instrux for Kansleren af 29. Maj 1676 ses det, at han paa Grund af de ham paahvilende særlige Forpligtelser ved Varetagelsen af de "udenlandske Geskæffter" er befriet for Deltagelse i "ordinaires Canzelieforretninger", og hos Slange hedder det om ham, at han "satte aldrig sin fod ind af

Cancelliedøren."

Om selve Kollegiemøderne (Onsdag og Torsdag) optages i den ny Instrux ganske de samme Bestemmelser som i Instruxen 1670. Derimod indeholder § 3 med Hensyn til Modtagelsen af Supplikkerne i Kancelliet den væsentlige nye Bestemmelse, der - som ovenfor omtalt - allerede er traadt i Kraft fra den 11. Marts: "oc efftersom Vi hafve for got befunden, at alle Supplicationer skal først til os self lefveris, da skal hand [d.v.s. Oversekretæren] dennem udi dend Orden, som Vi hannem dem allernaadigst tilskickendes vorder, naar de tilforn udi Collegio tilbørligen ere blefne examinerede, for Os allerunderdanigst, naar Vi det befalendis vorder tilbørligen referere."- Og med Hensyn til selve Referatet for Kongen hedder det nu i den nye Instruxes § 6: "Naar nu alting i cancelli collegio, som bem.t er, først er igiennomseet, delibereret oc ofverveyet, saa skal Voris Ober Secreterer tillige med Vice-Cancelleren, oc saa frembt Vice-Cancelleren ej er tilstede, eller ved Svaghed forhindret, skal hand tvende Cancelli-Raad med sig tage, oc for os opkomme, oc hand alleene Os allerunderd. berette oc referere hvis sager, hand hafver at proponere, sambt alt hvad der kand siges med eller imod, oc det i Voris Geheime Raad."

Ifølge Instruxen 1670 var det jo de to Oversekretærer, der paa første Haand skulde modtage samtlige indkommende Supplikationer, og saaledes var det ogsaa blevet dem der faktisk kom til at bestemme i hvad Orden, og i hvilket Omfang Supplikationerne blev forelagt i Kancellikollegiet til Overvejelse og videre Behandling indtil endelig Expedition, ligesom der ogsaa ifølge Instruxens § 3 var betroet saavel begge Oversekretærene som Kansleren og Vicekansleren Nøgler til Skabet, hvori Kancelliseglet bevaredes. Det var denne betydelige Myn-dighed, som Griffenfeld i de sidste Aar var bleven Ene-Indehaver af og vel utvivlsomt havde misbrugt, og det var altsaa ganske særlig paa dette Punkt, at der strax efter Griffenfelds Fald blev grebet ind ved at lade alle indkommende Supplikationer fra første Færd samles hos Kongen selv, ligesom det ogsaa ifølge den nye Instruxes § 3 ses, at Nøglen til Skabet med Kancelliseglet nu kun er bleven betroet til Kansleren og Vicekansleren, derimod ikke til Oversekretæren. I Koncepten til Instruxen, der er ført med Kammersekretær Kaspar Schøllers Haand, er der først skrevet men derefter overstreget: "hannem [d.v.s. Oversekretæren] saa vel som " - (nemlig: "Voris Cancellier og Vice-Cancellier".)

Om selve Forseglingen hedder det derfor ogsaa udtrykkelig i samme Paragraf, at den skal foregaa: "udi Cancellierens nerværelse, eller i hans absentz udi Vice-Cancellierens", dog med den Tilføjelse at: "om det sig skulle hende, at ingen af dennem kunde tilstede være, da skal Voris Ober Secreterer

tillige med dend Eldste Cancelli-Raad saadant forrette, hvor-
 ofver der it rigtigt Register til underretning bør at holdes." Med dette "Register" tænkes vel utvivlsomt paa Underskrivel-
 sesbogen, hvis Førelse jo ses at have været igang allerede
 fra Begyndelsen af 1670.

Den nye Ordning ved Sagernes Modtagelse førte med sig
 Oprettelsen af et helt nyt Embede, der ved Bestalling af 26.
 April 1676 tildeltes Kaspar Schøller. Som Kongens "Gehejme-
 Bogholder" skulde han føre Bog over samtlige indkommende
 Suppliker, fordelte i Grupper efter de Kollegier til hvis For-
 retningsomraade de henhørte. Ordnete i Pakker med Paateg-
 ning af Indføringsdatoen, og indenfor Pakkerne forsynede med
 Løbenumre eller Littera svarende til de Løbenumre eller Lit-
 tera, under hvilke de var bleven indførte, blev saa Suppliker-
 ne fra Gehejmeholderens Kontor udleverede til de paagæl-
 dende Kollegier.

Denne Bogføring er begyndt fra 1. Maj 1676 i en Række
 Bøger, der sammen med Danske Kancellis ældre Arkiv blev
 afgivet til Gehejmarkivet i 1854. Den officielle Titel paa dis-
 se Bøger, der fra Begyndelsen af har været "kgl. majestæts
 protocol", bliver senere "kgl. majestæts cancelliprotocol", i-
 det den overvejende Part af Indførslerne omfatter Sager, der
 vedrøre Danske Cancelli.

I den nye Instruxes § 3 og § 6 indskræpes det udtrykke-
 lig, at saavel ved Referatet hos Kongen som ved Foretagelsen
 i Kollegiemøderne Supplikationerne skal forelægges af Overse-
 kretæren i den Orden "som Vi hannem dem allernaadigst til-
 skickendes vorder" - "paa det Sollicitanterne icke for lenge
 skal opholdes eller i unødig omkostning bringes" -, og i Over-
 ensstemmelse med hele den ny Ordning ses det da ogsaa, at
 Supplikationerne i den ovenfor nævnte under 11. Marts 1676
 paabegyndte "Supplikationers Expeditions-Protocol" er bleven
 ekstraherede og indførte Pakke for Pakke ("Pacqueterne saasom
 de ankommer") med Angivelse af hver Pakkes Nummer og Sa-
 gerne indenfor hver Pakke i Nummerorden, saaledes at Sager-
 nes Rækkefølge og Numerering efter Kancelliets Bogføring gan-
 ske kommer til at stemme med Rækkefølgen og Numereringen
 i Gehejmeholderens Bøger.

For de første 14 Pakkers Vedkommende er Kancellipro-
 tokollen ført med en Kolonne for Ekstrakter af Supplikationerne
 og en for de paa Supplikationerne faldne Resolutioner; fra Pak-
 ke Nr. 15 af indføres foruden Ekstraktkolonnen en Kolonne for
 Kancellikollegiets Betænkninger ("Siunis billigt" osv.) og en for
 "Gehejme Collegii" Resolutioner, hvilke sidste viser sig at væ-
 re Referat af de kgl. Resolutioner, som med Schøllers egen
 Haand findes indførte i den ovenfor nævnte "kgl. Majt.s Kan-
 celliprotokol".

Bestemmelsen fra § 1 i Instruxen 1670, at Kancellisekre-

tærerne for en Uge ad Gangen skal skiftes til at føre Kancelliprotokollen er uforandret optaget i § 2 af den nye Instrux. Med Hensyn til denne Førelse af Protokollen maa det bemærkes, at af selve de originale løse Protokollæg, der har været benyttede ved Kollegiemøderne, er der nu kun bevaret ganske enkelte; den Række Bind, der nu findes under Betegnelsen Kancelliprotokoller indeholder i Virkeligheden kun Kopier indførte af de ugevis skiftende Kancellisekretærer i Renskrift efter de oprindelige originale Protokollæg.

Af de nye Kancelliprotokoller er Bindet fra 11. Marts 1676 ikke udskrevet; Indførslen stopper op med Pakke 28, hvis Indhold i Gehejme-Bogholderens Protokol findes indført under Dato 27. Maj s. A.; ogsaa i denne stanser Indførslen af Ansøgninger, men dog først 21. Juni. Aarsagen til denne Stansning, der varede et halvt Aar, maa søges i Kongens Fraværelse under Krigen i Skaane. Den 13. Decbr. 1676, altsaa en otte Dage efter Slaget ved Lund, tager Indførslen af Ansøgninger igænfat i det samme Bind af Gehejme-Bogholderens Bøger, medens man i Kancelliet har paabegyndt et nyt Bind ("Protocoll over Cancelli Collegial Forretninger") med Indførslen af Sagerne fra Pakken 13. Decbr. 1676; den næste Gruppe af Sager indføres med Overskriften: "Udi et Pacqvæt, daterit d. 14. Decembr. 1676", og saaledes fortsættes fra nu af Bogføringen i Kancelliet regelmæssigt for Resten af Chr. 5s Regeringstid. Pakkerne anføres ikke længere med Nummer men efter deres Datering, der angiver Datoen hvorunder de findes indført af Gehejme-Bogholderen; fra Marts 1677 anføres tillige regelmæssigt Datoerne for Kollegiemøderne, i hvilke de paagældende Pakker er bleven foretaget, med Angivelse af de Tilstedeværende. I stedet for de to Kolonner for Resolutioner føres nu kun een, hvori saavel Kancellikollegiets Betænkninger og Resolutioner som Resultatet af de kgl. Resolutioner findes anført; fra Begyndelsen af gives de kgl. Resolutioner paa samme Maade som tidligere i Form af et kort Referat, som oftest simpelthen ved et: "approberit" eller et "afslagen", men allerede fra April 1677 afløses dette af en anden Noteringsmaade: for de Sagers Vedkommende der har givet Anledning til kgl. Expedition i Overensstemmelse med Kancellikollegiets Betænkning, noteres: "Udtagit efter allernaad. tilladelse til at expederis" - "Udtagit efter allernaad. bevilling til expedition" osv. med flere Varianter, der dog snart bliver forkortet til det staaende Udtryk: "udtagen til Expedition"; men foruden de Sager, der saaledes ses paa regulær Vis at have ført til kgl. Expedition, optræder der snart en stadig voxende Gruppe af Sager, hvor Expeditions-Notaterne i Resolutionskolonnen lyder paa, at Sagen er bleven udtagen og "paaskrevet", snart for at remitteres til en eller anden Øvrigheds Erklæring, snart som afslagen "remitteret til Lands Loug og Rett" ell. lign.

Med Hensyn til Sagernes Referat for Kongen viser en Sammenligning af de ovenfor anførte Bestemmelser i den nye Instrux med Bestemmelserne i Instruxen 1670 for det første, at den nye Instrux istedet for den udtrykkelige Tidsbestemmelse i § 7 af Instruxen 1670 kun (i sin § 3) indeholder den almindelige Bestemmelse, at Referatet, hvis Foretagelse ligesom hidtil paahviler Oversekretæren, skal finde Sted "naar Vi det befalendis vorder", - og dernæst at i den nye Instrux kun Vicekansleren, eventuelt i hans Sted to Kancelliraader, nævnes som Tilstedeværende, medens Kansleren ikke nævnes; dette hænger naturligt sammen med hans ovenfor omtalte Fritagelse for Deltagelse i de "ordinaires Canzelieferretninger". Den Betingelse der i 1670 (Instr. § 6) var føjet til den Mulighed, at ogsaa "andre Voris Gehejmeraad" kunde blive tilkaldte til at overvære Sagernes Referat for Kongen: "om Sagen helles kunde være af dend Vigtighed, at fleeris meening og betenkning derom at høre kunde behøfues", - har ogsaa oprindeligt været ordret enslydende optaget i § 6 af den nye Instrux i den Schøllerske Konzept, men er saa her bleven udstreget, saa at der i den endelige Redaktion kun er kommen til at staa det kategoriske og lidt dubiøse: "oc det i Voris Geheime Raad."

Hvorledes nu dette er at tyde med Hensyn til Konseljets Deltagelse i Behandlingen af Kancellisagerne er ikke sikkert; Udtrykket: "Geheime-Collegii" Resolutioner, der som ovenfor omtalt indføres i Kancelliprotokollen af 11. Marts 1676 fra Pakke Nr. 15 af til Betegnelse for de paa Kancellisagerne ved Referatet for Kongen faldne Resolutioner, kunde jo tyde paa, at Hensigten har været at indføre en regelmæssig Deltagelse af det hele Gehejmekonselj ogsaa i Behandlingen af Danske Kancellisager ved deres Referat for Kongen, men i Virkeligheden har Forholdet efter al Sandsynlighed været det, at for Tidsrummet 1676-79 Kongens hyppige Fraværelser og i det Hele den stærke Optagelse af udenrigske Anliggender har medført en meget summarisk Behandling af de ordinære Kancellisager. Herpaa tyder i høj Grad den Omstændighed, at der i Gehejmebogholderens Bøger, efter at der 13. Decbr. 1676 atter er taget fat med Indførelsen af Ansøgninger danske Kancelli vedkommende, kun findes meget faa Tilførsler af kgl. Resolutioner, og af disse viser det sig, at de der findes indført paa Sagerne for hele Aaret 1677 først er faldne i Begyndelsen (Jan. - Marts) af Aaret 1678.

Ogsaa den Skildring, som Slange i sin ovenfor citerede Fremstilling giver af Perioden fra 11. Marts 1676 til Febr. 1680, støtter i høj Grad denne Opfattelse af det summariske ved Forretningsgangen ved Danske Kancelli i dette Tidsrum, men den giver tillige Oplysninger, som foruden paa Kongens Optagethed af de udenrigske Anliggender tillige henleder Opmærksomheden paa andre særlige Forhold som medvirkende Faktorer, Forhold

som det foreliggende Arkivmateriale tildels giver Midler i Hænde til at kontrollere.

Om det hele Kancellikollegium i den paagældende Periode udtaler Slange, at "den Sl. Konge fandt ey sin Regning hoss de fleeste af dem, icke alleene ved consultationerne udi Collegio, men allermest ved exppeditionen af Ober Secretereren, som foruden dett hand ey var fuldkommen Mester af sin charge, var og megett forsømmelig, saa att hand kunde undertiden Bie heele 2 a 3 Uger, førend hand lod underskrive, og naar hand kom op til Kongen med expeditionerne, Blef hanss Majestet Bange for den store Mengde hand Bar op. Desforuden torde hand og vell, effteratt de vare underskrefne Beholde dennem udi sitt Kammer heele Maaneder, førend de Blefve udleverede til Sollicitanterne, som skulle have dem. . . . . Schultis forsømmelse var og aarsag, att Schøller, som Blef Cammer Secreterer strax ved Griffenfelds fald, maatte følgis med Kongen paa alle sine Reyser udi Krigens tid, og maatte tage imod de fleeste suppliquer og expedere dennem. Luxdorf som foruden dette var Ceremonie Mester, desligeste Pofl Nielson som Dechiffreur maatte for Begge disse chargers skyld og følge Kongen, hvor hand var. Moth fuldte og med, saa hand var sielden hiemme."

Her træffer vi altsaa igæn det samme Forhold, som blev berørt ved Omtalen af de sidste Aar af Griffenfelds Periode: at nemlig en Del af de kgl. Expeditioner i Kancellisager er gaaet udenom Kancellikollegiet og derfor ogsaa udenom de ordinære Rækker af Kancelliets Registraturer, eller med andre Ord er udgaaede ikke under Kancelliseglet, paraferede af Oversekretær Schult, men "under Kammer Zignetet", paraferede af Kammersekretær Schøller.

Om den "inconvenience, som forefaldt ved Schøllers expedition, som allerede Nogle gange har foraarsagett nogen confusion udi Cancelliet, men ey endnu er saa sensible, som dett vill Blive i fremtiden om 50 aar, Naar der er ingen til i Cancelliet, som veed Nogett af de affaires" - beretter Slange i sin Fremstilling dernæst følgende:

"Ved dett att Schøller saaleedis maatte expedere disse affaires, har hand ladett føre expeditionerne ind udi de registraturer, som hand holdte over Kongens egne Cammer Sager, paa sit dertill paa Slottet destinerede Kammer. Hvilke registraturer, nu sigis, att være henslengtt udi en Krog paa Slottet, og skall negligeris." - Slange fortsætter: "hvorfor dett var megett tienligt og raadeligt, att der Blef Befalet, att samme registraturer Bøgger med concepterne Blefve samlede og nedbaarne udi Cancelliet, hvor de tillige med de andre registraturer posteriteten til effterretning Kunde forvaris." Denne Foranstaltning synes ikke at være bleven iværksat, ialtfald existerer disse Registraturer over kgl. Expeditioner i Kancellisager udgaaede "under

Cammer Zignetet" nu ikke mere. Derimod er der for Tidsrummet fra Begyndelsen af Aaret 1678 til Slutningen af Aaret 1690 bevaret en Samling af Indlæg til disse "Kasper Schøllers Kancelli expeditioner", og for Aaret 1678 samt ganske sporadisk for Aaret 1679 er der tillige kommen for Dagens Lys en Del Koncepter til de tilsvarende kgl. Expeditioner (Missiver og aabne Breve). - Ved Hjælp af dette Materiale er det muligt at kontrollere Slanges Fremstilling.

De bevarede Koncepter er alle forsynede med Registreringsnumre, der for Aaret 1678 viser, at der maa have været en fortløbende Nummer-Række af Missiver og aabne Breve uden Sondring, omfattende ialtfald ikke stort flere end 261 Numre, og af de meget faa bevarede for Aaret 1679 har en Koncept fra 6. Decbr. Nummer 273. - Heraf fremgaaer det altsaa for det første, at der i de Registraturer, som Schøller ifølge Slanges Sigende har holdt over "Kongens egne Cammer Sager", maa have været en særlig Afdeling for Sager Danske Kancelli vedkommende, ganske ligesom i de endnu bevarede Bøger, som han i sin Egenskab af kgl. Gehejme-Bogholder har ført over alle indkomne Ansøgninger. I disse sidste Bøger findes de paagældende Sager ikke optagne, ligesaalidt som i de ved Kancelliet førte Underskrivelsesbøger.

Hvad dernæst angaar Antallet af de ved Schøller expederede Kancellisager i Sammenligning med de ved Oversekretær Schult expederede, kan det af det foreliggende Materiale konstateres, at Slanges Bemærkning om, at Schøller "maatte tage imod de fleeste suppliquer og expedere dennem", i ethvert Tilfælde indeholder en Overdrivelse. - For Aarene 1676-77 haves intet Spor af Sager expederede ved Schøller, og Sandsynligheden taler for, at de i disse ialtfald næppe har været talrige; for Aarene 1678 og 79 derimod, i hvilke de Schøllerske Kancelliexpeditioner synes at have været talrigst, naaer de højt regnet kun op til Fjerdedelen af de kgl. Expeditioner, forsaavidt deres Antal af det forhaandenværende Arkivmateriale lader sig kontrollere; mindst de tre Fjerdedele maa altsaa betragtes som expederede paa ordinær Vis ved Schult som Kancelliets Oversekretær. - Da Kancelliet 16. April 1680 faaer ny Instrux, har Schult ifølge Slanges egen Fremstilling maattet "qvittere Ober Secreterens Tieniste".

Med Hensyn til Arten af de Kancellisager, der saaledes blev expederede under Kammersignetet, er det af det foreliggende ikke muligt at konstatere nogen principiel Forskæl mellem dem og dem, der ad ordinær Vej er bleven expederede ved Kancelliets Oversekretær; i de Schøllerske Expeditioner findes alle Arter af de almindelige Kancellisager repræsenterede, ligefra Rejsepasser, Vielses-, Begravelses- og Bækken-Breve indtil Bestallinger af alle Slags.

Ved Instruxen for Danske Kancelli af 16. April 1680 indfø-

res for det første sammen med Forandringer i Embedspersonalet tillige en Forandring i Fordelingen af Funktionerne. - Den tidligere Oversekretær Didrik Schult vedbliver at have Sæde i Kollegiet, men af de til de egentlige Oversekretærforretninger knyttede Pligter overdrages nu (Instr. § § 3 og 6) Referatet for Kongen og Paraferingen af de renskrevne Expeditioner til Kancelliraaderne Matthias Moth og Bolle Luxdorph, den første for de norske Sagers, den sidste for de danske Sagers Vedkommende, hvorfor det ogsaa bliver dem det udtrykkelig paalægges at have det daglige Tilsyn "med alle Cancelliet vedkommende forretninger"; de benævnes i Instruxen "expederende Sekretærer", men ved aab. Brev 5. Jan. 1684 tillægges der dem Rang med "Ober-Chargerne". - Referatet (eller rettere Oplæsningen) i Kollegiemøderne, der ligeledes hidtil har hørt til Oversekretær-Forretningerne, skal nu (Instr. § 5) overtages af den protokollerende Kancellisekretær.

Om Kollegiemøderne og den hele Forretningsgang indeholder Instruxen 1680 mere indgaaende Bestemmelser end de to tidligere Instruxer.

Kancellikollegiet skal bestaa af Kansleren, Vicekansleren, 6 Kancelliraader - blandt hvilke Kasper Schøller, der dog samtidig vedbliver at være kgl. Kammersekretær og Gehejmebogholder - og to Assessorer, der tillige er Sekretærer. Kollegiemøder skal holdes regelmæssigt hver Uge Mandag og Torsdag (Form. Kl. 8 - 12 og om fornødent tillige Efterm. Kl. 2 - 7); "oc dersom - hedder det i § 1 - de alle formedelst lovlig forfald icke altid skulle kunde møde tilstede, naar collegium skal holdes, ville Vi dog allernaadigst, paa det Sollicitanterne icke skal opholdes, at naar fem af dennem tilsammen kommer, de da collegium maa holde." Hvis Kansler og Vicekansler skulde "formedelst lovlig forfald, Være forhindret, - hedder det endvidere i § 5 - da skal alligevel de andre udi Cancelli-Collegio tilforordnede være tiltengte hver Uge paa de ordinaire Dage udi Cancelliet uadvaret at tilsammenkomme, oc holde collegial consultationer ofver hvis Supplicationer forefindes kand, paa det Sollicitanterne ingenlunde skal vorde opholdet."

Forretningsgangen med, at Alt uden Undtagelse først skal passere Kongen selv, indskærpes atter (Instr. § 4): "ingen Supplikationer, af hvad indhold oc natur de oc Være kand . . . . . maa annammis i Cancelliet til nogen expedition førend de for Os self ere indkomne, oc af Voris Camer-Secreterer Caspar Schøller rigtigen ere blefne antegnede oc extraherede, hvoreffter de, med liter oc numer af hannem i orden bragt, skal nedskickes i Cancelliet, de Norske til Moth oc de Danske til Luxdorph, som dennem Ved dend Cancelli-Secreterer, som er beskicket til at protocollere, udi dend orden, som de Ved liter oc numer forefindes, strax skal lade extrahere."

Kancellisekretærene skal (Instr. § 10) altid være fire i Tal - det vil vel sige foruden de to, der som Assessorer have Sæde i Kollegiet (se ovfr.) -, og som hidtil skal de efter Uge skiftes til at føre Kancelliprotokollen, men tillige paalægges det dem daglig at være tilstæde i Kancelliet: "hver formiddag om Sommeren fra siuf til tolf, om Vinteren fra otte til tolf, og hver efftermiddag om sommeren fra tu til fem, om Vinteren fra tu til fire."- Den protokolførende Kancellisekretær paa hviler det som omtalt (Instr. § 5) ved Kollegiemødet at oplæse Sagerne, der bliver forelagt til Overvejelse i den Orden, hvori de er udleverede af Kammersekretæren og altsaa ogsaa ekstraherede i Kancelliprotokollen.

Om Deliberationen i Kollegiemøderne gives Forskrifter i § 6: "Ofver alle Supplicationer oc ellers andet, som nu saaledis fra Os i Cancelliet nedskickes, skal af samptlige i Cancelli-Collegio tilforordnede delibereris, hvor da en hver effter sin Eed oc pligt skal være tiltengt sin mening oc votum (som fra neden op skal skeep) det rettiste hand sagen til voris tjeniste, samt retten oc billigheden gemes at være forstaar, at udsige."

Dernæst skal den protokolførende Sekretær forfatte en "Collegij betenckende oc erklæring ofver en hver sag, effter de fleestes vota", og denne Erklæring skal foruden at tilføres Kancelliprotokollen tillige udskrives paa et løst Læg med et kort Extrakt af Sagens Indhold, og saa forsynes med Underskrift af samtlige ved Mødet tilstedeværende Kollegiemedlemmer, "saa mange af samme meening været hafver."

- 1) "Hvis da sagen icke befindes at være af nogen tviflraadighed eller difficultet, Kand oc maa Voris Brevve oc Befalinger effter samme betenckende, de Norske ved Moht og de Danske ved Lixdorf strax forfærdiges oc parapheris, oc Os til underskrivelse tillige med Cancelli-Collegii underskrefne betenckende om en hver sag foreleggis."
- 2) "Hvis Sollicitanternis begiering gandske ubillig at være befindes, strax i collegio afslagis, paa det ingen sig ofver ald for lang ophold skal hafve at besvæрге."
- 3) Hvis derimod "sagen befindes at være af større Vigtighed, saa dend tilforn for Os med alle sine omstendigheder bør at remonstreris, eller hvis de i Collegio tilforordnede kunde være af ulige oc stridige meeninge, da skal dend sag endelig optagis ad referendum, oc da enhver, som kand være af nogen discrepant meening, sit betenckende særdelis under sin haand Os allerunderdanigst tilstille, oc derforuden tillige med Cancelleren eller Vice Cancelleren oc dend af Secretererne, som hafver expeditionerne, for Os allerunderdanigst comparere oc være tilstæde, om fornøden kunde eragtis, nogen nærmere forklæring derofver at skulle giøris."

Ifølge § 6 skal alle til Underskrift renskrevne Expeditioner

endnu engang "først udi Collegio oplæses oc igiennemsees".

Om Expeditionernes Forsegling gives Forskrifter i § § 8 og 9: til Skabet i Cancelliet, hvor Kancelliseglet forvares skal foruden Kansleren og Vicekansleren "de tvende til expeditionerne forordnede" (d. v. s. altsaa Moth og Luxdorph) hver have sin Nøgle - "mens til det store Seigl beholder Voris Cancellier alleene Nøgln; dog at det oc i Cancelliet forvaris". - Heraf ses, at der nu til Forsegling af Kancelli-Expeditionerne skælnes imellem Kancelliseglet og det store Seigl. Kancelliseglet synes indtil 1685 væsentligst kun at være benyttet til Højesterets-Stævningerne, der vel udgik i Kongens Navn, men ikke fik hans Underskrift; dog tales der i Instruxens § 9 ogsaa udtrykkelig om Benyttelsen af Kancelliseglet til "hvis, som under Voris haand skal expederis" - i Modsætning til Højesterets-Stævningerne; muligvis har det været de talrige Vielses-, Begravelses- og Bækken-Breve o. lign., der - som det senere skal omtales - fra 19. Maj 1685 overgik til samme Expeditionssmaade som Højesterets-Stævningerne.

Af § 8 ses det, at Førelsen af Underskrivelsesbøgerne tilfalder Kancelliforvalterne, hvis Tal allerede i Instruxen 1676 var sat til to.

At den indgaaende og klare Instrux af 16. April 1680 ialtfald i de paafølgende ti Aar er bleven ret nøje overholdt, og i det Hele har bidraget til at udvikle en regelmæssig og fast Forretningssgang ved Expeditionen i Danske Kancelli, fremgaaer meget tydeligt af Slanges Fremstilling, og bekræftes af Kancelliprotokollernes Udseende.

Hos Slange hedder det: "Fra Anno 1680 til 86 oc 87 gik dett megett skikeligt till saa att alle Suppliquer, som endten indkom til Kongen self eller blefve leverte til Cancellieren eller Ober Secretererne blefve effter Instruxen hensendte til Cammer Secreterer Schøller, ja paa dett siste blefve Sollicitanterne saaledis vante, att de leverede eller sendte self deris suppliquer til Schøller, hvilke hand samlede hver Uge, og sorterede dem, de danske for sig og de Norske for Sig. Dernest førte hand hver Suppliques indhold Korteligen ind udi En protocolle dertil destineret, dereffter indsluttede hand hver sort udi sine paquetter, og sendte dem udi Cancelliet, som Cancelliet vedkom, og de som angik de andre Collegia, som Cammerett Admiralitetet etc., blefve sendte derhen. Disse paquetter toge den Secreterer udi Cancelliet imod, som den Uge skulle have opvartningen, saa att ey den ringeste supplique, dersom den ikun var om Beken for Kirkedørene, blef udi Collegio foretaget, med mindre den tilforn udi Schøllers protocol var indførtt, undtagen de som supplicerede om Bestillinger, hvilke af Moth eller Luxdorph blefve refererede for hans Kongl. Majestet, saasom de af hans egen Naade alleene dependerede. Naar de nu saaledis udi Collegio blefue foretagne, som holdtis 2 gange om

Ugen, blev extracten og Indholdet af den Cancelli Secreterer oplæst, som hafde opvarningen og førte Cancellie Protocollen. Dereffter blev begieringen examineret, om den Kunde bevilgis eller ike. Blef den eragtett billig, blef Collegii Erklæring derom udi Pennen korteligen forfattet, som ike alleene udi Protocollen blef indførtt, men blef og å parte opsatt paa ett Ark papiir, som ald Collegium underskref, og fuldtis med suppliquen og expeditionen, naar den til Kongen blef opbaaren att underskrivis. Vare der nogle udi Collegio dissidentes eller af anden Meening, blef og saadant iligemaade til protocol førtt og hans Meening a parte skrevet og underskrevet. Fandt Kongen Collegii Betenkende Rett, underskref hand expeditionen, men fandt hans Majestet Noget derved att erindre, blef dett enten foretaget udi Geheime Conseil eller og dett blef ike bevilgett. De andre Suppliquer, som Collegium fandt ubillige og ike værd att referere hans Maytt., blefve dog udi protocol annoterede med Collegii Betenkning, og desforuden blef skrevet paa Suppliquen af Cancellie Secretereren dett ord afslagen, og saa Supplicanten leverett. Forefaldt der nogett, som meriterede att gjøre Een eller anden reflexion paa, førend dett blef expederet, blef saadant optagen ad referendum. Dersom Kongen var udi Holsteen eller andensteds forreyst blef dog Collegium paa sine ordinaire dage og tider ligesaa flittig holdt, som naar hand var hiemme, og om Nogen paa Reysen kunde overlevere nogen Supplique, som var af den Indhold, att dett udi Collegio først skulle debatteris, blef dett af den Ober Secreterer (hvilken titul Moth og Luxdorf fik først Anno 1684) som fuldte Kongen, hiemsendt til Collegium, hvilke, effter att de vare af Schøller sorterede og udi hans protocolle indførtt, blefve foretagne, og dersom de vare af den natur, att de kunde bevilgis, varede dett aldrig 8 a 12 dage, førend de med deris Erklæring til expedition Ober Secretereren igien blefve udsendte, saa att Undersaatterne paa dett siste kom udi den Vahne, att de aldrig snartt incommoderede hans Maytt: paa sine Reyser med andre Suppliquer, end de som angik Bestillinger, som vare leedige. In summa alleting skeede upaaklageligen med en temmelig accuratezza og exactitude som saavell Geheime Raad og Vice Cancellor Holger Wind og hans Successor Sl. Geh. Raad Wibe, desligeste Schøller, Luxdorph, Winding og Willem Worm som succederede Winding Ao. 1684, desligeste Pofl Nielson alle lovfaste og udi Landetts og Rigernis tilstand kyndige Mænd megett vell observerede. Og tør Jeg friligen sige, att dett Danske Cancellie har aldrig været udi saadan En Stand, som dett var i de tider. Thi Collegium gjorde sitt, Secretererne, som den tid ordinairement skulle være fire, viste hvad de skulle gjøre saavell ved protocolleterne, som ved expeditionerne, som de maatte concipere, desligeste ved relationerne til Kongen att opsette saa att de ey alleene blefve Pennen men end og affaires megtige. - Cancellie-

forvalterne viste hvad de skulle gjøre baade ved Concepterne og registraturerne; Copiisterne viste og deris forretninger somme med att reenskrive expeditionerne somme med att indføre udi Registraturbøgerne, saaatt dett eene fuldte dett andett udi en god orden, Ja der var saadan flittighed, Eenighed, og samdrægtighed til att expedere sollicitanterne enten med skriffelig eller mundtlig Svar, att neppe blef nogen supplique 14 dage gammell udi Cancelliet førend folk viste, enten de kunde faa deris Begiering eller ike."

Med Hensyn til Kongens personlige Deltagelse i Afgørelsen af Kancellisagerne ses det, at Instruxen 1680 i Virkeligheden fixerer den Forretningsgang, som i den foregaaende Periode snart maa være bleven den naturlige Følge af Kongens hyppige Fraværelser og Optagethed af de udenrigske Anliggender: det langt overvejende Antal af de Sager, der passerede Kancellikollegiet er praktisk talt i Virkeligheden bleven afgjorte i Cancelliet. En stor Del af disse Sager er i Overensstemmelse med Instruxens § 6 efter Kollegiets Resolution allene bleven expederede ved "Paategning" i Kongens Navn men alene under den expederende Kancellisekretærs Haand (Moth eller Luxdorph), som afslagne - simpelthen eller med Henviisning til Lands Lov og Ret eller lign. - eller som remitterede til en eller anden Øvrigheds Erklæring, og for de Sagers Vedkommende, som i Cancelliet er bleven anset for egnede til kgl. Expedition, har Kongens Deltagelse i den endelige Afgørelse indskrænket sig til det Moment, da de fuldt færdige renskrevne Expeditioner, ledsaget med de i Instruxens § 6 omtalte Indholds-Extrakter med Kancellikollegiets originalt underskrevne Betænkninger eller Erklæringer, er bleven ham forelagt til Underskrivning.

Af Slanges Fremstilling ses det, at det kunde hænde, at Kongen fandt "Noget derved att erindre", og at Sagen i saa Fald enten blev henvist til Foretagelse "udi Geheime Conseil" eller overhovedet ikke bevilget. De Tilfælde, hvori der blandt de i Kancellikollegiet foretagne Sager - som Slange udtrykker sig - "forefaldt noget som meriterede at gjøre Een eller anden reflexion paa, førend dett blef expederet", saa at Sagen resolveredes "udtagen ad referendum", viser sig af Kancelliprotokollerne fra 1680 og følgende Aar at have været yderst faa. - I Instruxen hedder det som ovenfor citeret, om Referatet af saadanne Sager, hvori det som Regel forudsættes at der i Kollegiet har været "ulige og stridige meeningen", at de af Kollegiets Medlemmer "som kand være af nogen discrepant meening" skal indgive deres Betænkning særskilt, og saa sammen med Kansleren eller Vicekansleren og den expederende Sekretær (d. v. s. Moth for de norske, Luxdorph for de danske Sager) "comparere" for Kongen "om fornøden kunde eragtis, nogen nærmere forklaring derofver at skulle giøris"; om Fo-

retagelsen af Kancellisager i Gehejmekonselj har Instruxen af 1680 overhovedet ikke nogen udtrykkelig Bestemmelse.

For Perioden 1680-90 maa det imidlertid erindres, at der udenfor den Række af Kancellisager, der efter Indførelse i de Registraturer, der førtes af Schøller som Gehejmebogholder kom i Kancelliet til Behandling i Kollegiet, endnu ligesom for Aarene 1678-79 var et ret betydeligt Antal Kancellisager, der under Kammer-Signetet expederedes af Schøller som Kongens Kammersekretær. Til Kontrollering af disse Sager, der altsaa er bleven expederede efter Kongens umiddelbare Afgørelse alene, og som stadig er gaaet udenom Kancelliets hele Registreringsapparat, ogsaa Underskrivelsesbøgerne, har vi nu for Perioden 1680-90 i Kancelliarkivet bevaret dels en Samling Indlæg uden Koncepter, og dels imellem Bilagene til Kancelliforvalternes Conceptregnskaber over Kancellisportlerne, for hvert Aar (begyndende fra 2det Kvartal 1680) en specificeret Fortegnelse over "Cammer Brevve". - Tilstedeværelsen af disse Fortegnelser er en Følge af den Bestemmelse, som indeholdes i § 14 af Instruxen 16. April 1680, at nemlig de Sportler, der faldt saavel ved de af Schøller som Kammersekretær, som ogsaa ved de af Luxdorph som Ordenssekretær, efter Kongens umiddelbare Ordre udfærdigede Expeditioner, skulde sammenlægges med Sportlerne for de ordinære Kancelliexpeditioner til Fordeling mellem Kancelliets overordnede Embedspersonale efter Instruxens Forholdsskala (§ 15); baade Schøller og Luxdorph var jo nemlig ved Siden af deres Stillinger henholdsvis som Kammer- og som Ordenssekretær, nu tillige bleven Medlemmer af Kancelliet.

Forsaavidt man af dette Materiale (Indlægs-Samlingen og Regnskabsfortegnelserne) kan dømme, er der med Aaret 1680, da altsaa Schult "kvitterede" Oversekretærsforretningerne ved Danske Kancelli, indtraadt en væsentlig Forandring i Karakteren af disse Kammerexpeditioner: medens de, som omtalt, for Aarene 1678-79, da de ifølge Slanges Fremstilling, væsentligst var fremkaldte af Schults Efterladenhed som Oversekretær, omfattede alle Arter af almindelige Kancellisager, saa at det ikke er muligt at konstatere nogen principiel Forskæl mellem dem og dem, der ad ordinær Vej blev expederede gennem Kancelliet, saa udgøres de fra Aaret 1680 gennemgaaende af en Art af Sager, hvis Expedition under Kammer-signetet efter Kongens umiddelbare personlige Afgørelse er ret naturligt motiveret: over Halvparten af det samlede Antal af Expeditioner for hele Perioden 1680-90, hvortil der er bevaret Indlæg, udgøres af Missiver til Overrentemesteren Peter Brandt og til Kammerkollegiet, og af Resten angaaer f. Ex. Bestallingerne, der før omfattede alle Arter indenfor Kancelliets Forretningsomraade, nu mest særlige til Hoffet knyttede Embeder og Bestillinger o. s. frmdl.

De Kammer-Expeditioner, hvortil der er bevaret Indlæg, genfindes alle (paa nogle ganske faa nær) i Fortegnelserne ved Sportelregnskaberne, men det viser sig at disse sidste for hele Perioden 1680-90 giver et samlet Antal, der er mer end fire Gange større end det, man kommer til ved Optælling efter de bevarede Indlæg. Da man i Regnskabsfortegnelserne, tiltrods for Formaalet, ikke blot finder Expeditioner, der har indbragt Sportler, men ogsaa et betydeligt Antal, hvor Sportel-Rubriken kun er udfyldt med et Nul, kan det vel antages, at disse Fortegnelser er saa nogenlunde fuldstændige; men Resultatet er altsaa, at for over de tre Fjerdele af disse Kammer-Expeditioner (ialt for hele Perioden c. 1000 Sager) har man nu i Kancelliets Arkivmateriale intet andet at holde sig til end de ganske korte Indholdsangivelser, som Regnskabsfortegnelserne giver. - At disse Kammer-Expeditioner i Kancellisager, ligesom Tilfældet er med dem i Aarene før 1680, har været indført i særlige Registraturer kan slutes af, at en enkelt bevaret Koncept til et Kammer-Missive af 14. April 1685 har Registratur Nr. 56; men disse Registraturer er, som ovenfor omtalt, nu gaaet tabt. - I Overensstemmelse med, hvad der ovenfor er sagt om Forandringen i Kammer-Expeditionerens Karakter fra Aaret 1680 af, udgør det gennemsnitlige aarlige Antal for Perioden 1680-90 (optalt efter Regnskabsfortegnelserne) knapt det Halve af Antallet for hvert af Aarene 1678 og 79.

I Lighed med Kammersagerne var der en hel Række af Kancellisager, der ifølge deres Karakter af Sager "dependende af Kongens Naade alene" var underkastet særlig Behandlingsmaade, skøndt det ikke berøres i Instruxen. Det var alle Sager vedrørende: 1) Embedsbesættelser, 2) Tildelelse af Rang, 3) Udstedelsen af Ordensbreve (Ridderpatenter), samt Grevelige, Friherrelige og Adels Patenter. - Alle disse Sager var undtagne fra Indførelse i Gehejmeholderens Registraturer og ogsaa fra Foretagelse i Kancellikollegiet.

1) Som ovenfor berørt er et ret betydeligt Antal Embeds-Bestallinger, - efter 1680 mest saadanne, der angik særlige til Hoffet knyttede Embeder og Bestillinger, men dog ogsaa ikke saa ganske faa af anden Art - bleven udfærdigede som Kammerexpeditioner (paraferede af Kammersekretæren), men Hovedparten er dog udgaaet som almindelige Kancelliekspeditioner, og om disse hedder det hos Slange, at de af de to expedierende Kancellisekretærer (Moth og Luxdorff) umiddelbart blev refererede for Kongen og altsaa ligesom Kammersagerne var underkastet hans umiddelbare Afgørelse alene. Naturligvis maa der til Grundlag for Referatet for Kongen i disse Sager være bleven ført Fortegnelser over Ansøgerne m. m., men af dette Materiale findes nu intet bevaret i Kancelliarkivet; derimod findes disse Bestallinger som almindelige Kancellisager saavel indførte i den ordinære Række af Registrarer, som ogsaa an-

førte i Underskrivelsesbøgerne.

2) Om Rangbrevene gælder tildels det samme som om Embeds-Bestallingerne, en stor Del findes blandt de Schøllerske Kammerexpeditioner, en anden Part som almindelige Kancellisager indførte i Registranterne og anførte i Underskrivelsesbøgerne, men desforuden findes endnu en Del af disse Breve anførte paa de ovenfor omtalte Fortegnelser ved Koncept-Regnskaberne over Kancellisportler under Betegnelsen Ordensbreve, idet de nemlig efter Kongens mundtlige Ordre er bleven udfærdigede ved Luxdorph i hans Egenskab af Ordenssekretær. Til disse sidste Rangbreve, der ligesaa lidt som de, der er bleven udfærdigede gennem Kongens eget Kammer, kan findes i Kancelliets Registranter eller Underskrivelsesbøger, er der bevaret: saavel en Pakke Koncepter som ogsaa et Bind med Afskrifter af disse Koncepter, der paa Bindets Titelblad siges at være "funden uregistrerede efter Sal. Cancellie Forvalter Westesens Død den 10. Decembris Ao. 1712". Forud for Begyndelsestidspunktet for Regnskabsfortegnelserne har Konceptsamlingen kun et enkelt Brev fra Aaret 1677 og et Par Stykker fra Begyndelsen af Aaret 1680.

3) Ridderpatenter samt Grevelige, Friherrelige og Adelspatenter indførtes i Overensstemmelse med Instruxen for Ordens-Sekretæren af 23. Maj 1676 (§ 2) i særlige Registranter, der som nævnt nu ikke findes i Kancelliarlivet længere, men dels ved Ordenskapitlets Arkiv og dels ved det saakaldte Lensarkiv knyttet til Justitsministeriets 2det Expeditionskontor, medens de ifølge den anførte Instrux (§ 2) oprindelig er bleven opbevaret i Danske Kancelli. Om udfærdigelsen af disse Breve hedder det i § 1 af samme Instrux, at Ordens-Sekretæren har at lade Koncepterne forelæse i Kancellikollegiet, "og Os siden i Geheime Raad i Voris Vice Cantzlers Nerværelse derom relation at gjøre." De findes optagne i Gruppen "Ordens-Breve" paa Regnskabsfortegnelserne, derimod finder man dem ikke i Underskrivelsesbøgerne.

Foruden de to ordinære Former for kgl. Expedition i Kancellisager: Missiver og aabne Breve - gennem Kancelliet (paraferede af de expedierende Sekretærer), gennem Kongens eget Kammer (paraferede af Kongens Kammersekretær) eller gennem Ordenssekretariatet - gaves der endnu en tredje: originalt underskrevet kgl. Resolution paaskrevet, f. Ex. et: "fiat justitia" eller Resolution om Modifikation i Straf paaskrevet Domme, Bevillings-Resolutioner af forskellig Art paaskrevet selve de originale Ansøgninger, Approbation eller Ændringer paaskrevet originale Betænkninger, Forslag eller lign., og saa fremdeles. Til Underretning om denne Art af kgl. Expeditioner findes i Kancelliarlivet bevaret en Samling Kopier af de Dokumenter, hvis Originaler var bleven udleveret af Kancelliet med de kgl. Resolutioner paaskrevet. Denne Samling gaar nu ikke

længere tilbage end til Juli 1680, og det hænger vist sammen med, at der fra dette Tidspunkt i Kancelliet findes indrettet den saakaldte: Kgl. Majestæts Resolutionsbog, hvis Indhold svarer til Kopierne, med den Forskæl, at alene de paaskrevne kgl. Resolutioner findes bogførte in extenso, Sagerne selv som Regel kun i kort Extrakt. Bøgerne er ført med ét Bind for Danmark (med Parafering af Luxdorph) og ét for Norge (med Parafering af Moth); det sidste tager først fat fra Aaret 1683, men blandt Kopierne findes enkelte norske Expeditioner tilbage til 1681, og for hele Perioden er i Kopisamlingen bevaret en Del Sager, der ikke findes indførte i Resolutionsbøgerne. Vedlagt Kopierne finder man i en Del Tilfælde Extrakt med Kancellikollegiets originalt underskrevne Betænkning, der viser at Sagen hører til dem, der ad ordinær Vej har passeret Kollegiet, og altsaa kan findes indført i Kancelliprotokollen; derimod findes Sagerne ligesaalidt optagne i Underskrivelsesbøgerne som i Registranterne over Missiver og aabne Breve.

At Expeditionsmaaden med kgl. Resolution paaskrevet har været benyttet i Kancellisager ogsaa førend man begyndte at føre særlige Registraturer over disse Expeditioner, fremgaaer af, at der endnu er bevaret et Par Kopier fra Aaret 1667 af ganske samme Art som de i Samlingen, der begynder i Aaret 1680. Forholdet synes altsaa at være det, at Kopierne til disse kgl. Expeditioner og - da de hverken findes optagne i Registranter eller Underskrivelsesbøger - dermed ogsaa erhvert andet Spor i Kancelliets Arkivmateriale for hele Tidsrummet før Juli 1680 nu er gaaet tabt, paa de enkelte Undtagelser nær, hvor man muligvis kan finde Sagen optaget i Kancelliprotokollen.

I Maj 1685 indgives til Kongen følgende Forslag undertegnet af Wibe, Moth, Schøller og Luxdorph:

"Saasom Eders Kongl. Maytt. daglig besvergis med een temmelig stor mengde af Brevve at underskrifve for Børn at Døbe udi Husene, Vielser, Begravelser og Becken for Kirckedørene at udsette, som ey er af dend Vigtighed at Eders Kongl. Mayts. egen Kongl. Person dermed burde at bemødis, Ville Vii allerunderdanigst fornemme Eders Kongl. Mayts allernaadigste Villie, om icke med slige Brevve motte hereffter forholdis som med Høyeste Rettis Stefninger, hvilcke udgaar udi Eders Kongl. Mayts Nafn oc forseiglis alleene med Cancelli Seiglet; dog at disse Brevve vorder tillige af dend af Secretererne, som slige expeditioner tilhører, parapherede; oc som hiid til Dags udi Eders Kongl. Mayts Danske Cancelli brugeligt været hafuer, at alle Brevvene ere saaledis blefven sluttede Under vort Zignet, kunde her effter om Ed: Ko: Maytt. saaledis allernaadigst behager, udi agt tagis, at de Brevve som Eders Ko. Mayt self allernaadigst underskrifver kunde sluttis Under Voris Kongelig Haand oc Zignet, oc de andre Under voris Zignet. Wii forblifver" osv.

Paa dette Forslag findes med Kongens egen Haand og Un-

derskrift skrevet: "dett maa hereffter paa forgeschlagene Maade forholdis" - og bagpaa findes noteret: "NB Angaar effter d. 19 [rettet til 12] Maji Anno 1685".

I Underskrivelsesbogen 1685 findes udfor Dato 19. Maj Notat i Marginen om Indførelsen af den ny simplificerede Expeditionsmåde for de almindelige Breve om Daab, Vielse, Begravelse og Bækken for Kirkedørene; endnu Aaret 1685 ud og hele Aaret 1686 findes disse saaledes expederede Breve anførte i Underskrivelsesbogen, men fra Begyndelsen af 1687 er man ophørt dermed, og af Registranterne er de udelukkede allerede fra Begyndelsen af Aaret 1685. I Registret til Registranten over Sællandske aabne Breve 1685 findes noteret: "Wielse oc Børnedaab i huuset sambt Begravelser om aftenen, derom Breve effter nye Anordning, Læs een sær Registrant Bog som begynder Anno 1685". Disse særlige Registrantbøger over Expeditioner udfærdigede i Kongens Navn, men alene under en expederende Sekretærs Haand, er ikke længere bevarede i Danske Kancellis Arkiv; derimod findes der, begyndende fra Jan. 1685 vedlagt hvert Aars Konzept-Regnskab over Kancellisportlerne en Fortegnelse over "Døbe, Wielse- oc Begravelse Brefve" anførte med et enkelt Navns Nævnelser, foruden den Fortegnelse over udfærdigede Højesterets-Stævninger, hvis Tilstedeværelse gaaer tilbage til Tidspunktet for det ældste bevarede Konzept-Regnskab (for Aaret 1669).

Ifølge Slanges Fremstilling skal der allerede fra Aarene 1688 og 89, "da eendeell udi Collegio faldt hen till intrigues, brigues, och flatterie", men i Særdeleshed fra Aaret 1690" effter Luxdorps disgrace og Sl. Geheime Raad Wibes Død" være foregaaet en uheldig Forandring i Danske Kancellis faste og regelmæssige Forretningsgang. Det hedder hos Slange:

"Thi effter den tid blefve suppliquerne eymeere skikett till Schøller, der att sorteris och protocollaris; og suppliquerne blefve foretagne udi fleng och confusion; Collegium blef opfyldt af dem, som ey torde eller ville sige Ney, naar der skulle imodsigis. De Eldste Secreterer blefve stødte fra Collegio och affaires, andre Unge, Uvante och Ukyndige blefve igjen indtagne, som ey kunde gjøre andett end protocollere, hvorimod dett kom af Vahne, att Secretererne ey fik expeditionerne at opsette, hvorved de bleve hindrede fra att lære att føre en god Pen. Cancelliforvalterne blefve overhvælede med forretninger, saa att de kunde icke tage Vare paa deris Rette forretninger. Attskilligt blef expederet som under den titul att dett skulle holdis geheim, blef saasnaart dett var expederet, tagett af Cancelliet, och siden kom det aldrig igjen eller er blefven førtt udi Nogen Registratur. Och andett meere, som saaleedis continuerede indtill den Sl. Kongis Død. Dog kand dett sigis med Sandhed att ihvorvell her foregick Een og anden abus, saa blef der dog over Justitien holdt en meget god haand, och veed Jeg ey snart

eet eksempel, hvor mand kand sige att den blev violeret".

Sammenholder man denne Fremstilling hos Slange med hvad Kancelliets Arkiv-Materiale for den paagældende Tidsperiode udviser, kan man ikke afholde sig fra en lille Mistanke om, at Slanges personlige Sympathier for de ældre, der blev "stødte fra Collegio och affaires", har farvet hans Fremstilling noget. Hverken Kancelli-Registraturerne eller Kancelli-Protokollerne bærer Spor af den Nedgang i Orden og Regelmæssighed, man efter Slanges Beretning skulde vente. Til Kontrollering af Fuldstændigheden mangler vi Midler; af de omtalte Fortegnelser ved Kancelliforvalternes Konzept-Regnskaber over Kancellisportlerne bortfalder de over "Ordensbreve" fra Aaret 1691, Fortegnelser over "Kammerbreve" (kun omfattende nogle faa Stykker) opræder endnu ved Regnskabet for 1692, men derefter bortfalder ogsaa de ganske.

I Overensstemmelse med Slanges Fremstilling viser det sig, at de af Schøller som Gehejmebogholder førte Fortegnelser over indkomne Sager Danske Kancelli vedkommende stopper op under Dato 15. Novbr. 1691, medens der i deres Sted optræder kronologiske Fortegnelser førte af Kancelliforvalterne. Den første bevarede af disse Fortegnelser (en Sammenhæftning omfattende Tiden fra 2. Aug. 1686 til 3. Oktbr. 1688) har Titulaturen: "Hvis Supplicationer som af mig [d.v.s. Kancelliforvalter Rasmus Rasmussen] til Expedition, i Etatsraad Skøllers Kammer, eller i Collegio leveres", medens den sidste bevarede (6. Jan. 1691 - 27. April 1693) simpelthen betegnes: "Supplicationers Indlevering". Disse Fortegnelser, der rimeligvis har været fortsat lige til Omordningen af Danske Kancelli efter Chr. Vs Død, viser at den i Instruxerne af 23. Maj 1676 og 16. April 1680 saa stærkt indskærpede Forretningsgang med at alle Suppliker skal gaa direkte til Kongen selv og registreres af Schøller som Gehejmebogholder, allerede fra Aaret 1686 efterhaanden er bleven forandret derhen, at det bliver Kancelliforvalterne der først modtager og registrerer de til Danske Kancelli indkomne Suppliker og besørger dem indleverede til Foretagelse i Kancellikollegiet. Derimod viser Kancelliprotokollerne, at Forretningsgangen ved denne Indlevering er forbleven væsentlig uforandret hele Perioden ud. Sagerne modtages af den protokolførende Kancelli-Sekretær ordnede i daterede Pakker, og ekstraheres i denne Orden i Kancelliprotokollen til Foretagelse i Kollegiemøderne; Sondringen mellem Danske og Norske Sager ophører, da Moth efter Luxdorphs Afskedigelse 12. Febr. 1690 bliver eneste Oversekretær.

Med Slanges Paastand: at Kancellisekretærene ikke længere "fik expeditionerne att opsette", stemmer det, at Konzepterne til de kgl. Expeditioner for Periodens sidste Decennium som oftest findes skrevne af en af de to Kancelliforvaltere.

Fra 24. Oktbr. 1691 (fortsat til 15. Aug. 1699) findes indrettet en Kopibog for "Ober Secreterens [d.v.s. Mathias Moths] Missiver", og hertil svarer en Pakke med Koncepter og Indlæg; det drejer sig her endnu ikke om nogen endelig Expedition af Kancellisager, men kun om Indhentning af Oplysninger o. lign. hos Overøvrighederne.

For Aarene 1690 og 91 findes nogle Pakker med Kammerkollegie-Sager expederede gennem Danske Kancelli ved kgl. Resolution paaskreven, indeholdende Kopier af Suppliker og af Erklæringer dertil fra Kammerkollegiet eller fra Kommissionerne i Raadstuen for Slottet, samt Kopier af de derpaa faldne kgl. Resolutioner; de originale Dokumenter hertil har været tilsendt Kammerkollegiet til videre Expedition (jfr. Kammerkollegiets Instrux 12. Juli 1690 § 14).

Som Vidnesbyrd om Konseljets Deltagelse i Behandlingen af Kancellisager i Perioden 1690 ff. haves en Protokol, der er paabegyndt 1. Maj 1690 under Betegnelsen: "Protocoll ofver Cancellie-Collegii Memorialier, saavelsom oc En deel Andris til Hans Kongl. Mayt. allerunderdanigst indgifne Relationer oc Supplicationer, item adskilligt Andet, som Hans Kongl. Mayt. udi Geheime-Conseil allerunderdanigst er blefuen refereret, oc af Hans Kongl. Mayt. der sammesteds er vorden paa resolveret." Protokollen er ført med én Kolonne for Extrakter af de refererede Sager og én for de derpaa i Gehejmekonseljet faldne kgl. Resolutioner som oftest med Anførelse af Konseljmødets Dato, samt eventuelt Dato for den som Følge af Resolutionen udgaaede kgl. Expedition. - Det største Antal af de i denne Protokol indførte Sager er saadanne, hvori Danske Kancelli har afgivet skriftlig Betænkning (der da i en Del Tilfælde, om end langt fra i alle, kan forefindes in extenso i Kancelli-Protokollen), eller som efter den kgl. Resolution har ført til en eller anden kgl. Expedition gennem Danske Kancelli. Indførelsen i Protokollen, der ikke er udskrevet, stopper imidlertid op med Gehejmekonseljets Møde 23. Septbr. 1695, og for Resten af Chr. Vs Regeringstid lædes vi atter uden Midler til nærmere Kontrollering af Gehejmekonseljets Deltagelse i Behandlingen af Kancellisager. Ogsaa efter 23. Septbr. 1695 kan man endnu i Kancelliprotokollen finde indført en enkelt Relation til Kongen fra Kancellikollegiet, og en enkelt Kollegieresolution om at indstille en eller anden Sag til Kongen, men om selve Foretagelsen i Gehejmekonseljet faaer man ingen Oplysning.

Indrettelsen af den omtalte Protokol fra 1. Maj 1690 staaer muligvis i Forbindelse med Udstedelsen af en Instrux for Gehejmekonseljet. Hos Gaspari (Urkunden und Materialien osv. 1, 31 ff.) er efter en Afskrift fra c. 1720 i Bilagene til Ulrik Adolf Holsteins Memoirer (i Gehejmearkivet) trykt en Instrux for Konseljet paa Tysk, hvis Datum ikke er blevet angivet. I sin Indholdsfortegnelse henfører Gaspari den til Fredrik IV, formo-

dentlig forledt af, at den i den af ham benyttede indbundne Afskriftssamling er indsat efter Instruxen af 9. Jan. 1703. Den Konge, som har underskrevet Instruxen, omtaler dog i § 1: "Unser . . . Herr Vater, König Friderich der Dritte", og skulde altsaa være Christian V (sml. Histor. Tidskr. V. 5, 161), men ikke desto mindre henfører Riegels (Fierde Friderichs Historie 1, 202) den til 1700 (sml. ogsaa C. Holm: Danmark-Norges indre Historie 1660 - 1720. I. Henvisninger S. 14), skjønt han ikke kan have haft andet at støtte dette Aarstal paa end Registret til Gasparis Værk. Der kan næppe tvivles om, at Instruxen ligesom den af 9. Jan. 1703 har været affattet paa Tysk, og at Riegels danske Text (trykt 1795) saaledes kun er en Oversættelse af Gasparis tyske (trykt 1786). Naar han derfor i § 1 har: "Vores . . . Farfader, Kong Friderich den Tredie", er dette ikke andet end en stiltiende udført Rettelse for at faa Texten til at stemme med det af ham antagne Aarstal 1700. Paa samme Maade forholder det sig med Afvigelserne mellem Riegels danske og Gasparis tyske Text af Instruxen af 9. Jan. 1703, der endnu er bevaret i tysk original Udfærdigelse. I sin § 7 har nemlig hin Instrux et Holdepunkt for en Tidsbestemmelse. Den lyder:

"In den Commerce-Sachen soll uns im Nahmen der des falls verordneten, und hinführo weiter zu verordnen stehenden Commission, von demjenigen Unserer Geheimen Rätthe, dem Wir die Ober-Inspection über das Commerce-Wesen insonderheit anbetrauet, und hinführo anbetrauen werden, die Nothdurft nach und nach referiret, und auch der Commission allerunterthänigste Vorschläge und Bedenken zu weiterer Verordnung allerunterthänigst überliefert werden."

Der kan i denne § ikke være sigtet til den ved kgl. Resolution 4. Juli 1693 (trykt i Meddelelser fra Rentekammerarkivet 1873-76 S. 22-23) indrettede staaende Kommission til at varetage Kommerce-Anliggender; der forudsættes jo, at der i sli­ge Sager vil være at nedsætte en Række Kommissioner, én for hver Sag; hvis dette ikke var Meningen vilde Indskuddet: "und hinführo weiter zu verordnen stehenden", være overflødig. Instruxen maa derfor være ældre end 1693, og den sigter utvivlsomt til "Kommissionerne i Raadstuen for Slottet", som nedenfor skal omtales; de Sager som disse skulde undersøge, var netop særlig Kommercesager, og deres Virksomhed falder ogsaa bort, da der senere oprettes et særligt Kommercekollegium (sml. Holm a. St. S. 15). Da disse Kommissioners Protokol begynder 1690 2. Septbr. og den ovennævnte Konseljsprotokol s. A. den 1. Maj, er det rimeligt ogsaa at henføre Udstedelsen af hin Instrux for Konseljet til Aaret 1690. Dette kunde synes at komme i Strid med at det 1668 oprettede Kommercekollegium endnu bestod 1690, men dette Kollegium forsvinder 1691, efterat Skibsmaalingsforretningerne ved Resol.

14. Novbr. 1691 var bleven henlagte til Rentekammeret (Meddelelser fra Rentekammerarkivet 1878, S. 86), og det har derfor i de sidste Aar af sin Tilværelse sagtens ikke haft med andre Forretninger at gøre, og dernæst er det ogsaa muligt, at man netop ved Benyttelsen af Kommissionerne i Raadstuen har villet unddrage det en Del af dets Forretningsomraade, saaledes at § 7 i Konseljets Instrux tilsigter at forandre dete.

Indledningen til den 1. Maj 1690 paabegyndte Protokol for Sagers Foretagelse i Gehejmekonseljet tyder ikke paa, at man tidligere har ført slige Protokoller (sml. Holm, anf. St. S. 14), og de gamle Fortegnelser over Kancelliets Arkiv, der nævner hin, omtaler heller ikke flere.

Hvad nu angaaer selve Indholdet af hin "Instruction wor-nach diejenigen, so jetzo und künfftig, Unserm Conseil mit bey-züwohnen, von Uns werden berufen werden, sich allerunterthänigst zu achten haben sollen", er det værd at bemærke, at dens § 3 udtrykkelig forudsætter, at de faldne Resolutioner bliver "ad Protocollum notiret", men forøvrigt er Bestemmelserne af saa almindelig Art, at de intet Nærmere bringer til Belysning af Konseljets Deltagelse i Behandlingen af Kancelli-Sagerne udover det Lidet, der som tidligere omtalt kan udtrages af Instruxerne for Danske Kancelli. Af Instruktionens § 3 ses det, at Sagernes Referat paahviler Kansleren og Oversekretæren, dog (iflg. § 6) saaledes at Statholderen i Norge, naar han er tilstede i Konseljet, overtager Referatet af de "Nordiske Civil-Sager".

Side om Side med Konseljet stod fra 1690 de saakaldte "Kommissioner i Raadstuen for Slottet". Ved en kgl. Ordre, som expederedes gennem Danske Kancelli, beskikkedes flere eller færre Mænd, blandt hvilke altid Konseljet fandtes repræsenteret, til i Fællesskab at undersøge en eller anden Sag og indgive en Beretning derom til Kongen (sml. Holm, anf. St. 1. Bd. S. 62 f.). Alle disse forskellige Kommissioners Forhandlinger er indførte i samme Række Protokoller. I "kort Underretning om Akterne i det Danske Kancelli, forfattet in Augusto 1718" kaldes de "Protokoller, holdte i den kongelige Raadstue ved en af Kancellisekretærene over et og andet, som af Kong C. 5. og F. 4. er befalet at delibereres over, som kunde henses til Rigernes og Landenes almindelig Bedste fra Anno 1670 til 1704". Hermed stemmer Titlen i en noget yngre men udateret Fortegnelse, som bagpaa har Navnet: "Henric Cöster": "Protokoller holdte udi dene kgl. Raadstue og hvorudi Konseljets Betænkende i en eller anden vigtig Post er indført, begyndt 1670, vedvare til 1704". I denne sidste Tittel er det nu unøjagtigt, at Protokollerne netop indeholde Konseljets Betænkninger: Kommissionerne dannedes ikke alene af Konselj-Medlemmer, men tillige af Folk udenfor Konseljet. Men dernæst maa Begyndel-

sesaaret for Protokollerne være angivet urigtig i begge Fortegnelserne. De bevarede begynder 2. Septbr. 1690 og ende 20. Novbr. 1704; bagpaa er de, som det synes med samtidig Haand, mærkede 1 - 5, og der ses saaledes ikke noget Spor til, at Protokoller for 1670-90 skulle være tabte. Hertil kommer, at der nu haves Bilagspakker med Akter til de i Protokollerne behandlede Sager. Disse Akter er samlet sammen fra mange forskællige Blandingspakker og de enkelte Læg bærer alle Udskrifter, som tydelig viser, at de høre til hine Protokoller. Da der nu er fundet saa mange Akter til Protokollerne for 1690-1704, vilde det dog være mærkeligt, at der ikke er fremkommet Akter ogsaa til Protokollerne for 1670-90, hvis disse engang havde været til. Det maa derfor antages, at Begyndelsesaaret 1670 i hine Fortegnelser skyldes en Skrivefejl for 1690, og at den yngre Fortegnelse kun har udskrevet den ældre.

Efter Chr. Vs Død 25. Aug. 1699 er der bleven indrettet en ny Kancelliprotokol, hvori findes extraheret en stor Mængde Sager behandlede i to "Sessioner" (5. og 6. Septbr.) "udi Stor-Kantsler Grev Reventlows og Oversekretær D. Wibes Overværelse", men derefter afsluttes Protokollen med følgende Indførsel: "Den 14. Septbr. 1699 declarerede Stor-Kantsler Grev Reventlow, at H.M. havde allern. anordnet Assessor Wilhelm Helt til at være Maitre de Reqvette, og bleve de Suppliqver som vare indleverede til at extraheres hannem samme tid i Hænde leverede". Hermed indføres nu en ny Ordning af Forretningsgangen og tildels ogsaa af Bogføringen ved Danske Kancelli.

Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved

Danske Kancelli i Frederik IVs Regeringstid

Ved Ophævelsen af det af Chr. V. indførte Kancelli-Kollegium og Oprettelsen af det ny Embede som: maitre des requêtes bliver - fra 14. Septbr. 1699 Forretningsgangen med Behandlingen og Expeditionen af de til Danske Kancellis Forretningsomraade henhørende Sager følgende:

De indkomne Ansøgninger ekstraheres udførligt af maitre des requêtes paa brækkede Folio-Læg i Kolonnen til højre; hver Sag faar sit Nummer i Extrakten og signeres med dette Nummer, som skrives paa Dokumenternes Bagside.

Dernæst har maitre des requêtes den Pligt at referere Sagerne til første Foretagelse og Resolution, og dette Referat, hvortil han møder med sin Extrakt og de tilhørende signerede Sager, foretages af ham - mundtlig, paa Grundlag af Extrakten eller ved Oplæsning af selve Sagerne - i Kancelliet én Gang om Ugen (Onsdag) for Storkansleren i Overværelse af Oversekretæren. - De af Storkansleren givne Resolutioner nedskrives strax af m.d.r. ud for Sagerne, i Extraktens venstre Kolonne, og efter den Sag, med hvilken man i det givne Møde er stanset, noteres Datoen, paa hvilken Resolutionerne er falden. (Efter de paa det første Møde, den første Onsdag efter 14. Septbr. 1699, foretagne Sager findes f. Ex. i den af de oprindelig løse Extrakt-Læg dannede Supplik-Protokol for 1699 noteret: "hertil resolveret den 20. Septbr.").

Efter Storkanslerens Resolutioner bliver Sagerne saa:

- I. dels: som afslaaede henlagte eller "remitterede" med Oversekretærens Paategning: "forbliver ved Loven", "henvises til Lands Lov og Ret" eller lign.
- II. dels: "remitterede til Erklæring" - hvilket foregaar paa den Maade, at det originale Ansøgnings-Dokument forsynes med Oversekretærens egenhændig underskrevne Paategning: "Hans kgl. Mayt. vil herom have NNs allerunderd. Erklæring til videre allernaad. Resolution", og derpaa udleveres til Kancelliforvalterne for at blive besørget til vedkommende Myndighed, hvis Erklæring ønskes.
- III. dels: strax "udleverede til Expedition" d. v. s. udleverede til en af Kancelliforvalterne sammen med Afskrifter af de faldne Resolutioner, for at han paa dette Grundlag kan opsætte Koncepter til kgl. Expeditioner (aabne Breve eller Missiver), og - eventuelt efter Koncepternes

Billigelse af Oversekretæren - besørge Renskrifter, hvis Forelæggelse til Underskrift af Kongen ledsages af en kort Tilkjendegivelse af Sagens Indhold, hvorpaa de underskrevne Expeditioner atter vende tilbage til Kancelliforvalterne, for at indføres i "Underskrivelsesbogen" og gøres færdige til Udlevering.

- IV. dels endelig: forsaavidt Resolutionen gaar ud paa, at de før Expeditionen skulle refereres Kongen, overlevere til Oversekretæren, hvem det paaligger at foretage Referatet for Kongen, hvorefter saa Expeditionerne finder Sted i Overensstemmelse med de kgl. Resolutioner, med samme Fremgangsmaade som ved de Sager, der er bleven behandlede efter Storkanslens Resolutioner alene.

Resultatet paa de ved et enkelt Kancellimøde foretagne Sager kan saaledes blive:

- 1) Afslag under en eller anden Form. For at faa Underretning om Udfaldet maatte Ansøgerne selv gøre eller lade gøre Henvendelse i Kancelliet; her fik de da enten blot mundtlig Besked om Afslaget, eller de fik Ansøgningen tilbage med Oversekretærens Paategning om Sagens Henvisning til Loven. -
- 2) Remittering til Erklæring med Oversekretærens ovenfor anførte Paategning paa det originale Ansøgnings-Dokument, der saa atter vendte tilbage til Kancelliet med den givne Erklæring paaskrevet, og atter gik Kredsløbet igennem paa Grundlag af Maitre des requêtes' Extrakt af Erklæringen i venstre Kolonne paa Sagens oprindelige Plads i Supplik-Protokollen.
- 3) Kongelig Expedition, hvis ordinære Form var aabent Brev eller Missive. - Forsaavidt det her drejede sig om Bevillinger, Benaadninger, Bestallinger eller lign. paahvilede det Ansøgerne selv at besørge dem udløste hos Kancelliforvalterne med Erlæggelsen af de paabudne Gebyrer.

Foruden denne ordinære Form af kongelig Expedition brugtes der imidlertid endnu en anden, nemlig: at give den originalt underskrevne af Oversekretæren paraferede kgl. Resolution skreven paa selve det originale Ansøgnings-Dokument.

Særlig hyppigt synes denne Form at være benyttet til de af Kongens Naade dependerende Afgørelser vedrørende Justitsen (Domme i Kriminal-sager, Strafs Formildelse eller Eftergivelse o. lign.) og den civile Retspleje, men desforuden gaves ogsaa paa denne Maade Konfirmation paa "Forskrivelser" (Ægtepagter, Testamenter o. lign.), Bevillinger vedrørende Begravelser, Ægteskab, Skifter, Værgemaal, Embeder og Bestillinger, Pengeforhold, Handel og

meget andet af saa forskællig Art, at det vanskelig la-der sig henføre under bestemte Kategorier. Paa faa Undtagelser nær have de saaledes expederede Sager forøvrigt paa ordinær Vis passeret M.d.r.s Protokol og alt-saa ogsaa Storkanslerens Resolution; de blev for Aaret 1701 (Juli) af ligesom aabne Breve og Missiver optagne i "Underskrivelsesbogen", men kom ikke i Registre og Tegnelse, derimod blev der opbevaret en Kopi af den kgl. Resolution tilligemed en Kopi af det Dokument, hvorpaa den originale Resolution var bleven skreven, og disse Kopier findes nu sammen med Sagernes øvrige Dokumenter indbundne under Titlen: "Resolutioner skrevne paa Supplikationer, Domme eller andre Dokumenter".

Den egentlige Forklaring til Brugen af denne Form for kgl. Expedition turde maaske være den, at den omfattende Expeditioner, der skulde være gratis, hvad enten dette nu fulgte af Sagens Natur eller af sær kgl. Naade.

Foruden de hidtil omtalte Sager, der passerede M.d.r.s Protokol, var der imidlertid ogsaa strax fra Fr. IVs Regerings-tiltrædelse (jfr. Missive til Storkansleren 2. Septbr. 1699) i Lighed med hvad der ifølge kgl. Resolution fra 19. (12.) Maj 1685 havde fundet Sted under Chr. V, - en Del Sager, der uden at passere M.d.r.s Protokol og uden at forelægges Kongen, strax expederedes af Oversekretæren i Kongens Navn, men alene under Kancelliseglet og Oversekretærens Haand; det var foruden Højesterets-Stævninger, der allerede før 1685 var bleven udfærdigede paa denne Vis (dog vistnok uden Underskrift alene med Kancelliseglet under. Forskællen mellem Kancellisegl og "det store Segl" synes ikke mere tilstede): Bevillinger og Breve for

- 1) Børns Hjemmedaab (Disp. fra D. L. 2-5-2 og Kirkeritualet af 25. Juli 1685 2. Kap. 2. Art.)
- 2) Vielser i Kirkerne eller Husene uden foregaaende Trolovelser og Lysninger af Prædikestolene (Disp. fra D. L. 2-8 og Kirkerit. 8. Kap.)
- 3) Begravelser om Aftenen (jfr. Frdg. om Begravelser 7. Novbr. 1682 § 14)
- 4) Udsættelse af Bækkener for Kirkedørene og Ansøgning om Hjælp hos Folk i Husene med Bøger.

Fra Oktober 1701 begynde de to yngste Kancelli-Sekretærer, vekslede med hinanden hver Maaned, at føre en særskilt Extraktprotokol, den saakaldte "Kancelli-Protokol", til Brug ved Sagernes Expedition og Besvarelsen af mundtlige Forespørgsler af Supplikanter. Med Førelsen af denne Protokol har Forretningsgangen fra Begyndelsen af rimeligvis været følgende:

Storkanslerens i de ugentlige Kancellimøder mundtlig givne Resolutioner er strax bleven førte i Pennen ikke blot af maitre des requêtés paa hans Extrakt, men ogsaa af Oversekretæren paa et løst Læg med Tilføjelse af Suppliknumrene paa - (sand-

synligvis ogsaa en til hurtig Identificering tilstrækkelig Indholdsangivelse af) - de Sager, til hvilke Resolutionerne referere sig. Derefter har Maitre des requêtes givet alle de foretagne Sagers Dokumenter fra sig; de til Referat for Kongen bestemte Sager har Oversekretæren taget til sig, medens de øvrige er bleven udleverede til Kancellisekretærerne sammen med Oversekretærens Liste med alle de faldne Resolutioner. Paa Grundlag af dette Materiale har da den af de to yngste Kancellisekretærer, der har haft Tur, foretaget Indførelsen i Kancelliprotokollen saaledes, at han for hver enkelt Sag - i Rækkefølge efter Suppliknumrene fra M.d.r.s Protokol - først har indført den faldne Resolution i Kopi efter Oversekretærens Liste, i venstre Kolonne, og dernæst ud derfor i højre Kolonne en paa Grundlag af Sagens Dokumenter selvstændigt udarbejdet, udførlig Extrakt. - Saaledes forklares den Forskæl, der er imellem M.d.r.s Supplikprotokol og Sekretærenes Kancelliprotokol ikke blot i Redaktionen af Ekstrakterne af Sagerne, men ogsaa i Ordlyden af de givne Resolutioner; i Redaktionen af Ekstrakterne er de to Protokoller øjensynlig ganske uafhængige af hinanden, og Forskællen imellem Resolutionernes Ordlyd er af den Art, at den kun fyldestgørende kan forklares som en individuel Forskæl i Redaktionen af én og samme mundtlig givne Resolution, der samtidig føres i Pennen af forskellige Personer; det er ikke den Forskæl, som kan fremkomme ved Omredigering under Afskrivning.

Den ovenfor givne Beskrivelse af Sagens videre Behandling fra det Øjeblik af, at Storkansleren i det ugentlige Kancellimøde har givet sine Resolutioner, giver en fyldestgørende Forklaring til Betydningen af de korte Notater, hvormed hver enkelt Sags Skæbne er antydet i Kancelliprotokollen:

- I. Ved de Sager, der paa Grund af Afslag i en eller anden Form, ikke har ført til nogen Expedition findes - forsaavidt Resolutionen er et slet og ret: "kan ej bevilges" - altid tilføjet: "findes i paquet af Dato NN" (d. v. s. Datoen for Kancellimødet, i hvilken Sagen er bleven foretaget til Resolution og intet videre; det vil med andre Ord sige: at disse Sager er bleven "henlagte", og Supplikanten har faaet mundtlig Besked om det negative Udfald ved Henvendelse i Kancelliet. Forsaavidt Resolutionen henviser Sagen til Loven, findes undertiden det samme Notat om Henlæggelse, men i de fleste Tilfælde er der noteret: "paaskreven og udleveret", hvorved da maa forstaaes, at den originale Ansøgning har faaet Oversekretærens Paaskrift: "henvises til Lands Lov og Ret" eller lign. og derpaa er bleven Ansøgeren tilbageleveret, naar han henvendte sig i Kancelliet.
- II. Ved de Sager, der skal remitteres til Erklæring, findes anført: "paaskreven og udleveret", d. v. s.: forsynede med

Oversekretærens Paategning og udleverede til videre Besøgelse som ovenfor beskrevet.

- III. Ved de Sager, der er bleven bevilgede, findes noteret: "udleveret til Expedition" d. v. s. udleveret til Kancelliforvalterne til Besøgelse paa den ovenfor beskrevne Maade.
- IV. Ved de Sager, der er bleven bestemte til at refereres Kongen, mangler fra Begyndelsen af ofte Extrakt i Kancelliprotokollen, og istedet for findes anført: "Suppliquen haver Ober Secretereren taget til sig" - nemlig for at referere Sagen for Kongen, eller - hvis ogsaa disse Sager findes ekstraherede, hvad snart bliver Regel - findes noteret: "Suppliquen blev Hr. Obersecreterer leveret" - nemlig til Referat for Kongen.

Under 9. Jan. 1703 udfærdiges samtidig med Instrux for Danske Kancelli tillige Instrux for et Gehejmekonsejl bestaaende af Storkansleren og en Del andre Gehejmerraader. - Foruden at være tilstede, naar Referat for Kongen fandt Sted, skulde dette Konsejl bl. a. ogsaa regelmæssigt deltage i Behandlingen af de til Danske Kancelli henhørende Sager. Med den herved indtraadte Forandring bliver Forretningsgangen ved Danske Kancelli følgende:

Den første Foretagelse af Sagerne finder paa samme Maade som hidtil Sted i Kancelliet i ugentlige Møder (med Onsdagen som regulær Mødedag), hvor Maitre des requêtes refererer, og Storkansleren resolverer alene i Overværelse af Oversekretæren.

En stor Del Sager (A) - efter Instruxen for Gehejmekonsejlet skulde det være de Sager "welche von geringer importance seind und keiner Untersuchung bedürffen" - bliver i disse Møder ligesom hidtil alene ved Storkanslerens Resolution enten endelig afgjorte (med positivt eller negativt Resultat) eller bestemte til at remitteres til Erklæring eller endelig til før Expeditionen at refereres Kongen, men en mindre Del Sager (B) - ifølge Instruxen for Gehejmekonsejlet skulde det være de Sager "welche von einiger Wichtigkeit seind und Uns vorgetragen zu werden meritiren" - bliver, altsaa ligeledes efter Storkanslerens Skøn, henviste til at foretages i Konsejl.

At Forretningsgangen med Sagernes første Behandling, ogsaa efterat Instruxen for Gehejmekonsejlet var givet, faktisk har været den her beskrevne, synes at fremgaa af Fremstillingen i et utvivlsomt af Oversekretær Wibe udarbejdet Indlæg til et under 20. Juli 1707 af Konsejlet behandlet Forslag, der har været Forløber for Anordningen om Expeditionen i Kancelliet af 2. Marts 1708, sammenholdt med Kancelli-Instruxen af 9. Jan. 1703 og med det Resultat, man kommer til ved Undersøgelse i Supplikprotokollen og Kancelliprotokollen.

Naar det i Instruxen for Gehejmekonsejlet hedder: "Als z wollen Wir allergn., dasz Unsere Geheime-Räthe von Unserm

Conseil alle Donnerstag Morgens umb neun Uhr in der Raht-Stube sich einfinden, woselbst des Vormittags der Ober-Secretarius von der Dänischen Cantzeley, und wann solches vorbey, der Ober-Secretarius von der Teutschen Cantzeley, alle bey Ihnen eingekomne Memorialien und an Unsz geschriebene Brieffe, die inländische Affairen betreffendt, in Gegenwarth Unszerer Geheimbten-Räthe, zu eröffnen und zu verlesen haben" etc. - kunde man jo tro, at det herefter blev ikke Storkansleren alene, men Konsejlet (altsaa Storkansleren i Samraad med de andre Gehejmeraader, der havde Sæde i Konsejlet), der fik det første afgørende Skøn over Sagerne "importance" og derigennem over deres Adkomst til mere eller mindre indgaaende Behandling; men det er ikke sandsynligt, at den i Instruxen skildrede første Aabning og Forelæsning af samtlige Sager i Overværelse af Konsejlet ved Torsdagsmøderne i Raadstuen virkelig har fundet Sted for de Sagers Vedkommende, der henhørte til Danske Kancelli. Som direkte Bevis imod en saadan Forretningsgang kan f. Ex. fra Pakken med Indlæg til Sæll. aabne Breve for Aaret 1703 anføres flere Exempler paa, at Ansøgninger daterede en Fredag, Lørdag, Søndag eller Mandag, ekstraherede og forsynede med Suppliknumre, allerede har kunnet foretages i Kancelliet den nærmest paafølgende Onsdag. Med Undtagelse af de ovenfor specificerede Ansøgninger, hvis Expedition var forbeholdt Oversekretæren alene, synes det - efter 9. Jan. 1703 ligesom før - at have været Regel, at Maitre des requetês modtog alle Sager - forsaavidt de da overhovedet blev funden værdige til at optages til Behandling - til Extrahering i Supplikprotokollen og paafølgende Referat til første Behandling af Storkansleren alene, og det maa da saaledes ogsaa faktisk have været Storkansleren alene, der fik det afgørende Skøn over, hvilke Sager der skulde forelægges i Konsejlet, og hvilke ikke.

Af den ovenfor anførte Passus i Instruxen for Gehejme-konsejlet turde man derimod maaske drage den Slutning, at det ikke har været Maitre des requetês men Oversekretæren, der paa første Haand har modtaget de for Danske Kancelli bestemte indkomne Sager; han har saa - som Regel vel i Storkanslerens Overværelse, jfr. Bestemmelsen i Kancelli-Instruxens § 2: "at intet maa foretagis, resolveris eller Os til Underskrivelse foreleggis, uden foregaaende Communication med hannem" (d. s. v. Storkansleren) - aabnet dem og foretaget en første Sigtning, inden Afleveringen til M. d. r. har fundet Sted. Ved en saadan Sigtning har han bl. a. kunnet udtage de Ansøgninger, der angik den specielle Art af Børnedaabs- Vielses- Begravelser- og Bækken-Breve, hvis Expedition var overladt til ham alene uden videre Behandling, eventuelt ogsaa Sager vedrørende grevelige og friherlige Lensbreve, adelige Vaaben, Naturalisations- og Legitimationsbreve, med hvis Behandling forøv-

rigt alene Kongen selv havde at skaffe, men hvor det, som det ses af Kancelli-Instruxens § 8, tilkom Storkansleren - og ikke som ved alle andre kgl. Expeditioner Oversekretæren - at parafere, og hvis Udfærdigelse iflg. Instruxens § 9 tilkom den anden af de to ældste Kancellisekretærer (d. v. s. Niels Slange) "som tilforn" - og ikke som ved alle andre kgl. Expeditioner Kancelliforvalterne. - Ansøgninger om Embeder og Rang er derimod bleven udleveret til at passere M. d. r. s Protokol.

Den Gruppe af Sager (A), der da ved den første Foretagelse af Storkansleren alene i Kancellimøde, efter M. d. r. s Referat og Storkanslerens Resolution er bleven bragt til endelig Afgørelse (med positivt eller negativt Resultat) eller bestemte til at remitteres til Erklæring eller til før Expeditionen at refereres Kongen i Gehejmekonsejl, udleveres ganske ligesom før af M. d. r. til den af de yngste Kancellisekretærer, der har haft Tur, for af ham at blive ekstraherede i Kancelliprotokollen og besørget videre behandlede som ovenfor beskrevet i Overensstemmelse med de af Storkansleren givne og af Sekretæren efter Oversekretærens Liste i Kancelliprotokollen indførte Resolutioner.

Den anden - mindre - Gruppe af Sager (B), der af Storkansleren er bleven henvist til at foretages i Konsejl, tilbageholdes derimod af M. d. r. til Benyttelse ved Referatet og Foretagelsen i Konsejlet, og for disse Sagers Vedkommende findes derfor i Kancelliprotokollen istedet for Extrakt kun anført: "udtagen til Konsejlet". - Som Regel Dagen efter Mødet i Kancelliet - altsaa som Regel, i Overensstemmelse med Bestemmelsen i Instruxen for Gehejmekonsejlet, om Torsdagen - er da disse sidste Sager bleven foretaget i Raadstuen ved Slottet i Konsejl, bestaaende af Storkansleren og to eller tre andre Gehejmeraader i Overværelse af Oversekretæren. - Ved disse Møder har M. d. r. foretaget Referatet ligesom i Kancellimøderne og nedskrevet Konsejl-Resolutionerne i sin Extrakt ud for hver Sag som Regel med Vedføjelse af Konsejlmødets Dato ved hver enkelt Konsejl-Resolution, og ogsaa Oversekretæren har i disse Møder ligesom i Kancellimøderne ført sin Resolutionsliste. Derpaa har M. d. r. givet de i Konsejlet behandlede Sager fra sig til Sekretærkontoret, hvor vedkommende yngste Kancellisekretær da har foretaget Indførelsen i Kancelliprotokollen for disse Sagers Vedkommende ganske paa samme Maade som for de af Storkansleren alene behandlede Sagers Vedkommende, og denne Gruppe i Protokollen vil man altsaa finde bestaaende af Extrakter af alle de Sager, der i den foregaaende i Kancellimøde foretagne Gruppe kun er noteret som "udtagne til Konsejlet" uden at være ekstraherede.

Den her beskrevne Forretningsgang med Afleveringen af Sagerne fra M. d. r. til Sekretærkontoret i to Sæt umiddelbart efter deres Behandling henholdsvis i Kancellimøde og i Konsejl-

møde indtræder dog først fra Aug. 1703; for Tiden fra Jan. til Juli har M.d.r. endnu efter Kancellimødet beholdt alle Sagerne hos sig, og Afleveringen til Sekretærkontoret har først funden Sted efter Konsejlmødet, saaledes at hver enkelt af de i Kancelliprotokollen indførte Grupper af Sager omfatter i Nummerorden Extrakter af samtlige de saavel i Kancellimødet som i det paafølgende Konsejlmøde foretagne Sager og Resolutioner fra begge Møder, hvorfor Overskrifterne paa Grupperne i Kancelliprotokollen i denne Periode ogsaa stedse har to Datoer, af hvilke den første er Datoen for Kancellimødet, den anden Datoen for Konsejlmødet.

I Konsejlmøderne bliver da ganske ligesom i Kancellimøderne en Del Sager enten endelig afgjorte (med positivt eller negativt Resultat) eller bestemte til at remitteres til Erklæring, men en stor Del (C) bliver bestemte til at skulle refereres Kongen med Vedføjelse af Konsejlets Formening i Tilfælde af Meningsforskæl med hver enkelt Gehejmæraads Votum for sig i Rækkefølge efter Rang, begyndende fra neden af og derfor altid med Storkanslerens Votum tilsidst. Ved disse Sager findes i Kancelliprotokollen foruden Konsejlets Formening (kopieret efter Oversekretærens Resolutionsliste fra Konsejlmødet) noteret: "indleveret til Hr. Ober Secreterer", nemlig til at refereres Kongen i Gehejmekonsejl. - Som Vejledning til Bedømmelsen af hvilke Sager, der - efter at have gennemgaaet hele det ordinære Kredsløb - før Expeditionen skulde refereres Kongen i Gehejmekonsejl, indeholder Instruxerne af 9. Jan. 1703 intet videre, end hvad der gives i Kancelli-Instruxens § 8, hvor det hedder, at det skal være: "alle Suppliquer som kunde være af sær Vigtighed, eller som angaar Benaadninger og Bestillinger, som ogsaa Processers Ansøgninger, saa vit som af Cancelliet skal expederis".

Til Grundlag for Oversekretærens Referat for Kongen i Gehejmekonsejl, der ifølge Instruxen for Gehejmekonsejlet skulde finde Sted om Tirsdagen, har fra Jan. 1703 den samme Kancellisekretær, hvis Tur det har været at føre Kancelliprotokollen, haft den Pligt at føre en Protokol, hvori Kancelliprotokollens Indhold blev - som Regel sa godt som ordret, undertiden dog i noget udvidet Skikkelse - overført for alle de Sagers Vedkommende, der i Kancellimøde eller Konsejlmøde var bleven bestemte til at skulle refereres Kongen i Gehejmekonsejlet. - Dette er Oprindelsen til og Hensigten med en Række Protokoller, der aldrig har faaet nogen Titulatur udenpaa Bindene, men som i Kancelliprotokollen først benævnes: "Oversekretærens (Kancelli-) Protokol", senere: "Oversekretærens Bog til Relation", "Relationsbogen".

Ved selve Mødet af Gehejmekonsejlet i Kongens Nærværelse har Oversekretæren egenhændig i denne Protokol i venstre Kolonne, hvor ogsaa Storkanslerens i Kancellimødet givne Re-

solutioner og Konsejlets "Formeninger" ("Sentiments", Relationer, Betænkninger) findes overførte fra Kancelliprotokollen, udfor hver enkelt Sags Extrakt nedskrevet Indholdet af den for hver enkelt Sag mundtlig givne kgl. Resolution, og efter disse Resolutioner er da den sidste uddestillerede Rest af de i et givet Kancellimøde til første Behandling foretagne Sager med Sekretærkontoret som Mellemed bleven ført til endelig Afgørelse (med positivt eller negativt Resultat) eller besørget remitterede til Erklæring. Som Grundlag til Benyttelse ved Udfærdigelsen af de kgl. Expeditioner er der sammen med de paagældende Sager selv, fra Sekretærkontoret bleven udleveret Kancelliforvalterne Udskrifter af Relationsbogen med de kgl. Resolutioner, - ligesom der til Udfærdigelsen af de kgl. Expeditioner i Kraft af Storkanslerens eller Konsejlets Resolutioner leveredes Udskrifter af Kancelliprotokollen.

Efter Bestemmelsen i Instruxen for Gehejmekonsejlet skulde der som sagt holdes Gehejmekonsejl i Kongens Nærværelse en Gang om Ugen, nemlig om Tirsdagen, og Relationsbogen viser, at dette ogsaa - naar undtages det første Møde, der er holdt Fredag den 15. Jan. 1703 - er bleven overholdt ganske regelmæssigt indtil 8. Maj 1703; derefter er der indtil Udgangen af Juni bleven foretaget Kancellisager i Gehejmekonsejl hver Mandag, i en enkelt Uge tillige en Fredag; for Maanederne Juli og August findes i Relationsbogen ingen Sager indførte som refererede i Gehejmekonsejl, men fra 10. Septbr. tages atter fat med Mandagsmøder, indtil Aarets Udgang, dog med nogen Uregelmæssighed. For Aaret 1704 begyndes igæn i Relationsbogen med Tirsdagen som hyppigst forekommende Mødedag, men efter et Slip fra 10. Maj til 15. Septbr., som skyldes Kongens Rejse i Norge, findes som oftest kun angivet Maaneden, i hvilken Sagerne er bleven refererede, og for første Halvaar af 1705 findes Sagerne regelmæssigt kun indført i Grupper for hver Maaned uden Datoangivelse for Møderne.

For Perioden fra Juli 1705 til Jan. 1706 er Relationsbogen dannet af oprindeligt løse Læg af forskellig Størrelse og Tykkelse, som senere er bleven sammenheftede til en Protokol, og indtil 21. Oktbr. 1705 er de kgl. Resolutioner her ikke længere indførte med Oversekretærens Haand, men skrevne paa Tysk af Kongens Kammersekretær, og for hver enkelt Gruppe af Sager forsynede med Datering - Frederiksborg, Kronborg, Frederiksberg, fra meget forskellige Dage i Ugen - samt med Kongens originale Underskrift; ved en enkelt Sag findes istedet for Resolution følgende Notat: "Wir können aus den Extract nicht sehen was dess Vice Stathalter Gabel Begehren eigentlich sey". - Dette vil altsaa sige, at de fra Kancelliprotokollen overførte Extrakter af de til Referat for Kongen bestemte Sager med de dertil givne Resolutioner af Storkansleren eller Relationer af Konsejlet, for denne Tid ikke har været benyttet i Gehejmekon-

sejl, men i Form af løse Læg er bleven leveret til Kongen, som saa paa Grundlag heraf har givet sine Resolutioner egenhændig underskrevne, førte i Pennen af den kgl. Kammersekretær.

At der imidlertid af og til er bleven holdt Gehejmekonsejl ogsaa i denne Periode med Sagers Foretagelse i Kongens Nærværelse til mundtlig Deliberation, kan ses af et andet Sted, hvor der ved en Sag med Kammersekretærens Haand findes noteret: "kan in unserer Gegenwart im Conseil über deliberirt werden", og derpaa med Oversekretærens Haand vedføjet den kgl. Resolution, der altsaa maa antages at være givet mundtlig i Gehejmekonsejl paa sædvanlig Vis.

Fra Slutningen af Oktbr. 1705 og indtil Jan. 1706 findes de kgl. Resolutioner atter hyppigst indført med Oversekretærens Haand (d. v. s. i Gehejmkonsejl i Kongens Nærværelse) uden Datering eller Underskrift, men dog findes ogsaa flere Grupper af Sager med de kgl. Resolutioner paa Tysk med Kammersekretærens Haand og Kongens originale Underskrift, og med Dateringer fra København, og fra 13. Jan. 1706, da Relationsbogen atter optræder i Skikkelse af oprindelig indbunden Protokol, bliver det fast Regel, at de kgl. Resolutioner indføres af Kongens Kammersekretær Andreas Lüders (d. 31. 8. 1727) - (med en ganske enkelt Undtagelse endnu i Juni 1706) -, fra Septbr. 1706 med Forandring af Sproget fra Tysk til Dansk; i April 1706 ophører Dateringen og Kongens Underskrift, og derefter giver Relationsbogen intet Holdepunkt for de kgl. Resolutioners Dato, da Overskriften for de enkelte Grupper af Sager kun giver Datoen, paa hvilken den givne Gruppes Sager ved Foretagelsen i Konsejlet paa Raadstuen er bleven bestemte til at skulle refereres Kongen.

Forretningsgangen synes altsaa paa dette Punkt fra Begyndelsen af Aaret 1706 at have fæstnet sig saaledes, at Relationsbogen ganske uafhængig af Sagerne mulige Foretagelse til mundtlig Deliberation i Gehejmekonsejl i Kongens Nærværelse, er bleven leveret til Kongen selv, for saa at vende tilbage til Kancelliets Sekretærkontor med de kgl. Resolutioner indførte af Kongens Kammersekretær.

Af de i Kancelliprotokollerne konstant benyttede Udtryk: indlevere til Oversekretæren, men: udlevere til Expedition, turde man maaske drage Slutning med Hensyn til Beliggenheden af Oversekretærens, Sekretærernes og Kancelliforvalternes Kontorer i Forhold til hinanden; i ethvert Tilfælde illustrere disse Udtryk paa en betegnende Maade Sekretærernes Fungere som Mellemed i Forretnings-Maskineriet.

Til Oplysning i rent topografisk Henseende kan det ogsaa bemærkes, at det f. Ex. om Relationsbogen hedder, at den er bleven leveret fra Kancelliet op til Kongen, og igæn fra Kongen kommer ned i Kancelliet (d. v. s. Sekretærkontoret). - Maitre des

requêtes indleverer Sager til Sekretærkontoret, fra Konsejlet i Raadstuen leveres derimod en Sag op til Sekretærkontoret. -

Idet der i Kancelli-Instruxen af 9. Jan. 1703 kun var givet meget lidt til Holdepunkt for en Klassifikation af Sagerne med Hensyn paa deres Behandling, saa at dennes Art væsentlig kom til at afhænge af Storkanslerens og Konsejlets Skøn, er det naturligt, at en saadan detailleret Klassificering paa Grundlag af den i de forløbne Aar vundne Erfaring bliver Hovedformaalet for de følgende kgl. Anordninger om Expeditionen i Danske Kancelli.

I Anordningen 24. Novbr. 1705 opstilles efter Behandlingsmaaden 4 Grupper af Sager:

- I. De Sager der uden at foretages enten i Kancelli eller Konsejl skal gaa lige til Kongens egen Afgørelse, for at expederes efter den Storkansleren umiddelbart meddelte kgl. Villie og Befaling.

I denne Klasse nævnes

først: "Alle Memorialer og Suppliquer, som angaar Erectio-
ner af Grevskaber, Friherskaber, Nobilitations- Legiti-
mations- og Stamhusbreve".

Den særlige Fremgangsmaade med disse Sagers Expe-
dition var allerede givet i Kancelli-Instruxen af 9. Jan.
1703, hvor det, som allerede omtalt, i § 9 paalægges den
anden af de to ældste Kancellisekretærer (d. v. s. Niels
Slange) "som tilforn" at forfærdige, og i § 8 Storkansle-
ren at paraferere de hertil henhørende kgl. Expeditioner.

Dernæst: Suppliker vedr. Rang samt gejstlige og verdslige
Embeder indenfor det Danske Kancellis ved Pl. 10. Marts
1700 fastsatte Forretningsomraade.

Som bemærket havde den Art af Suppliker hidtil passe-
ret Maitre des requêtes' Protokol til Foretagelse i Kan-
cellimøde af Storkansleren, om de end altid - i Overens-
stemmelse med Bestemmelsen i Kancelli-Instruxens § 8 -,
forsaavidt det ansøgte Embede da ikke allerede var bort-
givet, var bleven henvist til at refereres Kongen.

Endelig: visse Arter af Benaadninger og Privilegier, samt
Bevillinger til fri Proces ("beneficium paupertatis") og
"Befalinger til Prokuratorer for fattige Folk at procedere".

Hertil svarer i Kancelli-Instruxens § 8, at i al Almin-
delighed Benaadninger og "Processers Ansøgninger" næv-
nes som Sager, der skal refereres Kongen i Gehejmekon-
sejl.

- II. De Sager der skulle foretages i Konsejl og eventuelt refe-
reres for Kongen i Gehejmekonsejl sammen med Konsej-
lets Formening.

Denne Klasse er specificeret med 13 Numre.

- III. Sager vedr. Landmilicen og Søfolks Enroullering, "som

af begge Obersecretairer ved Krigs- og det Danske Cancellie først skal igiennemsees, og siden Os deris Indhold allerunderd. refereris".

- IV. Den - i Antal største - Part af Sager "som dagligen forefalder og som ej vel fra en Tid til en anden kan opsættes, og derfor uden Ophold bør foretages - [nemlig af Storkansleren alene i Kancellimøde] - og Os ved Expeditionen [d.v.s. ved Forelæggelsen af den renskrevne Expedition til Underskrivning] - Sagens Beskaffenhed allerunderd. refereres."

Denne Klasse er specificeret med 18 Numre.

I det til Anordningen føjede "Project til en Placat som til alles Efterretning paa Kancellidøren kunde anslaaes" - angives det udtrykkelig, at det er til "de tvende dertil forordnede Secretærer", d.v.s. de to yngste Kancellisekretærer, som førte Kancelliprotokollen, at Ansøgerne skal henvende sig for at faa mundtlig Besked om Sagernes Udfald og derpaa, forsaavidt Udfaldet har været positivt, "forføje sig hos Kancelliforvalteren Expeditionen at afhente", og samtidig erlægge de paabudne Gebyrer.

Spørger man nu om den Indflydelse, som Anordningen af 24. Novbr. 1705 har haft paa Forretningsgangen, forsaavidt denne afspejler sig i det i Danske Kancellis Arkiv bevarede Apparat af Protokoller, saa bliver den mest iøjnefaldende Forandring den, der resulterer af den udtrykkelig udtalte Bestemmelse om, at Ansøgninger om Rang og Embeder skal gaa direkte til Kongen. Ganske vist forsvinder disse Ansøgninger endnu ikke helt af Maitre des requêtes' Protokol og Kancelliprotokollen, men fra Marts 1706 begynder man i Sekretærkontoret at føre en særlig Protokol for Ansøgninger om Rang og Embeder samt visse andre Benaadninger, og fra nu af vil man derfor i Kancelliprotokollen ved de sparsomt forekommende Ansøgninger af denne Art finde noteret: "indført i Bestillingsbogen" eller "indført i Benaadningsbogen". Det er den Protokol, hvis almindelige Benævnelse snart blev: "Gratialprotokollen".

De i denne Protokol indførte Sager karakteriseres udtrykkelig som dependende af Kongens Naade alene, og i Overensstemmelse hermed er de ogsaa bleven forelagt Kongen uden nogen Vedføjelse af Konsejlets Formening; Protokollen er bleven leveret til Kongen selv, de kgl. Resolutioner er uden Datering eller Underskrift bleven indført af Kongens Kammersekretær, og derpaa er Protokollen vendt tilbage til Kancelliets Sekretærkontor, for at de kgl. Expeditioner paa sædvanlig Vis, paa Grundlag af Udskrifter af Gratialprotokollen, kunde blive besørget udfærdigede til Underskrivning og endelig til Udlevering af Kancelliforvalterne. - Forretningsgangen med Gratialprotokollen har med andre Ord været en ganske lignende som den

ovenfor beskrevne med Relationsbogen paa dette Tidspunkt. Forskællen mellem de to Protokoller er væsentlig kun den, at de i Relationsbogen optagne Sager er saadanne, der refereres Kongen sammen med en Formening, en Betænkning (Relation) af Konsejlet, medens Gratialprotokollens Sager uden nogen saadan ganske henstilles til Kongens Naade.

Med Hensyn til Forholdet mellem Antallet af de Sager der bliver foretaget til Resolution i Kancelliet af Storkansleren alene og de, der bliver bestemte til Foretagelse i Konsejlet i Raadstuen ved Slottet, viser Kancelliprotokollen en kendelig Stigning af disse sidste Sagers Antal i Tiden efter Anordningen 1705 i Forhold til Tiden før. - At en saadan Udvidelse af de i Konsejl optagne Gehejmerraaders Deltagelse i Sagernes Behandling ved Siden af Storkansleren, faktisk har været Kongens Hensigt, herfor taler dels de mange Exempler, som Relationsbogen har at fremvise paa, at Sager der alene ved Storkanslerens Resolution er bleven henviste til at refereres Kongen, vises tilbage med den Notits: "hierüber verlangen Wir dess Conseils Bedenken", og dels den Omstændighed, at den næste Bestemmelse om Forretningsgangen bliver en kgl. Befaling om, at ogsaa de løbende Sager skulle foretages i Konsejl.

I det ovenfor berørte af Oversekretær Wibe udarbejdede Indlæg til et Forslag fra Juli 1707 vedrørende Expeditionen i Kancelliet - hedder det om Tiden efter 1705: "Men som iblandt de mangfoldige Expeditioner, der falder udi det Danske Cancellie umuligen alle kan beskrives, særdeles de som ingen Ophold taaler, og dets foruden ved de, som uden foregaaende Communication med Conseil [foretages], mange circumstantier findes, saa haver H. M. allernaad. befalet, at Sagerne udi Conseil skulde foretages."

Ved Hjælp af Kancelliprotokollen er det muligt nogenlunde at bestemme Tidspunktet for denne kgl. Befaling, hvis Ordlyd ellers ikke er funden bevaret i Kancelliarkivet. - Fra Begyndelsen af Marts 1707 ses det nemlig, at de ordinære Foretagelser af Sagerne af Storkansleren alene ved Onsdagsmøder i Kancelliet ganske ophøre og afløses af ugentlige Onsdagsmøder af Konsejlet, for hvilke Møder dog Samlingsstedet sandsynligvis har vedblevet at være Raadstuen ved Slottet ligesom hidtil ved de i Instruxen for Gehejmekonsejlet fastsatte Torsdagsmøder; samtidig indtræder der i Foretagelsen af Sagerne for første Halvaar af 1707 et iøjnefaldende Brud paa den hidtil temmelig strengt overholdte Orden i Rækkefølge efter Suppliknumrene; Foretagelsen af dette Halvaars Sager i Konsejlets Onsdagsmøder har været meget springende, og paa enkelte Dage ses det at have været overladt til Oversekretæren at besørge en Del Sager expederede, som Konsejlet vel ikke har fundet det Umagen værd at sinke sig med. - Alt tyder saaledes paa, at den omtalte kgl. Befaling om alle Sagers Foretagelse i Konsejl maa være traadt

i Kraft (og sandsynligvis altsaa ogsaa givet) paa dette Tidspunkt d. v. s. i Slutn. af Febr. eller Beg. af Marts 1707, og at denne Ophævelse af den tidligere gængse Besørgelse af den langt overvejende Part af de løbende Sager efter Foretagelse af Storkansleren alene i Oversekretærens Nærværelse - til at begynde med har overvældet Konsejlet med Arbejde, og derfor har frembragt nogen Konfusion i Forretningsgangen.

Som et lille men dog ret talende Vidnesbyrd om en saadan Overbebyrdelse med Arbejde kan ogsaa anføres følgende Forslag, der under 6. April 1707 af Konsejlet bestemmes til Referat for Kongen og faar kgl. Approbation:

"Saasom adskillige Sollicitanter findes at gjøre Ansøgning om at faa Sager ind for dette Aars Højesteret endog Stævnetiden er forbi, saa indstiller Conseillet allerunderd. om ikke en generel kgl. allernaad. Resolution kunde tages og i Cancelliet tilkjendegives at ingen flere Sager end de som lovlige ere indstævnte maatte bevilges undtagen i Drabs- og Livs-Sager, paa det at Sollicitanterne uden videre at overløbe H. kgl. M. kunde erholde Besked paa deslige Ansøgninger."

Efter i godt og vel fire Maaneder at have prøvet Virkningen af den kgl. Befaling om Udvidelsen af Konsejlets Deltagelse i Sagens Foretagelse, har man da for Alvor følt Trang til at faa Forretningsgangen reguleret igæn og dette har givet Anledning til Udarbejdelsen af et: "Allerunderd. Forslag hvorledis D. kgl. M. fra en stor Overløb af importune Sollicitanter kunde befries, Conseillet, som ellers umulig alting kand overkomme, megit soulageris och adskillige abusos som ved Expeditionerne til parternis præjuditz sig kunde tildrage saavit mueligt forekommis".

I Oversekretær Wibes ovenfor citerede Indlæg til dette Forslag hedder det om Forretningsgangen efter den givne kgl. Befaling til Sagens Foretagelse i Konsejl:

"hvilket og foruden nogle Commissioner, Egteskabs Bevilinger udi forbuden Led og Bekkenbreve efter gjort Anordning og Oprejsnings Sager efter 1. 2. å 3. Aars forløb for højere Ret at indstevne, er bleven observeret. Dette er udi nogle Maaneder efter allernaad. kgl. Befaling bleven tagen udi agt, og saa vit den ene Onsdag Formiddags Session haver kundet formaa ere Suppliquerne bleven igjennemgaaet, refereret og expederet, saa paa denne Methode, hvor Sagerne kommer for saa manges Øjne, ingen Menniske kunde have noget at sige, hvis Conseillet havde Tid nok at employere til dette Verk, hvilket heraf kan sluttes, at ordinairement 40 eller nogle flere Suppliquer udi en Session af Conseil bliver forrettet i Stæden at hver Uge vel 100 Suppliquer indkommer og hvis en Kammersag forekommer kan sammeholde Conseil udi en hel Dag, saa

at det øvrige kommer til at hvile og Supplicanterne umuligen førend efter langsommelig Tid kan blive expederet, som mangfoldig Klagen forarsager."

Denne Skildring stemmer jo i Virkeligheden særdeles godt med det ovenfor givne Billede af Situationen, som Kancellipro-tokollen giver.

Forslaget, der med Konsejlets Betænkning under 20. Juli 1707 er bleven bestemt til at refereres Kongen, og hvis Ord-lyd med kun faa Ændringer er taget fra Wibes Indlæg - har 4 Punkter. Til de to første, der omhandler Ansøgninger vedr. Retsplejen - det der i Kancelli-Instruxen har faaet Fælledsbe-tegnelsen "Processers Ansøgninger" - findes som Konsejlets Formening anført:

"Stiftamtmandene over begge Riger kunde befales at lade publicere til Tinge og paa Sognestevne, at alle og enhver som ville klage over Forurettelser ved Rettens Admini-stration og som ville begære Oprejsning paa Domme eller deslige Dispensationer fra Loven og Forordningerne skul-de være tiltænkte førend de indkommer med deres allerund-derd. Memorialer at forsyne sig med vedk. Øvrigheds Paa-skrift og Oplysning om Sagens rette Beskaffenhed efter Lo-vens udtrykkelige Bydende pag. 200 art. 1mo [d. v. s. D. L. 1-26-1. Om Supplicationer], og dersom nogen begærer be-neficium paupertatis at han da foruden saadan Paaskrift om Sagens Beskaffenhed end og skulle med sig have Øv-righedens lovlige og tilstrækkelige Attest om sin Fattig-dom, hvorved da mangen Supplicans, som gjør ubillige An-søgninger kunde befries for lange Reiser og Omkostninger at gjøre uden nogen Nytte, og de som vare vel funderede i deres Ansøgninger, naar de saaledes førte rigtig Oplys-ning med dem, desto snarere kunde vorde expederede. Men alle andre Suppliquer angaaende gejstlige eller verds-lige Bestillinger eller Benaadninger kunde indkomme lige for H. kgl. M. uden nogen saadan Paaskrift. Udi Kancelli-et kunde befales at alle indkommende Suppliquer som bør have forbemelte Paaskrift og ej dermed ere forsynede strax remitteres til vedk. Øvrigheds Erklæring førend de i Con-seillet foretages."

I Forslagets 3die Punkt foreslaaes: "om alle Begæringer, som angaar Friheder eller Forandringer imod Laugs-Artikler, ikke burde indtil videre henvises at forblive ved samme Laugs-artikler", medens selve Spørgsmaalet om Gavnligheden af Lavs-væsenets Bevarelse kunde tages under Overvejelse; begge Dele bifaldes af Konsejlet, og den foreslaaede Overvejelse formenes at burde ske ved Kommercekollegiet i Forening med Politi-Kom-missionen.

I 4de Punkt foreslaaes det med Konsejlets Billigelse hen-stillet til Kommercekollegiet at anstille Overvejelse om Gavn-

ligheden eller Skadeligheden af at give flere Bevillinger for Jøder af den tyske Nation til at etablere sig.

Skøndt den kgl. Resolution lyder: "Vi approbere aller-naad. Konsejlets Betænkning over disse fire Punkter, og kan de fornødne Ordres opsættes og Os til Underskrivning foredrages", ses der dog kun vedr. de to sidste Punkter at være udstedt Missiver, nemlig under 5. Aug. 1707 henholdsvis til Kommercekollegiet sammen med de Kommitterede ved Politiretten og til Kommercekollegiet alene (Sj. Tegn. 224 og 223), medens der ikke findes nogen kgl. Expedition vedr. de to første Punkter. I ethvert Tilfælde har man vel i Kancelliet selv taget de i Konsejlets Betænkning indeholdte Bestemmelser til Rettesnor for den fremtidige Behandling af de paagældende Sager. - Naar derfor Kancelliprotokollen udviser, at for andet Halvaar af 1707 og de to første Maaneder af 1708 er alene ved ugentlige Onsdagsmøder af Konsejlet samtlige de i Maitre des requêtes' Protokol ekstraherede Sager blevne foretagne med samme Orden og Regelmæssighed som i Tiden før den kgl. Befaling om alle Sagers Foretagelse i Konsejl - saa er der vel Grund til at antage, at Virkningen af Bestemmelserne i Forslaget fra Juli 1707 har bidraget sit hertil.

I Indlægget hedder det med Hensyn til den Virkning, som kan forventes af Forslagets Gennemførelse:

"hvis disse fire Punkter og særdeles de 3 første bliver observeret, tør jeg vel sige at der ej Halvparten saa mange Suppliquer skal indkomme som hidindtil sket er."

Nogen saadan Nedgang er imidlertid slet ikke at spore i Supplikernes Antal i Maitre des requêtes' Protokol for den følgende Tid. Tildels kan dette maaske forklares derved, at en stor Part af de ved Forslagets Bestemmelser berørte Ansøgninger var de vedrørende fri Proces, som ifølge Anordningen af 24. Novbr. 1705 (Nr. 6) skulde leveres direkte til Kongen, og altsaa ikke passere Supplikprotokollen, men den væsenligste Forklaring maa dog vist søges i et andet Forhold. Det i Wibes Indlæg angivne Tal for de ugentlig indkommende Sager: henved 100 - d. v. s. over 5000 om Aaret - synes med stor Tydelighed at pege hen paa, at Antallet af de i Maitre des requêtes' Protokol optagne Suppliker langt fra tør betragtes som identisk med Antallet af alle de til Kancelliet indkomne Sager.

For Perioden 1700-1705, da ogsaa de talrige Ansøgninger om Rang og Embeder optages i Supplikprotokollen, bliver det aarlige Gennemsnitstal c. 2500; lægges hertil de af Oversekretæren besørgede Vielses- og Begravelsesbreve samt Højesterets-Stevninger, for hvilke tre Slags Expeditioner det samlede Antal, ifølge de i Pakkerne vedrørende Regnskabet for Kancelligebyrerne bevarede Fortegnelser, for Aaret 1704 ses at have været: 409, - og saa Antallet af de med Erklæring tilbageven-

dende Sager, der jo forøger Antallet af de indkomne Sager, men ikke af Suppliknumrene, kan man ved høj Beregning naa op til 3500, men Afstanden fra 5000 bliver dog saa paafaldende stor, at man maa formode: at der har været et meget betydeligt Antal af Ansøgninger, hvis Behandling overhovedet ikke kan kontrolleres gennem de i Kancelliarkivet eksisterende Protokoller.

Det er da særlig paa Formindskelsen af denne Kategori af Ansøgninger at Forslaget fra Juli 1707 har taget Sigte, og deraf kommer det, at vi nu ikke er istand til paa dette Punkt at konstatere Virkningen.

Existensen af et saadant Bundfald af uprotokollerede Sager, af hvilke der i Kancelliarkivet findes bevaret en Del, kan af og til ogsaa spores i Kancelliprotokollerne, idet der i disse, foruden de med Suppliknumre forsynede Sager fra Maitre des requêtes' Protokol, kan findes ekstraheret unummerede Ansøgninger ved Siden af "Projekter" til Forordninger og andre almindelige Foranstaltninger, hvis Foretagelse i Konsejlet ogsaa falder udenfor Supplikprotokollen.

Naar det i Forslaget saavel som i Indlæget udtrykkelig forudsættes, at ogsaa Konsejlets Tid og Kræfter spildes paa det store Antal af "importune" Ansøgninger, som forblev uprotokollerede, maa man antage, at der samtidig med at Konsejlets Deltagelse i Behandlingen af Kancelliets Sager udvidedes til ogsaa at omfatte alle de løbende Sager, er sket den Forandring i Forretningsgangen, at den hidtil alene i Storkanslerens Overværelse foretagne første Sigtning af alle de indkomne Sager ved Brevenes Aabning af Oversekretæren, er bleven henlagt til Konsejlets Møder paa Raadstuen om Onsdagen, saa at Formindskelsen af de "importune" Ansøgnings Antal har kunnet bevirke, at der blev mere Tid tilovers til Foretagelsen af de Sager, der var funden værdige til Optagelse i Maitre des requêtes' Protokol; af Indlæget fremgaar det nemlig, at Konsejlet paa dette Tidspunkt til Beskæftigelse med Sagerne vedkommende Danske Kancelli ordinært kun har haft det ene Møde om Ugen nemlig om Onsdagen.

Der foreslaaes i Indlæget: "isteden for en halv Dag som til de danske Sager om Ugen employeres, dertil enten en hel Dag eller tvende halve Dage at destinere, som i forrige Tider, den Gang Collegium subsisterede, var brugeligt" -, og naar det da i et Missive af 7. Novbr. 1708 til Gehejmeraaderne Otto Krabbe og Christian Sehested med Forskrifter om, hvorledes de under Kongens Italiensrejse, som "hans Majestæts i Kiøbenhavn forblivende Conseil" skal forholde sig "saavel med udenlandske som indlændiske affaires" - som første Punkt heder, at de skal:

"hver Mandag Morgen, som hidindtil skeet er, sig udi Raadstuen ved Slottet forføje, alle de til Os indsendte Breve

fra fremmede og indlandske Steder obne og dennem til Voris Danske Cancellie og Voris Deputerede for financerne saavit de der henhører lade levere, paa det der af kand giøres extracter, og Sagerne siden efter Beskaffenheden, ved expedition eller relation og videre approbation af Os kunde bringes til Endskab" - saa er der Grund til at antage, at denne Deling af Konsejlets Arbejde med Danske Kancellis Sager ved Indførelsen af et ugentlig Mandagsmøde til en første Sigtning af alle de indkomne Sager ved Brevenes Aabning, foruden det tidligere Onsdagsmøde, som nu altsaa udelukkende kunde helliges Foretagelsen af de "vel funderede" Ansøgninger, skriver sig fra Tiden umiddelbart efter Forslaget af Juli 1707.

At der ved disse Foranstaltninger i Overensstemmelse med de i Wibes Indlæg udtalte Ønsker virkelig var skaffet Mulighed tilveje for en ret hurtig Expedition ogsaa efter at Konsejlets Deltagelse i Sagernes Behandling var bleven helt gennemført, kan dokumenteres ved flere Exempler - fra 2det Halvaar af 1707 - paa, at Ansøgninger, der er daterede en Mandag, forsynede med Suppliknumre og ekstraherede i M. d. r. s. Protokol allerede den nærmest paafølgende Onsdag er bleven foretagne i Konsejl, saa at de kgl. Expeditioner i Tilfælde af Bevilling har kunnet ligge underskrevne og fuldt færdige til Udlivering allerede den nærmest paafølgende Fredag d. v. s. paa 4de Dag efter Ansøgningernes Dato.

Ved den kgl. Befaling fra Febr. eller Marts 1707 om Konsejlets Deltagelse i Behandlingen af alle Sager, ogsaa de løbende, var jo for en væsentlig Del Anordningen af 24. Novbr. 1705 bleven sat ud af Kraft, og dette havde igæn fremkaldt Trangen til de i Forslaget fra Juli 1707 givne Bestemmelser. - Ligesom dette Forslag er den følgende Anordning om Expeditionen i Danske Kancelli 2. Marts 1708 i Motiveringen karakteriseret som en Bestræbelse for at befri Konsejlet fra Tidsspilde med de mange "ubillige Ansøgninger"; i Virkeligheden kan denne Anordning betragtes dels som en Udvidelse af Forslaget fra Juli 1707, dels som en Fornydelse af Anordningen af 24. Novbr. 1705.

I Wibes Indlæg til Forslaget fra Juli 1707 udtales det tilslut, at hvis Forslagets 4 Punkter skulde finde allernaadigst Approbation, "kunde flere efter nogle Aars Expeditioners Revision navngives, omendskjøndt dog ej af samme Vigtighed". Hele den første Gruppe i Anordningen af 2. Marts 1708, hvortil der ikke findes noget tilsvarende i Anordn. 24. Novbr. 1705, kan betegnes som en saadan "Navngivelse" af flere Punkter i Fortsættelse af dem i Forslaget fra Juli 1707.

I denne Gruppe I anføres ialt 30 Kategorier af Ansøgninger, der overhovedet slet ikke foretages, men "uden videre Ophold" leveres Ansøgerne tilbage med Underretning om Grunden til Afvisningen; denne Underretning skal gives i Kon-

gens Navn under Oversekretærens Haand, skrevet paa selve Ansøgningerne, og for hver af de 30 Kategorier giver Anordningen speciel Formular til Afslagets Ordlyd. - I sex af Numrene specificeres Sager, der ikke maa foretages i Kancelliet, men skal "leveris paa" Rentekammeret; disse Numre er altsaa i Virkeligheden at betragte som et Appendix til Plakaten af 10. Marts 1700, til Bestemmelsen af Forretningsomraaderne for Danske Kancelli og Rentekammeret; i de fem specificeres Sager, som ikke findes anførte i Plakaten, medens det sjette refererer sig til den ogsaa i Plakaten behandlede Fordeling af Bestallinger.

Med Nr. 31 anføres i Anordningens Gruppe I endvidere Sagerne vedr. "Erectioner af Grevskaber, Friherskaber, Nobilitations-, Legitimations- og Stamhusbreve", der som hidtil sket skal gaa direkte til Kongen selv, hvorfor de jo ogsaa fandtes opført i den første Gruppe af Anordn. 24. Novbr. 1705. -

Af de øvrige Sager fra denne Anordnings første Gruppe omfatter Gruppe II i Anordn. 2. Marts 1708: Ansøgninger om Rang og "gejstlige og civile Charger" samt "alle Benaadninger paa Ære og Liffsager", og disse Sager karakteriseres som de hvis "Indhold skal føres til Bogs med hvis Efterretning derom kand have og Os hver 14. Dag allerunderdanigst overleveris", det vil altsaa sige, at de skal indføres i den allerede siden Marts 1706 indrettede "Bestillings- og Benaadningsbog" (Gratialprotokollen), og denne skal ligesom hidtil leveres til Kongen selv til Gennemsyn og Indførelse af de kgl. Resolutioner førte i Pennen af Kongens Kammersekretær; Overleveringen til Kongen ses altsaa her at skulle finde Sted hver 14. Dag.

Den første Gruppe i Anordn. 24. Novbr. 1705 indeholdt endnu to Kategorier af Sager, nemlig visse nærmere angivne Privilegier samt Bevillinger til fri Proces etc.; i Anordn. 2. Marts 1708 er disse Sager, de sidst anførte med Tilføjelser i Overensstemmelse med Konsejlets Betænkning til de to første Punkter i Forslaget fra Juli 1707, rykkede ned i Gruppen III, som er identisk med Gruppe II i Anordn. 24. Novbr. 1705, og altsaa omfatter de Sager, der skulle foretages af Konsejlet og eventuelt refereres Kongen i Gehejmekonsejl sammen med Konsejlets "Betenkende og Meening". - I denne Gruppe genfindes forøvrigt de fleste af Kategorierne fra 1705, men to Numre, nemlig: "Friheder for aabenbare Skriftemaal" og "Oprensning i forbudne Led for begangne Lejermaal for Gejstlige og Verdslige", er rykket ned i Gruppe V, identisk med Gruppe IV i Anordn. 24. Novbr. 1705. Denne Gruppe er bleven forøget med en Del Numre, og til mange af de genoptagne Numre er føjet nærmere Betingelser for de paagældende Ansøgnings Bevilling, navnlig ofte Indskærping af Sagernes tilbørlige Attestation fra vedkommende Øvrigheds Side, ganske i Overensstemmelse med Tendensen i de to første Punkter af Forslaget

fra Juli 1707.

Gruppe IV indeholder ligesom den tilsvarende Gruppe III i Anordn. 24. Nov. 1705 de til Gennemsyn af Oversekretæren i Krigskancelliet og Oversekretæren i Danske Kancelli i For-
ening henviste Sager vedr. Landmilicen og Søfolks Enroulle-
ring, med Indskærpnig af de paagældende Forordningers Over-
holdelse, saa at alt "hvis derimod kunde søges og begieres"
blot skal henvises til Forordningerne uden at refereres Kongen.

Naar ordinære Vielse-, Begravelse-, Børnedaabs- og
Bækkenbreve udtrykkelig saavel i Anordn. 1705 som i den 1708
anføres blandt de Sager, der uden Ophold bør foretages og
først refereres ved Expeditionernes Forelæggelse til Under-
skrift af Kongen, kunde man have Grund til at formode, at Fr.
IV paa dette Tidspunkt havde ophævet den ved Regeringsskiftet
1699 givne Konfirmation paa Besørgelsen af visse Arter af dis-
se Bevillinger under Kongens Navn, men uden Kongens Under-
skrift, alene under Kancelliseglet og Oversekretærens Haand,
saaledes som det var bleven indført under Chr. V., og i Lig-
hed med hvad der allerede tidligere havde fundet Sted med Høje-
steretsstævninger. Men at dette ikke er Tilfældet, og at Over-
sekretæren stadig foruden Højesteretsstævninger har expederet
visse Vielses- og Begravelsesbreve, fremgaar med Sikkerhed
af, at man i de i Kancelliarkivet bevarede Pakker vedr. Regn-
skabet for Kancelli-Gebyrerne stadig finder specificerede For-
tegnelser saavel over udstedte Højesteretsstævninger som over
Vielses- og Begravelsesbreve, der ikke findes optagne i Regi-
stranterne ligesaalidt som i Underskrivelsebøgerne. Højeste-
retsstævninger betales med 2 Rdl., 2 Mk. pr. Stk., Vielses-
og Begravelsesbreve, der beløber sig til mellem to og tre
Hundrede om Aaret, betales med $6\frac{1}{2}$ Rdl. pr. Stk., og for
Modtagelsen af de til vedkommende Kancelliforvalter indbetal-
te Beløb kvitteres af Oversekretæren. End yderligere bekræf-
tes det, at denne Art af Expedition ad mandatum er vedbleven
uanfægtet af Bestemmelserne i de to Anordninger, derved at
der, da Oversekretær Wibe var fraværende fra Kancelliet i
København som Kongens Ledsager paa Rejse og i Felten, saa-
vel 1708 som 1711 udstedes Missiver til Gehejmeraad Chr.
Sehested (8. Novbr. 1708 Sj. Tegn. 355 og 17. Juli 1711 Sj.
Tegn. 319) saalydende:

"V. G. T. Voris allernaad. Villie og Befaling er, at naar
Voris Kancelliforvaltere i Voris Danske Cancellie, i-
midlertid Voris Gehejmeraad og Ober Secreterer os el-
skelig Ditlef Wibe, Ridder, nu er med os paa Rejsen,
dig til Underskrivelse præsenterer hvis Bevillinger som
allerunderd. kunde søges om Copulationer i Husene uden
foregaaende Trolovelse og Lysning af Prædikestolene,
Ligs Begravelser om Aftenen efter Forordningen og Børn
at maatte døbes hjemme i Husene, du dennem da naar

de efter den i bemelte Voris Danske Cancellie gjorte Anordning ere forfattede, i bemelte Ditlef Wibes Sted undertegner. Dermed etc."

I Missivet af 2. Septbr. 1699 var tillige nævnet: Bevillinger til "Bekken for Kirkedørene at udsettis" og "at søge Folk i Husene om Hjælp med Bøger"; denne Art af Bevillinger er altsaa atter bleven henvist til Underskrivning af Kongen selv, og hermed stemmer det ogsaa, at allerede det til Anordn. 24. Novbr. 1705 knyttede Projekt til en Plakat til at opslaaes paa Kancellidøren indeholder skærpnde Bestemmelser for Bevillingen af Bækkenbreve og Kollekt. - De i de to Anordninger anførte ordinære Vielse- Begravelse og Børnedaabsbreve har altsaa trods Betegnelsen "ordinære" i ethvert Tilfælde været extraordinære ved at have Kongens egen Underskrift istedetfor Oversekretærens, hvorfor de ogsaa findes optagne i Registranterne og Underskrivelsesbøgerne.

Som Virkning af Anordningen 2. Marts 1708 kan ved Hjælp af Kancelliprotokollen konstateres den Forandring i Forretningsgangen, at der foruden de ugentlige Konsejlmøder om Onsdagen tillige holdes ugentlige Kancellimøder, - som Regel om Tirsdagen, - hvor Sager findes "foretaget efter Anordningen", som det hedder. Dette vil med andre Ord sige, at man væsentlig set er vendt tilbage til Forretningsgangen før den kgl. Befaling fra Febr. Marts 1707 i Overensstemmelse med Anordningen af 24. Novbr. 1705, kun med den ovenfor omtalte Forandring, at der forud for Sagernes Foretagelse i Kancellimøderne maa tænkes at være gaaet det første Gennemsyn af alle de indkomne Sager ved Brevenes Aabning i det ugentlige Konsejlmøde paa Raadstuen om Mandagen, samt med de Forandringer i Sagernes Behandlingsmaade i det enkelte, der fulgte af de paaviste Forskælligheder i Detajlbestemmelserne i Anordningen 2. Marts 1708 i Sammenligning med den af 24. Novbr. 1705.

Efter Storkansler Konrad Reventlows Død 31. Juli 1708 har det rimeligvis været Oversekretær Wibe alene, der besørgede Sagernes Foretagelse "efter Anordningen" i Kancellimøderne. Endnu til Juli 1708 kan blandt Resolutionerne ved disse Møder findes Henviisning til de enkelte Punkter i Anordningens Gruppe I med Formularerne til Svar ved Sagernes Afvisning, men uden Tvivl er den aller største Part af disse Afvisnings-Sager, der jo i Anordningen udtrykkelig betegnes som Sager "der ej maa foretages", bleven besørgede uden Optagelse i Protokollerne.

Da Kongen begiver sig paa Rejse til Italien ledsaget bl.a. af Oversekretær Wibe, udstedes der under 7. Novbr. 1708 dels (Sj. Tegn. Nr. 349) Missive til Gehejmraaderne Otto Krabbe og Christian Sehested med Instruktion for dem som det "i København forblivende Conseil", indeholdende bl.a. Bestemmelse om ugentlige Konsejlmøder saavel om Mandagen til Aabning af

alle de indkomne Breve, som om Onsdagen til Foretagelse af de vigtigere Sager fra Danske Kancelli i Overensstemmelse med Anordningen 2. Marts 1708, samt om Afsendelsen af Relationer til Kongen hver Lørdag bl. a. vedrørende Gratialsager m. m. - dels (Sj. Tegn. Nr. 345) til Wilhelm Helt (Maitre des requêtes), Niels Slange og Hans Wilhelm Kaalund (Kancellisekretærer), at de, eftersom det "formedelst mange andre Forretninger vil falde bemelte Voris Gehejme Raad umuligt alle Suppliquer og Memorialer at igjennemsee", hver Tirsdag Morgen i Kancellimøder skal gennemse de indkomne Suppliker - d. v. s. de som fra Konsejlet paa Raadstuen Mandagen forud ved Brevenes Aabning er bleven henvist til Expedition gennem Danske Kancelli - og "deraf hvis efter Voris Anordning uden videre Deliberation kand expederes Cancellie-Forvalterne til expedition udlevere", medens Maitre des requêtes skal tage de Sager til sig, der henvises til Foretagelse i Konsejlmøde om Onsdagen, og det "til Resolution forebringe". - De skal ved Gennemsyn forvisse sig om, og ved Paategning attestere Rigtigheden af de af Kancelliforvalterne forfattede Koncepter til de kgl. Expeditioner, og disse skal udstedes: "efter Hans kgl. Majt. s allernaad. Befaling udi højstbemelte Hans Majt. s Fraværelse under det kgl. Segl og begge Gehejmerraads Hr. Otto Krabbes og Hr. Christian Sehesteds Hænders Underskrift." - De Sager, der remitteres til Erklæring skal af Maitre des requêtes paategnes: "Hans kgl. Majt. s Conseil begerer herom udi Hans kgl. Majt. s Fraværelse N N nærmere Erklæring til videre allernaad. kgl. Resolution."

Om Underskrivelsen i Oversekretær Wibes Sted af kgl. Bevillinger paa "Copulationer i Husene uden foregaaende Trolovelse og Lysning af Prædikestolene, Ligs Begravelse om Afteen efter Forordningen og Børn at maatte døbes hjemme i Huset", gives der som allerede omtalt Befaling til Gehejmerraad Chr. Sehested ved Missive af 8. Novbr. 1708 (Sj. Tegn. Nr. 355).

I Overensstemmelse med Missiverne af 7. Novbr. 1708 udviser Kancelliprotokollen for Perioden fra 13. Novbr. 1708 til 24. Juli 1709 saa temmelig regelmæssigt Grupper af Sager foretagne i Kancellimøder om Tirsdagen af "de Kommitterede ved Kancelliet i Hans kgl. Majt. s Fraværelse" afvexlende med Grupper foretagne i Konsejlmøder om Onsdagen. - Fra Aug. 1709 ses Oversekretær Wibe igæn at have overtaget Behandlingen af Sager i Kancellimøder om Tirsdagen, men i Oktober Maaned forefindes kun Sager behandlede i ugentlige Konsejlmøder om Onsdagen.

Fra Novbr. 1709 til Aarets Udgang indtræder - rimeligvis paa Grund af Wibes Fraværelse fra København som Kongens Ledsager -, i Kraft af Missive af 9. Novbr. 1709 til Gehejmerraaderne Krabbe og Sehested (Sj. Tegn. Nr. 462) og

af 23. Novbr. 1709 til Slange, Kaalund og Christian Leegaard (Sj. Tegn. Nr. 473) samme Forretningsgang som under Kongens Italiensrejse med Sagers Foretagelse af "de Kommitterede ved Kancelliet" i Kancellimøder om Tirsdagen vekslede med Grupper af Sager foretagne i Onsdagsmøder af Konsejlet. - Kancelisekretær Chr. Leegaard skal overtage den i Missivet af 7. Novbr. 1708 Maitre des requêtes tillagte Forretning med Sagernes Forelæggelse i Konsejl, og i Overensstemmelse hermed findes ogsaa for en ganske kort Tid Extrakterne i M.d.r.s Supplikprotokol førte med Leegaards Haand, men endnu inden Aarets Udgang er det igæn M.d.r., der fører Supplikprotokolten. Paategningen af de til Erklæring remitterede Sager er i Missivet af 23. Novbr. 1709 overdraget Slange, men iflg. Missive af 26. Novbr. 1709 (Sj. Tegn. 481) overgaaer imidlertid ogsaa denne Forretning til Leegaard.

For første Halvaar af 1710 findes efter Kancelliprotokolten Sagerne alene foretagne i Konsejlmøder om Onsdagen, men under 9. Juli 1710 udstedes der atter Missive (Sj. Tegn. Nr. 238) til Wilhelm Helt, Slange og Kaalund, hvori det - "saasom Voris tjeneste i disse vanskelige Tider ikke tillader Voris Gehejme Conseil, formedelst andre Voris magtpaaliggende Forretninger, at foretage alle de ved Voris Danske Cancellie forefaldende Sager" - paalægges dem i Kancellimøder "saa tit som det til Sagernes prompte expedition behøvis" at gennemse Sagerne og "deraf alt hvis som efter Voris allernaad. Anordning ved Cancelliet af 2. Marts 1708 ikke enten først til os Self immediate skal refereres eller udi Voris Gehejme Conseil bør foretages, flitteligen overveje og efter Loven og Forordningerne samt efter forbemelte Voris Anordning ved Cancelliet resolve, og derpaa saa vit som I eragte at kand expederes, til Cancellieforvalterne til expedition udlevere". - De Sager, der skal foretages i Konsejl, skal M.d.r. tage til sig og "forebringe til Resolution" sammen med de Kommitteredes Erklæring ved hver Sag. - I Overensstemmelse hermed forefindes atter i Kancelliprotokollen fra Juli 1709 regelmæssig Vexlen af Kancellimøder om Tirsdagen og Konsejlmøder om Onsdagen. - Da den tidligere omtalte Forskæl i Redaktionen af de i Konsejlet givne Resolutioner i M.d.r.s Supplikprotokol og i Kancelliprotokollen stadig holder sig, maa det antages, at i Oversekretær Wibes Fraværelse en af ældste Kancelisekretærer har overværet Konsejlmøderne foruden M.d.r., der havde Referatet.

Ved Missiver af 17. Juli 1711 (Sj. Tegn. Nr. 318, 319, 320) fornyes i Anledning af Kongens Ophold ved Armeen, da han ogsaa var ledsaget af Oversekretær Wibe, den ved Missiverne af 1708 indførte Forretningsgang, i det i København forblivende Konsejl, der som sædvanligt i ugentlige Mandags- og Onsdagsmøder skal tage sig af Sagerne vedr. det Danske Kan-

celli, har Gehejmeraaderne Grev Carl Ahlefeldt, Otto Krabbe og Chr. Sehested Sæde, og Sehested faaar ligesom i 1708 Ordre til i Oversekretær Wibes Sted at underskrive de sædvanlige Vielses- Begravelses- og Børnedaabs-Breve. Til Kommitterede ved Kancelliet udnævnes Helt, Slange og Kaalund; Helt skal forebringe Sagerne til Resolution i Konsejlet og besørg Paategningen af de til Erklæring remitterede Sager. - Kancelliprotokollen giver stadig Indtrykket af regelmæssig Forretningsgang med ugentlige Kancellimøder om Tirsdagen og Konsejlmøder om Onsdagen.

At der imidlertid ved Siden af de protokollerede Sager, hvis regelmæssige Expedition kan kontrolleres, foruden de ved Oversekretæren ad mandatum expederede Sager, vedblivende har existeret et ret betydeligt Bundfald af Ansøgninger, hvis Behandling falder uden for de nu bevarede Protokoller, derom afgiver endnu Forordningen af 20. Febr. 1717 tilstrækkeligt Vidnesbyrd ved sit Indhold af almindelige Bestemmelser rettede imod "importune" Ansøgninger og "unyttige Projectmagere"; som ufravigelige Betingelser for, at der overhovedet skal gives noget Svar paa en Ansøgning opstilles bl.a. (i § 8): nøje Overholdelse af Forordningen om stemplet Papir, og (i § 9): en Tilkendegivelse af, om Supplikanten "selv har conciperet og skrevet sin Supplik eller og nogen anden den for ham har gjort", i hvilket Tilfælde Concipisten tillige skal underskrive "og være Concepten gestændig, paa det at han kan være bekjendt, og tillige med Hovedmanden, som Sagen egentlig angaar der til være ansvarlig, og efter Beskaffenheden Straf undergivet, i fald Memorialen ej skulde findes skreven og stillet paa en sømmelig og tilbørlig Maade, saasom Forfarenhed udviser at Memorial Skrivere og Conceptmagere tit og ofte til deris egen Nytte og Profit fører Folk i unødige Omkostninger og Vidtløftigheder."

Under 20. Febr. 1717 udstedes ogsaa en Plakat, der for Danske Kancellis Vedkommende indeholder:

1) En almindelig Bestemmelse om, at alle Supplikationer "angaaende Rets Sager, Processers Afhandlinger, Klagemaal over Rettens Fornegtelse, Rettens Betjening af Dommere eller Skrivere, Politien, Commerciens og Publicum, og som ingen Gemeenskab med Vores intrader haver" - (d.v.s. de i Gruppe III af Anordningen 2. Marts 1708 specificerede Kategorier af Sager) - skal indgives directe i Danske (eller Tydske) Kancelli.

2) Genfindes som Sager, der ikke kan bevilges, de i Gruppe I af Anordningen 2. Marts 1708 specificerede Kategorier, alene med Udeladelse af Numrene vedrørende Sager, der skal henvises til Rentekammeret som faldende udenfor Kancelliets Forretningsomraade - disse Numre findes alle overførte i den Afdeling af Plakaten der angaar Rentekamme-

rets Expeditioner - samt et Nummer vedr. Dispensation fra den Bestemmelse, at Hospitalsforstandere skal være ugifte og deres efterladte Midler hjemfalde Hospitalet.

3) Genfindes som Sager der "efter Billighed og Vores anlangende Expeditionerne i Cancelliet, forhen gjordte Anordning" kan "til Resolution befordres efter Sagens Beskaffenheder" - samtlige de i Gruppe V af Anordningen 2. Marts 1708 specificerede Kategorier.

Forordningen af 20. Febr. 1717, med dens Forbud mod "uden udtrykkelig Ordre at gjøre Forestilling om visse Ansøgninger, som enten én Gang vare afslagne, eller hafde aabenbare Ubilligheder, Uretfærdigheder eller Urimeligheder til Maal", nævnes i "Danske Kancellis Beretning til Kongen om sin Forretningsgang og Maaden at behandle Sagerne paa" af 2. Novbr. 1770 som "en af Kancelliets Grundlove", og naar man hertil føjer Plakaten af samme Dato i Forbindelse med Anordningen af 2. Marts 1708, saa har man det anordningsmæssige Grundlag for Forretningsgangen ved Danske Kancelli for hele den sidste Periode af Fr. IVs Regering, for hvilken der - paa en enkelte Untagelse nær, der strax skal omtales - ikke er yderligere Bestemmelser at finde, hverken i Form af Anordninger, Instruxer eller Missiver, og for hvilken ogsaa det Indtryk, som Kancelliprotokollen giver, er: grundfæstet Praxis med temmelig regelmæssig Foretagelse af Sagerne, indtil Febr. 1725 i Kancellimøder om Tirsdagen vxlende med Konsejlmøder om Onsdagen, indtil Oktbr. 1729 alene i Konsejlmøder om Onsdagen, og derefter indtil Novbr. 1730 i Konsejlmøder vxlende med Kancellimøder af Oversekretæren og Maitre des requêtes.

Med 18. Decbr. 1720 ophører Førelsen af Relationsbogen med Extrakter af de Sager, der er bleven bestemt til Referat for Kongen; Forklaringen hertil gives i Protokollen selv i følgende Optegnelse:

"Efter at Relations Protokollen med derudi indførte Extrakter af de udi Conseillet ad referendum fra 27. Marts indtil 18. April 1720 inclusive optagne Suppliquer med Conseillets hosføjede Sentiments vare blevne h. kgl. Majt. allerunderd. overleveret, haver det allernaad. behaget h. Majt. udi Conseillets Overværelse at resolvare, at h. Majt. s allernaad. Villie var, at Protokollen ikke videre skulde opsendes, men Expeditionerne efter Conseillets foregaaende Betænkende at præsenteres h. Majt. til Underskrivelse, og i Sager, som vare vigtige og af importance, Conseillet at gjøre mundtlig Forestillelse, som og de opsatte Ordres efter befundne Beskaffenhed for Underskrivelsen at oplæses for h. Majt., paa hvilken det med Extrakterne udi Protokollen, saa og med Expeditionerne indtil videre skulde continuere. - Hvilket efter Conseillets Ordre og Eragtning her udi Protokollen til Efterretning saaledes er indført. Hvad de Extrakter angaaer fra 27. Marts og 10. April 1720 til

18. April inclusive nestefter, som allerunderd. vare overlevere-
rede, derved haver det ikke behaget h. kgl. Majt. nogen skrift-
lig Resolution allernaad. at lade hosføje. - Protokollen nedkom
fra h. Majt. den 29. April 1720".

Det vil altsaa sige, at der efter kgl. Ordre, given i Ge-
hejmekonsejlet imellem 18. og 29. April 1720, er indtraadt
den Forandring i Forretningsgangen med de hidtil i Relations-
bogen optagne, til Referering for Kongen bestemte Sager, at
Referatet fra at være væsentlig skriftligt er gaaet over til at
blive væsentlig mundtligt. - Til Grundlag for dette mundtlige
Referat har man endnu indtil 18. Decbr. 1720 vedblevet med
at indføre Extrakter i Relationsbogen, der nu ofte benævnes
"Konsejlets Protokol", men efter den Tid viser Kancelliproto-
kollens Notater ved de til Referering for Kongen bestemte Sa-
ger, at Extrakter paa løse Ark er bleven leveret til Oversek-
retæren, som saa ved Mødet i Gehejmekonsejlet har vedføjet
de faldne kgl. Resolutioner, og derpaa er disse Extrakter sam-
men med Sagerne bleven udleveret til Kancelliforvalterne til
Grundlag for Expeditionernes Udfærdigelse. I Overensstemmel-
se hermed forefindes efter Aaret 1720 ret ofte saadanne løse
Extrakter med Konsejlets Betænkninger og de kgl. Resolutioner
blandt Indlæggene til de kgl. Expeditioner.

Fra Oversekretær Wibes Funktionstid er bevaret Brudstykker
af en Kopibog for Oversekretærens udgaaende Breve i Kan-
cellisager for Perioden 1706-1712, men den regelmæssige Fø-
relse af en saadan Kopibog - for Oversekretærens "efter h.
Majt. s allernaad. Befaling en og anden tilskrevne Breve" -
synes først at være kommen igang ved Fr. Rostgaards Em-
bedstiltrædelse i Decbr. 1721. Blandt de af Konsejlet givne Re-
solutioner finder man da nu ogsaa fra Tid til anden: Ordre til
Oversekretæren at udfærdige Skrivelse.

Fra Oversekretær Mönichens Funktionstid er endvidere
bevaret to Protokoller, en for 1725 fra Febr. Maaned (Over-
sekretær M. s Udnævnelse er af 25. Jan.) og en for 1727, der
have Interesse derved, at de maa tydes som virkelige Journaler,
holdte i Oversekretariatet; - det maa nemlig bemærkes
at Maitre des requêtes' Supplikprotokol jo egentlig ikke kan
opfattes som en Journal, da dens Formaal ikke er at give For-
tegnelse over alle de indkomne Sager, men at give Extrakter
saavel af Ansøgningerne selv som af de dertil indkomne Erklæ-
ringer fra vedkommende Øvrigheder, til Referat af de Sager,
der skal foretages i Kancelli- og Konsejlmøderne.

De to bevarede Journaler giver med fortløbende Nume-
rering Fortegnelser over de med hver Post indkomne Sager,
hvis Indhold findes ganske kort angivet; til at begynde med
findes ved en stor Del af Sagerne noteret, at de er bleven le-
veret til Leegaard (d. v. s. Maitre des requêtes); dette ophø-
rer imidlertid snart, men en Sammenholdning med Supplikpro-

tokollen viser dog, at denne Udlevering vedblivende har fundet Sted med største Parten af Sagerne, idet de genfindes i Supplikprotokollen; men paa den anden Side viser det sig saavel, at et ret betydeligt Antal Sager i Journalen ikke genfindes i Supplikprotokollen, som ogsaa at denne indeholder Sager, der ikke forekomme i Journalen, og i det hele opviser et større Antal Suppliker end Journalen. - Sandsynligheden taler for, at der ialtfald ved Oversekretær Möinichens Embedstiltrædelse er paabegyndt en saadan regelmæssig Journalføring, men at disse Journaler nu paa de to Protokoller nær er forsvundne. - Endogsaa for Perioden 1800-1803 findes nu kun brudstykkevis egentlige Journaler bevarede ved Siden af Supplikprotokollerne (d. v. s. "Extraktprotokollerne"); først fra Aaret 1804 indtræder Journalerne som fast Led i danske Kancellis officielle Protokol-Apparat, samtidig med at Extraktprotokollerne mere og mere træde tilbage som Protokoller af mere privat Karakter, for omkring Aaret 1821 ganske at forsvinde.

Tilstedeværelsen af de to Oversekretariats-Journaler fra Möinichens Embedstid tyder paa, at Forretningsgangen med Konsejlets Mandagsmøder til Aabning af de indkomne Breve maa være bleven modificeret saaledes, at Oversekretæren havde overtaget Aabningen af de med Posten indkommende Breve fra Dag til Dag.

Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli fra Chr. VI's Regeringstiltrædelse til Udgangen af Aaret 1799.

Efter Kancelliprotokollen har den sidste Foretagelse af Kancellisager under Fr. IV's Regeringstid fundet Sted 30. Aug. 1730 ved Oversekretæren sammen med Maitre des Requêtes, derpaa begynder det efter Chr. VI's Regeringstiltrædelse (11. Oktbr. 1730) med Foretagelser 2. og 8. Novbr. af Konseljet "Tilstedeværende Hands Excellence Hr. Geheimeraad Christian Ludvig von Plessen og Hands Excellence Hr. Geheimeraad Iver Rosenkrantz", men allerede ved den næstfølgende Foretagelse 15. Novbr. (en Onsdag) hedder det, at i Konseljet (tilstedeværende de ovennævnte to Gehejmeraader) er "efterfølgende Suppliquer og de derom i Cancellie-Collegio d: 13nest tilforn gifne Betenkninger blefven foretagne og derefter paa enhver i særdelighed Resolveret som følger"; under 22. Novbr. bruges Udtrykket "det anordnede Cancellie Collegium", og i Maitre des requêtes' Supplikprotokol findes i Overensstemmelse hermed under 13. Novbr. (en Mandag) indført Resolutioner faldne i Kancellikollegiet. Fra denne Dato er da altsaa i Praxis indtraadt den Forandring i Kancellisagernes Behandling, som fastsættes i det kgl. Reskript af 11. Decbr. 1730, nemlig: Genindførelsen af det i Chr. Vs Tid benyttede Kollegium. Herom hedder det i Reskriptet: "Eftersom Vi finde fornøden, at de mangfoldige i Vores Danske Cancellie forefaldende og i Særdelighed Justitzen vedkommende Sager til Rettens Befordring først vorder overvejede, før end samme i Vores Conseil bliver refererede, saa have Vi allernaadigst funden for got, i Vores Danske Cancellie at anordne et Cancelliecollegium, som skal holdes hver Mandag Eftermiddag fra Klokken Tre Slet til om Aftenen".

I dette Kancellikollegium, hvis Voterings-Maade bestemmes som i Instruxen af 16. April 1680, faaer efter Reskriptet: fire Kancellisekretærer, Maitre des requêtes (der tillige udnævntes til "Gehejme-Expeditions-Sekretær") og Generalprokurøren Sæde. Man vil her lægge mærke til at Oversekretæren ikke nævnes som Medlem af Kollegiet; dette hænger sammen med, at dette Embede ved Forandringen i Embedspersonalet ved Chr. VI's Regeringstiltrædelse i Virkeligheden var forbleven ubesat. Iver Rosenkrantz faaer under 17. Oktbr. 1730 Udnævnelse til at være "Directeur" saavel over Danske som Tyiske Kancelli, og 20. Oktbr. s.A. faaer han, eftersom "ei nu Ober-Secretereren er tilstæde", Ordre til at underskrive de

ovenfor omtalte Expeditioner ad mandatum, der ifølge Fr. IVs Missive af 2. Septbr. 1699 som opretholdes, var bleven udfærdigede under Kancelliseglet og Oversekretærens Haand, men forøvrigt bliver det den tidligere maitre des requêtes, der under Titel af Gehejme-Expeditionssekretær overtager de Pligter, der tidligere havde paahvilet Oversekretæren: f. Ex. Sagernes Referat i Konseljets Kancellimøder saavel som i Gehejmekonseljet for Kongen, Udfærdigelsen af de Paategninger, hvorved Supplikker i Kongens Navn sendes til Erklæring eller afslaaes med Henvisning til Lands Lov og Ret ell. lign., for en stor Del endelig ogsaa den i "Oversekretærens Brevbog" optagne Korrespondance.

I Overensstemmelse hermed er det altsaa, at Neve, som Gehejme-Expeditionssekretær, og ikke Iver Rosenkrantz, skøndt "Directeur" over Danske Kancelli, nævnes som Medlem af Kancellikollegiet. I de foran i Supplik-Protokollerne indførte Forretninger over afholdte Kollegiemøder findes Rosenkrantz da hellerikke en eneste Gang i hele sin Embedstid anført iblandt de Tilstedeværende; hans Stilling til de to Kancellier svarer nærmest til Storkanslerens tidligere. Ligeledes stemmer det med den anførte Opfattelse af Neves nye Embede, at i Reskriptet hans tidligere Forretninger som maitre des requêtes overdrages til en Anden; den ene af de fire Kancellisekretærer, der havde Sæde i Kollegiet, paalægges det at ekstrahere Sagerne "i den af Maitre des requêtes forhen førte Protocol" (d. v. s. Supplik-Protokollen), samt at referere dem i Kancellikollegiet og "tegne Adessorernes Meening i Protocollen ved Siden af det brudte Papiir."

Efter Sagernes Behandling i Kancellikollegiet skal ifølge Reskriptet Supplik-Protokollen med tilhørende Dokumenter overtages af Gehejme-Expeditionssekretæren, som deraf hver Onsdag Formiddag skal referere Sagerne i Konseljet og i Protokollen vedføje de her faldne Resolutioner. Derpaa gaaer Sagerne igæn til en af Kollegiets Kancellisekretærer, en anden end den, under hvem maitre des requêtes' Supplik-Protokol sorterer; ham tilkommer det da:

- 1) "paa den hidindtil sædvanlige Maade" at indføre "af Memorialerne een kort Extract i Cancellieprotocollen tillige med Resolutionerne",
- 2) at udlevere "hvad som skal expederes, til Cancellieforvalterne med Collegii Meening", samt
- 3) "siden" at give "Supplicanterne Svar paa deres indgivne Memorialer".

Efter Kancelliprotokollens Udvisende bliver saaledes i den følgende Tid samtlige ekstraherede Sager regelmæssigt foretagne saavel af Konseljet som af Kollegiet, saa at endog Kollegiets Bestemmelser om at sende Sager til Erklæring først efter Approbation i det paafølgende Konseljmøde bringes til Ud-

førelse, men ved Kollegiemødet Mandagen 4. Aug. 1732 bliver af Gehejme-Expeditionssekretæren "gjort følgende Declaration":

"Det kgl. Gehejme Conseil har befalet mig at give Cancellie Collegio tilkjende at højbemeldte Conseil d. 30. Juli sidstleden har funden for godt at resolve det alle Suppliquer som efter Cancellie Collegii Mening til Erklæring remitteres, efterdags strax og uden at de først i Conseillet foretages, til Vedkommende skal bortsendes og naar Erklæringerne ere indkomne, igjen i Canc. Coll. overvejes, hvorefter Memorialerne og Erklæringerne i Conseillet paa eengang refereres og kunde da derved ikke alleneste Tiden vindes, men Conseillet blev endogsaa ej bemøjet med at lade sig Sagerne tvende Gange freddrages".

Den samme Kancellisekretær, hvem det ifølge Reskriptet paahviler efter den af ham førte Kancelliprotokol at give Oplysninger paa mundtlige Forespørgsler i Kancelliet fra Supplikanternes Side, skal desforuden "alle Memorialer om gejstlige og verdslige Bestillinger i den saakaldede Gratialbog kortelig, men dog saa fyndig, at enhvers Motiver og merita deraf kand sees, extrahere og indføre, saa og Extracterne af hvis Os Selv skal refereres, forfatte".

I Gratialbogen findes for hele Chr. VI's Regeringstid som Regel de kgl. Resolutioner vedføjede med Kongens egen Haand (for Perioden 1731-6. Oktbr. 1733 dog kun i Form af en Understregning af den Paagældendes Navn, hvem Embedet tilstaaes) med Blyant, Rødkridt eller Blæk, altid uden Navns Underskrift, men fra 9. Marts 1736 som Regel med Datering og Stedangivelse. Disse Resolutioner viser sig da ligesom i Fr. IV's Tid at være givne af Kongen alene uden mundtlig Referat og uden Konseljets Deltagelse; derimod findes i Supplik- og Kancelliprotokollerne stadig Sager, der ifølge Kollegiets og Konseljets Resolutioner henvises til at refereres Kongen, og med disse Sager har da, som Reskriptet paabyder og Kancelliprotokollerne udviser, Forretningsgangen været følgende: af den Kancellisekretær, der fører Kancelliprotokol og Gratialbog er de hver for sig bleven ekstraherede paa et løst Ark med Vedføjelse af Konseljets Betænkning, og derpaa sammen med disse Extrakter bleven overleverede Gehejme-Expeditionssekretæren til Referat i et følgende Konselj "holden i det kgl. palais" (som det hedder i Kancelliprotokollen). Her er da den endelige Resolution givet af Kongen selv; den vedføjede paa Extrakten og indføres derefter i Kancelliprotokollen med Dato og Stedangivelse, hvorpaa disse Sager paa samme Maade som de andre besørges til endelig Expedition. Ved Indlæggene til disse Sager vil man - ligesom i Fr. IV's Regeringstid efter 18. Decbr. 1720 - som Regel finde den løse Extrakt med Konseljets Betænkning og den kgl. Resolution.

Det ses saaledes at Kancelliprotokollen, ved Siden af at

tjene som Materiale for mundtlige Oplysninger paa Henvendelser i Kancelliet fra Supplikanternes Side, endnu stadig ligesom i Fr. IVs Tid danner det centrale Mellemed imellem Kancelliets modtagende og Behandlingen indledende Afdeling (d. v. s. maitre des requêtes' Kontor) paa den ene Side og den endelig expederende og udleverende Afdeling (d. v. s. Kancelliforvalternes Kontor) paa den anden Side. I Overensstemmelse hermed er det ogsaa, at de kgl. Resolutioner paa de i Gehejmekonselj Kongen refererede Sager kun findes indførte i Kancelliprotokollen og derimod ikke i Supplikprotokollen.

Hvad forøvrigt Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli angaaer, forbliver Alt uforandret som i det sidste Decennium af Fr. IVs Regeringstid, med Forordningen af 20. Febr. 1717 og Plakaten af s. D. som "Grundlov". Ogsaa under Chr. VI fortsættes Expeditionsmaaden for visse Sager ved kgl. Resolution paaskreven; Expeditionerne findes noterede i Underskrivelsesbøgerne, og Koncepterne til de kgl. Resolutioner findes indbundne i et særligt Bind. Indtil Juli 1736 er de som Regel ledsagede af Referatlistor med Kollegiets og Konseljets Formening eller Notitser om Sagerens Behandling; derimod er Indlæg (i Kopi saavel som i Original) kun sparsomt tilstede. - Hvad angaaer de under Kancelliseglet ad mandatum udstedte Expeditioner, findes de ligesaa lidt som tidligere indførte i Registranterne, og heller ikke noteres de i Underskrivelsesbøgerne. Det eneste bevarede Materiale til Oplysning om disse Expeditioner bliver stadig de tidligere omtalte Fortegnelser ved Kancelliforvalterens Konzept-Regnskaber over Kancelli-Sportlerne, men skøndt der i den ovenfor omtalte kgl. Ordre af 20. Oktbr. 1730 til Iver Rosenkrantz om at overtage Underskrivelsen ("imedens ingen Ober Secreterer er"), med tro Bevaring af Ordlyden i Fr. IVs Missive af 2. Septbr. 1699, udtrykkelig nævnes: "Breve oc Bevillinger for Børn i Huusene at døbes, Vielser i Kirkerne eller Huusene uden foregaaende Trolovelse oc Lysning af Prædikkestoelene, Begravelser om aftenen, Bekken for Kirkedørene at udsettes, oc Bevilling at besøge Folk i Huusene om hielp med Bøger", forefindes der ved Konzept-Regnskaberne dog kun opbevaret Fortegnelser over "Begravelsesbreve", men af andre bevarede Regnskabsbilag fremgaaer det, at der ogsaa paa samme Maade stadig er udfærdiget "Vielsesbreve", hvis ret betydelige Antal for hvert Kvartal findes summarisk anført, medens der altsaa ud derover i Kancelliets Arkiv nu fuldstændig mangler Materiale til nærmere Oplysning om, for hvem de er udstedt.

I Aaret 1735 fjærnes Gehejme-Expeditionssekretær Neve fra Kancelliet, idet han under 28. Maj faaer Udnævnelse som Stiftamtmand i Lolland-Falsters Stift, og fra 1. Juni afskiediges Iver Rosenkrantz fra sin Stilling som Direktør over begge Kancellierne, medens han endnu indtil 27. April 1740 beholder

Sæde i Konseljet og nævnes som tilstedeværende i Konseljmøderne til Behandling af Kancellisager. Under 28. Maj bliver atter udnævnt særlig Oversekretær ved tyske Kancelli, og fra 1. Juni bliver ligeledes Stillingen som Oversekretær ved Danske Kancelli atter besat ved Johan Ludvig Holsteins Udnævnelse.

Ved disse Forandringer bliver det naturligvis igæn Oversekretæren, der underskriver Expeditionerne ad mandatum ved Danske Kancelli, samtidig med at han overtager de Oversekretær-Forretninger, der som ovenfor omtalt var bleven knyttet til Neves ny Embede som Gehejme-Expeditionssekretær; fra 8. Aug. 1735 nævnes Oversekretær Holstein f. Ex. temmelig regelmæssigt som tilstedeværende ved Kollegiemøderne, ligesom det maa antages at han har overtaget Sagernes Referat i Gehejmekonseljet i Kongens Nærværelse. Varetagelsen af maitre des requetes' Forretninger forbliver hos den samme Kancellisekretær, som havde overtaget dem fra Neve, skøndt han først efter Chr. VI's Død (under 7. Septbr. 1747) faaer Udnævnelse som maitre des requêtes. Da det af Reskripter 18. April 1732 og 4. Maj 1733 til Iver Rosenkrantz, foranledigede ved Kongens Rejser, paa hvilke han blandt andre ogsaa havde Gehejme-Expeditionssekretæren med sig, ses at Referatet i Konseljet udtrykkelig overdrages den som maitre des requêtes fungerende Kancellisekretær, maa det antages at det ogsaa bliver ham, der efter Neves Afskedigelse overtager Sagernes Referat ved Konseljmøderne i Raadstuen tilligemed Referatet i Kollegiemøderne.

Med Dato 14. April 1736 findes i Rothes Reskriptsamling (III, S. 252 ff., sml. Fogtmans Reskr. Saml.) en Skrivelse fra Oversekretæren i Danske Kancelli til Stiftamtmanden i Aarhus; det maa antages at Skrivelser af samme Indhold er sendt til alle Stiftamtmand i Riget og maaske ogsaa til Biskopperne, men skøndt det drejer sig om en almindelig Foranstaltning af ret stor Betydning for Kancelliets Forhold til Omverdenen, er der intet derom at spore i Oversekretærens Brevbog og heller ikke i Kancelliarkivets øvrige Registraturer. I denne Skrivelse meddeles: at det ifølge kongelig Befaling til Oversekretæren i Danske Kancelli er bleven foranstaltet, "at Archiv-Secretairen ved hver Maanedes Udgang skal forfatte en Notifications-Liste for hver Stift især over de fra Stiftet indkomne, og udi det Kongelig Geheime-Conseil i samme Maaned foretagne Ansøgninger, som enten indtil videre ere udsatte, eller ikke bevilgede, samt hvad derpaa er resolveret". Disse Notifikationslister vil fra Kancelliet blive kommunikeret Stiftamtmandene og ekstraktvis ogsaa Biskopperne ("saavidt geistlige Sager angaaer"), og fra Stiftamtmandene skal der da strax sendes Extrakter videre til Amtmandene for Landets Vedkommende og Magistraterne for Købstædernes, "saavidt enhvers Jurisdiction vedkom-

mer, hvorefter enhver Vedkommende skal bekjendtgjøres, hvad paa hans Ansøgning er bleven allernaadigst resolveret." Under 24. Febr. 1736 havde en af Kancellisekretærene faaet Udnævnelse som Arkivsekretær.

Af Oversekretærens Brevbog i Forbindelse med Bilag til Konzept-Regnskaberne over Kancellisportlerne erfares, at der ved kgl. Resol. 19. Septbr. 1739 er bleven indrettet saakaldte Begravelses-Blanketter for Norge, hvormed maa forstaaes udfyldte, men af Oversekretæren underskrevne Begravelsesbreve, indrettede i Overensstemmelse med den kgl. Ordre af 20. Oktbr. 1730, og bestemte til Afbenyttelse i Norge af Overøvrigheden dér, paa lignende Maade som det allerede fra Chr. Vs Tid (og maaske længere tilbage endnu) havde været Brug at have Søpas-Blanketter med Kongens egenhændige Underskrift paa Oplag til Distribution. Til Regnskabet over disse norske Begravelses-Blanketter findes bevaret spredte Bilag i Pakkerne til Konzept-Regnskaberne over Kancellisportlerne, tildels med Anførelse af Navnene paa dem, for hvem de er bleven benyttede.

Kort efter Fr. Vs Regeringstiltrædelse 6. Aug. 1746 gives der ved Reskript af 16. Septbr. s.A. til Oversekretæren i Danske Kancelli en ny Ordre om Expeditioner ad mandatum regis, hvorved disse Expeditioners Omraade udvides ret betydeligt. De skal alle indledes med Kongens Navn og Titul, men efter Underskrivelses- og Forseglingsmaaden deles de i to Afdelinger:

Den første Afdeling omfatter 8 Kategorier af Bevillinger og Ordre, der behandles som aabne Breve, og under Expeditionen sættes: Under Vort Signet (istedet for som ved de af Kongen selv underskrevne: Under Vor Kongelig Haand og Signet, jfr. den kgl. Resol. Maj 1685); derpaa følger det kgl. Kancellisegl, og saa med Oversekretærens Underskrift: "Efter hans Kongelig Majestæts allernaadigste Ordre og Befaling".

Den anden Afdeling omfatter 4 Kategorier, der behandles som lukkede Ordre og under Expeditionen kun skal have Oversekretærens Underskrift: "Efter Hans Kongelig Majestæts allernaadigste Ordre og Befaling", og Seglet udenpaa "med behørig Opskrift til vedkommende, ligesom de med Vores Egen Haand vare underskrevne".

Som Udtryk for Virkningen af denne ny Foranstaltning finder man i Underskrivelsesbøgerne ligefra den første Underskrivelsesdag efter 16. Septbr. 1746 stadig to Grupper Sager,

en Gruppe der betegnes underskreven af Kongen selv, og en Gruppe (omfattende Sager af de i Reskriptet specificerede Kategorier) der betegnes underskreven af Oversekretæren, og disse i Underskrivelsesbøgerne noterede Expeditioner ad mandatum vil man ogsaa finde indførte i Registranterne.

Ogsaa efter Indførelsen af denne udvidede Expedition ad mandatum ved Reskriptet 16. Septbr. 1746 vedbliver imidlertid desforuden som noget for sig den tidligere Expedition af Vielses- og Begravelsesbreve i Kongens Navn og under det kgl. Segl, men alene med Oversekretærens Underskrift, idet disse Breve stadig holdes udenfor saavel Underskrivelsesbøgerne som Registranterne. Man kunde have Grund til at vente, at denne ved Chr. Vs Resolution af Maj 1685 indførte og af Fr. IV og Chr. VI sanktionerede Expedition ad mandatum var bleven indoptaget i det nye Reskript, hvor man finder saavel Kategorien: "Alle Slags Begravelsesbreve" som: "Bevillinger at vies af uvedkommende Præst", men at dette ikke er Tilfældet kan allerede formodes af den i Konseljjet i Kongens Nærværelse under 9. Septbr. 1746 approberede Indstilling til Reskriptet af 16. Septbr. næstefter, hvor der efter Opførelsen af Reskriptets Kategorier fordelt i de to Afdelinger endnu findes tilføjet følgende Bemærkning: "Alle Copulations- Bækken- og Begravelses-Breve, naar Begravelsen begieres at skee enten Morgen eller Aften, plejer altid at underskrives af Ober-Secretereren, under det Kgl. Segl," - og helt utvivlsomt fremgaaer det af Sportelregnskabet. Af Fortegnelser er endnu for hele Aaret 1746 ved Concepterne til Regnskabet over Kancellisportlerne bevaret Fortegnelse over Begravelsesbreve med Anførelse af Navnene og Gengivelse af den benyttede Formular med Underskrivelse og Forsegling ganske som ved den 1ste Afdeling i Reskriptet 1746; for Aarene 1747-50 mangler derimod Fortegnelser fuldstændig, men endnu (som ogsaa for Aaret 1746 og tidligere) finder man paa Regnskabsbilagene stadig anført særlige Tal og Sportelsummer for saavel Vielses- som Begravelsesbreve, og fra 1751 og følgende Aar, hvor selve Hovedregnskabet er bevaret, finder man paa dette disse Vielses- og Begravelsesbreve opførte med Navnes Nævnelser som en Gruppe for sig for hver Maaned bagefter Rækken af de øvrige Expeditioner. Medens Vielsesbrevens Tal stadig er meget betydeligt, forsvinder Begravelsesbrevens snart ganske, hvad der sandsynligvis forklares ved at de er bleven optaget blandt Expeditioner efter Reskriptet, der jo som omtalt udtrykkelig har Kategorien: Alle Slags Begravelses-Breve, der jo skulde synes ogsaa at maatte omfatte dem med Tilladelse til Ligs Begravelse om Morgenen eller Aftenen. Derimod var der foruden Reskriptets Kategori af Vielsesbreve: Bevillinger til at vies af uvedkommende Præst, ogsaa: Bevillinger til at vies (i Kirken eller i Huset) uden foregaaende Troløvelse og Lysning; det maa

da antages at være det store Antal af Vielsesbreve af denne sidste Kategori, der stadig expederes uden at optages i Underskrivelsesbøgerne eller Registranterne. Muligvis har Førelsen af de tidligere nævnte, fra Aaret 1685 paabegyndte særlige Registrant-Bøger over disse Breve stadig været fortsat, men ethvert Spor af dem er nu forsvundet.

Efter Oversekretær Holsteins Død og Thotts Udnævnelse 1. Febr. 1763 fornyes under samme Dato Reskriptet om Expeditionerne ad mandatum ved Danske Kancelli. Her genfinder man samtlige de i Reskriptet 1746 anførte Kategorier uden væsentlige Forandringer i Betegnelserne - kun hedder det istedet for "Alle Slags Begravelsebreve": "Begravelses Bevillinger med større Frihed, end Forordningen af 1682 tillader" - men desforuden findes nu ogsaa optaget de tre fra Fr. IVs Reskript bekendte Kategorier: "Brudevielser at maa ske i Kirkerne eller Huusene, uden foregaaende Trolovelse eller Lysning af Prædike Stoelene" - "Bevillinger, at maa besøge Folk i Huusene om Hielp, med Collect Bøger" - "Bekkener for Kirke-Dørrene at udsette". Bevillinger af de to sidste Kategorier vil man allerede snart efter Udstedelsen af Reskriptet 1746 kunne finde blandt de i Underskrivelsesbøgerne og Registranterne optagne Expeditioner ad mandatum, men det store Antal af Vielsesbreve af den nu i Reskriptet optagne Kategori holdes stadig udenfor; for Aaret 1765 findes f. Ex. (med enkelt Navns Nævnelse) anført ikke mindre end 960 saadanne Vielsesbreve udenfor Rækken af de i Underskrivelsesbøger og Registranter optagne Expeditioner.

Med Forretningsgangen ved Behandlingen af Gratial-Sager (gejstlige og verdslige Embedsudnævnelser Tildelelse af Rang efter Ansøgning m. v.) har der for Tidsrummet fra Fr. Vs Regeringstiltrædelse og indtil August 1749 været indført den Forandring, at disse Sager ligesom de i Kollegiet og Konseljet foretagne Kancellisager, der bestemmes til at refereres Kongen, foretages til Afgørelse i Konseljmøderne paa Slottet i Kongens Nærværelse.

Til Oplysning om denne Forandring haves paa et løst Blad i Gratialbogen følgende samtidige Notits: "Udi denne Protocol er siden den Høystsallige Konges [d. v. s. Chr. VI] Død ikke noget bleven indført, men Gratialia forestille ligesom andre relationer, indtil nu in Augusto 1749 da Hans Excellence Hr. Geheime Raad von Holstein haver tilkiendegivet at det var Hans Majestets allernaadigste Befaling at alle gratialia efterdags som tilforn i Gratial Protocollen skulle opføres". I Overensstemmelse hermed vil man i det Tidsrum, da Gratialbogen ikke er ført, som Regel blandt Indlæggene til hver enkelt Bestalling finde et løst Læg, hvorpaa ligesom tidligere i Gratialbogen samtlige Ansøgninger er ekstraherede, og paa dette Læg er da tillige - ganske paa samme Maade som ved de Kongen refererede Kan-

cellisager, der have passeret maitre des requêtes' Protokol - den i Konseljet af Kongen givne Resolution med Hensyn til vedkommende Embedsansættelse vedføjjet tilligemed Angivelse af Konseljmødets Sted og Dato, alt med Oversekretær Holsteins Haand.

Fra August 1749 tager Førelsen af Gratialbogen atter fat, og samtidig afløses blandt Indlæggene til hver enkelt Bestalling den fuldstændige Ansøgningsextrakt af en ganske kort Extrakt, der kun efter Gratialbogen anfører Embedet og den Ansøgers Navn, hvem det er bleven tildelt, med Kopi af den kgl. Resolutions Ordlyd. Resolutionerne i Gratialbogen er ligetil Fr. Vs Død indført med A. G. Moltkes Haand. Fra August 1749 er der altsaa igæn indtraadt den Forandring, at Gratialsagernes Afgørelse som "dependerende af Kongens Naade alene" er bleven unddraget Konseljets Medvirkning; men medens baade Fr. IV og Chr. VI virkelig selv personligt har været ene om den endelig afgørende Resolution, kan man af den Omstændighed, at det er Moltkes Haand, hvormed Resolutionerne er bleven vedføjjet, naar Moltkes Forhold til Kongen og Moltkes Plads i Regeringsmaskineriet i det Hele drages med i Betragtning (sml. Holm: Danmark-Norges Historie 1746-66, 2den Afd. S. 8), ganske sikkert slutte, at det ogsaa har været Moltke og ikke Kongen selv, der som Regel har haft den afgørende Indflydelse paa Gratialsagernes endelige Afgørelse; dette fremgaaer endogsaa ret tydeligt af selve de kgl. Resolutioners Form, forsaavidt de indeholder mere end et simpelt: "accorderes"udfor den paagældende Ansøgers Navn.

Dog fortjener det at bemærkes, at det ved saavel gejstlige som verdslige Embedsbesættelser i Fr. Vs Regeringstid ret hyppigt ses at særlige Omstændigheder kan bevirke, at Sagen kommer til at gaa udenom Gratialbogen og derimod, passerende maitre des requêtes' Protokol som en almindelig Kancellisag, finde sin endelige Afgørelse ved Referat for Kongen af Oversekretæren, i eller udenfor Konseljet. For gejstlige Embeders Vedkommende er dette f. Ex. Tilfældet, hvor der træffes Afgørelse om Embedets Besættelse derved, at en Sognepræst faaer sin Søn eller en Anden adjungeret med Løfte om Successionsret, eller hvor Embedet sorterer under et Kollegium eller en eller anden Institution, som gør Indstilling o. lign.; for verdslige Embeders Vedkommende finder det Sted, hvor det f. Ex. drejer sig om Embedsafstaaelse, eller hvor andre særlige Forhold foranlediger Indstilling angaaende Embedets Besættelse fra den lokale Overøvrighed eller lign. Ved saadanne Bestallingssager vil man finde den kgl. Resolution med Oversekretærens Haand vedføjjet enten paa selve Ansøgningen eller paa den ledsagende Referat-Extrakt.

Anvendelsen af Expedition ved kgl. Resolution paaskreven ses under Fr. V at være bleven indskrænket til Formildelse af

Domme, som Regel hvor det drejer sig om Straf paa Livet. Disse kgl. Resolutioner findes for hele Fr. Vs Regeringstid ligesom tidligere anført i Underskrivelsesbøgerne blandt de af Kongen underskrevne Sager, og indtil Aaret 1750 findes bevaret en Del uindbundne Koncepter til dem, derimod indføres de ikke i Registranterne. Af den Omstændighed at det netop er til Aaret 1750 at Koncepter er bevaret, det sidste Aar for den Del af Kancelliarkivet, der har undgaaet den mest gennemgribende Kassation (se Vejled. Arkivregistr. I, S. 153 f.), kan det sikkert sluttes, at der ogsaa efter dette Aar har eksisteret Koncepter, men at de er bleven kasserede (Kategori Nr. 61 paa Kassationslisten ved Kanc. Skr. 9. Decbr. 1823 lyder: "Strafs Formildelse"). Til Oplysning om disse kgl. Resolutioners Indhold er man nu for Tiden efter 1750 henvist dels til Referatet i Underskrivelsesbøgerne, dels til Kopien i Registranterne af det Missive, hvormed den paaskrevne Dom er bleven tilsendt vedkommende Øvrighedsperson til Eksekution, med Meddelelse om Indholdet af den kgl. Resolution.

I Forholdet mellem Kancelliprotokollen og maitre des requêtes' Supplikprotokol med Hensyn paa deres Betydning i Forretningsmaskineriet fuldbyrdes gradvist i Løbet af Aarene 1749-58 den Forandring, hvorved Kancelliprotokollen reduceres til kun at være den Protokol, "hvorudi indføres, dog ikkun ganske kortelig, og alleene for deraf [at] give Supplicanterne mundtlige Svar, alt hvad som har passeret maitre des Requêtes Protocol" - som det udtrykkes i en af Kancellisekretær Smith forfattet Fremstilling, der tildels har ligget til Grund for Oversekretærens Beretning til Kongen af 2. Novbr. 1770 om Danske Kancellis Forretningsgang og Maade at behandle Sagerne paa. Extrakterne i Kancelliprotokollen bliver i Løbet af det anførte Tidsrum stadig kortere, indtil de fra Aaret 1758 med Rette kan betegnes som ganske korte, og samtidig begynder man ved de for Kongen refererede Sager ogsaa i Supplikprotokollen at vedføje de i Konseljet paa Slottet faldne kgl. Resolutioner med Sted og Dato; fra Aaret 1754 kan dette siges at være gennemført Regel, og fra den Tid af er der kun et eneste Punkt tilbage, paa hvilket Kancelliprotokollen giver Oplysning med Hensyn til Sagernes Behandling udover hvad Supplikprotokollen giver: i Kancelliprotokollen anføres Navnene paa de Tilstedeværende ved Kollegiets og Konseljets Møder.

Efter Chr. VII's Regeringstiltrædelse 14. Jan. 1766 fornyes ved Reskript til Oversekretæren af 14. Febr. s.A. Fr. Vs

Bestemmelse om Expeditioner ad mandatum ved Danske Kancelli i Reskriptet af 1. Febr. 1763 (med ialt 15 Kategorier). Ved Reskript af 22. Aug. 1766 føjes hertil endnu 6 Kategorier, og paa Koncepten til dette Reskript findes endvidere noteret: "Efter seenerne Mundlige Befaling skal Reyse Passer ligeledes underskrives af Geheime Raaden", saaledes at der nu ialt findes 22 Kategorier af aabne og lukkede Breve, der expederes ad mandatum. Endelig føjes hertil ved Reskript af 26. Febr. 1768 endnu 43 Kategorier, saa at de Sager som bliver tilbage til egenhændig Underskrift af Kongen ifølge samme Reskript kun er følgende 5 Kategorier:

- 1) Alle Gratialia og Benaadninger, forsaavidt de ikke udtrykkelig findes anført paa Fortegnelserne over Expeditioner ad mandatum.
- 2) Sager som angaar Liv og Ære.
- 3) Forordninger saa og Reskripter udi de Ting, som det publicke Væsen, og de derefter gørende Foranstaltninger, maatte vedkomme.
- 4) Konfirmationer paa Fundatser og publicke Stiftelser.
- 5) Konfirmationer paa Præstekald og andre Embeder, som Proprietarier og dertil privilegerede Personer udgive Kalds-Breve, eller Bestallings-Breve paa.

Af Expeditionerne ad mandatum holdes stadig Bevillingerne til Vielse (i Kirken eller i Huset) uden foregaaende Trolovelse og Lysning udenfor Underskrivelsesbøgerne og Registranterne, medens man vil finde dem særlig anført (med enkelt Navns Nævnelser) i Sportelregnskabet under Betegnelsen Vielsesbreve. Ifølge Oversekretærens Beretning til Kongen om Forretningsgangen ved Danske Kancelli (2. Novbr. 1770) skal der være indgivet maanedlige Lister over Expeditioner ad mandatum til Kongen, men af saadanne Lister er nu i Kancelliarkivet intet Spor bevaret.

Fra Chr. VII's Regeringstiltrædelse af er Gratialbogen sat sammen af løse Læg, der er bleven indbunden; de kgl. Resolutioner er vedføjede med Oversekretærens Haand, undertiden med Angivelse af Sted og Dato, men aldrig med Tilføjelser: i Konseljet. Det kan heraf sluttes, at disse Gratialsager af Oversekretæren er bleven refereret for Kongen alene. Forøvrigt gælder for den første Periode af Chr. VII's Regeringstid det samme som er bemærket for Fr. Vs, at adskillige Sager om Embedsbesættelser paa Grund af særlige Omstændigheder ikke er bleven optaget i Gratialbogen, men bleven behandlet paa samme Maade som de Kancellisager, der af Kancellikollegium og Konselj bestemtes til at refereres Kongen i Konseljets Nærværelse; blandt Indlæggene til saadanne refererede Sager vil man ligesom tidligere finde et Læg med Extrakt af Sagen samt Kollegiets og Konseljets Resolutioner, og hertil med Oversekretærens Haand vedføjet den i Konseljets Nærvæ-

relse givne kongelige Resolution. Dog maa det bemærkes, at der findes flere Exempler paa, at Sager er bleven Kongen refererede (i eller udenfor Konselj) paa Grundlag af selve Ansøgningerne, idet Referat-Extrakten mangler, medens den kgl. Resolution med Sted og Dato findes vedføjet af Oversekretæren paa selv den originale Ansøgning.

Ligesom tidligere har det været Oversekretæren der foretog Referatet for Kongen (alene eller i Konselj), medens det var Maitre des requêtes, hvem Referatet saavel i Konseljmøderne paa Raadstuen som i Kollegiemøderne paahvilede; dette udtales udtrykkelig i en af Sekretær Smith forfattet Beretning, der tildels har ligget til Grund for Oversekretærens Beretning af 2. Novbr. 1770 om Forretningsgangen ved Danske Kancelli. Af denne Beretning erfarer vi endvidere, at det har været Oversekretæren, der først har modtaget, aabnet og gennemlæst alle til Kancelliet indkommende Sager, saaledes at han, der jo var Deltager saavel i Kollegiets som i Konseljets Forhandlinger, fra først til sidst har haft Ansvaret for og den største Indflydelse paa Sagerens Behandling; i Overensstemmelse hermed er det da ogsaa ham alene, der underskriver alle fra Kancelliet som Kollegium udgaaende Breve og Ordre; blandt andet paa dette Punkt træder Danske Kancellis Særstilling i blandt Kollegierne tydeligt frem endnu i de første Aar af Chr. VII's Regering.

Endnu under 13. Septbr. 1770 findes i Kancelliprotokollen opført Sager foretagne i Konseljmøder med: Bernstorff, Moltke, Thott, Reventlov og Rosenkrantz som Tilstedeværende, men derefter har de Grupper af Sager, der veksler med Grupperne, der i Kancellikollegiet strax er bleven bestemt afsendte til Erklæring, til Overskrift kun: (indtil 5. Decbr.) "Efter hans Excell. Oversekretær Thotts Ordre blev følgende udi Cancellie Collegio foretagne Suppliquer til Expedition udleverede", og (efter 5. Decbr. d.v.s. efter Oversekretærens Afskedigelse) "er paa efterfølgende udi Canc. Coll. foretagne Suppliquer resolveret som følger" (nemlig af de to ældste Sekretærer: Luxdorph og Hielmstjerne, der var indtraadte i Oversekretærens Funktioner). - Blandt Indlæggene til Sager refererede Kongen finder man Referat-Extrakter, hvor med Oversekretærens Haanden kgl. Resolution endnu med Dato 14. Septbr. 1770 udtrykkelig anføres som givet i Konselj, men paa Referat-Extrakterne fra den paafølgende Referatsdag (21. Septbr.) finder man i de kgl. Resolutioners Stedbetegnelse det først skrevne "i Konselj" overstreget (se f. Ex. Indlæg til Sæll. Miss. 28. Septbr. 1770 - 550 og 551).

Ved disse Data hentede fra Danske Kancellis Arkivmateriale illustreres paa en ret talende Maade Begivenhedernes Gang med de bekendte Resultater af Struensees stigende Indflydelse. Bernstorffs fuldstændige Fjernelse foranledigedes ved Kongens

Skrivelse til ham af 15. Septbr. 1770 (Holm: 1766-72, 1ste Afd. S. 277 f.), og vel blev der ifølge Kabinettsordre af 17. Septbr. (paa Tysk, paraferet af Gehejmekabinetts-Sekretær A. Schumacher) udstedt Bestallinger for ikke mindre end 4 nye Gehejmeraader "i Vores Geheime-Conseil" (hvoraf de 3 af Struensees Parti), men samtidig fik de tilbageblevne fire ældre Medlemmer Meddelelse om, at Konseljet ikke mere skulle træde sammen, førend de fik ny Ordre dertil, og som det fremgaaer af det ovenfor anførte har altsaa faktisk efter Bernstorffs Afskedigelse det samlede Konselj ikke længere deltaget i Behandlingen af Danske Kancellis Sager, hverken ved Møder paa "Raadhuset for Slottet" eller paa selve Slottet i Kongens Nærværelse, ligesom Kancellisagernes Foretagelse "i Raadstueforsamlingen af Conseillet" ogsaa i Beretningen af 2. Novbr. 1770 omtales som Noget, der ikke længere finder Sted. Ved Kongens Skrivelse af 24. Septbr. har derimod det nye Konselj faaet Ordre til at overveje: "Auf welche Art ein Geheimes-Conseil in einem Monarchischen Stat eingerichtet seyn müsse, um selbigem allen nur möglichen Vortheil zu verschaffen." Til dette Spørgsmaal og de dermed følgende utvivlsomt af Struensee forfattede 11 Punkter vedrørende samme Sag, har hver af de 8 Konseljmedlemmer indgivet sit separte votum; Resultatet blev imidlertid, at Konseljet ikke blev sammenkaldt mere, og snart efter indledede Struensee de Forandringer, der ved Kabinettsordre Slag i Slag førte til den gennemgribende Omordning af Danske Kancelli.

Ved Skrivelse af 20. Oktbr. 1770 (affattet paa Tysk og underskrevet af Schumacher) faaer Danske Kancelli Meddelelse om, at det var Kongens Ønske at der skulde indgives Beretning om den Metode, som anvendtes ved Sagernes Behandling, og særlig ved Referatet. I Henhold hertil blev der under Dato 2. Novbr. 1770 afgivet en af Oversekretær Thott underskreven udførlig og detaljeret Redegørelse for Forretningsgangen og Maaden at behandle Sagerne paa ved Danske Kancelli. Lignende Beretninger lod Kongen sig give af de andre Kollegier, og Følgen blev foreløbig en Kabinettsordre til Danske Kancelli af 10. Novbr. om, at Kongen mest havde fundet Behag i den Ordning, som han havde forefundet ved Generalitets- og Kommissariatskollegiet, og at det var hans Vilje, at der fremtidig skulde indføres Ensartethed i den Maade hvorpaa Sagerne blev ham foredraget, og under samme Dato fik Danske Kancelli derfor ved en af Schumacher paraferet Kabinettsordre paa Tysk meddelt et "Skema" for, hvorledes der for Fremtiden skulde forholdes med de Sager, der blev forelagt til Kongens umiddelbare Afgørelse.

Tidligere var der her, som vi har set, ved Danske Kancelli bleven sondret imellem de i Gratialbogen optagne Gratialsager i strængeste Forstand, hvorpaa Kongen alene, uden nogen Medvirkning fra Kollegiets eller Konseljets Side, havde givet

sine Resolutioner til Oversekretæren, og paa den anden Side de vigtigere Sager, der paa Grundlag af Extrakter, undertiden med Vedføjelse af Kollegiets Formening, var bleven Kongen refererede mundtlig af Oversekretæren i Konseljets Nærværelse, hvor den kgl. Resolution altsaa blev givet i Samraad med Konseljet. - Efter Skemaet af 10. Novbr. 1770 ophæves denne Sondring: ikke blot ved Gratialsager i strængeste Forstand (Embedsansættelser, Tildelelse af Rang o. lign.), men ogsaa ved alle de andre Sager af den Betydning at de bestemmes til Forelæggelse for Kongen inden Expeditionens Udfærdigelse til Underskrivning, skal nu det mundtlig refererende og raadgivende Mellemlid bortfalde, idet de skal ledsages af "ordentlige Forestillinger" underskrevne af Oversekretæren. Den væsentlige Forskæl mellem saadanne "ordentlige Forestillinger" og de tidligere ved Danske Kancelli benyttede Referat-Extrakter er nemlig den, at Motivering af de raadgivende Mellemlids (Kollegiets og Konseljets) Forslag til Resolution ikke er givet paa de tidligere Referat-Extrakter men har været forbeholdt den mundtlige Behandling af Sagerne ved Konseljet i Kongens Nærværelse, medens de "ordentlige Forestillinger" samlet i et Hele giver en skriftlig Fremstilling af Sagen og dens foreløbige Behandling i Forbindelse med et motiveret Forslag til Resolution (se Holm: 1766-72, 2. Afd. S. 25). - Ved Referatet for Kongen skal ifølge "Skemaet" Referenten møde med to ligelydende Referat-Extrakter, paa hvis brækkede Ark i den ene Kolonne med Numerering er opført korte Extrakter af Forestillingerne i alle de Sager, der paa den givne Referatdag skal foredrages Kongen; af den ene af disse Extrakter skal Referenten forelæse, medens Kongen paa det andet Exemplar udfør hvert Numer skriftlig vil give sin Resolution og tilslut vedføje sin Underskrift. Paa samme Maade skal der ogsaa i de Tilfælde, hvor det drejer sig om Udførelsen af en af Kongen mundtlig givne Befaling, først opsættes en Forestilling, hvortil Kongen saa den paafølgende Referatdag skriftlig vil give sin Resolution. De med Kongens originale Resolutioner forsynede Forestillings-Extrakter ("Extractus Referendorum") benyttes til Forelæggelse i det paafølgende Kollegiemøde, medens de originale af Oversekretæren underskrevne fuldstændige Forestillinger, med Kopier af de kgl. Resolutioner vedføjede, verificerede af Oversekretæren, skal benyttes til Vejledning ved Expeditionernes Udfærdigelse og derfor ledsage Sagens Dokumenter, naar den udleveres til Kanceliforvalterne til Expedition. Paa hver Referatdag skal tillige forelægges de til Kongens Underskrivelse færdige Expeditioner, ledsaget af en saakaldet "Rotulus expeditionum" d. v. s. en dateret Fortegnelse, hvorpaa med fortløbende Numerering samtlige Underskrivelses-Sager findes opførte.

I Overensstemmelse med denne Ordre finder man, at Gratialbogen ophører med Læggene for 19. Septbr. 1770, hvorimod

der begyndende fra 16. Novbr. i Danske Kancellis Arkiv optræder en ny Række Bind, der under Titlen "Rotuli" er sat sammen af de efter "Skemaet" indrettede Forestillings-Extrakter med Kongens Resolutioner i Original, og fra samme Tidspunkt vil man blandt Indlæggene til de refererede Sager finde de af Oversekretæren underskrevne fuldstændige Forestillinger med den kgl. Resolution paategnet i Kopi efter Rotulus, verificeret af Oversekretæren. For Bestallings-Sagernes Vedkommende vil man i Rotuli kun finde det paagældende Embede anført og derudfor den kgl. Resolution i Form af et Navn eller et Numer, der henviser til den fuldstændige Ansøgningsliste, som vil findes blandt Indlæggene til vedkommende Bestallings-Koncept. - Det maa bemærkes at Rotuli dog ikke indeholder alle refererede Sager; foruden de i Rotuli optagne kan man stadig finde enkelte Sager, til hvilke Forestillingen ikke er bleven ekstraheret i Rotulus, men hvor selve den fuldstændige Forestilling har været Kongen forelagt; ved disse Sager vil man da finde den originale kgl. Resolution med Kongens Underskrift paa selve Forestillingen blandt Indlæggene; her drejer det sig som oftest om de ogsaa i "Skemaet" berørte Sager, der har taget deres Udspring fra en kgl. Ordre, hvad enten denne nu har været givet mundtlig eller skriftlig (ved en Paategning i Rotulus eller ved en Kabinets-Skrivelse).

Forelæggelsen af Rotuli (d. v. s. Extractus Referendorum) sammen med de til Kongens Underskrift færdiggjorte Expeditioner - hvilke sidste altsaa skulde være ledsaget af "Rotuli expeditionum" - ses at have fundet Sted en Gang om Ugen (Fredag). For Danske Kancellis Vedkommende har det været Oversekretær Thott, der har foretaget denne Forelæggelse, og han har vel altsaa ogsaa som "Skemaet" anordner forelæst Forestillings-Extrakten for Kongen, men af Oversekretærens egenhændige Paategninger fremgaaer det, at de kgl. Resolutioner (der er udaterede) ikke er bleven vedføjede selve Referatsdagen i Oversekretærens Nærværelse, Rotulus er bleven liggende hos Kongen en Uge over, og først paa den paafølgende Referats- og Underskrivelsesdag bleven tilbageleveret til Oversekretæren med de kgl. Resolutioner, som da i Afskrifterne paa de fuldstændige Forestillinger har faaet Datering efter den Dag, paa hvilken Rotuli er kommen tilbage i Kancelliet. Saaledes havde Struensee altsaa allerede ved den praktiske Gennemførelse af Ordren i "Skemaet" af 10. Novbr. 1770 sikret sig afgørende Indflydelse paa de kgl. Resolutioner i Rotuli; det kan nemlig ikke betvivles at disse lige fra Begyndelsen af er dikteret Kongen i Pennen af Struensee. Det varede imidlertid ikke længe inden Struensee rykkede videre frem i Gennemførelsen af de Foranstaltninger, der skulde sikre hans Eneindflydelse paa Kongen, ved Fjernelsen af ethvert andet Mellemed mellem Kongen og Kollegierne.

Endnu ved Referatsdagen 7. Decbr. 1770 ses Thott at have fungeret, og endnu 8. Decbr. findes i Kancelliets Brevbog en Række Skrivelser underskrevne af ham som Oversekretær, men derefter hedder det sammesteds: "forskrevne Dato blev hans høy Grevelig Excellence Hr. Geheime Raad Grev Thott dimitteret fra alle hans havde Charger, og ved Cabinets Ordre af 10. December næstefter blev befalet, at Sagerne i Cancelliet paa samme Maade som forhen skulle behandles, og af de 2de ældste Secreterere som da vare Conferentz Raaderne Luxtorph og Hielmstjerne, underskrives og parapheres".

Denne Kabinetsordre, som er skrevet paa Tysk med Schumachers Haand og af ham paraferet, indeholder tillige Ordre om Udfærdigelsen af "Afskeds-Patenter" for: Bernstorff, Moltke, Thott, Reventlov, Rosenkrantz og Schack. Den 11. Decbr. oversender de to nævnte ældste Kancellisekretærer, der altsaa skulle overtage Oversekretærs-Funktionerne, Kabinetsordren til Tyske Kancelli med Opfordring til at træde sammen for i Forening med Danske Kancelli at overlægge, "hvorledes Hans Mayt. s allerhøyeste Villie herudi af begge Collegierne paa beste Maade allerunderdanigst kand blive opfyldt og efterkommet." - Resultatet af Forhandlingen imellem de to Kollegier bliver, at paa den næste Referats- og Underskrivelsesdag (14. Decbr.) Danske Kancellies Expeditioner og Forestillinger for den forløbne Uge oversendes i en Porte-Feuille til Gehejmekabinetsekretær A. Schumacher, ledsaget af en Følgeskrivelse, hvori det hedder dels, at man "ikke har vidst rettere, end herudi at følge den ved det Tydske Cancellie i saa fald brugelige Maade", "da man ikke har erhholdet nogen expresse Befaling, hvorledes der fra det Danske Cancellie med de Sagers Fremsendelse, som derfra sædvanlig pleyer at forelægges Hans Mayt. til Underskrivelse eller Forestilling, skal forholdes", og dels, at der "forventes derom en liden Underretning for Fremtiden." Som Svar paa denne Skrivelse meddeles det under 15. Decbr. Kancelliet fra Schumacher, at det er Kongens Vilje, at de "til Forestilling og Underskrift remitterende Sager indtil nærmere Anordning", skal tilsendes ham, hvorfor han udbeder sig Nøglen til det Danske Kancellis Portefølje.

Afleveringen af denne Portefølje-Nøgle, der hidtil har været i Oversekretærens Varetægt, til Kongens Gehejmekabinetsekretær kan betragtes som det udvortes Symbol paa den fuldstændige Ophævelse af Danske Kancellis, som et gammelt Privilegium bestaaende, Fortrins-Særstilling frem for de øvrige Kollegier, den Særstilling, der havde været en Konsekvens af Danske Kancellis nøje Forbindelse med Konseljet, og som blandt andet havde haft sit udvortes Udtryk i at Danske Kancelli gennem sin øverste Embedsmand (Oversekretæren) havde kunnet siges at fungere som Sekretariat for Kongens Gehejmekonselj. Det er aabenbart denne ikke ubegrundede Opfattelse af

Oversekretærens Stilling, som har gjort sig gældende hos Struensee og givet sig Udtryk i det 8de Punkt i den kgl. Ordre til Konseljet af 24. Septbr. 1770: "Unsrer Meinung nach dürfte es besser seyn, wenn künftigh kein Secretarius im Conseil seyn würde und jedes Mitglied seinen unterth. abzustattenden Rapport selbst entwürfe" osv. (Sml. Holm: 1766-72, 2. Afd. S. 10).

Samme Dag som Kancelliet har modtaget Schumachers Skrivelse om Portefølje-Nøglen (15. Decbr.), er ogsaa Rotulus med Extrakterne af Oversekretær Thotts sidste Forestillinger af 7. Decbr. "nedkommen", med de originale kgl. Resolutioner vedføjede. Paa Rotulus af 14. Decbr. med Extrakterne af de for første Gang af Luxdorph og Hielmstjerne underskrevne Forestillinger, "nedkommen" i Kancelliet den 21. næstefter, approberes et Forslag til Anskaffelsen af et eget Segl med "Danmarks og Norges Vaabener, og neden under de trende Kroner, med Omskrift: Det Kongelige Danske Cancellies Segl"; Forestillingen herom er motiveret ved "den nu anbefalede Forandring", da hidindtil de under Oversekretærens Haand udfærdigede Skrivelser paa Kancelliets Vegne ogsaa er bleven forseglede med hans Signet. Ogsaa denne Anskaffelse af særligt Segl for Kancelliet som Kollegium, den nødvendige Konsekvens af at dets Skrivelser nu, med de to ældste Sekretærers Underskrift, optræder som Kollegie-Skrivelser, er Udtryk for Danske Kancellis Indordning paa lige Linie med de øvrige Kollegier. Samme Rotulus har endvidere med Kongens egen Haand og Underskrift den Paategning: "Extracterne bør i fremtiden være kortere", en Paategning der meget kendeligt karakteriserer Struensees Tendens.

Samtidig med Modtagelsen af denne Rotulus (21. Decbr.) har Kancelliet gennem Schumacher faaet Meddelelse om Struensees Udnævnelse fra slet og ret "lecteur" til Maitre des requêtes hos Kongen; ved denne Titel har Struensees Stilling som eneste Mellemlid mellem Kongen og Kollegierne faaet sit officielle Udtryk. Som Kancelliets Maitre des requêtes vedbliver Luxdorph at fungere, derimod maa den første Aabning og Genemlæsning af de til Kancelliet indkommende Breve, der jo tidligere var bleven foretaget af Oversekretæren, sikkert, ligesom Oversekretærens øvrige Forretninger, være gaaet over til Luxdorph og Hielmstjerne i Forening.

Samtidig med Kabinettsordren af 10. Decbr. om Udfærdigelsen af "Afskeds-Patenter" for Gehejmeraaderne af Konseljet har Kancelliet faaet Ordre til sammen med Tydske Kancelli at udarbejde et Udkast til "en formelig Act formedelst det hidindtil værende Geheime Stats Conseils Ophævelse"; under 17. Decbr. er et saadant Udkast bleven fremsendt af de to ældste Sekretærer ved Danske Kancelli; med Rettelser indførte med Kongens egen Haand er Udkastet kommen tilbage med Ordre til at trykkes "som en anden Forordning", og med Dato 27. Decbr.

er en saadan trykt "Kongelig Act anlangende det Geheime-Staats-Conseils Ophævelse" ogsaa udkommen, og efter Kabinettsordre (paraferet af Struensee) 19. Febr. 1771, under Dato 2. Marts s.A. bleven udsendt fra Cancelliet til offentlig Bekendtgørelse.

Hermed havde Struensee altsaa tilgavns faaet rammet en Pæl igennem Konselet, og faaet Ensartetheden i Fremgangsmaaden ved Sagernes Referat for Kongen gennemført efter sin Vilje; derpaa tager han atter Traaden op med den ved Ordren af 20. Oktbr. indledede Iværksættelse af Planen til Omdannelsen af Kancellikollegiet selv. Paa Rotulus af 21. Decbr. 1770, nedkommen i Cancelliet den 27. næstefter, findes vedføjet følgende kgl. Ordre:

"Cancelliet skal besvare mig følgende Punkter:

- 1) Hvad enhvers Forretning i Cancelliet er.
- 2) Hvor megen gage enhver har.
- 3) Hvor høyt har Sportlerne været i de sidste 15 Aar og hvorledes uddeles samme."

Til Besvarelse af disse tre Spørgsmaal har Luxdorph og Hielmstjerne under 4. Jan. 1771 indgivet en udførlig Forestilling med indgaaende Redegørelse: 1) for Forretningernes Fordeling imellem det med Gage og Sportler lønnede, ved Danske Kancelli ansatte Embedspersonale, der ialt beløber sig til 12 Personer, 2) for disse Personers Gagering af den kgl. Kasse, og 3) for Kancellisportlernes Fordeling imellem dem. - Til denne Forestilling haves der (skrevet med Georg Zoegas Haand) ikke blot en Oversættelse paa Tysk, men tillige en selvstændig, detaljeret Fremstilling paa Tysk, der for en stor Del er bygget paa Iagttagelser, hvortil hverken Oversekretærens Beretning af 2. Novbr. 1770 eller den her omhandlede Forestilling ved Luxdorph og Hielmstjerne giver Materiale, og som derfor kaster nyt Lys over de omhandlede Spørgsmaal, særligt i Retning af at afsløre formentlige Misligheder ved den bestaaende Ordning. Saaledes gives der en, vist ikke helt uberettiget, men stræng og spydig Kritik af Misforholdet mellem Fordelingen af Løn og Arbejde, f. Ex. i Lenskontoret, hvor Chefen (Lens-Sekretær Greve Holstein) "sich niemals sehen lässt, ohne wann das Quartal verfallen, da er selber oder durch seinen gewissen Bohten das Geld abhohlen lässt", han har 1000 Rdl. i Gage af den kgl. Kasse og en Sekretær-Andel af Kancellisportlerne, medens de to Personer, der udføre Arbejdet kun nyder en ringe Løn. Om det saakaldte Sekretariat- og Gratiakontor hedder det blandt andet: "Es sollte wohl dies Contoir, so wie die von der Expedition, zu einer gewissen Zeit des Tages offen stehen damit einjeder die benöhtigen Nachrichten daher erhalten können, als welches die Absicht dieses Contoirs ist, und wie auch in vorigen Zeiten gebräuchlich gewesen, weil aber der Contoirs Chef theils mit andern Geschäften occupirt, theils aber auch als ein schwer reicher Mann nicht gerne chainirt seyn will,

hat er den Secretaire Debes angenommen, der die Verrichtungen für ihn bestreitet, der sollte wohl zu einer bestimmten Zeit gegenwärtig seyn, allein der gute Herr ist mehr negligent, als auszustehen ist. Inzwischen geht es doch noch so lange an, als man die benöhtigten Nachrichten aussen um durch andern erhalten kann, die man eigentlich aus dem Contoir haben sollte. Nach so bewandten Umständen scheint dies Contoir mehr für Hielmstierne und Debes, als die beyden Herrn fürs Contoir gemacht zu seyn". Endelig kritiseres skarpt det hele Volontær-Væsen i Danske Kancelli, idet Kancelliherrerne ("nach ihrer bisherigen Denkungsart") bestandig ved Ansættelser har begunstiget "ihre Strassen Junkers" fremfor andre Kontorbetjente, "die nun zu spät bereuen, dass sie sich durch Fleiss und Treue zu des Königs Dienst geschickt gemacht haben, da sie nicht belohnt werden". - Det kan vel næppe betvivles, at det er Struensee, som har ladet denne Fremstilling udarbejde til Benyttelse ved Sagens Forelæggelse for Kongen; ogsaa de af Struensee selv underskrevne Kabinetsordre fra denne og den nærmest følgende Tid er skrevet med Georg Zoegas Haand; seer man derimod hen til selve Fremstillingens Indhold, der røber et meget indgaaende Kendskab til Danske Kancellis Personale og til Kancelliets intimeste Historie i det Hele taget, endog for en længere Aarrække, saa bliver det næppe muligt at tænke sig Struensee selv som Forfatteren, medens det ikke er usandsynligt, at det kan være Zoega. Denne Mand var, forinden Struensee benyttede hans Tjeneste, ansat som "Memorial-Expeditionssekretær" ved Kabinetskassen, og det var ham i Kabinettet betroet at enchiffere og dechiffere Breve; han var med paa Hoffets Rejse til Hertugdømmerne i Sommeren 1770, fængsledes samtidig med Struensee i Jan. 1773, men fik dog kun Husarrest under militær Bevogtning, og løslødes snart igæn; under 15. Juni 1774 blev han Postkasserer, 6. April 1775 Justitsraad, og døde 1. Aug. 1794. (Se I. K. Høst: Grev. Struensee og hans Ministerium, 1. Bd., S. 112, 511, 551; 3. Bd., S. 182).

Over Danske Kancellis Kontorer og Personale, dettes Gaering, samt Fordelingen af samtlige Sportler (efter Gennemsnitsberegning for en længere Aarrække) kan da for Tiden umiddelbart før Iværksættelsen af de Struenseeske Forandringer opstilles følgende Tabel:

Danske Kancellis Kontorer og Personale:	Gage af den kgl. Kas.	Andel af Sportler.
Oversekretær Thott (2000 Rdl. til Oversekret. i Tyske Kancelli)	2000	17720
Sekretær Smith, Assisterende		1163

Lenskontoret:

Lens-Sekretær Greve Holstein	1000	1163
Justitsraad Borch, Assisterende		143
Lens-Skriver Pohl	100	

Maitre des requêtes Kontor:

Maitre des requêtes Luxdorph	500	2327
Justitsraad Broch, Assisterende		200
Kancelliraad Jacobi) Vo- Ved Høj- (200 Rdl.		
" Westengaard) lon- esterets- (200 "		
Sekretær Könemann) tæ- Proto- (100 "		
" Bartholin-Eichel) rer kollen		
" Lange)		

Sekretariat- og Gratial-Kontoret:

Sekretær Hielmstjerne	500	1163
Sekretær Debes, Assisterende	200	

De to Expeditionskontorer:

Kancelliforvalter Graah (over 1000 Rdl. til Kopister)	200	3662
Justitsraad Borch, Adjungeret		300
Kancelliforvalter Aagaard (c. 900 Rdl. til Kopister)	300	3562
Kancelliraad Stampe, Assisterende		200

Arkivkontoret:

Arkivar: Luxdorph fungerende (uden Løn)		
Justitsraad Broch, Assisterende: af Ju- stitskassen	100 Rdl.	
	4800	31603
3 Kancellibudde á 70 Rdl.	210	
1 Fyrbøderkarl	50	
Skrivmaterialier	300	

Ialt:

6 Kontorer - 12 Personer - Løn: 36,403 Rdl.	
	+ 560
	<u>36,963 Rdl.</u>

Struensees Plan, saaledes som den i den omtalte Fremstilling til Forestillingen af 4. Jan. 1771 giver sig tilkende, er nu: samtidig med at opnaa en Simplificering og Forbedring af Forretningsgangen ved en Omdannelse af Danske Kancelli i Lighed med de øvrige Kollegier, tillige at redde en Indtægt for den kongelige Kasse ved Inddragning af de højtlønnede overordnede Embeder, der hidtil havde været knyttede til Danske Kancelli. Efter den Beregning, der gøres i Fremstillingen, anslaaes den Indtægt der ved den projekterede Omordning kan vindes for den kgl. Kasse ved Inddragelse af Sportlerne i denne og ved at sætte hele Embedspersonalet i Danske Kancelli i dets ny Skikkelse paa fast Gage, til den betydelige Sum af 21,420 Rdl., og der tilføjes: "Möchten Se Majestet nur die diesiährige Rechenschaft

vom Conference Raht Graah fordern, würden dieselben überzeuget werden können, wie hoch die Cancelley Sporteln obigen Anschlag übersteigen". Gennemsnitstallet for de aarlige Sportler er i Fremstillingen sat til 32,000 Rdl., og den projekterede Totalsum for den fremtidige Gagering til 10580 Rdl. - Efter Beregningen i Kancelliforestillingen bliver Gennemsnitstallet for samtlige aarlige Sportler det, der er benyttet i den ovenfor opstillede Tabel, altsaa meget nær det samme, der regnes med i Zoega's Fremstilling (kun 397 Rdl. lavere), men naar der i denne antydes, at det nok vil vise sig at de aarlige Kancellisportler overstiger den anslaaede Sum, der karakteriseres som lavt ansat, saa maa det udtrykkelig bemærkes: for det første, at de i Kancelliforestillingen opgivne Summer, hvoraf Gennemsnitstallet er beregnet, virkelig ganske nøjagtigt stemmer med de bevarede Sportelregnskaber, og dernæst at samtlige Kancellisportler for Aaret 1771 regnet fra den Dato, da de virkelig blev indbetalt i Zahlkassen (nemlig fra 1ste Maj), kun har beløbet sig til 2044 Rdl. i Gennemsnit for hver Maaned (d. v. s. for hver Maaned 622 Rdl. mindre end efter Beregningen i Zoegas Fremstilling), og for hele Aaret 1772 kun til: 23,588 Rdl. ialt. Den i Fremstillingen antydede Mistanke til Korrektheden i Kancelliforestillingens Opgivelser om Sportlerne synes altsaa ganske uberettiget. Vil man beregne Indtægten for den kgl. Kasse for Aaret 1772, foranlediget ved Kancelliets Omordning maa der forøvrigt til de 23,588 Rdl. lægges de 5360 Rdl., som tidligere paahvilede den kgl. Kasse til Gager m. m. (se Tabellen) med Fradrag af hvad der gik til de bevilgede Extratillæg, Pensionering af det afgaaede Personale m. v., det giver c. 3700 Rdl.; med den faste Gagerings Totalsum for det nye Kancelli sat til 10,580 Rdl. bliver da den faktiske Indtægt for Kongens Kasse: 16,708 Rdl., stadig en betydelig Sum, men dog 4712 Rdl. mindre end den i Zoegas Fremstilling forventede Minimalsum.

Næste Fremstød imod Danske Kancelli bliver en egenhændig kongelig Skrivelse af 24. Jan. 1771, rettet: "An die beyden eldsten Secreteres der dänischen Kanzelley Lüxdorff und Hielmstierne", og med følgende Ordlyd: "Da es nöthig ist die dänische Kanzelley auf einen andern Fuss zu setzen: so kan hiebey liegendes Reglement zu Grunde gelegt werden und wünsche ich hierüber der beyden Secreterers, ohne es der Kanzelley zu communiciren, Meinung zu wissen, in so ferne noch etwas zu ändern und hinzuzufügen wäre und zugleich von ihnen die Personen zu erfahren welche am geschicktesten seyn möchten die Plätze zu besetzen".

I Overensstemmelse med det foreløbige Udkast i den omtalte Fremstilling til Forestillingen 4. Jan. er ogsaa i det med Zoegas Haand skrevne "Reglement", der ledsager Kongens Skrivelse, Kontorernes Antal reduceret til 5, idet Sekretariat- og

Gratialkontoret er forsvundet. I Reglementet genfindes Lenskontoret og Arkivkontoret, men istedetfor Maitre des requêtes Kontor og de to Kancelliforvalter-Kontorer finder man opført ét Kontor for Danske, ét for Norske og ét for Islandske og Koloniernes "Departement"; det vil altsaa sige, at den tidligere for Danske Kancelli ejendommelige Adskillelse imellem forberedende og expedierende Kontorer foreslaaes forandret i Lighed med den Ordning, der forefandtes ved andre Kollegier, nemlig: en Deling af Sagerne efter Landsdelene imellem Kontorer, hvor saavel Forberedelse som Expedition skulde finde Sted. Der skal være 4 "Deputerede" som Chef for hvert af de tre Departementer og Lenskontoret (med Gager paa 2500, 2000, 1500 og 1000 Rdl.); i Spidsen for Arkivkontoret skal være en Arkivar med 500 Rdl. i Gage. Blandt det underordnede Personale finder man i Arkivkontoret anført et Bud, og i hvert af de fire andre Kontorer en Kopist, hvoraf sees at det er Meningen, at det nye Reglement skal omfatte hele Personalet, at med andre Ord den tidligere Ordning med, at Kancelliforvalterne selv ansatte og lønnede deres Kopister, skal ophæves, medens samtlige de ved Kancelliet ansatte Personer skal være kongelige Betjente, gagerede af Kongens Kasse. Det samlede Antal af Personer er sat til 18 og Gagernes Totalsum til 9960 Rdl. (i Udkastet i Fremstillingen er de tilsvarende Tal 27 og 10,580).

I de til selve Reglementet knyttede Bemærkninger hedder det som Punkt 3: at ogsaa til Bestridelse af Udgifterne til Skrivemateriale og Belysning, til Bogbinder og Bogtrykker skal efter et Par Aars Prøve fastsættes en bestemt aarlig Sum fra den kgl. Kasse. Punkt 4 indeholder Bestemmelse om at alle Sportler ("unter welche Benennung sie auch können angeführt werden") hvert Kvartal skal indbetales i Zahlkassen, og ved Slutningen af hvert Aar skal Kancellikollegiet indberette Størrelsen af det samlede Beløb til Kongen. (6) Ved Kollegiet maa ikke være mere end 2 Auskultanter, og (7) ved hvert Kontor ikke mere end 1 Volontær. (8) Generalprokurøren skal ligesom hidtil overvære "Kancelli-Sessionerne".

Som Svar paa dette indgiver Luxdorph og Hielmstjerne allerede under 26. Jan. 1771 en Forestilling, skrevet paa Dansk med Luxdorfs Haand. Med Hensyn til Lønningsspørgsmaalet hedder det heri, at "Cancelliet ej kand have det allermindste ved at erindre, men skal deri, med den største Hengivenhed underkaste sig Deres Mayt.s velbehagelige Villie". - "Men", fortsættes der, "derimod indflye Vi til Deres Mayt.s Naade, og bede paa det indstændigste, at det i henseende til Forretningernes Inddeeling maatte herefter forblive paa den Fod, som det nu er, og efter lang Erfarenhed og beste Overlæg eengang er sat paa . . . . . Vi bede derom, fordi vi ansee den nu værende Indretning, naar Naturen og Egenskaberne af de Sager,

som i Cancelliet behandles, nøje betragtes, for den sikreste Vei til samme Sagers beste, ordentligste og hastigste Befordring (Thi ligesom det eene Collegii Sager ere forskiællige fra det andets, saa maae og fra Oprindelsen af, et Collegii Indretning være forskiællig fra et andet)". Det oversees her ganske, at Danske Kancellis Særstilling frem for de andre Kollegier væsentligst har haft sin Grund, ikke saa meget i Sagernes særlige Art, som i den nøje Forbindelse imellem Kancellikollegiet og Gehejmekonseljet. - Sondringen af Sagerne efter Landsdele og Ophævelsen af Sondringen mellem Sagernes Forberedelse og Expedition skildres som noget for Danske Kancelli ganske Uigennemførligt: Særegenheden ved Kancelliforvalternes Forretninger skal være af en saadan Art, at "ingen kand blive ret duelig til dette Embede, uden hand fra Ungdommen af har været ved Arbeidet i et af deres Comptoirer", og Forskællen mellem disse Forretninger og Sekretæernes skal være saa gennemgribende, "at ingen af de nu værende virkelige Secreterere forstaaer, eller torde paatage sig en Cancellieforvalters Forretning". (Man kan herved ikke lade være med at mindes de advarende Ord i Slanges Beretning om Kancelliet fra Aaret 1707: at det fra Aaret 1690 "kom af Vahne, att Secretererne ey fik expeditionerne at opsette, hvorved de bleve hindrede fra att lære att føre en god Pen", medens Kancelliforvalterne blev overlæssede med Arbejde). - "At Cancellie Forvalterne selv antage og lønne deres Folk, er og anseet for meget nyttigt; Thi derved have de deres Folk under Tugt og Ave, og enhver af dem maae opføre sig saaledes, at hand kand være vis paa, at beholde sit Levebrød, da derimod en Cancellist, som stoler paa, at hand staaer i Reglementet, og ikke uden foregaaende Klage og mange Omstændigheder kand gives Afskeed, torde vel mangen gang yttre sig med Overhørighed og Selvraadighed." - Der gøres opmærksom paa, hvor ulige Arbejdsfordelingen vil blive imellem de projekterede Departementer, da af samtlige Sager, der expederes gennem Danske Kancelli, omtrent de to Tredjedele er "Danske" (eller "almindelig for begge Riger"), medens de for Island og Kolonierne i Sammenligning hermed er for Intet at regne. - Det bemærkes, at Lenskontoret fra Begyndelsen af er "indstiftet i gandske anden Hensigt end blot at expedere feudalia, som ere af meget ringe Antall. Øiemærket dermed har været, at naar Een af de virkelige Secreterere, formedelst Alderdom og Skrøbelighed, ikke længere kunde udstaae den megen Læsning og Skriven, hand da kunde have Haab til, ved Vacance, at træde til det Comptoirs Løn, og derfor ligefuldt tiene sin Konge ved at sidde i Høieste Ræt, og Cancellie Collegio". - Sekretariat- og Gratialkontoret; "synes nødvendigt at maatte vedblive". - Endelig foreslaaes det at "beordre tvende kyndige Mænd, enten Grev Osten og Stiftamtmand Scheel, eller andre, at tage Cancelliets Indretning i Øiesyn,

lade sig forklare den Detail, mand derom kunde give, og derpaa indberette Deres Mayestet, om nogen, og hvad Forandring der ved Cancelliet findes tienlig til den Kongelige Tienestes bedre Befordring", og der sluttes: "Man kunde derefter, om saa blev befaleet, indsende et Forslag, hvorledes samtlige nu værende Betiente proportionaliter kunde lønnes af en Summa, der ikke meget skulle overstige de fastsatte circa 10.000 Rdr. samt om nogen af dennem med Tiiden kunde afgaae, til Lættelse for den Kongelige Cassa."

Ogsaa til denne Forestilling, der i sin Forherligelse af det Gamle, og i sine Indvendinger imod enhver Skygge af Forandring, utvivlsomt maa siges at skyde over Maalet, hvad jo Kancelliets senere Omordning i Aaret 1800 til fulde viste, findes der med Zoegas Haand ikke blot en tysk Oversættelse, men ogsaa en saakaldet "Nota", dateret 30. Jan. 1771. Heri paatales først, at Indvendingerne imod Skemaet for det nye Reglement ikke er bleven ledsaget af Forslag til et andet Skema. "Die Subdivision der Geschäfte nach den Provinzen" fastholdes som den naturligste, men der tilføjes dog: "Sollte es dann auch absolute erforderlich werden, dass der dänischen Cancelley ein Depechen Comtoir gegeben würde; so wäre ja dadurch die grösste Schwierigkeit, welche sich gegen erwehntes Schema findet, gehoben". - Ligeledes fastholdes Nødvendigheden af ogsaa at gøre Kancellister og Kopister til kongelige Betjente: "Länder, die da blühen und in Aufnahme gekommen, haben gewiss diese attention nicht vernachlässiget: es wird gar in solchen darauf gesehen, dass die Bohten und Wächterdienste bey den Collegiis aus abgedankten Unter-Officiers und Soldaten besezzet werden, damit keine andern, als des Monarchen Diener sich dabey angestellt befinden mögen"; det i Kancelliforestillingen givne Forsvar for Ordningen med at Kancelliforvalterne selv antage og lønne deres Kopister, formenes at tyde hen paa Manglen af Instruction med nøjagtige Forskrifter for hver enkelt af de ved Kollegiet ansatte Personer, "sowohl in Ansehung des Verhaltens, als der Verrichtungen." - Om Kancelliforvalter-Embedet hedder det: "Cancelley Verwalter sind meines Wissens nur in Wezlar üblich. Ob aber das Kammer Gericht ein Model zur Nachahmung in einem Monarchischen Staat geben könne, wird wohl Niemand behaupten". Endelig yttres der i Anledning af det i Kancelli-Forestillingen paaberaabte overordentlig store Antal af "Memorialer": "Werden die Aemter und Bedienungen in den Provinzien mit Einsichtsvollen und redlichen Männern ersehen, ziehen die Collegia das Detail der Geschäfte weniger, wie gesehen ist, an sich, und werden nur Grundsätze für das Suppliciren gehandhabet, so muss sich der Articul der Memorialien von selbst schichten".

Resultatet bliver da, at Kancelli-Forestillingen af 26. Jan. 1771 bliver remitteret med en lang Paategning med Kongens

Haand og Underskrift, dateret 7. Febr. - Paategningens Indhold er tydeligt nok i alt Væsentligt baseret paa de i Zoegas "Nota" udtalte Tanker. Indledningen lyder: "Es ist mein ernstlicher Wille dass die Cancelley auf einen andern Fuss gesetzt werde; die hierinn wieder das vorgeschlagne Reglement angeführten Erinnerungen machen die Ausführung schwierig und erleichtern solche nicht wie ich erwartet habe; sie bringen mich aber nicht von der Meinung dass solches gut sey nicht zurück, man müsste mir denn einen bessern Plan vorlegen können". - Derpaa fremføres Modbemærkninger til de i Kancelli-Forestillingen gjorte Indvendinger:

1) Om Foreningen af Forretningerne ved Sagernes Expedition med dem, der vedrører deres Forberedelse (Referatet), hedder det, at det vil være let at praktisere: "zumal wenn man sich von der pedantischen formalitet entfernt und solche simplificirt wie ich wünsche; ausserdem ist dieses eine mechanische Arbeit die jeder Cancellist leicht lernen wird". Ikke desto mindre tilføjes der: "allenfalls kann ein expeditions comtoir erlaubt werden" - denne Tilføjelse virker forbausende, da Reglementet jo netop har opstillet 3 Kontorer, hvor Sagerne ikke blot skulde forberedes men ogsaa expederes, og da Bemærkningens øvrige Indhold jo netop gaaer ud paa at fastholde denne Forbindelse af Forberedelse og Expedition. Man kan ikke vægre sig for den Formodning, at det er Zoegas ovenfor citerede Bemærkning om, at man kunde indrømme Danske Kancelli et "Depechen Comtoir", der har foranlediget Tilføjelsen til dette Punkt i den kongelige Skrivelse, og at det er et saadant "Depeche-Kontor" - som Danske Kancelli ved den endelige Omordning virkelig faaer -, der her maa tænkes paa under den i den givne Sammenhæng ret uklare Betegnelse: Expeditions-Kontor.

2) Om Sagernes Deling efter Provinser bemærkes, at Misforholdet ved den i Reglementet foreslaaede Fordeling jo let vil kunne hæves ved en anden ligeligere Sammenstilling af Landsdelene, men Gavnligheden af en Deling fastholdes: "weiss man eine besre als nach den Provinzen vorzuschlagen: so soll es mir lieb seyn" - atter her vil man bemærke at denne Tilføjelse gør Sagen uklar; da det kun er en Deling i al Almindelighed af Forretningerne, der fastholdes i Bemærkningen, slappes jo igæn den bestemte Ordre om Ophævelsen af den tidligere Forretnings-Deling: efter Forberedelse og Expedition.

3) Om Spørgsmaalet vedrørende det underordnede Personales Ansættelse hedder det: "die Personen die in meinen Verrichtungen gebraucht werden, müssen auch in meinen Diensten stehen. Wenn ihnen eine hinlängliche Instruction gegeben wird, die Subordination beobachtet und genaue Aufsicht gehalten wird, fallen die Schwierigkeiten weg".

Endelig hedder det, at Lenskontoret ganske kan bortfalde:

"weil es ohne Nutzen ist" - mon der ikke skulde være tænkt paa Sekretariat- og Gratiaalkontoret? Dette Kontor bortfaldd faktisk efter den endelige Omordning, medens der med Hensyn til Lenskontoret jo ikke godt kunde være Tale om andet end dets Unødvendighed som selvstændigt Kontor; ved den endelige Omordning bliver det hellerikke ophævet, men slaaet sammen med det ene af Departementerne.

Paategningen slutter med at udtale Forventning om supplerende Bemærkninger til den forelagte Plan og Forslag til Besættelsen af Pladserne efter den nye Ordning med duelige Personer: "oder man müsste mir einen andern vorlegen von dem ich überzeugt werden könnte dass er besser sey, denn mit der **bisher**. übliche Art die Geschäfte zu machen kann ich nicht zufrieden seyn; und die übermässig grose Anzahl von Memoriale[n] und Beschwerden geben mir hinlänglichen Grund dazu".

Under 19. Febr. 1771 indkommer Luxdorph og Hielmstierne da igæn med en Forestilling, skrevet paa Dansk med Luxdorphs Haand. Forretningernes Inddeling efter Provinser ansees stadig for umulig, og der foreslaaes en Inddeling efter de "i Cancelliet forefaldende 3 Slags Hoved Forretninger": 1) Sagerne Deliberation, 2) Sagerne Forestilling til Kongen, 3) Sagerne Expedition, og i Overensstemmelse hermed:

1) et Deliberations-Kontor, med de tidligere Maitre-des-requêtes-Forretninger og desforuden den Opgave at vaage over "at alle Kongelige Anordninger og Rescripter det publique angaaende blive nøjagtig og tydelig forfattede og paa det snarreste expederede",

2) et Relations-Kontor, med det tidligere Sekretariat- og Gratiaalkontors Forretninger og desforuden Affattelsen af Notifikations-Listerne og Besørgelsen af Brevvexlingen med de andre Kollegier og kongelige Embedsmænd,

3) og 4) et første og et andet Expeditions-Kontor, der skal "staae for alle de øvrige Rescripter, Instructioner og Foranstaltninger, Commissoria, Reise og Søepasse, Ordre til Justitiens Befordring, Høieste Rets Stevninger, alle Slags Bestallinger, Benaadninger" osv., og vaage over at "alting efter Deres Mayt.s Befalinger, Collegii Beslutninger, og de forfattede Concepter, rigtig expederes, og at derover de fornødne Register holdes". I det andet Expeditions-Kontor skal endvidere alle Lenssager expederes, idet Lenskontoret bortfalder.

Hvert af disse fire Kontorer skal have en "Deputeret" til Chef.

5) foreslaaes ansat en Arkivar, som tillige skal være Kassierer og føre Sportelregnskabet.

Tre Kancellibudde ansees for uomgængeligt nødvendige, saa at det samlede Personale, med Sekretærer, Kancellister, Underkancellister, Kopister, Registratorer og Budde, bliver ialt 25 Personer.

Den her foreslaaede Ordning indeholder en virkelig Forandring: nemlig Ophævelsen af Lenskontoret som selvstændigt Kontor, i Overensstemmelse med den specielle kongelige Ordre; forøvrigt vil man see, at Alt i det væsentlige er forbleven ved det Gamle, kun med Navneforandringer; endogsaa Sekretariat- og Gratiaalkontoret er forbleven uantastet, kun forenet med de Forretninger der tidligere havde paahevilet den nu til Afgang indstillede Sekretær Smith (Notifikations-Listerne og den tidligere Oversekretær-Korrespondance). Ogsaa i det foreslaaede Personale genfinder man - paa Lenssekretær Grev Holstein nær, der indstilles til Afgang imod at "nyde Erstatning fra Rentekammeret, indtil hand paa anden Maade bliver befordret" - det Gamle. Til Deputerede foreslaaes: Luxdorph, Hielmstjerne, Graah og Aagaard, Hielmstjerne som Deputeret i "Relations-Kontoret" (d. v. s. det tidligere Sekretariat- og Gratiaalkontor) med Debes som Sekretær, ganske ligesom tidligere.

Skøndt det foreslaaede Antal Personer er kommen op paa 25 imod Reglementets 18, overstiger den samlede Gagerings-Sum dog kun Reglementets 9960 Rdl. med 430 Rdl.; dette er opnaaet blandt andet ved at de to øverste Deputeredes (Luxdorphs og Hielmstjernes) Gager er sat henholdsvis 500 og 300 Rdl. lavere end i Reglementet. Med Henblik paa den ovenfor omtalte Tilføjelse til Punkt 1 i den kgl. Skrivelse (Tilladelsen til ét "Expeditions-Kontor") hedder det i Forestillingen, at der for nærværende Tid ingen Mulighed sees for, "at alting i Eet Expeditions Comptoir kand bestrides". Det ses altsaa, at netop de ovenfor paaviste Uklarheder i Kabinetets-Paategningen har kunnet give en formel Berettigelse til den fuldstændige Gaaen udenom, der karakteriserer Kancelli-Forestillingens Forslag, forsaavidt angaaer Forretningernes Deling.

Forøvrigt indeholder Forestillingen, paa Basis af de Bemærkninger der ledsagede Reglementet, en Række Bestemmelser eller Forslag til Bestemmelser vedrørende Pensioner og Vartpenger for det afgaaende Personale, Sportlernes Afgivelse til Zahlkassen m. v., Generalprokurørens Deltagelse i Kancellikollegiets Forhandlinger o. s. v. - Om Volontær-Spørgsmaalet handler Punkt 11, der lyder:

"Under Volontaires ved Comptoirerne i Cancelliet formee-ne Vi ikke, at de Cancellie Secreterere, som ingen Løn have, kunde forstaaes, da det er got, at der af dem er et slags Forraad i Cancelliet, som kunde venne sig til Arbeide og Forretninger, især, siden de maae bruges, saavel ved Protocollerne og Læsningen i Høieste Ræt, som ved det Fattiges Væsen, og undertiden, som Skrivere ved Kongelige Commissioner. Mange ere endog paa den Maade blevne delige til vigtige Dommer Embeder, og til at indtræde i de afgaaende virkelige Secreterers Pladser. Ligeledes holde Vi for, at, naar unge Mennesker havde gode Hoveder, og Studia, der da vel kunde tillades

at være 1 å 2 saadanne Volontaires i hvert Expeditions Comptoir, for at lære at kiænde Landets Omstændigheder, vennes til Forretninger, og opkledes til Deres Mayt. s Tieneste".

At "de Cancellie Secreterere, som ingen Løn have", ikke skulde være at henregne til Begrebet Volontærer, synes jo ret mærkeligt; i ethvert Tilfælde er det netop det her skildrede Forhold med Begunstigelsen af Kancelliets "Volontærer" ved Embedsbesættelser i og udenfor Kancelliet, der i den ovenfor omtalte Fremstilling af Zoega til Kancelli-forestillingen af 4. Jan. 1771 paatales som et formentlig Misbrug.

Med Hensyn til den Betydning, der efter den her givne Fremstilling maa tillægges Zoega som Raadgiver for Struensee ved Gennemførelsen af Planen til Danske Kancellis Omdannelse, maa det bemærkes, at der begyndende fra 28. Decbr. 1770 er bevaret en Samling tyske Oversættelser med Zoegas Haand til Danske Kancellis Forestillinger i det Hele taget (saa vel til Extrakterne som til de enkelte Forestillinger, der uden at være ekstraherede paa Rotuli er bleven Kongen forelagt i fuldstændig Skikkelse), og at man hist og her til disse Oversættelser kan finde vedføjet (ligeledes med Zoegas Haand) Bemærkninger, der støtter sig paa selvstændige Detalj-lagttagelser, og som paaviseligt har haft Indflydelse paa Affattelsen af selve de kongelige Resolutioner. Det synes altsaa, at Zoega har været Struensees Raadgiver i Danske Kancellis Sager i det Hele taget. Alle disse Dokumenter med Zoegas Haand har utvivlsomt hørt til det hos Struensee beslaglagte Arkiv, hvis enkelte Bestanddele af den dertil nedsatte Kommission senere, efter Indholdet, blev fordelt imellem Kollegierne.

Under Dato 20. Marts 1771 faaer Danske Kancelli nu en kategorisk Kabinettsordre skrevet med Struensees Haand og pa-raferet af ham:

"Das hierbey kommende Reglement für die dänische Cancellie soll von solcher auf das fordernsamste zur Ausführung gebracht werden".

Paa det medfølgende Reglement, der ellers er skrevet med Zoegas Haand, er med Kongens Haand ved de 4 Deputerede vedføjet Navnene: Lüxdorff, Schumacher, Döns, Höier. Af disse hørte kun Konferentsraad Bolle Willum Luxdorff til Danske Kancellis gamle Personale, Konferentsraad Andreas Schumacher er den tidligere Gehejmekabinetts-Sekretær, Justitsraad Jens Bing Dons var Professor juris, Justitsraad Marcus Hageus Höyer havde været Kommitteret i det under 19. Novbr. 1770 ophævede General-Landvæsens-Kollegium. I det som "Nota" til selv Reglementet føjede fuldstændige Udkast til den nye Ordning paalægges det disse 4 Deputerede, strax efter Ordrens Modtagelse, at træde sammen og "Collegialiter" stille deres Forslag: "[3] wie die Unter Bediente, nach dem hiebey folgenden Reglement zu placiren und anzusezen seyn möchten; ob

ihrer noch mehrere erforderlich seyn sollten; und wie die Depechen- und Archiv-Comptoirs am besten einzurichten, die Journale zu halten und die Protocolle zu führen wären. [4b] Ueber die Personen, so abgehen, soll ein Verzeihnis von ihrem Alter, Jahren, darin sie gedient haben, und Einkünften eingeliefert werden. Zugleich liegt es den Deputirten aber auch ob, [1] die Instructiones, sowohl für das Collegium, als für die Unter-Bedienten zu entwerfen und über alles ihren Bericht des fordernsten abzustatten; indem Seine Mayestet wollen dass die von höchstedenenselben intendirte Einrichtung mit dem 1sten des bevorstehenden May Monats ihren Anfang nehmen soll. [4a] Annoch haben die Deputirte anzuzeigen, wie viel eine jede der in der Cancellie bleibenden Personen mehr gehabt hat, als nach dem Reglement ihm bestimmt worden ist".

Som Følge af denne Ordre har de fire Deputerede under 23. Marts 1771 indgivet en Forestilling, hvortil der nu kun have en paa Tysk affattet Extrakt. Den gaaer ud paa, at den tidligere Kancelliforvalter Peter Aagaard maa blive ansat til Sekretær i Depeche-Kontoret, og at det maa blive tilladt ham ikke blot at bivaane Deliberationerne over den nye Indretning, men ogsaa at beholde sit Sæde i Kancellikollegiet uden Konsekvens for hans Efterfølgere; Andragendet motiveres ved det formentlig Gavnligge i at knytte hans Specialkundskaber til Depeche-Kontoret, hvis Forretninger for en væsentlig Del vil komme til at falde sammen med tidligere Kancelliforvalter-Forretninger, eftersom Luxdorph, "der Verfassung nach, die bishero in der Kanzelley obgewaltet, blos sein Comptoir, aber nicht die totale Einrichtung der Kanzelley zu kennen Gelegenheit gehabt hat, und folglich selbige uns andern noch weniger bekandt seyn kann." - Om den kgl. Resolution paa denne Indstilling giver Schumacher sine Kollegaer skriftlig Meddelelse den 27. Marts. Aagaards Ansættelse som Sekretær i Depeche-Kontoret bevilges, og ligeledes hans Deltagelse i Deliberationerne om den nye Indretning; om det tredje Punkt hedder det derimod kun, at han ogsaa i Fremtiden maa konsulteres "saa tidt det fornøden gøres"; hans Forbliven som virkeligt Medlem af Kollegiet synes altsaa ikke at have fundet Billigelse.

Resultatet af Deliberationerne bliver en af de 4 Deputerede underskrevne Forestilling af 6. April 1771, med tilhørende Bilag, nemlig: 1) Udkast til "en Instruction for Cancellie Collegium og samtlige derunder staaende Betiente, hvilken indeholder alt, hvis udi Deres Mayt.s Cabinet-Ordre af 20 Martii sidstleden er foreskrevet, for saavidt dertil hører". 2) Udkast til Bestallinger for de 4 Deputerede. 3) Forslag "paa de Betiente, som ved det os tilstillede Reglement er bleven tilladte", og hertil knyttet: 4) to Fortegnelser a) "paa de Personer, som hidindtil ved Cancelliet have nydt i Gage og accidentier meere end dem ved Reglementet er vorden tillagt, og b) paa dem, der

ved Forandringen aldeles afgaae; da disses Alder, Betienings-tiid og Indkomster ved enhver findes nøyagtig anført."

Dels paa Forestillingen, dels paa de medfølgende Bilag har Kongen egenhændig tilskrevet Resolutioner:

til 1 hedder det: "die Instruction kann mundirt werden um aus dem Cabinet ausgefertigt zu werden".

til 2 "die Cabinets ordre ist den Deputirten hinlänglich"

til 3 "für die Unterbedienten können die Bestellungen aus der Cancelli zu meiner Unterschrift ausgefertigt werden." - Der bevilges efter de Deputeredes Forestilling udover Reglementet endnu en Kopist i Arkivkontoret, hvorved Reglementets Gagerings-Sum forøges med 140 Rdl.

Paa Fortegnelsen 4a findes opført Luxdorph og Aagaard, hvis Nedgang i Løn efter det nye Reglement beløber sig til henholdsvis 600 og 1900 Rdl.; der bevilges dem Extra-Tillæg paa henholdsvis 300 og 1000 Rdl.

Paa Fortegnelsen 4b hedder det for Grev Holsteins Vedkommende: "geht ganz aus und bekommt nichts", for Hielmstjerne derimod: "es soll für ihm gesorgt werden bey einem zu entwerfenden Reglement beym Höchsten Gericht", for Sekretær Lucas Debes: "soll bis zu Ende dieses Jahrs seine Gage haben und weiter employirt werden" o. s. frmdl. Under 20. April 1771 er der bleven udfærdiget Bestallinger for Sekretær Aagaard og hele det øvrige Personale, og samme Dato er ogsaa den nye Instrux for Danske Kancelli udstedt, paraferet af Struensee.

Efter denne Instrux, hvis Bestemmelser i alt Væsentligt er næsten ordret Gengivelse af Bestemmelserne paa Reglementet af 20. Marts 1771, kun hist og her (navnlig for Depeche- og Arkiv-Kontorets Vedkommende) forøget med Detaljer, skal Danske Kancelli (§ 1) for Fremtiden bestaa af 4 Departementer, hvori Sagerne skal behandles "ikke efter Materien", men efter Landsdele:

- 1) Første (Danske) Departements Kontor overtager alle Sager, som angaaer: Sælland, Møen, Bornholm og Fyen med derunder hørende Øer.
- 2) Andet (Danske) Departements Kontor overtager alle Sager, som angaaer: Nørre-Jylland, Laaland, Falster og Langeland med derunder hørende Øer.
- 3) Tredje (Norske) Departements Kontor overtager kun Sager, som angaaer Norge.
- 4) Fjerde (Koloni-) Departements Kontor overtage de Sager, som angaaer Island, Grønland og Kolonierne, samt tillige alle Lenssager.

I Spidsen for hvert af disse Departementer skal staae en Deputeret, og (§2) disse fire Deputerede skal fire Gange om Ugen forsamles i Kollegium. Mødedagene sættes til Mandag, Tirsdag, Torsdag og Lørdag, en Dag bestemt for Behandlingen af

hvert Departements Sager (Mandagen for første Departements o. s. frmdl.) først og derefter "generalialia". - I Tilfælde af Uenighed med to Stemmer mod to skal (§3) i mindre vigtige Sager den første Deputerede have Stemme for 2, men er Sagen af Vigtighed skal der indgives Forestilling til Kongen med separate Vota vedlagte. Generalprokurøren skal fremdeles (sml. det kgl. Reskr. 11. Decbr. 1730) "bievaane Cancellie-Collegii Sessioner"; derimod synes han ikke at skulle deltage i Voteringen, eftersom det forudsættes at der ved denne kan blive Tale om Uenighedstilfælde med lige Stemmer. Han skal forfatte alle de Forordninger, som udfærdiges gennem Kancelliet og vaage over, at Intet "mod Loven i Collegio vorder foretaget".

De indkomne Breve skal (§ 4) aabnes i det samlede Kollegium og af vedkommende Deputeret forsynes med Fremlæggelses-Paategning. Sagerne fordeles saa (§ 5 og 6) efter de Kontorer, til hvilke de henhøre. I hvert Kontor indføres de med fortløbende Numerering efter de paategnede Fremlæggelsesdatoer i Kontorets Journal og ekstraheres derpaa i Kontorets Supplik-Protokol. Af denne sidste refereres Sagerne i Kollegiet af vedkommende Deputeret, som saa i Marginen udfør hver Sag egenhændigt og under sit Navn indfører den af Deliberationen resulterende kollegiale Afgørelse. Forsaavidt det ikke drejer sig om Sager af den Art, som Depeche-Kontoret skal tage sig af, paahviler det ogsaa de Deputerede hver for sit Kontor saavel at forfatte Forestillinger og udgaaende Breve i Sagerne, som ogsaa de endelige Expeditioner, hvad enten de saa skal fremlægges til Underskrift af Kongen, i hvilke Tilfælde de skal paraferes af samtlige Deputerede, eller de som Expeditioner ad mandatum skal underskrives af samtlige Deputerede i Kollegiet, i hvilke Tilfælde de skal paraferes af Kancellisten i vedkommende Kontor. I Sager af større Vigtighed skal der dog først finde Referat i Kollegiet Sted, førend Expeditionen udfærdiges.

Foruden de fire Departements-Kontorer oprettes to almindelige Kontorer (§ 9), der sortere under "samtlige Collegio", nemlig Depeche-Kontoret og Arkivkontoret.

Depeche-Kontoret, hvis Navn var hentet fra et af Kontorerne i Generalitets- og Kommissariatskollegiet, skal udfærdige: "alle de Sager, hvilke angaaer generalialia, og som efter visse Formularer udkastes, saasom Bestallinger, Passer, almindelige Foranstaltninger, hvilke fra Departements Contoirerne dertil werde afleverede". I dette Kontor skal endvidere efter Fortegnelser fra hvert af Departements-Kontorerne udarbejdes maanedlige Ekstrakter af alle Kontorerne Expeditioner til Forelæggelse for Kongen, ligesom ogsaa de tidligere nævnte "Rotuli expeditionum", der skulde ledsage de Sager, der paa én Gang blev forelagt Kongen til Underskrift. Endelig henhører til Depeche-Kontoret Alt vedrørende Sportlerne, Kancelliets For-

brug af Skrivmateriale, Mellemværende med Bogbindere, Trykkerier o. a. desl. Det paahviler Depeche-Sekretæren at hæve Sportlerne, holde Regnskabet over dem og efter foregaaende Anmeldelse til de Deputerede for Finanserne, hvert Kvartal at indbetale dem i Zahlkassen; derfor skal alle Expeditioner, for hvilke der skal erlægges Gebyrer, saasnt de er underskrevne, med Designation afleveres til ham fra vedkommende Departements-Kontorer, og af ham udleveres til Vedkommende, ligesom ogsaa de Expeditioner, der udfærdiges gennem hans eget Kontor. Over Sportlernes samlede Beløb skal der ved hvert Aars Udgang ske Indberetning fra Kollegiet til Kongen.

Arkivkontoret skal foruden Arkivforretningerne besørge Førelsen af Registranterne over samtlige Missiver og aabne Breve, efter de Koncepter som indleveres fra Kontorerne.

Med Hensyn til Auskultanter ved Kancellikollegiet og Volontærer ved Kontorerne indeholder Instruxen (§ 11) Bestemmelse om, at der af de første ikke maa være mere end to, og af de sidste ikke mere end én ved hvert Kontor.

Den ny Indretning skal (§ 12) tage sin Begyndelse den 1. Maj.

Over Danske Kancellis Kontorinddeling, med Personalets Fordeling og Gagering efter den ny Ordning kan da opstilles følgende Tabel:

	Gage	Extra-Tillæg
1ste Danske Departement:		
Deputeret: Konferentsraad Bolle Willum		
Luxdorph	2000	300
Kancellist: Sekretær Svenning Lange	240	
Under-Kancellist: Andreas Terkelsen	180	
Kopist: Ulrich Anthon Jacob Myhlenphort	150	
2det Danske Departement:		
Deputeret: Konferentsraad Andreas Schumacher	1600	500
Kancellist: Sekretær Christen Schow	240	
Under-Kancellist: Johannes Ambrosius		
Kisbye	180	
Kopist: Lauritz Schaltz	150	
Norske Departement:		
Deputeret: Justitsraad Jens Bing Dons	1600	
Kancellist: Holger Christian Reijersen	240	
Under-Kancellist: Peter Hersleb Graah ...	180	
Kopist: Poul Hegaard	150	
Kopist: Jacob Hansteen	150	
Koloni-Departement:		
Deputeret: Justitsraad Marcus Hageus		
Høyer	1000	
Kancellist: Kancelliraad Henrich Christensen Stampe	240	

Under-Kancellist: Christian Siegfred		
Heldvad	180	
Kopist: Bertel Biørnsen	150	
Depechen-Kontoret:		
Sekretær: Etatsraad Peter Aagaard	500	1000
Første Kopist: Peter Reenberg Mørck ...	180	
Anden Kopist: Johan Conrad Paulli	150	
Tredje Kopist: Mads Fridsch (Ennewald de Falsen)	120	
Arkiv-Kontoret:		
Arkivar: Justitsraad Hans Borch	500	
Registrator: Hans Knudsen	240	
Kopist: Andreas Bruun	140	
Bud: Abraham Goldsmit	60	
Bud: Hans Theilmann	60	

6 Kontorer - 26 Personer Gagerings-Sum: 10580 Rdl.

Den nye Indretning af Danske Kancelli er traadt ud i Praxis Mandagen den 29. April 1771, da det første Kollegiemøde (til Behandling af første Departements Sager) er bleven holdt i O-verensstemmelse med Instruxen.

Med Hensyn til Behandlingen af de Sager, der refereres Kongen, forbliver Forretningsgangen den ovenfor beskrevne (ved Kabinetsordren af 10. Novbr. 1770 indledede) efter Oversekretær Thotts Afskedigelse; det vil altsaa sige, at det mundtlige Referat, og dermed ogsaa al Indflydelse paa Affattelsen af de kgl. Resolutioner, ene og alene var i Struensees Haand, medens Kancelliet kun stod i skriftlig Forbindelse med Kabinettet. Hver Fredag er der fra Kancelliet bleven indgivet Forestillinger sammen med en Rotulus (Referendorum) med Forestillings-Extrakter; disse sidste, med Kongens originale Resolutioner vedføjede, er ifølge Paategninger "nedkomne" i Kancelliet efter nogle (indtil 8te) Dages Forløb, og findes nu indbundne, medens de originale, af de fire Deputerede underskrevne Forestillinger med verificerede Kopier af de kgl. Resolutioner findes vedlagte Sagerne; desforuden findes i særlig Pakke bevaret Forestillings-koncepter (for 1ste og 4de Departement), der som Regel er skrevet med vedkommende Deputerets Haand. Af indførte Rettelser i disse Koncepter kan det for enkelte Tilfælde Vedkommende konstateres, at de er bleven gennemgaaet af Generalprokurøren, og af enkelte Bilag med Voteringer kan det ligeledes konstateres, at han faktisk ogsaa har deltaget i disse, ialtfald forsaa-vidt angaaer Affattelsen af Forestilling.

Bindet med Rotuli, Underskrivelsesbogen og endelig "Instruktionsbogen", hvori der ligesom tidligere blev indført Kopier af de gennem Kancelliet udfærdigede Instruxer for Kollegier, Institutioner og Embedsmænd m. v., er fælleds for hele Kancel-

liet, men forøvrigt vil man i Overensstemmelse med Instruxen finde særlige Rækker af Bind for hvert af Kontorerne. - Som Følge af Sekretariat- og Gratialkontorets Ophævelse er Kancelliprotokollen faldet bort, derimod vil man i dens Sted ved hvert af de 4 Departements-Kontorer finde virkelige Journaler, der her for første Gang optræder som officiel Bestanddel i Danske Kancellis Arkiv. I disse Journaler findes efter Instruxen de indkomne Sager indførte i Grupper for hver Fremlæggelsesdag, men med fortløbende Numerering helt igennem; Sagernes Indhold er kun angivet ganske kort, og udfor hver Sag findes i Marginalkolonnen Notater om de i Sagen faldne Resolutioner, dens Behandling og Expedition, eventuelt med Henvi- sning til dens Nummer i Supplik-Protokollen. For 1. og 2. Departements Vedkommende vil Notaterne udfor hver enkelt Sag som Regel omfatte Alt, hvad der er passeret i Sagen ligeindtil den endelige Afgørelse; for 3. (Norske) og 4. (Koloni-) Departements Vedkommende vil Sager, der bestemmes sendte til Erklæring, som Regel findes opførte paa to Numre, idet den indkomne Erklæring faaer nyt Nummer med Tilbagevisning. Ogsaa indkomne Ansøgninger om ledige Embeder findes optagne i Journalen, hver enkelt Ansøgning paa sit Nummer efter Fremlæggelsesdato. Paa Ansøgningsdokumenterne vil man finde Journal-Numret nederst paa Forsiden, efter Fremlæggelses-Paategningen.

For hvert Departements-Kontor vil man fremdeles finde Supplik-Protokoller indrettede efter det gamle Mønster. Sagerne findes her indført i Grupper for hvert Kollegiemøde, men med fortløbende Numerering helt igennem; for hver Sag vil man finde udførligt Referat ikke blot af den til Grund liggende Ansøgnings Indhold, men ogsaa (i Marginal-Kolonnen) af Indholdet af det i Sagen senere indkomne (forny- et Supplik, Erklæringer m. v.), endvidere Kollegiets Afgørelser (som Regel med vedkommende Deputerets Haand, men aldrig med Navns Underskrift, som i Instruxen paabudt), og eventuelt Kopi af den kgl. Resolution dateret efter den Dato paa hvilken vedkommende Rotulus er kommen tilbage til Kancelliet. Ligesom i Journalen vil man ogsaa i Suppliken for 1. og 2. Departements Vedkommende som Regel finde Alt vedrørende en og samme Sag samlet paa ét Sted og under ét Nummer, for 3. (Norske) og 4. (Koloni-) Departements Vedkommende derimod Erklærings-Sagerne opførte paa to Numre: ét Nummer, hvor kun Kollegiets Resolution om at Sagen skal til Erklæring, findes vedføjet med Henvi- sning til et senere Nummer, hvor man da vil finde Oplysning om Sagens videre Behandling og endelige Afgørelse. - Supplik-Numret vil findes vedføjet paa Ansøgnings-Dokumentets Bagside, midtpaa tilhøjre, nedenunder en kort Angivelse af Sagens Indhold.

Brevbøgerne er førte med særlige Afdelinger for hvert af

Kontorerne, men saaledes at 1ste og 2det Departements Breve findes i ét Bind, 3die og 4de Departements samt Depechekontorets i et andet. Dette delvise Fælleddskab hænger utvivlsomt sammen med, at Brevkoncepternes Indførelse ikke er bleven foretaget fra Dag til Dag, men ved Tid og Lejlighed, maaske endogsaa efter Aars Forløb.

Registranterne er førte med særlige Bind for hvert Departements-Kontor, for de tre første Departementers Vedkommende tillige med særlige Bind for aabne Breve og for Missiver, for 4de Departement derimod uden denne Sondring. Det maa bemærkes, at Fordelingen af Landsdelene mellem de fire Rækker er en anden end tidligere: istedetfor de særlige Registranter for Vestindiske og for Ostindiske Sager samt for Lens-Sagerne vil man nu finde disse Sager samlede i Registranten for 4. Departement, som saa tillige omfatter de Islandske, Grønlandske og Færøiske Sager, der tidliger blev optagne i de Norske Registranter; disse indeholder nu - som 3. Departements - kun Norske Sager. I 1. Departements Registranter findes foruden de Sællandske (med Bornholm) og de almindelige Sager tillige de Fynske, og i 2. Departements foruden de Jyske tillige de "Smaalandske" (med Langeland). - Ifølge Instruxen skulde man vente, at Registranterne helt og holdent var bleven førte i Arkivkontoret, men i Virkeligheden er kun de alfabetiske Registre bleven ført her, medens Kopierne af de kgl. Expeditioner for hvert af Departementerne sees indførte med de samme Skrivershænder som findes i Brevbøgerne. Det var nemlig langt fra at man havde Registranterne ført a jour; dette Arbejde var overdraget til flere forskellige af Kancelliets Personale, ikke blot i Arkivkontoret, men ogsaa i de andre Kontorer; efter en Beretning af Etatsraad Aagaard, der findes blandt Indlæggene til aabent Brev 4. Marts 1773 om Kancelliets Indretning, var Restancen i Aaret 1757, da Aagaard blev Kancelliforvalter, ikke mindre end 7 Aar for hver af de 4 Dobbelttrækker af Registranter, og i det forløbne Tidsrum var, ifølge samme Beretning, Restancen bleven endnu større paa Grund af det meget betydelige Extra-Arbejde med Forfattelsen af Registranterne over Konfirmationer efter Fr. Vs Død.

Koncepterne til de kongelige Expeditioner findes dels udarbejdede i Departementerne af Kancellisterne med Revision af den vedkommende Deputerede, dels - i Overensstemmelse med Instruxen - i Depechekontoret; disse sidste Expeditioner, der udgør det langt overvejende Antal, er paa Koncepterne og i Registranterne mærkede med et: D. - Af Sportelregnskabet sees det, at man er vedblevet med at holde Vielsesbreve (med Bevilling til Ægteskab uden foregaaende Trolovelse og Lysning) udenfor Registranterne (og Underskrivelsesbogen); ved Regnskab vil man fra Begyndelsen af Aaret 1771 af for hvert Aar

finde særskilte kronologiske Fortegnelser over disse Vielsesbreve, med Kopi af Brev-Formularen og med Anførelse af saavel Hustruens som Mandens Navn; ligeledes kan man endnu som før finde Bilag vedrørende Regnskabet for de til Norge opsendte Begravelses-Blanketter. - Begyndende fra Maj Maaned 1771 findes ved Kancelliarkivet bevaret i Renskrift Exemplarer af de i Instruxens § 9 anordnede maanedlige Extrakter af alle Expeditioner underskrevne af Kongen selv eller ad mandatum af de 4 Deputerede; disse Extrakter er enslydende med Underskrivelsesbogen og giver altsaa hellerikke de omtalte Vielsesbreve.

Hvad angaaer Førelsen af Sportelregnskabet med det dertil knyttede Arbejde med Udlevering af de færdige Expeditioner, Indkrævning af Gebyrerne m.v., som i Instruxen var paalagt Depeche-Sekretæren, erfarer vi af Indlæg til Anordningen af 4. Marts 1773, at Kancelliraad Stampe (Kancellist i 4. Departement), hvem hele dette Arbejde før havde paaahvilet, efter Kollegiets Bestemmelse ogsaa havde vedblevet dermed, eftersom Etatsraad Aagaard havde erklæret at han ikke kunde befatte sig dermed, dels fordi hans øvrige Forretninger i Kancelliet ikke levnede ham Tid dertil, dels fordi det var et for ham ganske uvant Arbejde, som han ikke følte sig skikket til.

Allerede inden Iværksættelsen af Kancelliets Omordning, nemlig under Dato 3. April 1771, var der som Følge af en kgl. Ordre efter Forhandlinger imellem de to Kancellier bleven udfærdiget en Forordning med det Formaal at formindske det store Antal af Ansøgninger, der i Luxdorps og Hielmstiernes Forestilling af 26. Jan. 1771 for Danske Kancellis Vedkommende var anslaaet til mindst 6000 om Aaret. Forordningen indskærper paa den ene Side de lokale Øvrigheders Pligter og Ansvar med Hensyn til at forsyne Supplikkerne med Attestationer og Erklæringer, og paa den anden Side, med Trussel om Mulktstraf, for Supplikanternes Vedkommende Iagttagelsen af Stempelpligten, samtidig med at der stilles strænge Forordninger til Ansøgningernes Form efter et bestemt Skema. Forsøger man ad statistisk Vej at konstatere, hvorvidt denne Forordning har haft nogen kendelig Virkning i Retning af at formindske "Memorialernes" Antal, bliver Vanskeligheden at faa noget paalideligt Gennemsnitstal for samtlige indkomne Sager fra Tiden før Indførelsen af Journaler efter den nye Ordning; vi har her kun en omtrentlig Opgivelse i Luxdorps og Hielmstiernes Forestilling af 26. Jan. 1771 at støtte os til, her anslaaes Antallet af samtlige indkommende "Memorialer" til at være mindst dobbelt saa stort som Antallet af de i Supplik-Protokollen ekstraherede Sager (der sættes til 3000 om Aaret i Gennemsnit). Paa Grundlag af denne Opgivelse kan man da for de tre Aar 1770-72 opstille følgende statistiske Oversigts-Tabel med Gennemsnitstal beregnet for Maaneden, for

Aaret 1771 kun for Tiden fra 1. Maj (d.v.s. efter at den ny Ordning var traadt ikraft):

For Maanedn:	1770	1771 (fra 1. Maj)	1772
Samtlige indkomne Sager:	542	468	411
Supplik-Numre:	271	362	307
Registrant-Numre:	274	237	231
Sportler:	2517 Rdl.	2044 Rdl.	1966 Rdl.

Herefter synes jo en ret betydelig Nedgang at kunne konstateres i Antallet af de indkommende Sager, men det maa dog bemærkes, at Resultatet bliver tvivlsomt, da det er muligt, at i Opgivelsen i Kancelliforestillingen Antallet af de indkomne Ansøgninger om "Vielsesbreve" er taget med i Beregningen, og i saa Fald maa disse Ansøgninger, der ikke findes optagne i Journalen, og hvis Antal kan sættes til 75 om Maanedn, lægges til. Hermed vilde da Nedgangen for Aaret 1771 helt forsvinde, medens der for Aaret 1772 endnu vilde blive en ret betydelig Formindskelse tilbage, nemlig for hele Aaret en Nedgang paa ialt 672 Numre. - Den saaledes utvivlsomme Nedgang for Aaret 1772 hænger sandsynligvis sammen med, at Danske Kancelli fra 1. Oktbr. 1771 efter Reglement af 19. Aug. 1771 havde maattet afgive til Finanskollegiet alle Sager vedrørende Landhusholdning og Næringsvæsen, Medicinal- og Sundhedsvæsen, Handels-, Fabriks-, Lavs- og Haandværksvæsen, Indkvarterings-, Landmilice- og Søjndrulleringsvæsen, Tyende-, Assistenthus- og Lotterisager, Vej-, Bro- og Vandledningssager, i det Hele Alt, hvad der vedkom Politiet og den økonomiske Forfatning i Købstæderne og paa Landet, saa længe der ikke opstod nogen Proces heraf. Følgerne af dette Reglement har muligvis ogsaa sin Andel i den kendelige Nedgang i Registrant-Numrene, men da denne ogsaa er tilstede for Aaret 1771, maa man her vist især tænke paa Virkningen af Forordningerne af 27. Decbr. 1770 og 3. April 1771, hvorved "alle de Ægteskaber iblandt Blods- og Svogerskabs-Forvandte, hvilke ikke i Guds Lov udtrykkelig er forbudne", tillades "uden Dispensation"; "Bevillinger til Ægteskab i forbudne Led" havde altid optaget en meget stor Plads i Danske Kancellis Registranter, og af Indlæggen til Forordningen af 14. Decbr. 1775, hvorved det Gamle atter indføres, sees det tydeligt nok, at den væsentligste af de "vigtige og med det almindelige Beste overeensstemmende Aarsager", hvormed denne Forordning i al Almindelighed motive-res, har været den: at Kongens Kasse ikke har kunnet undvære denne betydelige Indtægtskilde.

Paa Baggrund af Tendensen Nedgang i det samlede Antal af indkomne Sager er det værd at lægge Mærke til det forøgede Antal af Supplik-Numrene; utvivlsomt har den ordentlige Journalføring ogsaa bidraget sit til at Sagerne i større Omfang og

med større Regelmæssighed end tidligere er kommen til Behandling i Kollegium.

Allerede i Maj 1771 optræder Kabinetsordre underskrevne af Struensee "nach allerhöchsten Befehl", men først gennem Kabinets-Skrivelse (paa Tysk, med Zoegas Haand, paraferet af Struensee) af 15. Juli 1771 faaer Danske Kancelli, samtidigt med Meddelelsen om Struensee's Udnævnelse til Gehejme-Kabinets-Minister (under 14. Juli), Underretning om, at Kabinetsordre udfærdigede paa denne Maade alene med Struensee's Underskrift i Kongens Navn under Kabinets-Seglet skal have samme Gyldighed, som om de var skrevet af Kongen selv. Fra dette Tidspunkt af bliver de bekendte korte Ordre, underskrevet af Struensee "auf Befehl des Königs", Regel.

Kort efter det Struenseeske Regimentes Indtrædelse i denne Fase modtager Kancelliet, paa Rotulus af 2. Aug. 1771, nedkommen 8. Aug., følgende Ordre: "In Zukunft soll d. Cabinets Minister die Expeditionen mit den Membris d. Cancelli paraphiren". - Denne Ordre motiveres paa Rotulus ved Misfornøjelse med den Maade, hvorpaa Forordningen af 27. Juli 1771 ang. Børns Hjemmedaab m.v. i sin endelige Skikkelse var bleven formuleret. - Hermed var Toppunktet naaet i Danske Kancellis Umyndiggørelse.

Efter Struensee's Fald 14. Jan. 1772 fik Forretningerne ved Danske Kancelli endnu over et Aar Lov til at gaa paa den efter Instruxen af 20. April 1771 indførte Maade, men allerede under Dato 13. Febr. 1772 var der, som Følge af en Kabinetsordre (paa Dansk, med Schumachers Haand og paraferet af ham) af 10. Febr. 1772, bleven udfærdiget Kommissorium for Gehejmeraaderne O. Thott og Schack-Rathlow og Stiftamtmand Scheel, som skulde sammentræde i Kommission for at undersøge de foretagne Forandringer i "civile Collegier, Departements og andre almindelige Indretninger i Kiøbenhavn", og derom indgive deres Beretning og Betænkning, idet der dog tilføjes: "at de Forandringer, som i henseende til det almindelige Beste findes enten goede eller næsten ligegyldige, ey maae foreslages omgiorde, og at de, som kunde eragtes skadelige, skal søges at vorde rettede med mueligste Lemfældighed"; for Danske Kancellis Vedkommende skal endvidere Generalprokurøren, Konferentsraad Stampe tiltræde Kommissionen.

Fra denne Kommission modtager Danske Kancelli ved Skrivelse af 22. Aug. 1772 Opfordring til for selve Kancelliets Vedkommende at meddele Efterretning om følgende Punkter:

"1) Om Cancelliets forrige og nu værende Indretning, og om alle der skeete forandringer og deraf flydende Fordeele, samt om noget derved udi een eller anden Post maaskee kunde være at erindre eller rette."

"2) Om alle Omkostninger ved Cancelliet saavel forhen som nu."

"3) Om de forretninger, som i forrige Aar ey aleene fra Cancelliet ere tagne, men og enten da eller siden Samme bleven tillagte, og hvilke forandringer formeenes deri at være tielige, eller bedst at kommeovereens med Cancelliets Indretning og Beskaffenhed."

Til de Forhandlinger, som i denne Anledning har fundet Sted i Cancelliet imellem de 4 Deputerede i Forbindelse med Depeche-Sekretæren, Etatsraad Aagaard, har vi en Del skriftlige Indlæg, der har Interesse, fordi de ganske tydeligt viser, i hvilken Grad man i Virkeligheden inden for Cancelliet selv var tilfreds med den af Struensee indførte Ordning, samtidigt med at man var ganske paa det Rene med, hvor "odiøst" det var at skulle lade denne Tilfredshed komme frem overfor en Kommission, hvori Oversekretæren i det gamle Kancelli havde Forsædet. - Naturligvis er det særlig de tre "homines novi", der uforbeholdent udtaler denne Tilfredshed, men selv Luxdorph mener, at "der vel ingen Spørgsmaal er om" at den nye Indretning skal forblive; han saae helst, at man "gik løselig over" den "odiøse Parallelisme", da Indretningerne "i sig selv ere begge gode", men indrømmer dog som Fordele ved den nye Ordning: "a) at omtrent 20000 Rdl. spares ved det at Ober Secreterer Chargen er gaaet ind og b) at der lønnes en Archivarier", og tilføjer: "Kand nogen nævne og overbeviise mig om fleere, er jeg villig at underskrive det." Luxdorph indrømmer ogsaa, at han vist nok kan have "snakket over" sig i Forestillingen af 26. Jan. 1771.

Resultatet med Hensyn til Besvarelsen af Spørgsmaalet om Forholdet imellem den nye og den gamle Indretning bliver da ogsaa, at Høyers af Dons og Schumacher tiltraadte Forslag i denne Henseende ialtfald tildels findes optaget i Cancelliets Beretning; det hedder i Høyers Forslag herom, at "vor Tausshed eller Koldsindighed i dette Tilfælde maatte om ikke i dette saa i et paafølgende Øyeblik blive et Argument imod Indretningen, som vi dog alle ere eenige om bør vedblive ikke for vores men for det almindeliges Skyld." Ligeledes undlader man i Overensstemmelse med Høyers udtrykkelig udtalte Ønske, at vedlægge den uheldige Forestilling af 26. Jan. 1771, hvorom det i Høyers Indlæg hedder: "de meste deri indeholdte Vanskeligheder have vi jo ogsaa lykkelig overvunden."

Kancelliets Svar paa Kommissionens Skrivelse af 22. Aug. 1772 gives i et "Promemoria" af 21. Septbr. s.A. - Kommissionens-Skrivelsens første Punkt er opfattet som indeholdende fire

Spørgsmaal: 1) Kancelliets tidligere Indretning, 2) den nye Indretning, 3) den nye Indretnings Fordele og 4) dens mulige Mangler.

Til Oplysning af de to første Spørgsmaal fremsendes: 1) Kancelli-Forestillingerne af 2. Novbr. 1770 og 4. Jan. 1771, 2) Instruxen af 20. April 1771 og det approberede Reglement af samme Dato.

Til Spørgsmaalet 3) hedder det: "Fordelene, vi eragte at flyde af den nærværende Indretning er: at man, ved indfaldende Vacancer kan have større Vished om, at de dueligste Subjecta til at beklæde Embeder maae blive udfundne, siden det nu paa-ligger flere Personer at søge efter dem, og gjøre sig dem bekiendt; at hans Majestæts Cassa har vundet en anselig aarlig Indkomst ved Forandringen med Sportlernes Beregning; at Archivet er sat paa en bedre og ordentligere Fod og endelig at samtlige Betientere i Cancelliet, ved at settes paa fast Gage, ere befriede for den ubehagelige skiøndt i sig selv urigtige Mistanke, der maae være, ved at tage sin Løn af Sportler m. m. - Vi maatte ved denne Leylighed tillige erindre i almindelighed, at vi holde en nye Hoved-Forandring i Kancelliets Forfatning af mange Aarsager ey allene aldeles utienlig, men endog, i visse henseender fast ugiørlig, ligesom vi ogsaa kunne forsikkre, i den Tid, nærværende Indretning har subsisteret, ey heller at have mødt mindste betydelige Anstød for forretningernes ordentlige og foreskrevne Gang."

Istedet for den her i Beretningen først omtalte Fordel med Hensyn til Embedsbesættelserne, findes i Høyers Forslag følgende tre Punkter: "1) at Sagerne kan nøyere giennemgaaes og ventileres siden de ere deelte imellem flere Personer, 2) at Sagerne af samme Aarsag kan hastigere blive expederede, 3) at efter den almindelige Maade at tænke paa, den nærværende forfatning maae have vundet i Credit hos publicum siden forestillinger og resolutioner beroe paa flere Personers gøtfindende, da Cancelliet nu er et ordentlig Collegium, hvorudi et hvert membrum har et votum decisivum".

Til Spørgsmaal 4) anføres flere Poster:

a) Depeche-Sekretærens Gage foreslaaes forhøjet fra 500 til 1200 Rdl., "da dette Embedes Vigtighed og Besværlighed udfordrer en meget duelig og i Cancellie-Forretninger erfaren Mand."

b) Det henstilles, at Instruxens Bestemmelse om, at Depeche-Sekretæren tillige skal tage sig af Sportlerne og Expeditionernes Afløsning, maatte udgaae, og at der istedetfor "blev antaget en Person, som under Navn af Casserer kunde forestaae Expeditionernes Afløsning og hæve alle Sportler, saavel som Justice-Cassens og andre i Cancelliet erleggende Penge, og derfor ved hvert Quartals Slutning aflegge behørig Reede og Rigtighed"; til denne Plads foreslaaes Kancelliraad Stampe,

som har besørget disse Forretninger saavel tidligere som, efter den nye Indretning, i Aagaards Sted.

c) Der ønskes en Forøgelse af Underbetjentenes Antal i 1ste Departements Kontor, Depeche-Kontoret og Arkivkontoret, i dette sidste dog kun for en 6 å 8 Aar, "for at see fuldendt Registraturen over de gamle resterende Concepter"; tillige ønskes Instruxens Bestemmelse af Volontærernes Antal hævet.

d) Af Hensyn til at der til Besættelsen af Kancellist- og Underkancellistpladser næsten udelukkende bruges Studerende, til de første endogsaa mest juridiske Kandidater, foreslaaes Gagerne sat op, og det ønskes at Kancellisterne maatte blive kaldt: Sekretærer, og Underkancellisterne faae Prædikat af Kancellister; ligeledes foreslaaes Tillæg til Registrators Løn i Arkivkontoret.

e) Kancellibuddenes Antal og Løn foreslaaes bragt tilbage til det Gamle, og ligeledes ønskes en Fyrbøder optaget paa Reglementet.

Med Hensyn til Kommissions-Skrivelsens 2det Punkt opstilles Beregninger, hvorved Indtægten for Kongens Kasse ved den nye Ordning sættes til 23,989 Rdl., idet man gaaer ud fra den i Kancelliforestillingen af 4. Jan. 1771 ansatte aarlige Gennemsnits-Sum for Sportlerne (31,617 Rdl.). - Til 3die Punkt foreslaaes Reglementet af 19. Aug. 1771 ophævet, og Kancelliet tilbagegivet alle de Sager, som ved dette Reglement var bleven det frataget, og endelig fremkommer Luxdorph, Aagaard og Høyer med Oplysninger og Ønsker vedrørende deres Anciennitet og Gagering.

Denne Beretning fra Kancelliet har sikkert ikke været Kommissionen til Behag, det har aabenbart været den magtpaaliggende at faa de tre "homines novi" fjærnedede fra Kancelliet: Schumacher blev under 18. Jan. 1773 udnævnt til Amtmand i Segeberg, Høyer under 1. Febr. s.A. til Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter (han døde imidlertid 9. Febr.), og i Kommissionens Forestilling foreslaaes Dons - der "ikke findes oplagt til Cancellie-Forretninger", og "hvis slette Helbred og Sygdom" ikke tillader ham "med behørig Fliid at afvarte Cancellie-Forretningerne" - afskediget fra Kancelliet med Pension og Expektance paa Lavmandsembede i Trondhjem.

Kommissionens Forestilling, der er underskrevet af Thott, Schack Rathlou og Stampe, er dateret 17. Febr. 1773 og i alt væsentlig approberet i Gehejme-Stats-Raadet 22. Febr.; de kongelige Resolutioner findes paaskrevet Forestillingen med Gehejmerraad Thotts Haand, og med Kongens egenhændige Underskrift.

I denne Forestilling underkastes først den ved Instruxen af 20. April 1771 indførte nye Indretning en skarp Kritik, hvorved den karakteriseres som forfattet uden "tilstrækkelig Kundskab om Cancelliets Beskaffenhed", hvad der navnlig røber sig ved den meget ulige Fordeling af Arbejde og Løn; særlig frem-

hæves det uforholdsmæssig store Arbejde, der har været læsset over paa Etatsraad Aagaard som Depeche-Sekretær, samtidig med at han var bleven berøvet sit Sæde i Kancellikollegiet og havde faaet sin Løn forringet. For Kommissionen er kort sagt "de betydelige Mangler" meget iøjnefaldende, medens den ikke kan "indsee de fordeele, som de Deputerede i deres her til Commissionen indgivne synes at ville udleede af denne Indretning". Særlig Paastanden om den vundne Indtægt for Kongens Kasse synes at have været Kommissionen en Torn i Øjet; Kancelli-Beretningens Beregninger underkastes en meget indgaaende Kritik. Det hævdes at den Indtægt for Kongens Kasse, det drejer sig om, for den største Andels Vedkommende - nemlig den Halvpart af de egentlige Kancellisportler, der tilkom den tidligere Storkansler og, naar der ingen Storkansler var, den Gehejmerraad i Konseljet, der var Chef for Kancelliet - slet ikke kan siges at være Virkning af den nye Indretning, men af at denne Sportel-Anpart for Storkanslerens Vedkommende var traadt istedet for Løn af Kongens egen Kasse. Der gøres endvidere opmærksom paa, at Sportelberegningen er gjort efter Gennemsnit af tidligere Aargange, medens Sportlerne i de to sidste Aar har aftaget meget, "saavel ved det, at snart ingen Characterer i samme Tid ere uddeelte, som og fornemmelig derved, at de mange Ægteskabs-Bevillinger, som tilforn bleve søgte og betalte, nu aldeles cassere, efterat Forordningerne af 27. Decbr. 1770 og 3. April 1771 ere udkomne"; Nedgangen har beløbet sig til omtrent 8000 Rdl.; naar saa endvidere de forøgede Udgifter til Personale m. m., som efter Kancelliets egen Indstilling vil blive nødvendige, tages med i Betragtning, saa vil efter Kommissionens Formening "Fordeelen af Indretningen for Deres Mayt. s Casse enten gandske og aldeles eller i det mindste paa saare lidet nær reent bortfalde." - Selv med Hensyn til selve Princippet: Personalets Lønning ved fast Gage istedetfor ved Sportler, kan Kommissionen ikke komme videre end til at indrømme, at det vel kan have "een og anden god Virkning" - "skiøndt vi ikke torde love for, at det i Længden af Tiden vil blive til fordeel for Deres Mayt. s Casse", og Resultatet bliver da, at Kommissionen - "da det træffer sig" saaledes, at Hensynet til de tre af de fire Deputerede falder bort - indstiller Forslag til en ny Ordning, der, naar undtages: at Ophævelsen af Oversekretær-Embedet, den faste Gagering, Forbedringen af Arkivkontoret, samt Afskaffelsen af særligt Kontor for Lenssager faaer Lov til at forblive ved Magt, paa det Nærmeste fører Alt tilbage til det Gamle.

For det første genindføres (§ 1) den tidligere Sondring af Kontorerne i forberedende og expedierende; der skal være to af hver Slags. Cheferne i de to første Kontorer foreslaaer (§ 2) Kommissionen tillagte Navn af Maitres des requêtes, men i den kgl. Resolution fastholdes dog Benævnelsen Deputerede;

Cheferne for de to sidste Kontorer skal benævnes Expeditions-Sekretærer, Kancelliforvalter-Navnet har man altsaa ladet falde. I den første Deputeredes Kontor skal (§ 3) alle indkomne Ansøgninger, paa nær de der angaa ledigværende Embeder, "Characterer" og Lenssager, ekstraheres i Supplik-Protokollen, hvoraf den første Deputerede foretager Referatet i Kancellikollegiet; her skal han føre de faldne Resolutioner i Pennen, og ledsaget af Resolutionslister skal saa de foretagne Sager afleveres til den 2den Deputeredes Kontor, for herfra (§ 4) at blive besørget udsendte til Erklæring eller, ledsaget af Resolutionslister, udleverede til Expeditions-Sekretærene til endelig Expedition. - I 2den Deputeredes Kontor skal endvidere modtages alle Ansøgninger om Embeder og Karakterer samt Lenssager, og i disse Sager, hvis Referat i Kancellikollegiet paa hviler 2den Deputeret, saavel som i paakommende Tilfælde i de fra det første Kontor modtagne, forfattes Forestillinger til Kongen med Forestillings-Extrakter. Fremdeles skal det være gennem dette Kontor - som tidligere gennem Sekretariat- og Gratialkontoret - at der skal gives mundtlig Besked til Supplikanterne, hvortil den tidligere "Kancelliprotokol" atter skal føres, ligesom Notifikationslisterne til Underretning for udenbys Supplikanter skal forfærdiges her og besørgeres udsendte herfra.

De to Expeditions-Kontorer tilfalder det (§ 5) at udfærdige Expeditionerne i de Sager, som med Lister over de derpaa faldne Resolutioner (kongelige saavel som kollegiale) leveres dem hver især fra de Deputeredes Kontorer, saavel som ogsaa "alt andet, som fra det danske Cancellie expederes og skrives."

Kancellikollegiet (§§ 6-8), hvori foruden de to Deputerede og den ældste Expeditions-Sekretær tillige Generalprokurøren altid skal have Sæde og Stemme, skal i det mindste holdes én Gang om Ugen. Fra den Regel, at Alt som forestilles Kongen eller endelig expederes, først skal have været foretaget i Kancellikollegium, nævnes udtrykkelig som Undtagelse: "Vielse- og Begravelse-Breve, og andet saadant som strax indleveres i Expeditions-Contoirerne til Udfærdigelse."- Sager af Vigtighed skal de Deputerede besørge sat i Cirkulation mellem Kollegiets Medlemmer, "paa det de i Forveien og førend de samles kunde have tilstrækkelig Idée om Sagen, og betænke, hvad Beslutning derudi kunde være at tage."

Brevene som indkomme til Kancelliet skal (§ 9) aabnes af den ældste Deputerede, og hvis han ikke er tilstede af den 2den Deputerede. De kgl. Expeditioner med Kongens egen Underskrift skal paraferes af de to Deputerede i Forening, ligesom ogsaa Expeditionerne ad mandatum og Kancelliets udgaaende Breve skal underskrives af dem alene, medens Forestillingerne til Kongen skal være underskrevne "af samtlige or-

dentlige og bestandige Lemmer i Cancellie-Collegio." - Referatet i det kgl. Statsraad skal (§ 10) foretages af de to Deputerede skiftevis, "dog kunne de derudi, saavel som i alt andet, hvor Omstændighederne det udfordrer, assistere hinanden, eftersom de mellem sig kunde forenes om."

Foruden de fire Hovedkontorer skal der (§ 13) være et Arkivkontor bestyret af en Arkivar; ved Siden af de almindelige Arkivforretninger skal dette Kontor ogsaa for Fremtiden besørge Førelsen af alle Registranter, og bringe Arbejdet med Indførelsen af de efterliggende Koncepter til Ende, hvortil der for en Række af Aar skal knyttes et Par Extra-Kopister til Kontoret.

Til Varetagelsen af Kancelliets Sportel- og Regnskabsvæsen i det Hele taget skal der (§ 14) ansættes en Kasserer, hvis aarlige Regnskaber skal efterses af den ældste Expeditions-Sekretær og derpaa attesteres af de to Deputerede, hvorefter det "passerer uden videre Revision."

Derpaa foreslaaes Personer til Besættelse af de overordnede Poster; med Hensyn til det underordnede Personale henstilles det til Kancellikollegiet at indkomme med Forslag; til Kancellister skal (§ 12) fortrinsvis vælges Candidati juris "som allerede med Berømmelse ved Universitetet have ustineret examen publicum og derhos skriver en god og læselig Haand", og til Kopister udelukkende Studerende, "som med Tiiden kand blive duelige Cancellister". Under-Kancellist-Stillingen skal (§ 16) for Fremtiden afskaffes, og den reglementerede Under-Kancellist Gage gaa over til den ældste Kopist i hvert af de fem Kontorer, medens forøvrigt den "odieuse Distinction" i Kopisternes Løn skal hæves; for den øverste af Underbetjentene i Arkivkontoret bevares Navnet: Registrar; Spørgsmaalet om Volontærernes Antal berøres ikke; der skal atter være tre Kancellibudde og en Fyrbøder.

Med Hensyn til de Sager, som ved Reglementet 19. Aug. 1771 blev Kancelliet frataget, skal der mellem Medlemmer af Kollegierne finde nærmere Overvejelse Sted, "hvad der bedst og beqvemmeligst kan og bør henhøre til ethvert Collegio", og derom indgives Forestilling. Endelig skal Kommissionen indgive Betænkning om, hvilke Kancellisager der for Fremtiden skal foretages i Statsraadet.

Under Dato 4. Marts 1773 er den nye Instrux for Danske Kancelli bleven udfærdiget i Overensstemmelse med Kommissionens Forestilling. Efter Kancellikollegiets Indstilling til Besættelsen af de underordnede Pladser og det samme Dag som Instruxen udfærdigede Reglement kan da opstilles følgende Tabel over Kontorerne, Personalet og Gageringen:

	Gage	Extra-Tillæg
1ste Deputeredes Kontor:		
Chef: Konferensraad Bolle Willum Luxdorph	2000	500
Kancellist: Kancelli-Sekretær Svenning Lange	240	
Kopist: (Under-Kancellist) Niels Bernth Suhr	180	
2den Deputeredes Kontor:		
Chef: Etatsraad Peter Aagaard	1800	200
Kancellist: Johannes Ambrosius Kisbye	240	
Kopist: Johan Conrad Pauli	180	
1ste Expeditions-Kontor:		
Chef: Justitsraad Hans Borch	1500	
Kancellist: Peter Reenberg Mørck (Bestall. 11. Marts 1773)	240	
Første Kopist: (Under-Kancellist) Peter Hersleb Graah	180	
Anden Kopist: Ennewald de Falsen	150	
Tredje Kopist: Christian Kierulf (Bestall. 11. Marts 1773)	150	
2det Expeditions-Kontor:		
Chef: Assessor Christen Schow	1000	
Kancellist: Holger Christian Reijersen ...	240	
Første Kopist: Poul Hegaard	180	
Anden Kopist: Bertel Biørnsen	150	
Tredje Kopist: Jens Friderich Fuglsang (Bestall. 11. Marts 1773) ...	150	
Arkivkontoret:		
Arkivar: Justitsraad Jens Broch	500	
Registrator: Hans Knudsen	240	
Kopist: Andreas Bruun	180	
Kopist (Extra, paa 6 Aar): Jacob Hansteen .	150	
Kopist (Extra, paa 6 Aar): Lauritz Schaltz .	150	
Kasserer: Kancelliraad Henrich Christensen Stampe	500	
Kancellibud: Abraham Goldsmit	80	
Kancellibud: Hans Theilmann	80	
Kancellibud: Niels Bruun	80	
Fyrbøder: Peder Hansen	50	

5 Kontorer - 26 Personer. Gagerings-Sum: Rdl. 10590 700

Paa den første Rotulus efter Struensees Fald ses de kongelige Resolutioner, der findes vedføjede med Gehejmerraad Thotts Haand, at være givne "i Cabinets Raadet" (31. Jan. 1772), og allerede paa den næste Rotulus hedder det: "i Geheime Stats-

Raadet" (6. Febr. 1772). Under 13. Febr. udfærdiges gennem Danske Kancelli (1. Dept. aabn. Br. 65): "Forordning anlangende et Geheime Stats-Raads Oprettelse", der motiveres ved Kongens Villie: "at alle de Sager og Ansøgninger, hvorudi af Os allernaadigst resolveres, først skulle igiennemgaaes og nøye overveijes i det Collegio, hvor Sagen henhører, og Os derefter forestilles af og i Overværelse af saadanne Mænd, som Landets Love og Indretninger tilfulde ere bekiendte, og som ere i Stand til at give Os ald den Underretning og Oplysning, som Vi om Sagens Natur og Beskaffenhed maatte behøve og forlange."

Dette Gehejme-Statsraad bliver paa 6 Medlemmer (foruden Arveprinsen); iblandt disse er Ministren for det Udenlandske Departement, men ellers bestemmes det udtrykkelig (Forordningens § 1), at intet Medlem af Statsraadet tillige maa være Præses for noget kongeligt Kollegium. Alle Ansøgninger skal (§ 2) gaa gennem Kollegierne og gennem dem eventuelt forestilles i Gehejme-Statsraadet, saaledes at alle kgl. Resolutioner skal (§ 3) gives her, ligesom ogsaa Expeditionernes Underskrivelse af Kongen skal foregaa her. For de Tilfælde dog, at kgl. Resolutioner skulde blive givne udenfor Statsraadet, paalægges det (§ 4) - "under Vores Unaade" - enhver Ihænde-haver af en saadan Resolution - "for at forebygge de Uordner og andre Misligheder, som lettelig ved Sagernes Drift kunde flyde deraf, naar vedkommende Collegium om sligt er uvidende" - strax at melde sig ved det Kollegium, hvor Sagen henhører, for at der saa herfra kan blive indgivet Forestilling om "Corroboration", og formelig Expedition blive udfærdiget.

Begyndende fra 31. Jan. 1772 findes indtil Aaret 1788 foruden de i "Rotuli" indbundne Forestillings-Extrakter med de originale kgl. Resolutioner tillige bevaret renskrevne Genparter - ligesom Extrakterne i "Rotuli" uden Kancellikollegiets Underskrift - hvor de kgl. Resolutioner ikke findes vedføjede; disse Exemplarer af Forestillings-Extrakterne er bleven benyttede ved Referatet i Gehejme-Statsraadet, og er af vedkommende Referent bleven forsynede med Paaskrift herom, med Anførelse af Sted og Dato og Navnene paa de i Statsraadet Tilstedeværende. Efter Struensee's Fald bliver med Hensyn til Udførlighed Forskællen mellem Extrakterne og selve Forestillingerne snart forsvindende, meget ofte er de enslydende. Selve de originale af Kancellikollegiet underskrevne Forestillinger har man endnu til Aaret 1789 vedblevet med at lægge ved Sagernes Dokumenter, saaledes at man ogsaa her ved Forestillingerne om Embedsbesættelser vil finde de fuldstændige Ansøgningslister, der ikke optages i Rotuli; i de Tilfælde, hvor det er kgl. Ordre, der har foranlediget Forestilling, er det nu ligesom tidligere Regel at finde den originale kongelige Resolution paa selve Forestillingen, idet denne ikke er ekstraheret paa Rotulus.

Fra Aaret 1790 er man begyndt at samle alle de originale Forestillinger i særlige Bind, og fra dette Tidspunkt bliver Koncept-Forestillingerne, der tidligere bevarede i særlige Pakker, vedlagte Sagernes Dokumenter; som Regel vil man da ogsaa finde Kopier af de ggl. Resolutioner føjet til paa Koncepterne.

Den i Instruxen af 4. Marts 1773 (§ 22) bebudede nærmere Ordre med Hensyn til, hvilke Sager der skulde refereres i Gehejme-Statsraadet, findes der i Kancelliarkivet intet Spor af, men faktisk intræder der snart efter den nye Ordnings Iværksættelse en kendelig Stigning i Antallet af de refererede Sager. Medens det før Omordningen er en af de fire Deputerede, der har givet det ene Exemplar af Forestillings-Extrakterne Paategning om Referat i Statsraadet, er disse Paategninger efter denne Tid gjorde med Gehejmeraad Thotts Haand; dette hænger muligvis sammen med det Faktum, at det snart blev Praxis, at der umiddelbart før Statsraadet i Kongens Nærværelse, holdtes et Statsraads-Møde (conseil délibératif), hvor Kongen ikke var tilstede - svarende til de tidligere Konsejlmøder paa Raadhuset for Slottet -, og medens Sagerne i disse sidste Møder for Danske Kancellis Vedkommende (i Overensstemmelse med Instruxen) blev refererede af en af de Deputerede, var det Thott, der refererede Kancellisagerne i Statsraadsmødet med Kongen.

De i Instruxen af 4. Marts 1773 beordrede Overvejelser imellem Kollegierne angaaende Afgrænsningen af Forretnings-Omraaderne resulterede i Udfærdigelsen af en Forordning af 20. Oktbr. 1773, hvorved for Danske Kancellis Vedkommende Forretnings-Omraadet i alt Væsentlig føres tilbage til det, det var før Reglementet af 19. August 1771.

Med Hensyn til Bogføringen i Danske Kancelli bliver Resultatet af Instruxen: Tilbagevenden til det Gamle i Et og Alt. End ikke den gavnlige Journalføring har faaet Lov til at blive ved Magt; Journalerne forsvinder atter af Kancelliets Arkiv, og i deres Sted vender "Kancelliprotokollerne" tilbage, der nu som Arkiv-Materiale er ganske uden Interesse, da de kun omfatter de samme Sager som Supplik-Protokollerne. - I Kancelliprotokollerne veksler regelmæssigt Grupper af Sager, der i Kancellikollegiet er bestemte til at skulle sendes til Erklæring, med Grupper, hvor Kollegiet strax har resolveret; fra Aaret 1788 findes særskilte Bind for hver af disse to Grupper af Sager. - Supplik-Protokollerne er atter samlede i én Række for hele Kancelliet, og Ansøgninger vedrørende "Gratialis" og Lenssager er ikke optagne i dem; fra Aaret 1785 findes der indrettet en særlig Række af Supplik-Protokoller for disse sidste to Arter af Sager, under Navn af: "Lehn- og Gratialis-Protokol". I disse Bind vil man foruden Lenssager og Sager vedrørende Embedsbesættelser m.v. ogsaa finde de som Følge af

Forordningen om Indfødsretten 15. Jan. 1776 opstaaede Sager vedrørende Naturalisation fyldigt ekstraherede, ganske paa samme Maade som i de andre Supplik-Protokoller.

I de 4 Hovedrækker af Registranter med særskilte Bind for aabne Breve og Missiver vil man atter finde Landsdelene fordelte som i Tiden før Struensee's Kancelli, og ved Siden af disse Hovedrækker vil man ligesom tidligere finde særlige Rækker for Vestindien, for Ostindien og endelig for Grevelige, Friherrelige og Adels-Patenter; for Naturalisations-Patenternes Vedkommende haves i Kancelliarkivet ikke nogen Registrant, men kun en særlig Underskrivelsesbog; kun undtagelsesvis kan Naturalisationsbreve findes optagne i de ordinære Registranter.

Som talende Udtryk for, hvorledes Danske Kancelli ved den Løsning fra Forbindelsen med og Afhængigheden af det gamle Konselj, som Struensee's Indgriben gav Stødet til, hurtigt udviklede sig som virkeligt Kollegium, der gennem de Afgørelser, der faldt indenfor det Omraade, hvor Tilsynet med Lovens og Forordningernes Overholdelse var lagt i dets Hænder, kom til at udøve en stadig stigende Indflydelse som Led af Central-Administrationen, ganske uafhængigt af dets Forhold til Kongen selv og Statsraadet, er det værd at lægge Mærke til den stærke Stigning i Kancelli-Brevenes (de tidligere Oversekretær-Breves) Antal og Betydning, der særlig efter Struensees Fald tager rivende Fart. Før Struensee er Maximum for disse Breves Antal om Aaret: omkring 800, i Struenseeperioden er Gennemsnittet omkring 1200 om Aaret, i 1785 er dette Tal fordoblet, i 1789 voxet til 4300, og endelig i 1799 til over 6100 Numre.

Samme Dag som Regerings-Forandringen i Aaret 1784 fandt Sted, den 14. April, blev Kancelliet meddelt og gennem Kancelliet videre kommunikeret en kongelig Resolution, hvori det med et kraftigt Udtryk hedder (Kanc. Br. 627): at Kongen har fundet for godt "at ophæve Vores hidtil havte Cabinet, saa at derfra aldeles intet meere skal expederes Statens publique Sager angaaende, som alle af Vore vedkommende Collegier Os allerunderdanigst skal foredrages." Man kunde heraf tro, at Hensigten var, overhovedet at afskaffe Brugen af Kabinetsordre, hvis Antal i den Guldbergske Periode ingenlunde havde været mindre end i den Struenseeske, men til nærmere Forklaring tilføjes der i den kgl. Resolution, at Hensigten kun er at gentage Forordningen 13. Febr. 1772, og paany sætte den "i sin fulde Kraft". I denne Forordning forudsættes jo imidlertid udtrykkelig Kabinetsordre som uundgaaeligt Led i Regeringsmaskineriet, det indskærpes kun, at de skal "corroborere" paa Forestilling af et Kollegium. Denne Bestemmelse var ikke bleven overtraadt i Guldberg-Perioden, saa at den ved den kgl. Resolution insinuerede Nødvendighed af at gentage Forordningen

13. Febr. 1772 i Virkeligheden slet ikke forelaa, og det faktiske Resultat viste sig da ogsaa snart at være det, at Kronprinsens Kabinet med Johan Bülow som Sekretær traadte i Stedet for Enkedronningens og Arveprinsens med Guldberg-Kabinettsordrene, som direkte Udtryk for den kongelige Enevælde (in casu Kronprinsens paa den sindssvage Konges Vegne) vedblev.

Underligt nok bliver der netop som Følge af en Kabinettsordre af den ny Regering (meddelt Kancelliet gennem Gehejmerraad A.P. Bernstorff) gjort det første virkelige Brud på Forordning 13. Febr. 1772. I dennes § 1 hed det udtrykkelig, at intet Medlem af Statsraadet tillige maatte være Præsæs i noget kongeligt Kollegium, men under 28. Septbr. 1787 fremlægger Kancellikollegiet til Korroboration og Underskrift kongelig Ordre om, at Gehejmerraad Schack-Rathlou, der var Medlem af Statsraadet, skal udnævnes til Præsident i det Danske Kancelli (ligesom A.P. Bernstorff allerede under 12. Maj 1784 var bleven udnævnt til Præsident for Tyske Kancelli). Med de nye Embede var forbundet to af de tidligere Oversekretær-Forretninger nemlig: Forsædet i Kancellikollegiet og Referatet i Gehejmestatsraadet, derimod var Præsidenten ikke Chef for noget enkelt af Kontorerne. - Under 30. Novbr. 1787 foranlediges paa samme Maade (ved Kabinettsordre meddelt Kancelliet gennem dets Præsident) en Forestilling fra Kancelliet om Udnævnelsen af den 1ste Expeditions-Sekretær til (3die) "Deputeret", og samtidig Ordre til 2den Expeditions-Sekretær til at tage Sæde i Kancellikollegiet. - Ved Schack-Rathlous Afskedigelse fra sine Embeder 6. Juni 1788 overtager A.P. Bernstorff ad interim Præsident-Forretningerne ogsaa for Danske Kancelli, men efter Luxdorfs Død (18. Aug. 1788) bliver som Følge af Kabinettsordre (meddelt Kancelliet ved Bernstorff), under 29. Aug. 1788 Gehejmerraad Kristian Brandt i hans Sted knyttet til Danske Kancelli under Navn af "Cancellie-Director" med Ordre til at overtage Referatet i Statsraadet. Ved samme Lejlighed avancerer 2den og 3die Deputerede og til 1ste og 2den Deputerede, med Ordre til i Kancelli-Direktørens Forfald at referere i Statsraadet. Til 3die Deputerede udnævnes under samme Dato (ligeledes efter Kabinettsordre) Justitsraad Kristian Colbjørnsen, der tillige blev Generalprokurør. - Allerede Aaret efter (28. Novbr. 1789) bortfalder atter Direktør-Embedet, idet Kristian Brandt bliver udnævnt til Præsident; den 5. Juli 1797 bliver han tillige Statsminister med Sæde i Gehejme-Statsraadet.

Ved en Række af Reskripter (13. 21. 27. April 1764, 2. April og 3. Decbr. 1765, 11. April 1766) var der gennem Danske Kancelli bleven udstedt Ordre til aarlig Indsendelse i Kancelliet af Designationer over sluttede og usluttede Skifter ved samtlige verdslige og gejstlige Skiftejurisdiktioner i Danmark, Norge

og Vestindien, og ved Reskr. af 30. April 1768 var der bleven fastslaaet en bestemt Form for disse Designationer. Ved kgl. Resolution af 11. Oktbr. 1786 approberes det paa Indstilling af Kancelliet af 29. Septbr. s.A., at der under Kancelliet beskikkes en Revisor til at gennemgaa de ifølge hine Reskripter allerede indkomne og herefter aarlig indkomne Designationer, og eventuelt for Kancellikollegiet anmelde: "hvad Urigtighed eller uforvarlig Ophold ved et eller andet Skifte maatte befindes". - Under 20. Oktbr. 1786 udstedes der Bestalling for Kancellist Johannes Ambrosius Kisby som Revisor, og hermed er der altsaa bleven oprettet et nyt Kontor i Danske Kancelli: Revisionskontoret for Skiftedesignationerne. - Ved Kancelliskrivelser af 5. April 1788 og 31. Oktbr. 1789 beordres Indsendelsen ogsaa for Islands Vedkommende, og i Forordningen af 12. Febr. 1790 om Skifteforvaltningens bedre Indretning udvides Indsendelsespligten til ogsaa at omfatte alle ekstraordinære Skifteforvaltere.

I Aaret 1792 faaer Danske Kancelli endnu et særligt Revisionskontor: for de offentlige Stiftelsers Midler. Med dette Kontors Oprettelse var det gaaet til paa følgende Maade. Ved kgl. Resolution af 6. Jan. 1792 approberes det paa Indstilling af Kancelliet af s.D. (foranlediget ved kgl. Resol. 2. Novbr. 1791 gennem Finanskollegiet): 1) at der overalt, hvor der endnu ikke findes ansat Stifts-Revisorer, snarest udnævnes saadanne, saaledes at Regnskaberne for de offentlige Stiftelsers Midler i begge Rigers samtlige Stifter kunne blive reviderede af vedk. Stifts-Revisor og deciderede af vedk. Stiftsøvrighed, samt 2) at det for at gøre denne Revision mere betryggende paalægges enhver Stifts-Revisor aarlig til Revision og Decision i Rentekammeret at indsende en af Stiftsøvrigheden attesteret summarisk Forklaring over de paagældende Regnskabers Tilstand og Revisionsarbejdets Fremme m.v. - Ved Kancelliskrivelse af 11. Febr. 1792 meddeles denne Resolution til Rentekammeret, og s.D. tilskrives 1) Stiftsøvrighederne over Fyens, Lolland-Falsters, Aarhus, Aalborg, Viborg og Bergens Stifter ang. Ansættelsen af Stifts-Revisorer og den aarlige Indsendelse af de ovenfor nævnte Forklaringer til Rentekammeret, samt 2) ligeledes ang. dette sidste Stiftsøvrighederne over de Stifter, hvor Stifts-Revisorer allerede var ansatte. - Ved Skrivelse af 20. Juni 1792 meddeler Rentekammeret imidlertid Kancelliet, at det har gjort Forestilling om Fritagelse for dette Revisionsarbejde, og ved mundtlig kgl. Resolution har faaet Tilladelse til herom at korrespondere med Kancelliet. Resultatet heraf bliver da, at det ved kgl. Resolution af 2. Novbr. 1792 paa Kancelliets Indstilling af s.D. approberes: at det ved den kgl. Resolution af 6. Jan. 1792 befaledes og Rentekammeret paalagte nøjere Eftersyn af Regnskaberne for de offentlige Stiftelsers Midler henlægges under Kancelliet, og at der hertil op-

rettes et Kontor med en af den kgl. Kasse lønnet Revisor. - Ved Reskripter 13. Septbr. 1793, Kancelli-Skrivelse 14. Septbr. (med kgl. Resol. af 30. Aug.) s.A. og Reskript 10. Oktbr. 1794 til Stiftsøvrighederne i Danmark og Norge ordnes saa ved Ansættelsen af Stifts-Revisorer m.v. Forholdene med den lokale Revision og Decision af Regnskaberne og den aarlige Indsendelse i Kancelliet af de befalede Forklaringer over Regnskabernes Tilstand og Revisionsarbejdets Fremme m.v. Det bestemmes at Revisionen skal omfatte alle offentlige Stiftelser, ogsaa dem som ikke staa under Stiftsøvrighedens Overopsyn. - Ved Kancelli-Skrivelse af 15. Marts 1794 opfordres Stiftsøvrighederne til at indsende til Kancelliet Fortegnelser over Fundatser, Privilegier, Bevillinger og Anordninger de offentlige Stiftelser vedk., med verificerede Genparter af de hidtil utrykte, og for de tryktes Vedkommende med Henvisninger til Trykstedet. - Ved Kancelli-Cirkulære af 31. Jan. 1795 til Stiftsøvrighederne i Danmark og Norge ophæves den ved Forordningen af 31. Aug. 1774 paabudte og ved Kancelli-Skrivelse af 17. Marts 1792 indskærpede aarlige Indsendelse i Kancelliet af Fortegnelser over offentlige Midler og Legater, der anses overflødiggjorte ved Oprettelsen af Revisionskontoret for de offentlige Stiftelsers Midler, til hvilket jo nu aarlig skal indsendes de ovennævnte Regnskabs-Forklaringer; derimod skal der stadig ske Indberetning i Kancelliet om nye Stiftelsers Oprettelse, eller de allerede bestaaendes Tilvæxt ved nye Legater.

Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved
Danske Kancelli i Perioden 1800 - 48

Under 19. Oktbr. 1799 bliver Gehejmerraad Chr. v. Brandt efter Ansøgning afskediget som Præsident for Danske Kancelli, og i hans Sted udnævnt Kammerherre Fr. v. Moltke. Muligvis i Sammenhæng med dette Præsidentskifte forestilles under 1. Novbr. s.A. af Kancelliet til Corroboration en Kollegiet af dets nye Præsident tilkendegivet kgl. Resolution angaaende en Omordning af Danske Kancelli, som - for at Sagerne kan "blive fremmede i den med sammes Natur overensstemmende Orden, og expederede med den Hastighed, som Vores troe Undersaatteres Bedste kræver", og "i Betragtning af de under bemeldte Collegio henlagte Sagers tiltagende Mængde og Forretningernes Vidtløftighed" - gaaer ud paa: dels at forøge Personalets Antal, og dels at "tildeele hvert Departement visse Sager, som af sammes Deputerede forestaaes."

I Princippet er denne nye Organisation en Tilbagevenden til det for Struensees Ordning Tilgrundliggende: at Departements- og Kontor-Inddelingen ikke skal baseres paa en Deling af de til Sagernes Behandling og Tilendebringelse nødvendige Forretninger (efter de to Kategorier: Forberedelse og Expedition), men paa en Fordeling af Sagerne selv.

Som endeligt Resultat af Struensees Omordning fremgik en Departements- og Kontor-Inddeling, der var baseret paa en Fordeling af Sagerne dels efter Landsdele, dels efter Sagernes Art. Mellem de Struenseeske 1. 2. og 3. Departementer var Sagernes Fordeling alene bestemt af, hvilken Landsdel det drejede sig om; 4. Departement omfattede derimod foruden Sager vedr. Kolonierne tillige den specielle Art af Sager, der betegnedes Lenssager; under Depechekontoret sorterede: "alle de Sager, hvilke angaaer generalia", samt tillige - strængt taget i Strid med Grundprincippet - saadanne Sager "som efter visse Formularer udkastes saasom Bestallinger, Passer, almindelige Foranstaltninger". I Virkeligheden var dette sidste jo en Indrømmelse til det gamle Princip: Deling efter Forretningernes Art.

I den kgl. Resolution fra Aaret 1799 er der helt gennemført en Fordeling af Sagerne efter deres særegne Art i følgende tre "Fag" (det i Resolutionen selv benyttede Udtryk):

- 1) Universitetet, Skolevæsenet, Gejstligheden.
- 2) Justits- og Politivæsenet.
- 3) Lensvæsenet, Forsvarsvæsenet, de offentlige Stiftelser.

Sagerne af første Fag henlægges til 1. Departement; andet Fag skal paa Grund af sit betydelige Omfang have to Departementer, ét for de danske (2. Dept.) og ét for de norske Sager (3. Dept.); tredje Fag henlægges til 4. Departement.

Det fremhæves udtrykkelig, at "enhver Expedition uden Undtagelse forfattes og udfærdiges fra det Departement, hvortil Sagen, den omhandler, henhører". Dermed var egentlig først Princippet i Struensees oprindelige Plan helt gennemført. Resolutionen indskærper, at for de Deputerede bør det dem anviste Fag "i Særdeleshed være Formaalet for deres heele Opmærksomhed"; Tendensen med den nye Arbejdsdeling er altsaa i Retning af Uddannelse af Specialister i Kendskab til en bestemt Art af Sager, i Modsætning til den i Luxdorpha Forestilling af 26. Januar 1771 saa stærkt iøjnefaldende Konsekvens af den gamle Arbejdsdeling: Rutine-Specialister i en bestemt Art af Forretninger.

Kancellikollegiet skal bestaa af Præsidenten og 5 Deputerede, af hvilke den ene er Generalprokurøren, og tillige skal der være Assessorer som deltage i Kollegiemøderne og underskrive (Forestillinger og Expeditioner) sammen med Kollegiets øvrige Medlemmer, paa samme Maade som de Kommitterede i Rentekammerkollegiet.

Præsidentens Pligt er det at føre et Overopsyn med Sagernes Behandling og Expedition, med særlig Opmærksomhed henvendt paa de almindelige Indretninger og Foranstaltninger samt Embedsbesættelserne. Endvidere er det ham som skal referere de Sager, der forelægges Kongen til Resolution.

Generalprokurøren skal vel være Deputeret, derimod ikke Chef for noget Departement, men kun som Medlem af Kollegiet deltage i Deliberationen, for "i Særdeleshed at vaage over at Lovene overholdes, og hvor Forbedringer i disse findes fornødne at gjøre Forslag til nye".

De øvrige fire Deputerede skal hver forestaa sit Departement, referere Sagerne i Kancellikollegiet hver for sit Departements Vedkommende, udtale sin Mening og protokollere den i Kollegiet afgivne Resolution. Ligesom hver enkelt Deputeret skal forfatte og udfærdige - d.v.s. være ansvarlig for Forfattelsen og Udfærdigelsen af - enhver Expedition i de Sager der henhøre til hans Departement, saaledes skal han ogsaa i Kollegiet referere sit Departements Embedsbesættelses-Sager og udarbejde Forestillingerne til Kongen i disse Sager.

Ved det meget omfattende "Justits- og Politi-Fag" gives der hver af de Deputerede til Assistance en af de tidligere Expeditions-Sekretærer, der som Assessorer skulle være Medlemmer af Kancellikollegiet og medunderskrive Kancelliets Expeditioner, som ovenfor omtalt.

Under Dato 20. Novbr. 1799 er denne kgl. Resolution bleven corroboreret; foruden nogle nærmere Bestemmelser

vedrørende de to nyudnævnte Deputerede Feddersen og Cold, der under 22. Novbr. faaer Bestallinger henholdsvis som 4. og 5. Deputeret, indeholder Corroborationen tillige den: at den nye Ordning skal træde i Kraft ved Begyndelsen af Aaret 1800.

Af nogle Optegnelser (fra Febr. Maaned 1800) med daværende Kancelliassessor Knudsens Haand, knyttende sig til Deliberationen i Kancellikollegiet angaaende Gennemførelsen af Kancelliets Omordning i Overensstemmelse med den kgl. Resolution af 20. Novbr. 1799, ses det blandt andet, at Indrettelsen af det omfattende danske Justits- og Politi-Departement (2. Dept.) har været Genstand for særlige Overvejelser. Støttet paa et detaljeret statistisk Materiale, for hvilket Aaret 1798 er lagt til Grund, viser Assessor Knudsen, at Sagernes Antal og følgelig ogsaa Arbejdet for dette Departement bliver større end for de tre andre Departementer tilsammen, og det endda bortset fra, at det efter den ny Ordning desforuden faaer en hel Del Arbejde (Extraheringen af Sagerne, Udarbejdelsen af Forestillinger, Notifikationslister m. v.), som tidligere paahvilede et særligt Kontor. Det bliver da indlysende, at dette Departement maa have et betydeligt større Personale end de andre, og med Hensyn til Fordelingen af Arbejdet mellem Personalet, bliver da Spørgsmaalet: om Departementschefen skal have Ansvaret for hele Kontorets Bestyrelse, altsaa ogsaa for den ham indrømmede Expeditionssekretærs Part. Assessor Knudsen tilraader her en Deling af Ansvaret, og foreslaaer som passende en Deling saaledes, at den ene faaer Bestyrelsen af Sagerne vedrørende København tilligemed Sjællands Stift "og alt hvad herunder henhører", den anden den øvrige Del af Danmark tilligemed Kolonierne i Ost- og Vestindien.

Denne af Knudsen foreslaaede Deling af danske Justits- og Politi-Departement er bleven gennemført lige fra Begyndelsen af; Departementets Arkiv optræder (naar undtages Rotuli for 1800 til Maj 1801 og Forestillingsprotokollen for 1800) strax delt i to Afdelinger, en første Afdeling omfattende København og Sjællands Stift med Samsø og indtil Maj 1804 ogsaa Bornholm samt ligeledes indtil Maj 1804 Færøerne og Ost- og Vestindien, en anden Afdeling omfattende Fyens Stift (med Lolland og Falster m. v.) og Jylland med tilhørende Øer. Island har for Justits- og Politifagets Vedkommende fra Begyndelsen af været henlagt til det norske Departement og fra Juni 1804 kommer hertil tillige Bornholm og Færøerne samt Ost- og Vestindien.

Ogsaa vedrørende et andet Spørgsmaal findes der i Assessor Knudsens Optegnelser Spor af Deliberationen, nemlig hvorvidt ogsaa offentlige Stiftelser og Hospitaler m. v., der maa betragtes "som Dele af og underordnede det almindelige Fattigvæsen", hvilket sidste henhører under Justits-Departementerne, skal henlægges under 4. Departement. - Resultatet

er bleven, at kun de Stiftelser m.v. der sortere under Stifts-
øvrighederne, er bleven henlagte under 4. Departement; Stif-
telserne under det almindelige Fattigvæsen sortere sammen
med dette under Justits-Departementerne.

Endelig maa det bemærkes, at Expeditionen af de Sager,
hvori Kancelliet fra gammel Tid af havde fungeret som Expe-
ditionskontor for Kongen og Gehejmekonseljet (med andre Ord:
som Statssekretariat), kom til at gaa igennem 2. Departements
første Afdeling, saaledes: Udnævnelser af Statens øverste Em-
bedsmænd (Statsministrene og Medlemmerne af Kollegierne),
Anordninger vedr. Hovedforandringer saavel i Kancelliets egen
som i andre Kollegiers Organisation, Beskikkelser af Kommis-
sioner af almindelig Karakter; Udnævnelser m.v. vedr. Kan-
celliets eget underordnede Personale vil man ligeledes finde
expederet gennem 2. Departement (første Afdeling) uden Hensyn
til hvilket Departement Udnævnelsen berører. Ligeledes tilkom
her senere Expeditionen af Sager vedr. Valgene til de raadgi-
vende Provinsialstænder. Expeditionen af Forordninger og Pla-
kater blev derimod fordelt mellem Departementerne efter de
samme faglige Hensyn som ved de almindelige Sager.

Inden man fra Kancelliets Side skred til at opfylde den i
den kgl. Resolution af Novbr. 1799 givne Befaling til at frem-
komme med Forslag om Udnævnelse og Fordeling af Personale
i det omdannede Kancelli, blev Mulighederne for en Formind-
skelse af Sagernes Antal og for Lettelser i Forretningsgangen
først taget under Overvejelse. Stødet til saadanne Overvejelser
mellem Kollegiets Medlemmer sees at være givet af Præsiden-
ten selv i Tiden omkring Marts 1800, idet han har udtalt Tan-
ken om at fremlægge en Del af Kancelliets Expeditioner til Øv-
righederne.

Foruden en stor Betænkning af Generalprokurør Colbjørn-
sen har vi til denne Deliberation ogsaa Betænkninger og Vota
fra alle Kollegiets øvrige Medlemmer (Schow, Reiersen, Fed-
dersen, Cold, Knudsen og Monrad); efter en Forestilling af 2.
Maj bifaldet ved kgl. Resolution af 16. Maj bliver Resultatet
Plakat af 21. Maj og Forordning af 23. s.M. 1800.

Ved Plakaten bekendtgøres, at Danske Kancelli for Frem-
tiden er bleven fritaget for Udfærdigelsen af Højesterets-Stæv-
ningerne, der hidindtil (paa Grund af Lovens 1-6-18) var ble-
ven udstædte fra Kancelliet, alene med Kongens Segl under, u-
den nogen Underskrift. Udfærdigelsen henlægges nu til Højeste-
rets Justits-Kontor under Opsigt af Justitiarius; for Gebyrerne
skal der kvartalsvis aflægges Regnskab til Kancelliet fra Ju-
stits-Sekretæren. Ogsaa Udarbejdelsen af den aarlige Forteg-
nelse over den Orden, hvori Sagerne skulle foretages for Høje-
steret, der hidtil havde paahvilet Danske Kancelli, skal nu gaa
over til Højesterets Justits-Kontor, men Udstædelsen skal som
hidtil gaa gennem Kancelliet (d.v.s. 2. Departements 1. Afde-

ling), paa sædvanlig Maade under Kongens Haand og Segl.

Ved Forordningen af 23. Maj, udfærdiget gennem Danske Kancelli (2. Dept. 1. Afd.), befries Kancelliet fra en betydelig Arbejdsbyrde, idet dels Antallet af de hidtil gennem det udfærdigede Bevillinger og Expeditioner indskrænkes:

1) ved at visse Bevillinger helt overflødiggøres,
2) ved at visse Bevillinger helt overdrages til Københavns Magistrats, Stiftamtmandenes og Amtmandenes Competence, dels:

3) Forretningsgangen ved en Del meget hyppigt forekommende Bevillinger og Expeditioner simplificeres ved en udvidet Brug af det allerede i mange Aar for Begravelsesbreve benyttede Blanket-System, idet der fra Kancelliet aarligt skal afsendes forskællige Sorter af trykte Bevillings- og Expeditions-Blanketter med ad-mandatum-regis-Forsegling og -Underskrift, til Afbenyttelse ved Udfyldning for Magistraten i København, Stiftamtmandene og Amtmandene, hvilke Øvrigheder saa hvert Kvartal til Kancelliet skal aflægge Regnskab for Blanketternes Benyttelse, og ved Aarets Slutning tilbagesende de ubenyttede til Kassation.

Den første Afdeling (Bevillinger, der bortfalde som ufor-nødne) omfatter:

a) de af Struensee afskaffede, men ved Frdg. af 14. Decbr. 1775 atter nødvendiggjorte Bevillinger til Ægteskab imellem Beslægtede og Besvogrede i de Grader, der i denne Forordnings § 2 erklæres tilladelige.

b) Bevillinger til Arvs Forflyttelse i det Tilfælde hvor en Værgе rekvirerer sin Myndlings Arv forflyttet fra en anden Jurisdiktion til Indtagelse under Overformynderiet paa det Sted, hvor Værgen selv opholder sig.

c) De ved Frdg. af 8. Juni 1767 paabudne Fritagelses-Bevillinger for at sættes paa Vand og Brød, istedet for det ved denne Forordning afskaffede aabenbare Skriftemaal ved Lejermaals-Forseelser.

d) Bevillinger for Enker til at indgaa nyt Ægteskab inden den i Frdg. af 14. April 1752 fastsatte Tid.

Den anden Afdeling (Bevillinger der helt overdrages til Københavns Magistrats, Stiftamtmandenes og Amtmandenes Competence) omfatter:

a) Separations-Bevillinger.

b) Bevillinger til at udbetale af Umyndiges Arve-Kapitaler saameget som behøves til deres Opdragelse, eller i andre Maader til deres Gavn.

c) Bevillinger for Kvinder til at sy Klæder for Personer af deres eget Køn.

d) Bevillinger til at handle med chinesiske og ostindiske Varer i Købstæderne.

e) Bevillinger til at arbejde med egne Hænder som Fri-

mestre i Haandværker.

f) Bevillinger til at bage og sælge Rugbrød.

Denne Afdeling af Bevillinger blev for de verdslige Overøvrighedens Vedkommende betydeligt forøget ved Frdg. af 23. Marts 1827, ligesom der ved en anden Frdg. af s.D. blev givet Biskopperne Bemyndigelse til at bevilge forskællige Undtagelser fra Konfirmations-Anordningen, som hidtil havde maattet søges i Danske Kancelli. - Omvendt bestemmes det ved Plakat af s.D. at herefterdags Danske Kancelli skal give den Tilladelse til at procedere paa Prøve med Adgang til efter to Aars Forløb at erholde Prokurator-Bestalling, som det ifølge Frdg. af 3. Juni 1796 § 40 tilkom Amtmændene at give.

Den tredje Afdeling (Bevillinger og Expeditioner til hvilke der tilstilles Københavns Magistrat, Stiftamtmandene og Amtmændene Blanketter til Udfyldning og Udlevering) omfatter:

a) Begravelses-Breve.

b) Oprejsninger paa underordnede Retters Domme og Behandlinger, naar samme søges inden tre Aar fra den Dag Dommen eller Kjendelsen er afsagt.

c) Bevillinger til Proklamaer for at indkalde Kreditorer i Stervboer samt Opbuds- og Fallitboer.

d) Bevillinger for Enkemænd og Enker til at sidde i uskiftet Bo med fælles sammenavlede umyndige Børn.

e) Vielses-Breve, eller Tilladelse til at vies hjemme i Huset.

f) Bevilling til at vies af uvedkommende Præst.

g) Testamenters Konfirmationer, naar de, der oprette Testamenter, ikke have Børn eller Livsarvinger; disse Konfirmationer blev overflødiggjorte ved § 21 i Frdg. om Arv 1845 21. Maj.

I Kancelli-Plakat af 12. Aug. 1800 bekendtgøres kgl. Resolution af 1. s.M., hvorved Frdg. af 23. Maj udvides til ogsaa at gælde paa de danske vestindiske Øer, hvis Regering bemyndiges til at udlevere Blanket-Bevillinger.

Til disse Blanket-Bevillinger føjedes ved Frdg. 1827 23. Marts § 19 endvidere følgende:

h) Bevillinger for Piger over 18 Aars Alder til at være myndige under Curator.

i) Bevillinger at være fuldmyndige for Mandspersoner, der have opnaaet i det mindste en Alder af 22 Aar.

k) Protectorier for dem, der have opgivet deres Boe, under sædvanlige Betingelser og Indskrænkninger.

l) Bevillinger til Ægteskabs aldeles Ophævelse, naar Ægtefolkene, med behørig Separationsbevilling, have levet afsondrede fra hinanden i det mindste i 3 Aar, og den befalede gejstlige og verdslige Mægling efter disse tre Aars Forløb er foregaaet, uden at nogen af Ægtefolkene har været villig til Ægteskabets Fornylse.

m) Bevillinger til Proclamas Udstedelse i levende Live, og uden at den Paagældendes Bo er taget under Behandling (jfr. ovfr. c); under sædvanlige Clausuler.

n) Bevillinger for Enkemænd eller Enker til at sidde i uskiftet Bo, uagtet der, foruden fællede Børn, maatte være u-myndige Særkuld-Børn af den Afdøde (jfr. ovfr. d).

Endelig skal Stiftamtmanden som Præsident for Lands-overretten i Viborg kunne meddele

o) Bevillinger til at føre nye Vidner og fremlægge nye Dokumenter i de Sager som indankes til bemeldte Overret.

Paa Kancelliets Forestilling af 16. Maj 1800 gives ved kgl. Resolution af 23. s.M., Bestemmelser i Gagerings-Spørgs-maalet og med Hensyn til Fordelingen af det underordnede Personale til Departementerne og Kontorerne. Ved denne Forde-ling faaer hvert af danske Justits- og Politi-Departements to Afdelinger et lige saa stort Personale som første og tredje De-partement, nemlig en Kancellist, fire Underkancellister og en Skriver, medens fjerde Departement kun faaer en Kancellist, to Underkancellister og en Skriver. Prædiketet Underkancellist, der ved Instruxen af 4. Marts 1773 var bleven afløst af Kopist-Prædiketet, skal igæn træde istedetfor dette, og tillige skal der, som man seer, indføres et nyt Prædiket: Skriver. Depar-tementscheferne bemyndiges til at antage og afskedige disse Skrivere, ved hvis Valg der væsentligst skal lægges Vægt paa en smuk og læselig Haandskrift, idet det egentlige Renskriv-ningsarbejde skal paahvile dem. I Arkivkontoret, der kom til at sortere under 2. Departement, skal være en Registrator, tre Underkancellister og en Skriver.

Ved kgl. Resolution af 1. Decbr. 1824 paa Kancelliets Fo-restilling ang. Gennemførelsen af et Normal-Reglement afskaf-fes igæn Underkancellist-Prædiketet, og Prædiketet Kancellist bestemmes at skulle være fælles for alle subalterne Embeds-mænd i Kancelliets Expeditionskontorer samt i Arkivkontoret.

Ved kgl. Resolution af 4. Juli 1800 tilvejebringes endelig efter Kancelliets Forestilling et nyt specificeret Regulativ for, hvilke Sager der uden at refereres kan af Kancelliet expederes ad mandatum regis. Rettesnoren var paa dette Punkt stadig Forordningen af 20. Febr. 1717 saavel som Plakaten af s.D., i Forbindelse med Reskripterne af 16. Septbr. 1746, 1. Febr. 1763, 14. Febr. og 22. Aug. 1766, samt 26. Febr. 1768, ved hvilket sidste Reskript man var naaet op til ikke mindre end 65 Kategorier af Sager til ad mandatum Expedition. I § 9 af Struensees Instrux af 20. April 1771 var det bleven paabudt at forelægge Kongen maanedlige Extrakter af alle Kancelliets Ex-peditioner, blandt andet vel for at muliggøre en Kontrol med de ad mandatum expederede Sager. I de forløbne tredive Aar havde de betydelige Forandringer i Lovgivningen og de offentlige Indretninger imidlertid nødvendiggjort adskillige Ændringer

i Omraadet for ad mandatum Expeditionen, saa at de ældre Bestemmelser i mange Henseender var bleven mangelfulde som Regulativ. Dette havde givet Anledning til at man i den senere Tid (som det synes fra Midten af Aaret 1797) var begyndt at ledsage Maaned-Extrakterne til Kongen med en Forestilling indeholdende Forklaring til de ad mandatum expederede Sager, paa hvilke man saa under Et søgte Kongens Approbation, der altid var bleven givet uden Forbehold. Samtidig med at man nu forelægger en revideret Kategoriliste over ad mandatum Expeditioner til Norm for Fremtiden, foreslaaes de maanedlige Extrakter, som man fra Aarets Begyndelse har ophørt med at indgive, afløste af aarlige Beretninger vedrørende særlig vigtige Forretningsomraader.

Det approberede Regulativ har ialt 30 Kategorier; Forestillingen har endnu en: Bevillinger til med de sædvanlige Vilkaar at overdrage til Ejendom enkelte Gaarde, der ere beneficerede offentlige Stiftelser eller Embeder, men i den kgl. Resolution befales det, at der i disse Sager i hvert enkelt Tilfælde skal indgives Forestilling. Ved kgl. Enkelt-Resolutioner føjes der i de følgende Aar stadig nye Kategorier af Sager til Listen over ad mandatum Expeditionerne.

Med Hensyn til de foreslaaede aarlige Beretninger til Kongen, der altsaa skal afløse Forestillingerne med Forelæggelsen af Maaned-Extrakterne, befaler den kgl. Resolution, at de skal være følgende:

- 1) Om de offentlige Stiftelser i Almindelighed, og de vigtigste i Særdeleshed.
- 2) Om Skifte- og Formyndervæsenets Tilstand.
- 3) Om Forligelses-Indretningens Fremskridt.
- 4) Om Tiendeforeningers Fremgang.
- 5) Om Salg af Gods, der enten tilhører offentlige Stiftelser og Embeder, eller Len og Fideikommisser.
- 6) En Oversigt af Lovgivningerne og disses Virkninger i det forløbne Aar.

Endelig tilføjes der et Paalæg om Indberetning med Hensyn til de under Kancelliet staaende Embedsmænd, saavel i Tilfælde af udvist "særdeles Nidkjerhed og Duelighed", som og af "Pligternes kjendelige Efterladenhed".

Under 12. Septbr. 1800 corroboreres paa Forestilling gennem Danske Kancellis 1ste Departement en Kancelliet af dets Præsident tilkendegivet kgl. Resolution, der henleder Opmærksomheden paa, at en Del Sager, som nu henhøre under Danske Kancellis Afgørelse, burde henlægges under Rentekammeret, medens andre Sager sortere under dette Kollegium, som efter deres Natur burde expederes af Kancelliet. Som Exempel paa Sager af første Slags anføres Expeditionerne som vedkomme de gejstlige og verdslige Embedsmænd beneficerede eller offentlige Stiftelser tilhørende Godsers Afhændelse og Overdragelse

til Ejendom, altsaa netop de Sager, hvortil der - som omtalt - i den kgl. Resolution af 4. Juli om ad mandatum Expeditionen ved Danske Kancelli, var taget Forbehold. Til den anden Side anføres eksempelvis Revisionen af Regnskaberne for de Umyndiges og de offentlige Stiftelsers Midler, der nu besørgeres i Rentekammeret, men naturligt sorterer under Kancelliet til hvis Pligter det hører at vaage over de Umyndiges og de offentlige Stiftelsers Tarv. Det befales da Kancelliet som Forberedelse til nærmere Afgørelse i denne Sag, strax at træde i Korrespondance med Rentekammeret.

Resultatet af denne Korrespondance bliver, at det ved kgl. Resolution af 10. Juni 1801 (bekendtgjort samtlige Øvrigheder i Danmark, Norge og Island ved Cirkulære gennem 1. Departement af 11. Juli 1801 Nr. 739) paa Forestilling af Rentekammeret af 2. s.M. bestemmes:

1) at alle Sager som angaae Bestyrelsen af de gejstlige og verdslige Embedsmænd beneficerede eller offentlige Stiftelser tilhørende Jordegodser og disses Afhændelse og Overdragelse til Ejendom, skal, forsaavidt deres Ventilation ikke allerede er paabegyndt i Danske Kancelli, strax henlægges under Rentekammeret. -

2) at ialt 5 hidtil under Rentekammeret sorterende Revisionskontorer, fra 1ste Juli 1801 helt og holdent skal gaa over til Danske Kancelli. Af disse Revisionskontorer var de tre for: Regnskaberne over de Umyndiges Midler, de to for: Regnskaberne for de danske og norske Købstæders Indtægter og Udgifter; denne sidste Regnskabsrevisions Overgang til Danske Kancelli var i Rentekammerets Forestilling foreslaaet som naturlig, da Overopsynet over Købstædernes "økonomiske Væsen" henhørte til Kancelliet.

3) at den mellem Rentekammerets Københavnske, Sjællandske og Jyske Renteskriverkontorer fordelte Revision af Regnskaberne for: Københavns Tugt- og Forbedringshus, Raskhuset, Møens Tugthus, Vartov Hospital, det almindelige Hospital, Abel Cathrines Hospital, St. Hans Hospital og Claudi Rosets Stiftelse, Opfostringshuset, Kjøbenhavns Fattigvæsens Indtægter og Udgifter, Herlufholms Skoles Gods, Harboes Enkefrue-Kloster, Hillerød Hospital og Støvringgaards adelige Jomfrukloster - skal som hidtil besørgeres ved hine Kontorer, saalænge de nuværende Renteskriverere fungere, hvorimod alle disse Regnskabs Decision, og dertil henhørende Sagers Referat fra 1ste Juli 1801 skal overtages af danske Kancelli.

For største Parten af disse Stiftelsers Vedkommende blev selve Regnskabs-Revisionen overtaget af Danske Kancelli ifølge kgl. Resolution af 11. Novbr. 1811; den blev henlagt til "Østifternes Pupilkontor" (jfr. S.130-31). Til samme Kontor overgik endelig ogsaa ifølge Kancelli-Skrivelse af 8. Maj 1827 Regnskabs-Revisionen for Herlufsholm Skole og Gods, det Harboeske

Enkefruekloster i København og Hillerød Hospital, fra Regnskabsaaret 1826 at regne; fra Aaret 1830 af overførtes Regnskaberne for de to sidstnævnte Stiftelser, i Overensstemmelse med kgl. Resolution af 19. Novbr. 1828 til Revisionskontoret for Skifterne og de offentlige Stiftelsers Midler.

Knyttet til det jyske Revisionskontor for Umyndiges Midler ("jyske Pupilkontor") overgik til Danske Kancelli ogsaa Revisionen af Regnskaberne for Gisselfeldts adelige Jomfrue-Kloster og for Opfostrings-Stiftelsen for nyfødte og forladte Børn, samt af de fra Amtstuerne indkommende Beregninger over de af Kongens Kasse skete Forskud til sidstnævnte Stiftelse. Med Hensyn til Gisselfeldt maa dog bemærkes, at Rentekammeret i Skrivelse af 20. Jan. 1801 havde tilmeldt Kancelliet, at denne Regnskabs-Revision, der havde været betinget af, at Overdirektionen over Klostret i Aaret 1782 var bleven tilstaaet Enkegrevinden af Danneskjold-Samsø i Fælleddskab med Amtmanden over Ringsted Amt, saalænge Sønnen endnu var umyndig, ved dennes Indtrædelse i Myndighedsalderen var bortfalden med Regnskabet til 1. Maj 1799.

Denne meget betydelige Forøgelse af Revisionsvæsenet under Danske Kancelli nødvendiggjorde Oprettelsen af et helt nyt Departement. De to Revisionskontorer, som Kancelliet førte med sig fra Tiden før Omordningen: Revisionskontoret for Skiftedesignationerne fra Aaret 1786 og Revisionskontoret for de offentlige Stiftelsers Midler fra Aaret 1792, omfattede, som vi have set, ikke nogen egentlig Regnskabs-Revision; for de offentlige Stiftelsers Vedkommende udførtes denne af særlige Stifts-Revisorer med Stiftsøvrighedernes Decision; Kancelliets Opgave var kun paa Grundlag af aarlige Indberetninger at føre et Overopsyn henholdvis med Skifteforvaltningen og for Stiftelsers Vedkommende med Forvaltningen af deres Midler og Regnskabs-Revisionens Fremme. For disse to Revisionskontorer havde det ikke været nødvendigt ved Omordningen ved Begyndelsen af Aaret 1800 at oprette noget særligt Departement; det første sorterede under Justits-Departementerne efter de Landsdele, hvortil Sagerne hørte; det andet sorterede under 4. Departement. Ved den kgl. Resolution af 10. Juni 1801 havde Kancelliet jo derimod fra 1ste Juli at regne med ét Slag faaet 5 Kontorer under sig med egentlig Regnskabs-Revision, og desforuden Decisionen af Regnskaberne for en hel Del betydelige Stiftelser, i Forbindelse med de dertil henhørende Sagers Referat.

For Oprettelsen af det nye Departement var der allerede under 22. Maj 1801 falden kgl. Resolution paa Forestilling af s. D. ved Kancellipræsidenten. Ifølge kgl. Resolution af 17. April 1801 var nemlig Konferentsraad Schow bleven entlediget fra sine Embeder ved Danske Kancelli. Dette foranlediger Præsidentens Forestilling om Besættelsen af de herved ledigblevende Pladser som første Deputeret og som Departementschef ved

Kirke- og Undervisnings-Departementet. Lejligheden benyttes saa til med det samme blandt andet ogsaa at faae indført den Forandring, som den i den kgl. Resolution af 12. Septbr. 1800 paabudte, men endnu under Overvejelse staaende, Forøgelse af Kancelliets Revisionsvæsen vil nødvendig gøre.

For det første rykker de tilbageblevne fire Deputerede op efter Anciennitet, saaledes at den tidligere anden Deputeret, Generalprokurør Colbjørnsen bliver første o. s. frmdl. - Denne Oprykning af de Deputerede er ganske uden Indflydelse paa deres Pladser som Departementschefer; som saadanne beholder de de samme Departementer, de har haft før; Departementernes Nummerbenævnelse har med andre Ord, hvad allerede fremgaaer af Nummereringen fra Begyndelsen af, intet at gøre med Chefernes Anciennitets-Nummer i Rækken af de Deputerede.

Til Pladsen som femte Deputeret rykker - efter givet Løvte i den kgl. Resolution af 20. Nov. 1799 - Assessor Knudsen op; som Expeditionssekretær havde han forestaaet det danske Justits-Departements (d. v. s. 2. Dept. s) jysk-fynsk-smaalandske (d. v. s. 2.) Afdeling; herved falder 2. Departement faktisk fra hinanden i to, og fra nu af bliver derfor ogsaa den hidtil saakaldte anden Afdeling af danske Justits-Departement indrange-ret i Departementernes Nummerorden som femte Departement, - som ovenfor bemærket altsaa uden logisk Forbindelse med den tilfældige Omstændighed, at dets Chef paa dette Tidspunkt ogsaa i de Deputeredes Række er den femte.

Foruden disse fem Deputerede udnævnes endnu en sjette til at forestaa den ved Konferentsraad Schows Entledigelse ledigblevne Chefplads ved Kirke- og Undervisnings-Departementet (1. Dept.). Valget hertil falder efter Præsidentens Indstilling paa Professor Schlegel, som imidlertid indtil videre ikke skal tiltræde dette Embede eller nyde dets Gage, men forblive ved Universitetet, hvor hans Arbejde netop for Øjeblikket er ganske særlig uundværligt. Bestyrelsen af første Departement skal saalænge besørgeres ved Kancelliets øvrige Deputerede.

Dernæst oprettes der et nyt særligt Departement for det Revisionsvæsen, der efter Tilendebringelsen af de ifølge Resolutionen af 12. Septbr. 1800 indledede Forhandlinger med Rentekammeret, vil komme til at sortere under Kancelliet. Chefspladsen for dette Departement skal besættes med den anden Expeditionssekretær og Assessor, Justitsraad Monrad; han bliver ikke gjort til Deputeret, men som Departementschef skal han, som han havde gjort det hidtil som Expeditionssekretær og Assessor, deltage i Kollegiets Forhandlinger, og han skal underskrive dets Expeditioner i lige Linie med de Deputerede. Det nye Revisions-Departement, der altsaa foreløbig ikke har nogen Deputeret til Chef, indrangeres i Nummerrækken som sjette Departement.

Af de to saaledes ledigblevende Assessor-Pladser bliver

foreløbig kun den ene besat med Kammerherre Bülow, men til den anden bemyndiges Præsidenten efter et Aars Forløb at bringe C. F. Berner, der er udnævnt til Auskultant ved Højesteret, i Forslag. Assessorerne skal have de samme Forretninger, som i den kgl. Resolution af 20. Novbr. 1799 tildeltes de to tidligere Expeditionssekretærer: de skal arbejde i Justits-Departementerne, deltage i Kollegiets Forhandlinger, votere med ved de cirkulerende Sager, og naar Cheferne for Justits-Departementerne forhindres fra at møde, referere i deres Sted og besørge Expeditionerne; de underskrive i Linie under de Deputerede.

Endelig indeholder Resolutionen forskællige Gage-Bestemmelser, om hvis Iværksættelse Præsidenten skal træde i Korrespondance med Finanskollegiet.

De fem Revisionskontorer, der fra 1. Juli 1801 overgaaer til Danske Kancelli, sorterende under det nyoprettede 6. Departement er:

1) to Kontorer for Købstads-Regnskaberne, det første omfattende: Norge samt Fyns, Lolland-Falsters og Ribe Stifter, det andet: Resten af de danske Regnskaber Københavns økonomiske Regnskaber medindbefattede. Ifølge Plakat af 23. Marts 1827 overgik Revisionen og Decisionen af Købstads-Regnskaberne til Amtmændene fra Regnskaberne for Aaret 1827 at regne, og dermed bortfaldt denne Revision for Danske Kancellis Vedkommende.

2) tre Kontorer for Regnskaberne over de Umyndiges Midler, det første ("Norske Pupilkontor") omfattende: Norge, det andet ("Østifternes Pupilkontor"): Sjælland, Fyn og Lolland-Falster, det tredje ("Jyske Pupilkontor"): Jylland.

I hvert af de fem Kontorer var ansat en Revisor, en Fuldmægtig og en Kopist.

Under Dato 17. Juni 1803 corroboreres paa Forestilling af Præsidenten en mundtlig kgl. Resolution, ved hvilken der udnævnes to nye Assessorer i Danske Kancelli; den ene af disse er Auskultant i Højesteret Berner, som Resolutionen af 22. Maj 1801 havde bemyndiget Præsidenten til i sin Tid at bringe i Forslag, den anden er Kancellisekretær Lassen, der havde fungeret som Kancellist i første Departement, hvis Chefplads endnu stadig var vakant; han skal indtil videre vedblive med dette Arbejde som Departementschefs-Vikar, og for udvist Flid derved tilstaaes der ham en Gratifikation af 200 Rdl.

Under Dato 3. Januar 1804 faaer Kancelliet gennem Kronprinsen kgl. Befaling til at forelægge Bestalling for Kammerherre Kaas som Præsident for Danske Kancelli, medens Kammerherre Moltke skal udnævnes til Præsident for Vestindisk-guineisk Rente- og General-Toldkammer, og ligeledes for Konferentsraad Colbjørnsen som Justitiarius i Højesteret, idet han fratræder sine Embeder som Generalprokurør og første Depu-

teret ved Danske Kancelli. Disse Bestallinger forelægges gennem Kancelliets 2. Departement til Kongens Underskrift Dagen efter (4. Januar).

Under Dato 20. Januar 1804 corroboreres paa Forestilling af Kollegiet in pleno (paraferet i 2. Dept.) en Kancelliet gennem dets nye Præsident tilkendegivet kgl. Resolution om de Deputeredes Oprykning i Anledning af at Pladsen som første Deputeret ved Colbjørnsens Fratrædelse var bleven ledig. Det ses at Pladsen som sjette Deputeret, der i den kgl. Resolution af 22. Maj 1801 var bleven forbeholdt Professor Schlegel, nu ogsaa betragtedes som vakant, idet Schlegel jo stadig ikke havde tiltraadt sit Embede ved Kancelliet; saaledes gaaer det til at der nu udnævnes to nye Deputerede; paa Pladsen som femte Deputeret rykker Assessor Bülow op, uden at beklæde noget Embede som Departementschef; Chefen for sjette Departement (Revisions-Departementet) Etatsraad Monrad, der hidtil ikke havde været virkelig Deputeret, om han end i Resolutionen af 22. Maj 1801 var stillet paa lige Linie med de Deputerede, bliver nu sjette Deputeret. Om Besættelsen af Posten som Generalprokurør hører vi intet, den bliver holdt vakant i en længere Aarrække.

Ved kgl. Resolution af 6. April 1804, paa Forestilling gennem Danske Kancellis 2. Departement af samme Dato entlediges efter Ansøgning (i Naade og med Bibeholdelse af sin Gage) Kancelliets ældste Medlem, Chefen for 4. Departement Etatsraad Reiersen, der var rykket op paa Colbjørnsens Plads som første Deputeret; hans Entledigelse er udfærdiget som Missive af Dato 23. April s.A.

Ligeledes under Dato 6. April 1804 approberes en Forestilling, ved hvilken der samtidig med at den ved Etatsraad Reiersens Fratrædelse ledigblevende Chefsplads for 4. Departement overdrages 5te Deputeret Kammerherre Bülow, tillige indføres en ny Plan for Fordelingen af Forretningerne imellem Kancelliets overordnede Personale, til Sagernes "mulige Behandling paa en for samtlige Departementer mindre trættende Maade", som det hedder. Denne Plan gaaer ud paa ved Udnævnelsen af Kontorchefer at frigøre de Deputeredes Tid til roligere og mere indgaaende Deltagelse i Forhandlingerne ved Kollegiemøderne. Den Deputeredes Forpligtelse til som Departementschef at deltage saavel i Referatet som i Expeditionen af alle sit Departements Sager levnede ham kun meget begrænset Tid til Varetagelsen af hans Pligter som Deputeret, saa at man havde været nødsaget til at bestemme særlige Møder til Deliberationer i vigtige Anliggender, hvad der igen uundgaeligt havde fremkaldt Stansninger i de daglige Forretningers Gang. Til Fordel for de Deputeredes kollegiale Forretninger indskrænkes nu efter den nye Plan hver enkelt Deputerets særlige Departements-Pligter til:

1) Overopsyn med ét (eller efter Omstændighederne, to Departementer); et generelt Tilsyn med alle dertil indkomne Sager, deres Foretagelse og Expedition,
 2) Referat for Kollegiet af de vigtigste under hans Departement sorterende Sager - især de som kunne fremkalde nærmere Bestemmelser i Landets Lovgivning eller give Anledning til forandrede Indretninger -, samt Udarbejdelsen af Forestillinger i disse Sager, og Omsorg for deres tilbørlige Expedition.

Derimod skal Departements-Forretningerne forøvrigt overdrages til særlige Embedsmænd, der hver for sit Departement:
 1) som Kontorchefer skal have Bestyrelsen af de daglige Kontorforretninger, og
 2) som Referendarier og Sekretærer overtage Referatet for Kollegiet af de sædvanlige eller jævnligst forekommende Sager (med den Deputerede som Med-Referent), samt Omsorgen for disse Sagers Expedition i Overensstemmelse med Kollegiets Resolutioner, eventuelt Udarbejdelsen af Forestillinger, hvis Sagerne skal foredrages Kongen.

Hensigtsmæssigheden af en saadan Indretning har Kancelliet haft Lejlighed til at forvise sig om, idet den faktisk siden Konferentsraad Schows Fratrædelse (17. April 1801) har været indført i første Departement, i hvilket under Vakancen alle en Kontorchefs og Referendars Forretninger til Kollegiets fuldkomneste Tilfredshed er bleven udførte, først af Departementets Kancellist Kancelliraad Lange, derefter af Kancelliassessor Lassen.

Til at vaage over Detaljen i Departements-Kontoret og den tilbørlige Orden i dets daglige Forretninger, Førelsen af de nødvendige Journaler, Sagens betimelige Extrahering, Brevenes saavel som andre Expeditioners rigtige Afskrivning og Bortsendelse, samt Dokumenternes nøjagtige Opbevaring - tilforordnes der Kontorchefen (eller Departements-Sekretæren som han ogsaa benævnes) i hvert af de fem Departementer en Kancellist.

Endelig udbeder Kancelliet sig Tilladelse til nærmere at fremlægge Udkast til et bestemt Lønnings-Reglement, og i endnu en tredje Forestilling af 6. April 1804, der ligeledes samme Dato er approberet, bringer Kollegiet Forslag til Fordelingen af Personale efter den nye Plan, forsaavidt denne maatte vinde Bifald og strax iværksættes:

For første Departements Vedkommende skal Departementschefs-Pladsen fremdeles henstaa vakant, men Chefen for 6te Departement Etatsraad Monrad skal indtil videre paatage sig som Deputeret at være Med-Referent for Departementets Sager, medens forøvrigt dets Kontorchefs-, Referendar- og Sekretær-Forretninger ligesom hidtil skal besørges af Kancelliassessor Lassen, og Departementets ældste Underkancellist rykke op til Kancellist med de i Planen specificerede Forretninger.

Andet, tredje, fjerde og femte Departement, der beholder

de samme Deputerede til Departementschefer som hidtil, forsynes paa samme Maade ved Oprykning med Kontorchefer og Kancellister, dog bliver i femte Departement ikke dets tidligere Kancellist, men Kancelliassessor Berner ansat som Kontorchef.

Samtidig sker der ved Etatsraad Reiersens Fratrædelse som første Deputeret Nummer-Oprykning ("Optrædelse" som det i Forestillingen kaldes) for de tiloversblevne fem Deputeredes Vedkommende, derimod udnævnes der ikke nogen ny sjette Deputeret.

For Revisions-Departementets (6te Dept. s) Vedkommende giver den nye Plan ikke Anledning til Forandringer, da Arbejdet jo her var af anden Art end i de øvrige Departementer og allerede fra Begyndelsen af fordelt i Kontorer under Revisors Bestyrelse.

Under Dato af 18. Maj 1804 corroboreres paa Forestilling af Kancelliet (gennem 2. Dept.) en det gennem Præsidenten tilkendegivet kgl. Resolution, hvorved Etatsraad Feddersen efter Ansøgning i Naade entlediges fra sit Embede som første Deputeret og Departementschef for 3. Departement i Danske Kancelli, medens han i Overensstemmelse med Løfte givet i den kgl. Resolution af 20. Novbr. 1799 overtræder i den ledig blevne Plads som Assessor i Højesteret.

Hermed er altsaa de Deputeredes Tal bleven reduceret til fire, der igæn "træder op" i Nummerorden; der udnævnes ingen nye Deputerede, derimod skeer der en Omflytning af de tilbageblivende i deres Forhold til Departementerne.

1) Som første Deputeret fratræder Etatsraad Cold Bestyrelsen af andet Departement, medens han skal overtage de Etatsraad Monrad ved den kgl. Resolution af 6. April paalagte Med-Referent-Pligter for første Departement; tillige paalægges der ham de særlige Pligter der tidligere var Generalprokurørens: at tage Del i alle de Sager som fra samtlige Departementer foredrages i Kancellikollegiet og i Særdeleshed at vaage over Lovenes rigtige Fortolkning, naar der om samme er Spørgsmaal, samt i alle Tilfælde hvor ny Lovgivning eller nærmere Bestemmelser i de allerede givne Love igjennem Kancelliet skal udstædes, at foreslaa og forfatte samme.

2) Som anden Deputeret skal Etatsraad Knudsen vedblive Bestyrelsen af 5te Departement; men tillige overtage Bestyrelsen af 2. Departement.

3) Som tredje Deputeret skal Kammerherre Bülow fratræde Bestyrelsen af fjerde Departement og derimod overtage det ved Etatsraad Feddersens Bortgang ledig blevende tredje Departement.

4) Som fjerde Deputeret skal Etatsraad Monrad vedblive Bestyrelsen af sjette Departement, men tillige overtage 4. Departement istedetfor Kammerherre Bülow, medens som anført

hans Pligter som Med-Referent ved første Departement overgaar til Etatsraad Cold.

Under 18. Maj 1804 forelægges endelig ogsaa Forestilling vedrørende Lønnings-Reglementet for Danske Kancelli, og herpaa falder der kgl. Resolution den 19. s.M.

Efter Forestilling af Kancelliet (2. Dept.) af 12. Oktbr. 1804 oprettes ved Plakat af 19. s.M. en særlig Direktion for Karantæne-Foranstaltningerne i Danmark, Norge og Hertugdømmerne; som Følge heraf fragaaer Karantæne-Sagerne for Danmark og Norge fra Danske Kancellis Forretningsomraade.

Paa Forestilling af Universitetets Patron Hertug Frederik Christian af Augustenborg under Dato 5. April 1805 approberes det ved kgl. Resolution af 10. s.M., at han træder i Forbindelse med Præsidenten for det Danske Kancelli til Udarbejdelse af en Plan angaaende Spørgsmaalet: hvorledes Universitetet og de lærde Skolers Overbestyrelse herefter paa det hensigtsmæssigste kunde organiseres. Efter kgl. Resolution af 3. Juli 1805 paa en Forestilling af Universitets-Patronen og Kancellipræsidenten i Forening af Dato 21. Maj, og kgl. Resolution af 5. Juli 1805 hvorved paa Forestilling af Kancellipræsidenten alene af s.D. en Hertugen mundtlig given kgl. Approbation af en Indstilling af ham corroboreres, resulterer dette i Udstedelsen af en Plakat angaaende Oprettelsen af en Direktion for Universitetet og de lærde Skoler i Danmark og Norge. Denne Plakat er ved Forestilling gennem Danske Kancellis første Departement forelagt til Underskrift og ogsaa udfærdiget 19. Juli 1805.

Under denne Direktion henlægges alle de Sager som vedkommer Indretningen og Bestyrelsen af Universitetet og det lærde Skolevæsen i Danmark og Norge, og som hidtil har været fordelte imellem Danske Kancelli, Patronatet for Københavns Universitet samt den angaaende Universitetet og de lærde Skoler under 14. Maj 1790 nedsatte interimistiske Kommission.

Af Sager vedrørende Overbestyrelsen af Universitetet og de lærde Skoler, som endnu stadig, med Direktionens Betænkning, skal remitteres til Kancelliets Afgørelse, nævnes i det Udkast til Instrux som ledsager Fælledsforestillingen af 21. Maj kun:

- 1) Foreninger om Tiender eller aarlige Indtægter og
- 2) Forhandlinger med Stiftelser der sortere under Kancelliet.

Direktionen faaer ellers umiddelbar Forestillingsret til Kongen. Da den imidlertid først ved kgl. Resolution af 24. Marts 1812 fik Ret til selv at bruge det kgl. Segl, maatte den indtil da tilstille Danske Kancelli til Udfærdigelse alle Expeditioner, som skulde udgaae under det kongelige Segl, hvilket ogsaa udtrykkelig indskræpes i § 21 af den under 5. Septbr. 1805 kgl. approberede, endelige Instrux.

Foranlediget af den ved Revisionskontoret for de offentlige Stiftelsers Midler ansatte Revisors Død approberes det ved kgl. Resolution af 13. Septbr. 1805 paa Forestilling gennem Danske Kancellis 4. Departement, at dette Revisionskontor forenes med Revisionskontoret for Skifterne til ét Kontor, som skal kaldes: Kontoret for Skifternes og de offentlige Stiftelsers Regnskabers Revision, med én Revisor til Bestyrer, én Fuldmægtig, én Kopist og én Skriver.

For Skiftedesignationernes og for de under det almindelige Fattigvæsen sorterende Stiftelsers Vedkommende kom dette Revisionskontor stedse til at sortere under de tre Justits-Departementer (2. 3. og 5. Dept.), medens det for de øvrige offentlige Stiftelsers Vedkommende henhørte under 4. Departement, der jo nu efter den kgl. Resolution af 18. Maj 1804 havde Deputeret tilfældes med Revisions-Departementet (6. Dept.).

Ved kgl. Resolution af 20. Juli 1804 approberes, paa Forestilling gennem Danske Kancellis 4. Departement, Udnævnelsen af en Bogholder til at føre Kontrol med Kassererens Regnskab for Gebyrerne og have Opsyn med de under Kancelliet henlagte Fonds, hvis Ind- og Udbetalinger gaaer gennem Kassereren. Indførelsen af et saadant kontrollerende Bogholderi, der ellers næsten fandtes ved alle offentlige Kasser, er noget Nyt for Danske Kancelli, hvor der endogsaa først efter Instruxen af 4. Marts 1773 var bleven ansat en særlig Embedsmand som Kasserer, medens endnu ved Struensees Ordning Kassererforretningerne nominelt kom til at paahvile Sekretæren i Depechekontoret, reelt den nu i Koloni-Departementet ansatte Kancellist, der hidtil havde besørget disse Forretninger.

Allerede ved Skrivelse af 30. Juli 1804 indkommer den nyindsatte Bogholder med Forslag til Ordningen af den nye Indretning, men først 26. Oktober faaer Bogholderen og 4. Decbr. Kassereren Kancelliets endelige Instruxer, til hvilke Koncepterne begge er skrevne med Bogholderens Haand med Rettelser indføjede af Monrad, Departementschefen for 4. og 6. Departement. Baade Bogholder og Kasserer skal føre af Kollegiet gennemdragne og forseglede Kasse-Journaler og Hovedbøger. Efter Instruxerne at dømme kunde man tro at kun Bogholderens Regnskabsbøger tillige skulde autoriseres af Kollegiet, da dette (efter Monrads Tilføjelse) udtrykkelig anføres i hans Instrux og derimod ikke i Kassererens, hvor dog ogsaa Klausulerne om Gennemdragning og Forsegling findes; imidlertid viser det sig, at den ene Række af Bøgerne, der er bevaret, har Kollegiets Autorisation udtrykkelig lydende paa Kassereren.

Kassereren skal til Kollegiet ugentlig indgive Journal-Extrakter og hvert Kvartal en Generalextrakt, som udviser Fon-

denes Status. Ingen Penge, Gebyrerne undtagne, maa af Kassereren modtages eller udbetales inden at det først er noteret af Bogholderen. Kassererens aarlige Regnskaber, for hvilke Aaret regnes fra 1ste Januar til 31. Decbr., skal være indgivne inden Udgangen af hvert Aars Marts Maaned.

I Bogholderens Instrux hedder det, at hans Bogholderi skal begynde fra 1. Januar 1804, hvorfor Kassereren til ham skal opgive sin Kassebeholdning som den var ved Aarets Udgang 1803 og sine Indtægter og Udgifter siden 1. Januar 1804. Bogholderen skal til Verificering paategne Kassererens Uge- og Kvartals-Extrakter og ved Hjælp af Departementernes Underskrivelsesbøger føre Kontrol med Rigtigheden af Kassererens Gebyr-Regnskab. Alle Indtægts- og Udgiftsordre vedrørende Kancelliets Fonds skal inden de gaae til Kassereren tilstilles Bogholderen til Notering og Paategning, og Bogholderen faaer udtrykkelig Ordre til strax at gøre Indberetning til Kancelliet, i det Tilfælde han finder at Kassereren ikke overholder sin Instrux, af hvilken der tilstilles Bogholderen Genpart, ligesom Kassereren Genpart af Bogholderens.

I Kancelliskrivelse af 26. Januar 1805, gennem 2. Departement, faaer Bogholderen Resolutioner paa forskellige i en Skrivelse af 20. Decbr. 1804 af ham fremsatte Forespørgsler og Forslag med Hensyn til Forretningsgangens Detalj i Kassevæsenet, men den egentlige Iværksættelse af denne nye Ordning med Indførelsen af et Bogholder- og Kassererkontor ved Danske Kancelli synes dog først at være traadt i Kraft efter den tidligere Kasserers Død, da Bogholderen ved kgl. Approbation af 18. Oktbr. 1805 paa Forestilling gennem Danske Kancellis 2. Departement af s.D., bliver ansat som Kasserer. Til Bogholder i Kancelliet udnævnes ved samme Lejlighed en ny Mand, som - da han ved Kancelliet kun faaer en aarlig Gage af 200 Rdl. - tillige beholder sin hidtil hafte Stilling ved Bispekontoret i København som Bogholder ved Sjællands Stifts gejstlige Midler. Ligeledes under Dato 18. Oktbr. 1805 fornyes de allerede givne to Instruxer uden Forandring i Ordlyden; kun fastsættes nu Bogholderiet til at skulle begynde med 1. Oktober 1805, og først fra denne Dato begynder ogsaa Kassererens bevarede Kasse-Journaler og Hovedbøger.

En virkelig kontrolleret Ordning af Kancelliets Kassevæsen blev nu ogsaa saa meget mere paakrævet som netop i denne og den nærmest følgende Tid, paa Kancelliets egen Foranstaltning det ene betydelige Fond efter det andet blev oprettet og inddraget under Kancelliets Bestyrelse. Foruden Landmilitærefondet, der allerede skrev sig fra Forordningen af 20. Juni 1788 fik Kancelliet nu til Exempel: Justitsfondet (oprettet ifølge kgl. Resolution af 18. Januar 1805), Seminariefondet (kgl. Res. 17. Maj 1805), Amtsprovsternes Lønningsfond (kgl. Res. 5. Decbr. 1806), Døvstummeinstitutets Fond (kgl. Res. 3. April

1807). En Pengesum paa 3000 Rdl., af hvilken den ene Halvdel var indkommen i Anledning af Generalkrigskommissær Føns' Optagelse i Adelsstanden, den anden som Betaling for et Fri-brygger-Privilegium, og som befandtes in deposito hos Kancelliets Kasserer, var ifølge Resolution i Kancelliets ovennævnte Skrivelse til Bogholderen af 26. Januar 1805 bleven oprettet til et særligt Fond under Titel: Arrestfondet.

I Anledning af de norske Sagers Ophør befales det ved kgl. Reskript af 30. Marts 1814, foranlediget ved Forestilling fra Danske Kancelli af 25. s. M.:

1) at Kancelliets norske Justits- og Politi-Departement (3. Dept.) med dets Sekretariatskontor skal ophæves, og at de under dette Departement sorterende bornholmske, islandske, færøiske, grønlandske og indiske Sager skal henlægges til jysk-fynske Justits- og Politi-Departement (5. Dept.) uden nogen Forøgelse af Embedspersonalet her. Det ophævede Departements Personale afskediges med deres hidtil hafte Indtægter som Vartpenge, derimod skal den Deputerede for 3. Departement vedblive at deltage i Kollegiets Forretninger.

2) at det første Revisionskontor for Umyndiges Midler ("norske Pupilkontor") og det første Revisionskontor for Købstadsregnskaber ligeledes skal ophæves. Da der til det sidstnævnte Revisionskontor for uden de norske var henlagt 24 danske Købstads-Regnskaber, bestemmes det at disse sidste skal overgaa til 2. Revisionskontor for Købstads-Regnskaber, som derimod til Revisionskontoret for Skifterne og de offentlige Stiftelsers Midler skal afgive Københavns Byes økonomiske Regnskaber (iflg. Kancelliets Resolution af 30. Juli 1814: fra Regnskabsaaret 1813 at regne); sidstnævnte Kontor skal tillige overtage Revisionen "af alle andre til Kancelliet indkommende Regnskaber, som nu ikke ere henlagte under noget bestemt Kontor."

Ved kgl. Resolution af 17. Juni 1814 paa Forestilling af Kancelliet (2. Dept.) bestemmes det, at det jysk-fynske Justits- og Politi-Departement, tidligere 5. Departement, nu skal benævnes tredie og Revisions-Departementet, tidligere 6. Departement, femte.

Ifølge kgl. Bekendtgørelse af 9. Febr. 1816, udfærdiget gennem Danske Kancelli, blev bl. a. de tidligere adskilte Kollegier: det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer og General- Land- Økonomi- og Kommerce-Kollegiet forenede til ét under Navn af: General-Toldkammer- og Kommerce-Kollegiet; i Forbindelse hermed blev det ved Reskript af s. D. bestemt, at de danske Brandforsikrings-Sager og de dertil knyttede to Kontorer, der havde sorteret under Kommerce-Kollegiet, skulde henlægges under Danske Kancelli. Den hidtilværende Chef ved de danske Landbygningers Brandforsikrings-Kontor Etatsraad Ole Pedersen Holm skal for samtlige danske Brandforsikrings-Sagers Vedkommende have Sæde, Stemme og Under-

skrift i Kancellikollegiet som Deputeret, hvortil han endnu under s.D. (9. Febr. 1816) faaer Bestalling. Det kgl. Reskript til Danske Kancelli indeholdt tillige Ordre til, at der snaest skulde indgives Forestilling om, hvorledes Forretningerne ved Brandforsikrings-Kontorerne - for at begrænses saa meget som muligt - "kunde reduceres til faste Grundsætninger", hvorfra der naar de engang havde faaet kgl. Approbation, ikke maatte foreslaaes Undtagelser. Ifølge denne Ordre indgik Kancelliet under 15. Oktbr. 1817 med Forestilling, der gik ud paa, at det endnu var nødvendigt at opretholde de to Kontorer for Brandforsikrings-Sager, det ene for Købstæderne det andet for Landet, hvilket approberes ved kgl. Resolution af s.D. - Ved kgl. Resolution af 31. Oktbr. 1820 paa Kancelliets Forestilling af 25. s.M. fastslaaes derimod, at en Forening af Kontorerne skal iværksættes paa den Maade, at der ansættes en fælleds Kontorchef, ligesom Personalet (2 Fuldmægtige og 4 Kopister) bliver fælleds, medens Kontorerne, som hidtil, beholder hvert sit Lokale. Etatsraad Holm, der under 13. Juni 1817 var bleven fritaget for Kontorchefsforretninger, vedbliver at fungere som Deputeret paa den i Reskriptet af 9. Febr. 1816 angivne Maade. Danske Kancelli har saaledes i Virkeligheden faaet et nyt Departement, omend den i Statskalenderen sporadisk forekommende Benævnelse: 6te Departement aldrig synes at have vundet Hævd eller officiel Bekræftelse.

Ved kgl. Resolution af 11. Juni 1817 paa Kancelliets Forestilling af s.D. (gennem 4. Dept.) bestemmes det, at der til at føre en virksom Kontrol med samtlige Grevskabers, Baroniers og Fideikommissers Status ved 4. Departement skal ansættes en fast Sekretær ved Lensvæsenet, med Bemyndigelse til at føre direkte Korrespondance med vedkommende Lensbedsiddere og Andre.

Ved kgl. Resolution af 17. Juni 1820 approberes det, at der til Revision af de iflg. Forordningen af 25. Juli 1817 indkommende Regnskaber for de Umyndiges Midler under Lensgodsernes og de komplette Sædegaardes Overformynderi, under Kancelliet oprettes et særligt Kontor med 1 Kontorchef, 1 Fuldmægtig og 1 Kopist. - Dette Revisionskontor blev igæn ophævet ved kgl. Resolution af 31. Decbr. 1840, og dets Forretninger blev overtaget af de to andre Revisions-Kontorer for Umyndiges Midler. Til Chefen for Lensgodsernes og de komplette Sædegaardes Pupilkontor Revisor Eskildsen blev ved kgl. Resolution af 8. Febr. 1825 overdraget Revisionen af Regnskaberne for Københavns Fattigvæsens Hovedkasse med underliggende Hospitaler og andre offentlige Fattigstiftelser (fra Regnskabsaaret 1823 at regne). Dette kan anføres som et Exempel blandt flere andre paa, hvorledes saadanne Regnskabs-Revisioner, ved Danske Kancelli saavel som ved Rentekammeret, egentlig var knyttede til bestemte Personer og ikke til Kontorer; ved Revi-

sor Eskildsens Død overdrages den nævnte Revision ifølge kgl. Resolution af 16. Febr. 1828 indtil videre til Kopist i de danske Købstæders og Landbygningers Brandforsikringskontor S. L. Heise "paa eget An- og Tilsvaer"; ved kgl. Resolution af 31. Decbr. 1841 entlediges han fra Revisionen og Kancelliet bemyndiges til at antage en Revisor for Regnskaberne 1836-38.

Ved kgl. Approbation af 28. Febr. 1824 paa Forestilling af de Deputerede for Finanserne angaaende Fastsættelsen af et Normal-Reglement for Finanskassen, foranlediges for Danske Kancellis Vedkommende Forestillinger af 3. Novbr. og 1. Decbr. 1824 (med kgl. Resolution af s.D.), hvori der for at bringe Administrations-Udgifterne ved Danske Kancelli i Overensstemmelse med Normal-Reglementets Fordringer, blandt andet bringes meget omfattende Ændringer med Hensyn til Kancelli-Forretningernes Omfang og Bestyrelse i Forslag. Ved Cirkulære af 12. Febr. 1825 bringes dette Forslag forsaauidt det angik Formindskelsen og Simplificeringen af Kancelliets Forretninger til Overøvrighedernes Kundskab til Overvejelse og Erklæring, og det endelige Resultat heraf bliver dels de ovenfor (s.116) omtalte Forordninger af 23. Marts 1827, hvorved Besørgelsen af et meget stort Antal Sager fra Kancelliet lægges over paa de lokale Øvrigheder, - dels den ligeledes (s.122) omtalte Plakat af s.D., hvorved Revisionen og Decisionen af Købstædernes Regnskaber henlægges under Amtmændene, medens Kancelliets Revisionskontor for disse Regnskaber ophæves.

Den anden Side af Kancelliets Forslag i Forestillingerne af 23. Novbr. og 1. Decbr. 1824 gik ud paa Genoprettelsen af Generalprokurør-Embedet og forøvrigt ved indtrædende Vakance en Formindskelse af de Deputeredes Antal ved en Udvidelse af Administrations-Omraadet for hver af de tre Deputeredes Vedkommende. Af disse Foranstaltninger blev foreløbig kun den ene Part gennemført: Generalprokurør-Forretningerne, der siden Begyndelsen af Aaret 1804 ved Coldbjørnsens Fratrædelse havde været overdraget Kancelli-Deputeret Cold ved Siden af hans øvrige Forretninger som Deputeret, faaer atter sin særlige Embedsmand, idet A.S. Ørsted under 6. Septbr. 1825 faaer Bestalling som Generalprokurør samtidig med at der udnævnes en ny Deputeret til at overtage Departementschefsforetningerne for det af A.S. Ørsted bestyrede 2. Departement. Da det imidlertid er Politidirektøren i København Andreas Christian Kjerulff, der (som 6. Deputeret) skal overtage Departementschefsposten ved 2. Departement, medens han tillige skal vedblive som Politidirektør og Justitiarius i Københavns Politiret, med en Vicepolitidirektør til den daglige Detalj-Administration, bestemmes det i Bestalling for Kjerulff, at han ikke som Departementschef i Kancelliet skal behandle Sager vedk. Københavns Politi, men at disse fremdeles skal behandles af Ørsted. - Efter kgl. Resolution af 23. Decbr. 1825 paa Forestilling af Kancel-

lipræsidenten s.D. udfærdiges der under 6. Januar 1826 en ny Instrux for Generalprokurør-Embedet. Foruden Bestemmelser om de Pligter der var knyttet til alt Lovgivningsarbejdet ved Danske Kancelli (tildels ogsaa ved de øvrige civile Kollegier), til alle Afgørelser, hvor det drejer sig om Fortolkning af gældende Love m.v., indeholder Instruxen (i § 6) ogsaa den Bestemmelse, der forøvrigt allerede var givet i Generalprokurør-Bestillingen for Ørsted, at han skal overtage den Pligt til at foretage Referatet i Gehejmestatsraadet i Præsidentens Sted, forsaavidt denne havde Sæde i Statsraadet, som ved kgl. Reskript af 20. April 1819 var bleven paalagt den ældste Deputerede ved Kancelliet. Under 4. Jan. 1826 udfærdiges Bestilling for en Kancellist ved Generalprokurørforretningerne.

Ved kgl. Resolution af 30. Aug. 1831 paa Kancellipræsidentens Forestilling af 26. s.M. entlediges Politidirektør Kjerulff som Deputeret, hvorved Departementschefsposten ved 2. Dept. blev vakant. Den i Kancelliets Forestillinger af 23. Novbr. og 1. Decbr. 1824 foreslaaede Formindskelse af de Deputeredes Antal blev dog ikke ved denne Lejlighed gennemført; der blev endnu denne Gang udnævnt en ny 6. Deputeret, der overtog Departementschefsføretningerne for 2. Departement. Først i Aaret 1834, da Deputerede Monrad, der havde fungeret som Departementschef for baade 4. og 5. Departement, døde, blev de i Forestillingerne fra Aaret 1824 foreslaaede Forandringer ved Fordelingen af de til disse to Departementer knyttede Departementschefsføretninger gennemført saaledes, at det blev unødvendigt at udnævne en ny 6. Deputeret. Ved kgl. Resolution af 22. April 1834 paa Kancellipræsidentens Forestilling af 16. s.M. bestemmes - foruden den sædvanlige Oprykning af de Deputerede i Anciennitets-Nummer -

1) at den Deputerede for 1. Departement "som Decisor" overtager de under 4. Departement hørende Sager offentlige Stiftelser vedkommende samt de Legatsager, som flyde af de ved kgl. Resolution af 13. Septbr. 1820 (jfr. Kancelli-Cirkulærer 6. April 1824 og 29. Marts 1828) befalede Indberetninger om Legater.

2) at den Deputerede for 2. Departement overtager "som Decisor" de under 4. Departement hørende Lens- og Fideikommiss-Sager samt de hidtil under 5. Departement hørende Revisionssager forsaavidt København, Sjælland og Møen betræffer.

3) at den Deputerede for 3. Departement overtager "som Decisor" de hidtil under 5. Departement hørende Revisionssager forsaavidt det øvrige Danmark, Island, Færøerne og Kolonierne angaaer.

4) at den Deputerede for Brandforsikrings-Sagerne overtager "som Decisor" de under 4. Departement hørende Landmilice-Sager.

Ved kgl. Resolution af 31. Decbr. 1840 paa Kancelliets

Forestilling af 30. s.M. indføres ved Entledigelse af den hidtilværende Deputerede for Brandforsikrings-Sagerne endnu en Forandring i Fordelingen af Departementschefs-Forretningerne mellem de Deputerede. Samtlige de under Kancelliet sorterende Revisions-Sager samles under en saakaldet Revisionschef, der tillige overtager de til Brandforsikringsvæsenet og Landmilicevæsenet hørende Sager. Denne Embedsmand skal uden at være Medlem af Kollegiet nyde Rang og Gage som Deputeret og have Sæde og Stemme i Kollegiet ved Behandlingen af Brandforsikrings- og Landmilicesager, samt iøvrigt naar han tilkaldes af Kollegiets Præsident.

Det maa bemærkes, at de ved de kgl. Resolutioner af 22. April 1834 og 31. Decbr. 1840 indførte Forandringer i Departementschefs-Forretningernes Fordeling ikke havde nogen Indflydelse paa Kontorernes Antal i Kancelliet og Forretningernes Fordeling mellem disse; med andre Ord Kontorchefernes Antal og Forretningsomraade forblev ganske uforandret, og følgende ogsaa den til Kontorinddelingen knyttede Fordeling af Kancelliets Arkivbestand.

Ved kgl. Resolution af 24. Marts 1848, bekendtgjort ved Plakat 4. April s.A. blev Danske Kancelli ophævet fra 5. April, og under s.D. afløst af Ministerier, foreløbig Justitsministeriet og Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Den 11. Aug. 1807 var Kronprinsen fra Holsten kommen til København, men samme Dag forlod han Byen og tog Kongen med sig for over Odense og Kolding at rejse til Hæren i Holsten. Med Hoffet fulgte en Administrations-Afdeling for Danske Kancelli ligesom for de øvrige Kollegier til Bestyrelsen af de kollegiale Forretninger for den Del af Riget, der ved de engelske Skibes Tilstedeværelse i Sundet og i Storebælt var bleven afskaaret fra Forbindelse med Centraladministrationen i København. Ved kgl. Resolution af 15. Aug. 1807, givet fra Odense, befales at alle de Breve og Pakker som maatte ankomme til Fyn med Posterne eller paa en anden Maade og er bestemte til Sjælland med Udskrift til kgl. Kollegier, Statsministre, Departementschefer eller andre kgl. Embedsmænd, skulle holdes tilbage af vedk. Postmestre og afsendes til de ved den kgl. Residens paa Koldinghus sig befindende Ministre Departements-Chefer og andre kgl. Embedsmænd. Ved kgl. Resolution af 24. Aug. 1807, givet i Kolding, befales at det ved Cirkulære skal paalægges alle Øvrigheder udenfor Sjælland, Laalland-Falster og Møen at indsende alle Embedssager til Kolding. - Fra Kolding forlagdes den kgl. Residens og dermed ogsaa den dertil knyttede Kancelli-Afdeling til Rendsborg. Denne Afdeling af Danske Kancelli expederede direkte alle Sager vedrørende Justits- og Politi-Departementerne for Norges, Jyllands og Fyns

Vedkommende saavel som alle Sager for samme Landsdeles Vedkommende vedrørende 1. og 4. Departement, og tillige besørgede den, idet Korrespondanceforbindelsen med København ikke var afbrudt, kgl. Resolutioner udvirkede paa Forestillinger fra Kancelliet i København i de Sager for Sjælland, Lolland-Falster og Møen, hvortil kgl. Resolution var nødvendig.

Ved Cirkulære af 16. April 1808 fra Kancelliafdelingen i Rendsborg til Over-Øvrigheden i Norge, Jylland og Fyen befales det atter at indsende alle Embedssager til København, idet Kancelliet i Rendsborg ophæves efter Fr. VI's Tilbagevenden til Hovedstaden, der allerede havde fundet Sted den 16. Marts.

Til Belysning af Forretningsgangen ved Danske Kancelli efter den ny Ordnings Indførelse med Begyndelsen af Aaret 1800, vil vi, forsaavidt det efter det bevarede Materiale er muligt, følge Sagerne paa Vejen fra det Øjeblik af de som indkomne Breve modtages i Kancelliet, indtil de igæn som Expeditioner gaaer ud derfra.

Om de indkomne Breves Aabning og Fordeling efter Departementer savner vi sikker Oplysning. Under Kammerherre Moltkes Præsidentskab i den nye Ordnings første tre Aar er en stor Del af de indkomne Sager bleven førte under hans Tilsyn med særlige Bind og aarlig fortløbende Numerering for hvert af Departementerne; vi har nemlig bevaret en Del saadanne Bøger, hvor udfor de fleste Sager i Marginen Kollegieresolutionerne er tilførte med Moltkes Haand, undertiden er ogsaa selve den korte Antydning af Sagens Indhold skrevet af Moltke selv. Jævnside med disse Bøger findes fra samme Periode - ogsaa kun delvist bevarede - for hvert af Departementerne Bøger over indkomne Sager, ligeledes med aarlig fortløbende Numerering førte under Tilsyn af Departementscheferne, og omfattende foruden de samme Sager som i Præsidentens Bøger en Del flere. Efter Præsidentskiftet i Begyndelsen af Aaret 1804 bortfalder den særlige Bogføring for Præsidenten, saa at vi kun for hvert Departement faaer en Række af Bøger over indkomne Sager.

Med Præsidentens Bogførings-Nummer foroven (hvilket alt-saa bortfalder fra 1804) og Departementschefens (efter 6. April 1804 Kontorchefens) forneden gaaer Sagerne over i Hænderne paa vedkommende Departements-Kancellist, der forsyner dem paa Foden med Producerings-Dato og derpaa fordeler dem videre til Underkancellister og Volontærer til Extrahering i særlige Extraktbøger svarende til de tidligere saakaldte "Supliker"; som Mærke af denne Akt modtager Sagerne dels en ny Signatur paa Foden, der henviser til vedkommende Extraktbog og tillige ved en Navnesignatur oplyser Extrahentens Navn, dels paa Bagsiden en kort Indholdsbetegnelse med Sagens Extraktbogs-Nummer (det saakaldte "Kancelli-Nummer") og Bogens Bogstav. Med Aaret 1821 ophører Extraktbøgerne ganske som Bestanddel af Kan-

celliets Arkiv, og dermed ogsaa de til disse Bøger knyttede Signaturer paa Sagerne, kun Extrahenternes Navne-Signaturer bliver tilbage.

Sagernes Extrahering repræsenterer den første Forberedelse til deres Foretagelse i Kancellikollegiet; for vigtigere Sagers Vedkommende slutter sig hertil deres Cirkulering mellem Kollegiets Medlemmer, som da paa et Omslag give deres skriftlige Vota. Derefter følger Sagernes Foretagelse ved Kollegiemøde, hvor Referatet paa Grundlag af Ekstrakterne foretages af vedkommende Departementschef, efter Omordningen 6. April 1804 af Kontorchefen med en Departementschef som Med-Referent.

Efter de faldne Kollegie-Resolutioner kan Resultatet - forsaavidt Sagen ikke bestemmes til Henlæggelse - blive:

- 1) Sagens Udsendelse til Erklæring. Dette sker paa den Maa-de, at Sagen tilsendes vedkommende Myndighed forsynet med et Omslag, paa hvis første Side ved trykt Formular stilles Anmodning om at give Erklæring paaskrevet.
- 2) Sagens Expedition ved en Kancelliskrivelse, der ved næste Kollegiemøde fremlægges til Underskrift af Kollegiets samtlige Medlemmer. - Ved Kancelliskrivelse til vedkommende Øvrigheder expederes nu ogsaa ifølge et af Præsident Moltke yt-tret Ønske (Oplysning hentet fra Knudsens Vota ved kgl. Resol. 20. Novbr. 1799) Afslag særskilt for hver enkelt Sag med Be-grundelse af Afslaget, hvorved de tidligere summariske saa-kaldte Notifikationslister over afslaaede Sager bortfalde.
- 3) Sagens Expedition ad mandatum regis under det kgl. Segl og det samlede Kollegiums Haand.
- 4) Sagens Expedition som Missive eller aabent Brev under Kon-gens egen Haand efter kgl. Resolution, som indhentes paa skriftlig Forestilling under det samlede Kollegiums Haand. Til at begynde med blev Forestillingerne forelagte og refererede Kongen af Kancellipræsidenten i Gehejmestatsraadet, men kort efter Fr. VI's Tronbestigelse fik Danske Kancelli ved Reskript af 19. Marts 1808, til Kommunikation for samtlige Kollegier, Ordre om: at alle Forestillinger i Sager til hvis Afgørelse for-dres kgl. Resolution herefter skal indsendes skriftligt til Kon-gen, som da enten vil forsyne dem med Resolutioner til endelig Afgørelse, eller nærmere befale, naar Sagerne i Gehejme-statsraadet skal refereres. Resultatet af denne Ordre bliver faktisk Gehejmestatsraadets Ophævelse og Tilbagevenden til aa-benlyst Kabinets-Regimente, i Virkeligheden kun en konsekvent Gennemførelse af det Regimente, som siden Regeringsforandrin-gen 14. April 1784 var bleven udøvet af Fr. VI som Kronprins. - Først ved Reskript til Danske Kancelli af 29. April 1814 gi-ves der igæn Ordre til Gehejmestatsraads Holdelse hver Onsdag og Fredag Formiddag Kl. 10 hos Kongen. Ved disse Statsraads-møder skal om Fredagen Danske Kancellis Sager refereres af

Præsidenten eller i hans Forfald af den ældste Deputerede. Fra dette mundtlige Referat undtages dog alle Sager angaaende Embedsbesættelser, Avancement, Forflyttelser og andre deslige Naadessager, Forestillingerne i disse Sager skal ligesom hidtil kun indleveres til Resolution. Over alle refererede Sager skal af Præsidenten til Kongen overleveres en kort Extrakt med ordlydende Afskrift af de givne kgl. Resolutioner, samtidig med at de kgl. Expeditioner og originale kgl. Resolutioner forelægges til Underskrift. - Ved kgl. Reskript af 20. April 1819 befales det at Referatet i Gehejmestatsraadet, forsaavidt Præsidenten tillige er Gehejmestatsminister, skal overtages af Kollegiets ældste Deputerede; som omtalt overgik denne Pligt senere til Generalprokurøren.

Med Hensyn til Danske Kancellis Arkiv, dettes Beholdning af Bøger og Dokumenter, medførte den ny Organisation fra Begyndelsen af Aaret 1800 for det første en Deling i særlige Arkiver for hvert Departement i Lighed med hvad der havde fundet Sted i Struenseeperioden. Bortset fra Revisions-Departementet finder vi i hvert af disse Departements-Arkiver de samme fem Afdelinger af Bøger og Sager, som vi kender fra det i én Masse samlede Kancelliarkiv før og efter Struenseeperioden; disse fem Afdelinger af Arkivalier, der indenfor hvert Departement afspejler den ovenfor beskrevne Forretningsgang er:

- 1) Bogføring af indkomne Sager.
- 2) Sagernes Behandling i Kancellikollegiet.
- 3) Kancelli-Expeditioner.
- 4) Kongelige Expeditioner.
- 5) Originale kongelige Resolutioner og Ordre.

I første Afdeling (Bogføring af indkomne Sager) har vi, som ovenfor omtalt, for de første tre Aar, omend kun delvist bevarret, to Rækker af Bøger: én til Afbenyttelse for Kancelli-Præsidenten, og én for vedkommende Departementschef (i 2. Departements 2. Afdeling: for Expeditionssekretæren som Bestyrer af denne Afdeling).

I Præsidentens Bøger, der ikke har anden Betegnelse end Angivelsen af Departementet, har Sagerne aarlig fortløbende Numerering, hvis Numre anbringes paa Sagerne foran foroven; Sagernes Indhold er ganske kort antydet, og alle Vedtegninger angaaende Resolution og Expedition ligeledes meget kortfattede.

Departementschefens Bøger har for 1. Departements og 2. Departements 1. Afdelings Vedkommende Betegnelsen: Journaler; i 2. Departements 2. Afdeling (5. Departement) og i Norske Justits- og Politi-Departement (3. Departement) bruges Betegnelsen: Resolutionsprotokoller; i sidstnævnte Departement findes dog tillige to Bind med Betegnelsen: Journal, hvori for hver Sag angives Navnet paa den Kancellist, Underkancellist eller Volontær, til hvem Sagen er givet at ekstrahere. I 4. De-

partement findes Bøgerne delte i saglige Rækker, én for Sager vedrørende Offentlige Stiftelser, én for Sager vedr. Forsvarsvæsenet og én for Lenssager. Ogsaa i Departementschefs-Bøgerne indføres Sagerne med aarlig fortløbende Nummerering, i 4. Dept. med særlig Nummerering for hver Art af Sager, hvis Numre med Departementsmærke anbringes paa Sagerne foran forneden, i 4. Dept. tillige med Betegnelsen af Sagernes Art ved: O. St. P. (d.v.s. Offentlige Stiftelsers Protokol), F. V. P. (d.v.s. Forsvarsvæsens-Protokol) eller L. P. (d.v.s. Lens-Protokol); foruden korte Referater af Sagernes Indhold og Notater om Resolution og Expedition findes i Bøgerne tillige som Regel Nummer-Henvisninger til Præsidentens Bøger og til de Extraktbøger, som nedenfor skal omtales.

Fra Begyndelsen af Aaret 1804 bortfalder Præsidentens Bøger over indkomne Sager, og fra samme Tid erstattes ogsaa de tre saglige Rækker af Bøger i 4. Departement med en Række Journaler fælleds for alle tre Arter af Sager, der nu signeres med Journalnumret foran foroven; først fra Aaret 1825 anbringes det ligesom i de andre Departementer forneden sammen med Departements-Signaturen og Producerings-Datoen.

Ved den delvise Omordning af Danske Kancelli iflg. den kgl. Resolution af 13. April 1804 blev Ansvaret for de løbende Forretninger, deriblandt ogsaa Journal-Føringen, ved hvert Departementskontor lagt paa Kancellisten, og dette medførte at Journalerne, der fra nu af som officiel Bestanddel af Kontorerne Arkiver er fuldstændigt bevarede for samtlige Departementer, fra Begyndelsen af April Maaned 1804 fik en fast Indretning, der efterhaanden udvikledes til paa en fuldstændig og overskuelig Maade for hver enkelt Sag at give Oplysninger saavel om Sagens Indhold, Datering og Indkommen i Kancelliet, som ogsaa om alle Faser og Momenter i dens Behandling og Expedition. En lille praktisk Ulempe ved Journalernes Benyttelse er det, at Registrantnumrene aldrig findes tilføjede ved de Sager, hvori der er udgaaet kgl. Expeditioner; for Kancelliekspektionernes Vedkommende er det ogsaa først efterhaanden at det bliver Regel at finde Brevnumrene tilført Journalerne; i Norske Justits- og Politi-Departement mangler Brevnumrene for hele den Tid, det har existeret, i 4. Departement begynder Tilførslen af Brevnummer fra Aaret 1810, i jysk-fynske Justits- og Politi-Departement fra Septbr. 1812, i 2. Departement fra Aaret 1814, i 1. Departement først fra Marts 1822. - I Norske og i jysk-fynske Justits- og Politi-Departement fastholdes Betegnelsen: Resolutionsprotokoller for Journalerne. I sidstnævnte Departement findes fra Aaret 1837 indrettet en særlig Resolutionsprotokol for Sager vedr. Regulativer for Købstæderne i Overensstemmelse med Anordn. 24. Oktbr. 1837 (jfr. Kancelli-Cirkulære 4. Novbr. s.A.).

Journalerne har for hvert Aar sit Bogstav, begyndende

med Bogstav A for Aaret 1800, og ved Signeringen af Sagerne med Journal-Nummer tilføjes Journal-Bogstavet istedetfor Aarstal; med Aaret 1826 begynder man forfra paa Alfabetet uden Fordobling af Bogstavet, saa at f. Ex. saavel en Sag fra Aar 1800 som én fra 1826 har Bogstav A. For 4. Departements Vedkommende er der den Uregelmæssighed, at i Aaret 1800 har Sagerne for første Halvaar faaet Bogstav A, de for andet Halvaar Bogstav B, saa at Alfabetet for dette Departement er udløbet med Aaret 1824; denne Uoverensstemmelse med de øvrige Departementer er bleven hævet fra Begyndelsen af Aaret 1826, hvor man ogsaa i 4. Departement igæn er begyndt med Bogstav A, medens Journalen for 1825 har faaet Betegnelsen: ØØ.

Knyttende sig til Journalerne findes under Betegnelsen: "Henlagte Sager" bevaret en Del journaliserede Sager, hvori hverken nogen Kancelli-Expedition eller nogen kgl. Expedition har fundet Sted; disse Sager, hvoriblandt godt kan findes betydningsfulde Sager, der uden noget endeligt Resultat i lang Tid have været Genstand for Kancellikollegiets Overvejelser, er nu bleven ordnede efter deres Journal-Numre, medens de tidligere laa ordnede efter Dateringen for den Kollegie-Resolution, ifølge hvilken Henlæggelsen havde fundet Sted.

Enhørende til anden Afdeling (Sagernes Behandling i Kancellikollegiet) findes for den første Snes Aar i hvert Departement bevaret en Række Bøger, der danne umiddelbar Fortsættelse af de tidligere saakaldte "Suppliquer", hvilken Betegnelse i de første tre Aar er bibeholdt for Bøgerne i første Departement, medens Benævnelsen ellers er "Extraktprotokoller" (i 4. Departement forekommer ogsaa Benævnelsen: "Referatprotokol"). Betydningen af disse Bøger er ganske den samme som de tidligere "Suppliquer"s: ved deres Ekstrakter af de indkomne Sager - saavel af de oprindelige Sager, som af de indhentede Betænkninger - at tjene til Grundlag for Referatet i Kancellikollegiet, men efterat Journaler var bleven optaget som fast Indretning ved Departements-Kontorerne, og Journalføringen efterhaanden var bleven udviklet til Fuldstændighed og Nøjagtighed under Kancellisternes Opsigt, synes Bevarelsen af Ekstraktbøgerne, hvis Føring var fordelt paa mange Hænder, baa- de Underkancellisters og Volontærers, efterhaanden at være bleven betragtet som overflødig. Factum er i ethvert Tilfælde, at der hist og her findes Huller i Rækkerne, og at Bøgerne omkring Aaret 1821 ganske forsvinder af Arkivet; maaske hænger dette sammen med en Forandring af Methoden ved Referatet i Kancellikollegiet, men det har ikke været muligt at finde Bestemmelser i saa Henseende eller paa anden Maade at konstatere en saadan Forandring.

Foruden Indholds-Extrakterne giver Bøgerne, der har Bogstav-Betegnelse tilfældes med Journalerne, Nummer-Henvisnin-

ger til disse, og til at begynde med udfor hver Sag de faldne Resolutioner, saavel de kongelige som de kollegiale samt Notater om Expedition, men disse Tilførsler bliver efter de første 10 Aars Forløb efterhaanden sjældnere, saa at tilsidst kun Ekstrakterne bliver tilbage. Med Hensyn til Bøgernes nærmere Indretning er der Ejendommeligheder for hvert enkelt Departements Vedkommende.

I første Departement er Extraktbøgerne, der som anført i de første tre Aar benævnes "Suppliquer", begyndende fra andet Halvaar af Aaret 1800 ført i saglige Grupper med aarlig fortløbende Numerering særlig for hver enkelt Gruppe. Af disse Grupper omfatter til at begynde med:

1. Sager vedr. Universitetet og de lærde Skoler.
2. Sager vedr. private Skoler og Lærestalter, Seminarierne, almindelige Skoler, danske Skoler, Skolevæsenet paa Landet, Degnekald, Kirkesangere og Organister.
3. Sager vedr. Præsternes Indkomster, Pligter og Rettigheder, Præstegaarde, Kapellanboliger og Enkesæder, beneficeret Gods, Kapellaner pro persona.
4. Sager vedr. Tiendevæsenet, Kirkerne og Kirkegodset, Guds-tjenesten.

Desuden synes der af Henvisninger i Journalen for 1804 at dømme at have været endnu en Gruppe for:

5. Regnskabs- og Revisions-Sager, særlig vedr. Kancelliets Fonds.

Extraktbøger til denne Gruppe er imidlertid ikke bevarede.

Ved Oprettelsen af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler i Aaret 1805 bortfalder i Extraktbøgerne for Aaret 1806 (Bogstav G) Gruppen 1, saa at Grupperne 1-3 kommer til at svare til de oprindelige Grupper 2-4; i den ny Gruppe 1 optages foruden det øvrige ogsaa Sager vedr. det kgl. Døvstummeinstitut; tillige indrettes en ny Gruppe 4 for Sager vedr. Afgiften af Sognekald til Seminariefondet, hvilken Gruppe stadig fortsættes i samme Bog under Betegnelsen 4 G. - I Bøgerne for Aaret 1807 (Bogstav H) indrettes en ny Gruppe 4 for Sager vedr. Skolevæsenets Indretning paa Landet (Skoleplaner m.v.), og denne Gruppe opretholdes som selvstændig i de følgende Bøger, indtil den fra Aaret 1811 optages i Gruppe 1.

Endnu for Aaret 1822 findes i Journalen Y Sagerne henførte til Grupperne fra Extraktbøgerne, men af saadanne Bøger er ingen bevarede efter Aaret 1821. For hele det Tidsrum, hvori Extraktbøger er bevarede, finder man Signaturer, der ved Bogstav, Gruppe-Nummer og Løbenummer indenfor Gruppen henviser til disse Bøger, anbragt paa Sagerne dels foran paa Foden, dels bagpaa tilhøjre ved Midtlinien af Siden.

I de tre Justits- og Politi-Departementer har de mange forskellige Personers Deltagelse i Extraheringen af Sagerne gi-

vet Anledning til, at hver Extrahent har haft sin Extraktbog. I andet Departement er indtil Aaret 1816 disse oprindelige Extraktbøger bleven splittet ad i Læg og disse igæn bleven samlet i Bind saaledes, at man har forsøgt at tilvejebringe en Rækkefølge nogenlunde kronologisk efter Dateringerne for Sagernes første Foretagelse i Kancellikollegiet, hvorefter der er bleven indført en aarlig fortløbende Numerering af Sagerne paa de saaledes sammenordnede spredte Læg fra de oprindelige Extraktbøger. Til denne Numerering finder man Henviisninger i Journalerne; derimod er Sagerne selv foran paa Foden, tildels ogsaa som i 1. Departement paa Bagsiden, forsynet med Signaturer, der henviser til Extraktbøgerne i deres oprindelige Skikkelse med Angivelse dels af vedkommende Bogs Nummer (med Romertal eller arabisk Tal) dels af Pagina, hvor den paagældende Sags Extrakt begynder. Ved Hjælp af denne Paginering (som Regel paa Foden af Siderne) i de oprindelige Extraktbøger er det muligt at rekonstruere disse; deres Antal for et enkelt Aar varierer imellem 6 og 13; fra Aaret 1810 bliver det Regel at den ekstraherende Underkancellist eller Volontær paa Sagerne tilføjer sin Navne-Signatur. I Aaret 1817 er man holdt op med at ombinde Extraktbøgerne; for dette Aar findes der foruden et Bind der er sat sammen af spredte Læg fra de oprindelige Bøger tillige to særlige Bind, der bærer vedkommende Extrahenters Navne, og for de følgende Aar findes udelukkende bevaret saadanne Bøger, de sidst bevarede er fra Aaret 1820.

For Aarene 1802-12 findes der under Betegnelsen: "Fattigvæsens-Protokol" en særlig Extraktbog for Sager Fattigvæsenet vedkommende, sandsynligvis foranlediget ved Lovgivningen i Aaret 1802 om den nye interimistiske Indretning af Fattigvæsenet; til denne Extraktbog finder man paa Sagerne Henviisninger under Signaturen: F. V. P.

I det norske og det jysk-fynske Justits- og Politi-Departement er Extraktbøgerne indtil Aaret 1812 paa en lignende Maade som i 2. Departement sat sammen af løse Læg, som er bleven ført af de forskellige Extrahenter, med en senere indført aarlig fortløbende Numerering af Sagerne.

For det norske Departement findes for hvert af Aarene 1813-14 indtil Departementets Ophævelse fire numererede Extraktbøger (for 1814 mangler dog Bindet Nr. 3), i hvilke Sagerne har særlig Numerering begyndende fra 1 for hvert Bind. I det jysk-fynske Departement er Bøgerne fra Aaret 1813 delt i flere (indtil 6) Afdelinger, hver Afdeling indenfor Aarets Fælleds-Bogstav med sit Underbogstav (A, B, C osv.) og sin særlige aarlig fortløbende Numerering; for Aarene 1817 og 1818 findes kun, som særskilte Hæfter, bevaret ialt tre saadanne Afdelinger, og dermed forsvinder Extraktbøgerne af dette Departements Arkiv. Fra Aaret 1803 af findes nogle af Extrakt-

bøgernes Læg betegnede: "Fattigvæsenet angaaende", svarende til den omtalte særlige "Fattigvæsens-Protokol" i 2. Departements Arkiv.

Medens der saavel i norske som i jysk-fynske Departements Journaler ligesom i de øvrige Departementers for hver enkelt Sag findes Nummer-Henvisning til Extraktbøgerne, er det for disse to Departementers Vedkommende kun ganske undtagelsesvis at man paa selve Sagerne (og da som Regel foran paa Foden) finder Extraktbogs-Numrene paategnede.

I fjerde Departement findes Extraktbøgerne - paa samme Maade som Journalerne for de første tre Aar - førte i tre saglige Rækker, én for Sager vedr. de offentlige Stiftelser, én for Sager vedr. Forsvarsvæsenet, og én for Lenssager, hver Række med særlig, aarlig fortløbende Numerering. Den første Række ophører med Aaret 1816, den anden med Aaret 1819; Extraktbøgerne vedr. Lenssager findes ikke i den i Rigsarkivet opbevarede Del af Danske Kancellis Arkiv, men maa - forsaavidt de overhovedet er bevarede - være at finde i det til Justitsministeriets 2. Expeditionskontor knyttede saakaldte Lensarkiv.

Paa 4. Departements Sager er Henvisningerne til Extraktbøgerne paategnet som Regel paa Bagsiden paa samme Maade som i første Departement, undertiden ogsaa foran paa Foden, med Anvendelser af de samme Signaturer (O. St. P., F. V. P., L. P.) til Betegnelse af de saglige Rækker, som omtalt ved Departementets Journaler for de første tre Aar.

Da de saakaldte "Resolutionslister" er blandt de Ting, der systematisk er bleven kasserede, er der nu af Arkivalier vedrørende Sagens Behandling i Kancellikollegiet, udover Extraktbøgerne, kun bevaret de Omslag med Voteringer, der findes ved alle vigtigere Sager, der inden Foretagelsen ved Møderne har cirkuleret imellem Kollegiets Medlemmer.

I tredje Afdeling (Kancelli-Expeditioner) har vi Departementsarkivernes Brevbøger og de til disse knyttede, efter Brev-Numre ordnede expederede Sager. Hvad Brevbøgernes Benyttelse i Forbindelse med Journalerne angaaer, saa er det allerede omtalt, hvor længe det varer, inden Forbindelsen fra Journalerne til Brevbøgerne simplificeres ved Tilføjelsen af Brev-Numrene til Expeditions-Datoerne; for Forbindelsen fra Brevbøgerne til Journalerne stiller Sagen sig omtrent paa samme Maade, med Forskæl for de forskellige Departementers. Der kan derfor ikke opstilles nogen almindelig Regel for, hvorvidt det til Undersøgelse af en Sag vil være mest praktisk at tage sit Udgangspunkt fra Journalerne eller fra Brevbøgerne, men til Vejledning i denne Henseende kan gives følgende Skema:

	Brev-Num- renes Til- føjjelse i: Journa- lerne:	Journal-Num- rens De alfab- e- tiske Brev-Re- gistre:	renes De kro- nologiske Brev-Re- gistre:	Tilføjjelse i: Brevbø- gerne ved Brevene selv:
1. Departement:	1822 Marts	1812		
2. Departement:	1814	1815	1811, 1812, 1815	Oktbr. 1814
3. Departement:	0	1808 Marts		1804
4. Departement:	1810	1813		1805
5. (3.) De- partement:	1812 Septbr.	1825 Marts	1819	1800 Juli - 1809

Hvad angaaer Kancelli-Expeditionernes Anbringelse i Pakkerne skulle Reglen være den, at man fandt hver enkelt Sags Dokumenter anbragt paa de Brev-Numre, hvortil Dokumenterne knytter sig, og disse Brev-Numre hver for sig paa deres Plads i Nummerrækken, men særlig i 1. Departement vil man finde mange Afvigelser fra denne Regel, dels derved at flere Brev-Numre med tilhørende Dokumenter findes samlede paa den sidste i Sagen udgaaende Expedition, og dels derved at man paa et enkelt Brev-Nummer som anteacta til paagældende Sag kan finde samlet ældre Kancelli-Expeditioner og tilhørende Dokumenter med andre Journal-Numre. Denne Mulighed maa man stedse have i Erindring, i Særdeleshed naar der ved den Sag, man søger, i Journalen findes Henvisning til ét eller flere andre Journal-Numre.

Endelig maa det bemærkes, at en hel Del Kancelli-Expeditioner med tilhørende Dokumenter for Aarene 1807-11 vedrørende Krigsurolighederne med England og Sverrig - for allerstørste Parten journaliserede Sager fra 2. og 4. Departement - i sin Tid er bleven udtagne og indbundne i en Række særlige Bind. Som Hjælpemiddel til at opsøge disse Sager haves tre saakaldte "Extrakt-Protokoller over Sager i Anledning af Urolighederne med England og Sverrig"; i disse Bøger der har alfabetiske Register findes Sagerne opførte med en for hele Tidsperioden fortløbende Numerering, og efter denne Sagerne foroven paategnede Numerering er de indhæftede i Bindene; derimod finder man hverken i Journaler eller Brevbøger nogen Efterretning om, at de paagældende Sager er optagne i denne særlige Gruppe og udskilte af de ordinære Rækker.

For 4. Departements Vedkommende maa det ogsaa erindres, at største Parten af Kancelli-Expeditionerne med tilhørende Dokumenter vedkommende Grevskaber, Baronier, Stamhuse og enkelte større Fideikommisser er holdte for sig og opbevares i "Lensarkivet" ved Justitsministeriets 2. Expeditions-kontor, hvor endnu stadig disse Sager holdes afsøndrede fra Kontorets øvrige og forsynes med en særlig Signatur.

I fjerde Afdeling (Kongelige Expeditioner) er at bemærke, at fra Aaret 1800 den gamle Sondring af Registranterne i "Registre" (for aabne Breve) og "Tegnelser" (for lukkede Breve, Missiver) ophæves, idet der i hvert Departement kun føres én Række af Registranter, med aabne Breve og Missiver imellem hinanden i kronologisk Orden, og med - som Regel aarlig, i første Departement undertiden gennem flere Aar - fortløbende Numerering. Sluttende sig til Registranterne haves de sædvanlige "Underskrivelsesbøger", hvori de kgl. Expeditioner findes anførte, for hver Underskrivelsesdag sondrede i én Gruppe for de af Kongen egenhændigt, og én for de ad mandatum regis af Kollegiets Medlemmer underskrevne kongelige Expeditioner; ved hver enkelt Sag vil man som Regel - for 2. Departements Vedkommende dog først fra Midten af Aaret 1814 - finde Journal-Numret vedføjet.

I Overensstemmelse med den nye Indretning af Registranterne som fælleds for Missiver og aabne Breve findes selvfølgelig ogsaa Koncepter og Indlæg til de kongelige Expeditioner samlede i én Række for hvert Departement, med Henlæggelse efter Registrant-Numrene.

Fra Aaret 1812 indrettes som Supplement til Registranterne en for Justits- og Politi-Departementerne samt 4. Departement fælleds Række af Bind, hvori med aarlig fortløbende Numerering findes indbunden Kopier af alle de gennem de nævnte Departementer konfirmerede Testamenter, Fundatser, Gavebreve, Ægtepagter, Interessentskabskontrakter m. v., hvert Bind forsynet med alfabetisk Register. I Tiden før 1812 er disse Kopier indførte i Registranterne, men fra dette Aar finder man i dem kun anført selve Konfirmationerne med Henvisninger til Kancelliets "Testamentprotokoller", som Regel med Anførelse af Kopiernes Numre i disse.

Fælleds for Justits- og Politi-Departementerne er ogsaa de Arkivalier der knytter sig til de efter Frdg. 1800 23. Maj og 1827 23. Maj gennem de lokale Øvrigheder (Københavns Magistrat, Stiftamtmandene og Amtmandene) samt efter Kanc. Plakaten 1800 12. Aug. tillige gennem den vestindiske Regering udleverede kgl. ad mandatum Expeditioner paa Blanketter. Disse Arkivalier bestaaer af de saakaldte "Blanket-Regnskaber" med Bilag bestaaende dels af de til Øvrighederne indkomne Ansøgninger vedrørende de udleverede Bevillinger, dels af Kopier af de Testamenter, hvortil der gennem Øvrighederne er udleveret Konfirmation paa "Blanketter", det vil sige saadanne hvor Testatores er uden Børn og Livsarvinger. Disse sidste Bilag findes nu indbundne i en Række særlige Bind (med alfabetiske Registre), der altsaa supplere Rækken af Kancelliets egne "Testamentprotokoller". Som Hjælpemiddel til at finde Blanket-Sagerne haves nogle saakaldte "Extrakt-Protokoller", der er forsynede med alfabetiske Registre og giver Bevillingernes Dato-

er; af Bilagene finder man Sagerne udenfor Testamenterne ved vedkommende Øvrigheds Blanket-Regnskab; Regnskaberne, der aflægges kvartalsvis, er indenfor Aaret ordnede topografisk.

De tidligere særlige Rækker af Registranter for ost- og vestindiske Sager ophører fra Aaret 1800, idet disse Sager findes optagne i vedkommende Departements Registranter; derimod vedbliver man i 4. Departement med at føre særlige Bøger over Grevelige, Friherrelige og Adels-Patenter. Disse Bøger og Bilagene dertil findes i "Lensarkivet" ved Justitsministeriets 2. Expeditionskontor. For Naturalisations-Patenterne efter Indfødsretsloven af 1776 15. Januar vedbliver man at føre en særskilt Underskrivelsesbog med tilhørende alfabetisk Register, og skøndt Sagerne ofte findes optagne i de almindelige Registranter, er man vedbleven med at henlægge dem i særlige Pakker, hvor de maa opsøges efter Patenternes Dato. Ligeledes vedbliver man med at føre den saakaldte "Instruktionsbog", med (i hvert Bind fortløbende numererede) Kopier af de gennem Kancelliet udfærdigede Instruxer for Kollegier, Institutioner og Embedsmænd m.v., og som Bilag hertil findes Koncepter og Indlæg henlagte i Nummerorden.

En særlig Arkivafdeling, der tildels er fælleds for flere Departementer, knytter sig til de kgl. Expeditioner som foranledigedes ved de to i Perioden forekommende Tronskifter i Aaret 1808 og i Aaret 1839: Fr. VI's Konfirmationer paa Bestallinger, Privilegier, Bevillinger m.v. udfærdigede af Chr. VII og Chr. VIII's paa Fr. VI's. - Til disse Konfirmationer findes dels særlige Registranter over Expeditioner, med tilhørende Koncepter og Indlæg, dels (mangelfuldt bevaret) særlige Journaler over de indkomne Ansøgninger.

Fra Aaret 1834 indføres det at bevare de originalt underskrevne Exemplarer af de gennem Danske Kancellis forskellige Departementer udfærdigede Forordninger og Plakater, indbundne i særlige Bind for hvert Aar, medens disse Exemplarer tidligere findes henlagt blandt Indlæggene til Koncepterne paa vedkommende Registrant-Nummer.

I femte Afdeling (Originale kgl. Resolutioner og Ordre) har vi fra Aaret 1800 indtil 11. Marts 1808, det vil sige saalænge Chr. VII endnu var i Live, for de paa Kancellikollegiets Forestillinger givne kgl. Resolutioner endnu stadig to Rækker af Bind, idet de i Struenseetiden ved Kabinetsordre af 10. Novbr. 1770 indførte saakaldte "Rotuli" med Ekstrakter af Forestillingerne opretholdes ved Siden af Bindene med Forestillingerne in extenso. For Tiden indtil 7. Aug. 1807 vil man som Regel finde de originalt underskrevne kgl. Resolutioner i hvert Departements Rotuli; kun i de specielle Tilfælde, hvor Kancelliets Forestillinger er foranlediget ved kgl. Ordre, finder man hverken Forestillingerne eller de derpaa givne originalt underskrevne kgl. Resolutioner i Rotuli, men derimod i vedkommen-

de Departements Forestillingsprotokoller, hvor de kgl. Resolutioner ellers kun findes i Kopi. For Dagene efter 7. Aug. indtil 14. Septbr. 1807 maa de originalt underskrevne kgl. Resolutioner, daterede fra Frederiksberg, Odense, Kolding og Rendsborg, søges i en for samtlige Departementer fælleds Forestillingsprotokol der findes i Arkivet for den i Anledning af Krigsurolighederne oprettede særlige Afdeling af Danske Kancelli, der fulgte med Kongen og Kronprinsen; for disse Dage haves overhovedet ingen anden Kilde til Kancelliets Forestillinger og de derpaa faldne kgl. Resolutioner. For Tiden efter 14. Septbr. 1807 indtil 11. Marts 1808 findes de originalt underskrevne kgl. Resolutioner, daterede fra Rendsborg, i de for samtlige Departementer fælleds Rotuli i Kancelliets Rendsborg-Afdelings Arkiv; i Kopi efter disse Rotuli findes de kgl. Resolutioner overført til Forestillingerne i Departementernes egne Forestillingsprotokoller, der efter et Slip for Dagene efter 7. Aug. til 14. Septbr. 1807 atter tager fat.

Efter Chr. VII's Død (fra 16. Marts 1808 at regne) bortfalder Rotuli ganske, og de originale kgl. Resolutioner findes alle i Forestillingsprotokollerne; af disse findes der foruden Departementernes egne endnu til 29. April 1808 i Rendsborg-Afdelingen et Bind, som er fælleds for samtlige Departementer.

Den sindssvage Konges Rolle i Regerings-Maskineriet havde naturligvis i Virkeligheden kun været at give sin Underkrift; bagved Kongen stod som den egentlig regerende Kronprinsen, og dette Forhold har i Danske Kancellis Arkiv for Perioden 1802-08 15. Marts faaet et meget talende Udtryk i Tilstedeværelsen af to tykke Bind med originale Breve fra Kronprinsen. Af disse Breve, der vedrører samtlige Departementers Sager, udgøres én stor Part af Følgeskrivelser, hvormed Kronprinsen tilbagesender Kancelliets Forestillinger, der har været ham tilstillede til Gennemsyn inden Forelæggelsen for Kongen, og hvori han giver sit Samtykke eller udtaler Ønsker om Ændringer i Affattelsen eller lignende; en anden stor Part udgøres af Følgeskrivelser ledsaget af Fortegnelser over Ansøgninger, som af Kronprinsen tilstilles Kancelliet til Afgørelse med Ordre til atter at indberette Kronprinsen, hvad Kancelliet har foretaget og resolveret med Hensyn til disse Ansøgninger. Resten af Brevene indeholder direkte Ordre og Tilkendegivelser til Kancelliet i alle mulige Anliggender indenfor Danske Kancellis Forretningsomraade. Denne sidste Part af Korrespondancen fortsættes i endnu betydeligere Omfang efter at Fr. VI var bleven Konge, og største Parten af disse kongelige Ordre vil man finde indordnet i Forestillingsprotokollerne; i 2. Departement, hvor disse Ordre er ganske særlig talrige har vi for Tiden 1808-23 endogsaa en Række særlige Bind med "Kongelige Breve". Efter denne Tid og i hele Chr. VIIIs

Regeringstid er dette Udslag af Kabinets-Regimente i kendelig Aftagende.

Den kgl. Resolution af 20. Novbr. 1799 om Omordningen af Danske Kancelli indeholder den Bestemmelse, at hver Deputeret skulde have en særlig Protokol til Brug for Behandlingen af saadanne Sager af Vigtighed "som efter sammes Natur ikke bør være strax bekjendte" og derfor skulde holdes udenfor Kontorerne. Kun én saadan (aflaaset) Protokol er bevaret med tilhørende Dokumenter; ifølge Titelbladet er den bestemt for "den af Cancelliets Deputerede som forestaaer det Danske Justits-Departement"; kun en ringe Part af Protokollens Blade er benyttede og omfatter Tidsrummet 1800-22 med ialt 20 Sager, hvis Hemmeligholdelse er let forklarlig dels ved Sagernes forargerlige, dels ved deres politiske Natur, dels ogsaa ved deres intime Forhold til Kongehusets Personalia. En af Sagerne giver f. Ex. Ordlyden af en ved et ekstraordinært Kollegiemøde den 12. Maj 1814 afgivet Erklæring i Spørgsmaalet: om Kongen i Kraft af Rigets Grundlov er berettiget til at erklære Hans Højhed Prins Christian Frederik for at have sin eventuelle Arveret til den Danske Trone forbrudt. Hvorvidt der ogsaa ved andre af Cancelliets Departementer har existeret lignende hemmelige Protokoller, som nu er gaaet tabt, kan ikke afgøres, men i og for sig var det vel egentlig rimeligt, om disse hemmelige Sager var bleven knyttede til Kancellipræsidentens Arkiv istedetfor til de Deputeredes, og hvad Kancellipræsidenternes Arkiver angaaer, saa er det der er bleven tilbage og opbevaret i Danske Kancellis Arkiv kun at betegne som spredte Brudstykker.

I den for 2. Departement bevarede hemmelige Protokol finder man ogsaa de ovenfor omtalte Kancelliets Organisation vedkommende kgl. Resolutioner af 22. Maj 1801 og 17. Juni 1803 paa Kancellipræsidentens Forestillinger. - Enkelte lignende Kancelliets egne indre Forhold vedrørende Forestillinger fra Kancelliets Præsident med de derpaa faldne kgl. Resolutioner findes iblandt de bevarede Dele af Kancellipræsidenternes Arkiv, men navnlig efter Præsidentskiftet i Aaret 1827 bliver det Regel, at saadanne Forestillinger fra Kancellipræsidenten optages i de almindelige Forestillingsprotokoller ved 2. Departements Kontor.

Som Supplement til Departements-Arkiverne ved Danske Kancelli for Krigsperioden 1807-08 har vi det Arkiv der knytter sig til den interimistiske Afdeling af Kancelliet, der fulgte med Kongen og Kronprinsen paa Rejsen fra København den 11. Aug. 1807 over Odense til Kolding og under Opholdet her og derefter i Rendsborg, hvor Kancelliafdelingen opretholdes indtil 20. April 1808, medens Fr. VI allerede 16. Marts atter var i København.

Der er allerede ovenfor gjort Rede for, hvorledes dette Arkivs Rotuli og Forestillingsprotokoller for de originale kgl. Resolutioners Vedkommende for samtlige Departementer er eneste Kilde i Perioden fra 11. Aug. 1807 til 11. Marts 1808 og endnu indtil 29. April s.A. Supplement-Kilde. For de øvrige 4 Afdelinger af Arkivalier er Kolding-Rendsborg Arkivet Hovedkilde forsaauidt angaaer Sager for Norge Jylland og Fyen ved 1. 3. 4. og 5. Departement, men med Supplement i Departementsarkiverne i København.

Saa vel i den saakaldte "holstenske Registrant" som i Pakkerne med Breve er Numereringen fortløbende (i Registranten for hele Perioden, i Brevpakkerne for hvert af Aarene) uden Sondring mellem de Departementer, Sagerne vedrører; derimod har der været ført særlige Journaler for hvert af de paa-gældende Departementer, hvoraf dog den for 4. Departement nu er tabt. Forsaauidt der overhovedet er bleven ført Brevbøger, er de nu gaaet tabt; kun et kronologisk Register for 1808 (til 20. April) og to alfabetiske Register for hele Perioden er bevarede.

